

**TÜRK BASININDA AZERBAYCAN MESELELERİ
(2000-2010)**

2022

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ
ANABİLİM DALI**

Büşra KULAKSIZ

Danışman

Prof. Dr. Ali ASKER

TÜRK BASININDA AZERBAIJAN MESELELERİ (2000-2010)

Büşra KULAKSIZ

Prof. Dr. Ali ASKER

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır.

KARABÜK

Nisan 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI	3
DOĞRULUK BEYANI	4
TEŞEKKÜR	5
ÖZ	6
ABSTRACT	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
EVREN VE ÖRNEKLEM	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
1. BİRİNCİ BÖLÜM: BAĞIMSIZ AZERBAIJAN’DA LİDERLER, İÇ POLİTİKA VE SEÇİMLER	17
1.1. AZERBAIJAN CUMHURİYETİNİN LİDERLER EKSENİNDE KISA TARİHİ	17
1.1.1. Ayaz Mutallibov Dönemi (1990-1992).....	17
1.1.2. Ebulfez Elçibey Dönemi (1992-1993).....	18
1.1.3. Haydar Aliyev Dönemi (1993-2003).....	21
1.2. TÜRK BASININDA HAYDAR ALİYEV’İN SON YILLARI ve VEFATI.....	22
1.3. İÇ POLİTİKA VE SEÇİMLER.....	38
1.3.1. 2005 ve 2010 Genel Seçimleri.....	38
1.3.2. 2003 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	47
1.3.3. 2008 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri.....	54
2. İKİNCİ BÖLÜM: DIŞ POLİTİKA VE BÖLGESEL PROJELER	56
2.1. DIŞ İLİŞKİLERDE TARTIŞMA KONULARI.....	56
2.1.1. Karabağ Sorunu ve Çözüm Görüşmeleri.....	56
2.1.2. Türkiye’nin Ermenistan’la Normalleşme Süreci ve Azerbaycan.....	74
2.1.3. İran ile Hazar Gerginliği.....	118

2.1.4. Kıbrıs Referandumunu Çıkmazı	126
2.2. BÖLGESEL PROJELER	133
2.2.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan.....	133
2.2.2. Bakü-Tiflis-Erzurum.....	154
2.2.3. Bakü-Tiflis-Kars	159
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İÇERİK ANALİZİ	162
3.1. YAYINLARIN İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ.....	162
3.1.1. Azerbaycan’a Dair İçeriklerin Olumlu/Olumsuz/Nötr Oluşuna Yönelik Bulgular 162	
3.1.2. Azerbaycan’a Dair İçeriklerin Yıllara Göre Dağılım Tablosu.....	196
3.1.3. Azerbaycan’ı Konu Alan İçeriklerin Listesi	197
3.2. TÜRK BASININDA AZERBAYCAN İMAJI	224
3.3. TÜRK BASINININ AZERBAYCAN’IN İÇ VE DIŞ POLİTİKA KONULARINA YAKLAŞIMI.....	234
SONUÇ	240
KAYNAKÇA	248
TABLolar LİSTESİ	272
EKLER	273
Ek 1: Aydınlık Dergisi, 17 Mayıs 2009	273
Ek 2: Aydınlık Dergisi, 18 Ekim 2009.....	274
Ek 3: Cumhuriyet Gazetesi, 11 Eylül 2008.....	275
Ek 4: Cumhuriyet Gazetesi, 8 Nisan 2009	275
Ek 5: Sabah Gazetesi, 15 Temmuz 2009.....	276
Ek 6: Sabah Gazetesi, 18 Ekim 2009	277
Ek 7: Yeni Asır Gazetesi, 14 Mayıs 2009	278
Ek 8: Yeni Asır Gazetesi, 12 Ekim 2009	279
Ek 9: Yayınların Yazı Dizini (Alfabetik Dizin)	280
Ek 9.1. Aydınlık.....	280
Ek 9.2. Cumhuriyet	284
Ek 9.3. Sabah	292
Ek 9.4. Yeni Asır	298
ÖZGEÇMİŞ	301

TEZ ONAY SAYFASI

Büşra KULAKSIZ tarafından hazırlanan “TÜRK BASININDA AZERBAYCAN MESELELERİ (2000-2010)” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali ASKER

.....

Tez Danışmanı, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 15/04/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan: Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

.....

Üye: Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU (KBÜ)

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Turgay DÜĞEN (ÖHÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Büşra KULAKSIZ

İmza :

TEŞEKKÜR

Bu Tez'in konusunun seçiminde beni yönlendiren ve çalışmanın her bir aşamasında bilgi ve tecrübelerini özveriyle aktaran danışman hocam Prof. Dr. Ali Asker'e, diğer proje ve çalışmalarımıla birlikte Tez çalışmamda da katkılar sunarak desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakóltesi Gazetecilik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nurettin Güz'e, gazete arşivlerini aralamakla kalmayıp her bir kaynağın paylaşımını sağlayan Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Depo Yetkilileri Kamil Hambardüzü ve Ünal Çelik'e teşekkürlerimi sunuyorum.

TÜRK BASININDA AZERBAYCAN MESELELERİ (2000-2010)

ÖZ

Hayatın vazgeçilmez unsuru medya, tüm bilim dallarına özgü bilgi kaynaklarının muhafaza edildiği büyük bir mecradır. Özellikle uzun ömürlü, silinme tehlikesi olmayan yazılı basın araçlarından gazeteler ve dergiler bilgiye ulaşmada daha güvenilir ve profesyonel yayınlardır. Bu doğrultuda basının en köklü ögesi olan ve tarihi belge niteliği taşıyan gazeteler bir olay ya da olguyu anlamamızda başvurduğumuz kaynaklar olmuştur. Bu yayınlar, bir ülkeyi tanımaya, o ülkeyi tüm boyutlarıyla ele almaya, o ülkenin sorunlarına ve zaferlerine şahitlik etmemizde, o ülkeye karşı algı oluşturmaya katkı sunan en temel kaynaklardır. Dolayısıyla bu çalışmada Türk basınında Azerbaycan incelenmiştir. *Aydınlık Dergisi, Cumhuriyet Gazetesi, Sabah Gazetesi* ve *Yeni Asır Gazetesi*'nde 2000-2010 yılları arası Azerbaycan meseleleri taranmıştır. Değişik görüşleri temsil eden yayınlar, Azerbaycan'ı daha kapsamlı ve farklı bakış açılarıyla ele alıp anlamamızı sağlamıştır. Araştırma esnasında Azerbaycan kelimesinin geçtiği her içerik ele alınmış olup konu sınırlandırılmasına gidilmemiştir. Bu doğrultuda Tez'in içeriği en fazla veriye sahip konulardan oluşmuştur. Bunlar ise, liderler konusunda Haydar Aliyev'in Son Yılları ve Vefatı; dış ilişkilerde tartışma konularından Karabağ Sorunu, Hazar Sorunu, Kıbrıs Referandumu Çıkmazı, Ermeni Açılımı; enerji ve ulaşım projelerinden Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Bakü-Tiflis-Kars ve seçimlerden ise 2005 ve 2010 Genel Seçimleri, 2003 ve 2008 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri olarak içerikte yer almıştır. Tüm bu konular ışığında Türk basınında Azerbaycan'ın nasıl bir imaja sahip olduğu ve Türk basınıının Azerbaycan'ın iç ve dış politika konularına yaklaşımı da ortaya konulmuştur. Ardından ise yayınların içerik çözümlemesi yapılmıştır. Netice itibariyle bu analizin hem Azerbaycan'ın birçok alanda geçirdiği tarihsel süreçlere ışık olacağı hem de ilgili araştırmacılara temel kaynak olacağı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk Basını, Azerbaycan, İlham Aliyev Dönemi, Ermeni Açılımı, Karabağ Sorunu

AZERBAIJAN ISSUE IN TURKISH PRESS (2000-2010)

ABSTRACT

Media, an indispensable element of life, is a great channel where information resources specific to all branches of science are located. Long-lasting, non-erasable newspapers and magazines are more reliable and professional publications in accessing information. In this direction, newspapers, which are the most rooted element of the press and are historical documents, have been the sources we refer to in order to understand an event or phenomenon. These publications are the most basic resources that contribute to getting to know a country, dealing with that country with all its dimensions, witnessing the problems and victories of that country, and creating a perception against that country. Therefore, in this study, Azerbaijan was examined in the Turkish press. The 'Azerbaijan problems' between the years 2000-2010 was scanned in *Aydınlık Magazine*, *Cumhuriyet Newspaper*, *Sabah Newspaper* and *Yeni Asır Newspaper*. The publications with different views have enabled us to deal with and understand Azerbaijan in more detail. During the research, every content in which the word "Azerbaijan" is mentioned has been discussed and no subject limitation has been made. In this direction, the content of the Thesis consists of the subjects with the most data. These are; Last Years and Death of Heydar Aliyev, Karabakh Problem, Caspian Problem, Cyprus Referendum Dilemma, Armenian Opening, Baku-Tbilisi-Ceyhan, Baku-Tbilisi-Erzurum, Baku-Tbilisi-Kars, 2005 and 2010 General Elections, 2003 and 2008 Presidency Elections are included in the content. In the light of all these issues, the image of Azerbaijan in the Turkish press and the approach of the Turkish press to Azerbaijan's domestic and foreign policy issues have been revealed. Then, the content analysis of the publications was made. As a result, it has been seen that this analysis will both shed light on the historical processes experienced by Azerbaijan in many areas and will be the main source for the relevant researchers.

Keywords: Turkish Press, Azerbaijan, Armenian Initiative, Karabakh Problem, Period of İlham Aliyev

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	TÜRK BASININDA AZERBAYCAN MESELELERİ (2000-2010)
Tezin Yazarı	Büşra KULAKSIZ
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Ali ASKER
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	15.04.2022
Tezin Alanı	Gazetecilik, Uluslararası İlişkiler
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	301
Anahtar Kelimeler	Azerbaycan, İlham Aliyev Dönemi, Türk Basını, Ermeni Açılımı, Karabağ Sorunu

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	AZERBAIJAN ISSUE IN TURKISH PRESS (2000-2010)
Author of the Thesis	Büşra KULAKSIZ
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Ali ASKER
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	15.04.2022
Field of the Thesis	Journalism, International Relations
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	301
Keywords	Azerbaijan, Period of İlham Aliyev, Turkish Press, Armenian Initiative, Karabakh Problem

KISALTMALAR

Bu tezde kullanılan kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte listelenmiştir.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
AAD	Amerikalı Azeriler Derneği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADP	Azerbaycan Demokrat Partisi
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSC	Azerbaijan Gas Sales Company -Azerbaycan Gaz Tedarik Şirketi
AHC	Azerbaycan Halk Cephesi
AHCP	Azerbaycan Halk Cephesi Partisi
APA	Azerbaycan Haber Ajansı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
ATAF	Azerbaycan Türkiye Tarih Araştırmaları Fondu
ATİB	Azerbaycan-Türkiye İş Adamları Birliği
AIOC Konsorsiyumu	Azerbaijan International Oil Consortium -Azerbaycan Uluslararası Petrol
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BTC	Bakü-Tiflis-Ceyhan
BTE	Bakü-Tiflis-Erzurum
BTK	Bakü-Tiflis-Kars
BM	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	Central Intelligence Agency-Merkezi İstihbarat Teşkilatı

DYP	Doğru Yol Partisi
FIFA Federasyonları Birliği	Fédération Internationale de Football Association-Uluslararası Futbol
GATA	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GUAM	Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü
İSEDAK	İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KGB	Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti-Devlet Güvenlik Komitesi
KİİP	Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MKYK	Merkez Karar ve Yönetim Kurulu
MSK	Merkezi Seçim Komisyonu
MEPCO	Main Export Pipeline Company-Ana İhraç Hattı Konsorsiyumu
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SOCAR Şirketi	State Oil Company of Azerbaijan Republic-Azerbaycan Devlet Petrol
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
YAP	Yeni Azerbaycan Partisi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmanın konusunu Azerbaycan'ın 2000-2010 yılları arası geçirmiş olduğu her bir meselenin Türk basınında analiz edilişi oluşturmaktadır. Çalışmada, Haydar Aliyev'in son dönemi ve İlham Aliyev döneminin 2010 yılına kadarki süreci ele alınmıştır. Dolayısıyla alıŐma, Türk basınında Haydar Aliyev'in son yılları ve vefatı, 2005-2010 Genel seçimleri, 2003-2008 Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Ermeni meselesi, Karabağ meselesi, Hazar meselesi, Kıbrıs referandumunda yaşanan çıkılmaz, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Bakü-Tiflis-Kars, Türk basınında Azerbaycan imajı, Türk basınının Azerbaycan'ın i ve dış politika konularına yaklaşımı ve Yayınların içerik özmlemesi konularını ihtiva etmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri son derece özel, toplumsal hassasiyete sahip ve kamuoyu tepkisine yön verecek niteliktedir. Bu ilişkiler sadece duygu, jeopolitik üzerine değildir, ilişkilerin gelişmesi ve karakterinin ortaya konmasında en temel husus medyadır. Ayrıca medya, toplumların yaŐam biçimlerini, sosyal, siyasi koŐullarını, gelişim aşamalarını anlamak için önemlidir. Tarihi belge niteliği olan gazeteler, bu noktada önemli birer yayın organlarıdır. Bu anlayışla bu araştırmada Azerbaycan Cumhuriyeti'nin geçirmiş olduğu tüm meseleler, geçiş dönemleri 2000-2010 yıllarını kapsayacak biçimde Türk basınında incelenmiş olup meseleler olay sırasına göre ele alınmıştır. Medyada devletle ilgili tarihi süreci, politikayı, ekonomiyi, çeşitli meseleleri, imajı, yaklaşımı irdelemek farklı zamana tabi olunca zamanlamanın doğru seçilmesi konuyu araştırmada son derece önemlidir. Türkiye'nin 2000-2010 yılları arasında geçirdiği her bir dönemde tartıŐmasız basın hayatı daha renkli ve çalkantılı dönemler olmasının yanında İlham Aliyev dönemi iki ülke ilişkilerinin daha st düzeyde olduğu dönem olmuştur ve bu nedenlerle bu zaman aralığı seçilmiştir. Farklı taraftaki basın organlarının söz konusu Azerbaycan'ı ele alıŐına baktığımızda Türk basınında Azerbaycan meseleleri daha gerçekçi ortaya çıkmaktadır.

Yakın dönem tarihî olayları öğrenme ve bu olaylara ışık tutmada süreli yayınların önemi bilinmekte ve bu yayınların incelenmesi gerekli görülmektedir.¹ Bununla birlikte kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerindeki etkisi kapsamında medyanın toplumun zihninde, tutumlarında, davranışlarında değişime yol açması ve medyanın bir konuyu sunuş biçiminin² incelenmesi yani medyanın belirlenen konuya karşı nasıl imaj oluşturduğu ve nasıl yaklaşım sergilediği medya araştırmalarında ayrı bir öneme sahiptir. Türk basını ve Azerbaycan konusunda belirlenmiş kategoriler ve olay çerçevesinde tarihi çalışmalar ya da kısıtlı bir zaman aralığı baz alınmış medya çalışmaları mevcuttur lakin bu çalışmayı önemli kılan taraf ise Türk basınında Azerbaycan'a dair araştırma yapılırken her kategoriden bilginin ele alınmış olmasının yanında şirketlerden, uzmanlara, yabancı kaynaklardan, örgütlere kadar her kesimin görüşüne yer verilmesi ve Türk basınının Azerbaycan'a yönelik tutumunun uzun zaman aralığında incelenmiş olmasıdır.

Araştırma konusu sosyal yapı, enerji gibi tek bir alana bağlı kalmayarak Azerbaycan'a dair her kategoride veri içereceğinden dolayı araştırmada ilk olması nedeniyle önem arz etmektedir. Araştırma merkezleri, sivil toplum cemiyetleri, hükümet politikasını destekleyen ya da desteklemeyen gazetecilerin bunun yanında liderlerin, diplomatların vb. basında yer alması da Türk basınında Azerbaycan'ı her yönüyle ortaya koymada yarar sağlayacaktır. Böylelikle Azerbaycan'ın içerde ve dışarda karşılaştığı mevzulara yer verilmiş ve Türk basınında Azerbaycan İmajı ve Türk basınının Azerbaycan'ın iç ve dış politika konularına yaklaşımı ortaya konulmuştur. Çalışma ile Azerbaycan'ı ve karşılaştığı meselelerini Türk basınında ele alarak tarihi süreci anlamak ve mevcuttaki durumun arka planını analiz etmemizde sosyal bilim dallarına katkı sunmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Tezde Azerbaycan'ın hem ülke gündemine hem dünya siyasetine tesir eden meseleleri ve bu meselelerin günümüze gelmeden önce nasıl seyir izlediği incelenirken günümüzde yaşanan gelişmelerin perde arkasına ışık tutmak hedeflenmiştir. Olay örgüsünün iyi anlaşılması noktasında geçmişin analizi niteliğinde olup gelecek olayların analizine ışık tutması açısından araştırmanın amacına hizmet eder niteliktedir.

¹ Telli Korkmaz, "Azerbaycan'ın Bağımsızlığına Giden Yolda "Açık Söz" Gazetesi (1915-1918)", *Türk Yurdu Dergisi*, Yıl: 107, Sayı: 368, Nisan 2018, (s.77).

² Hasan Yurdakul, "Kitle İletişimde Haber ve Etki: Liberal ve Eleştirel Yaklaşımlar", *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 1, 2018, (s.70-71-74).

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada Sosyal Bilimler araştırmalarında kullanılan yöntemler arasından içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. İçerik analizi yöntemi, toplumsal davranışı rahatsız etmeden ve metin içeriğine odaklanılarak gerçekleştirilen bir tekniktir. Bu teknikle kayıtlı olan çeşitli belgelerden belirlenen konuların taranması sonucu elde edilen verilerin analizi ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla araştırmada tarihsel süreçle birlikte doküman içeriği tablo ve liste halinde yorumlanacağından, haberler üzerinde içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. Bu çalışmanın veri toplama nesnesi olan *Aydınlık Dergisi*, *Cumhuriyet Gazetesi*, *Sabah Gazetesi* ve *Yeni Asır Gazetesi* belirlenen konularda geçerli, güvenilir ve objektif veriler sağlayacak yeterliliğe sahiptir. Bu dört yayın başat kaynaklar olduğu için çalışmada çoğunlukla basından yararlanılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu çalışmanın varsayımları şöyledir: Türk basını Azerbaycan'daki gelişmelere farklı yaklaşmıştır. Bu çerçevede *Sabah* ve *Yeni Asır Gazeteleri* daha olumlu, *Aydınlık Dergisi* ve *Cumhuriyet Gazetesi* daha eleştirel bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Her bir yayın organının içeriğinin toplam niteliğine baktığımızda Türk basınında Azerbaycan imajının ve Türk basınında Azerbaycan'a yaklaşımının olumlu olduğu görülmüştür.

Türk basınında Azerbaycan'ın iç politikasına yaklaşımı nesnel dış politikasına yaklaşımı olumlu olmuştur.

Türk basınında Azerbaycan ile ilgili meselelerde en fazla veri barındıran ve yoğunluk verilen konu Türkiye'nin Ermenistan'la Normalleşme Süreci konusu olmuştur.

Aynı zamanda Türk basını, Azerbaycan çıkarları söz konusu olduğunda tek millet anlayışıyla hareket ederek meselelerde görüş birliği sergilemiştir.

Türk basınında birbirinden farklı görüşe sahip yazılı basın organlarının Azerbaycan ile ilgili meselelerde haberleri ele alışı, bu yayınların çeşitli yazarlarının farklı bakış açılarıyla konuyu nasıl yansıttığı, haber başlıklarının nasıl yazılarak konunun işlendiği, içerik sayısı ile

meselelere ne kadar yoğunluk verildiği, bu yayınların ulusal meselelerde görüş birliğini sergileyip sergilemediği gibi sorular bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu çalışmada evren Türk basını, örneklem ise farklı ideolojileri temsil eden *Aydınlık Dergisi*, *Cumhuriyet Gazetesi*, *Sabah Gazetesi* ve *Yeni Asır Gazetesi* olmak üzere dört yayın organı olmuştur. Bu yayınlarda 2000 yılından başlanarak 2010 yılı da dahil olmak üzere Azerbaycan'ın içeride ve dışarıda geçirdiği meseleler ele alınmıştır. Dolayısıyla en fazla üzerinde durulan konuların metin içerikleri örnekleme dahil olmuştur.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Türk basını Azerbaycan konusunda farklı çıkar ve siyasi grubu yansıtan nitelikte olmuştur. Bu noktada Türk basını tekdüze değildir. Bu çalışmanın veri toplama nesnesi olan *Aydınlık*, *Yeni Asır*, *Cumhuriyet*, *Sabah* olmak üzere 3 gazete ve 1 dergi, belirlenen konularda objektif veriler sağlayacak yeterliliktedir. Araştırma, 2000-2010 yılları arasında sınırlı tutulmuş olup bu yayınların Azerbaycan kelimesinin geçtiği sayfalarındaki içeriklerinin tamamını kapsamaktadır. Analiz yapılırken ise en fazla veriye sahip içeriklerden Tez konuları oluşturulmuştur. Oluşturulan konular dışında geriye kalan her dört yayından birkaç içerik ise tüm içeriklerin listelendiği içerik çözümlemesi kısmında yer almıştır. Tezde üzerinde durulan ya da durulmayan tüm başlıkların yer aldığı bu liste, ilgili tüm araştırmacılara da kaynak olacaktır.

Her bir gazete bazında değerlendirildiğinde toplam 44 yıllık birçok verinin yer aldığı bu Tezde, çeşitli ideolojik yaklaşımları temsil eden yayınların gerek haberlerde sorunu ele alış biçimi gerek köşe yazarlarıyla çeşitli yaklaşımları yansıtılmıştır. Bunun yanında meseleler üzerinde Türkiye'nin duruşu, bakış açısı, yaptıkları ve yapmayı planladıkları da ortaya konulmuş olmuştur.

Çalışmanın temelini oluşturan dokümanları kayda alıp tarama işlemi Ankara Millî Kütüphane bünyesinde bulunan Süreli Yayınlar Arşivinde yapılmış olup bu tarama üç ayda

tamamlanmıştır. Bu üç aylık süreçte hafta içi saat 10.00'dan 16.00'ya kadar veri toplama çalışması yapılmıştır.

Disiplinler arası bilimlerden olan İletişim bilimi ile Uluslararası ilişkiler bilimi ve bu bilimin en önemli alt dallarından biri olan Uluslararası Politik Ekonominin çalışma alanlarına kaynak olan bu tez 3 bölümde incelenmiştir.

Birinci bölüm Bağımsız Azerbaycan'da Liderler, İç Politika ve Seçimler konusu altında 3 başlıkta toplanmıştır. İlk olarak Azerbaycan Cumhuriyetinin Liderler Ekseninde Kısa Tarihi verilmiş ve burada Ayaz Mutallibov, Ebulfez Elçibey, Haydar Aliyev Dönemi kısaca açıklanmış, Azerbaycan'ın 1990'dan 2003 yılına kadarki tarihi süreci liderler çerçevesinde anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci kısımda Türk Basınında Haydar Aliyev'in Son Yılları ve Vefatı ele alınmış olup merhum Cumhurbaşkanı Aliyev'in liderliğinin son yıllarından 2003 Cumhurbaşkanlığı adaylığından oğlu lehine çekilmesi ve ikinci Aliyev döneminin başlamasına kadarki süreç anlatılmıştır. Üçüncü kısımda ise İç Politika ve Seçimler başlığına yer verilmiş ve burada 2005 ve 2010 Genel Seçimleri, 2003 ve 2008 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri anlatılarak Azerbaycan'ın siyasi ortamı gözler önüne serilmiştir.

İkinci bölüm Dış Politika ve Bölgesel Projeler konusunu içermektedir. Bu konu Dış İlişkilerde Tartışma Konuları ve Bölgesel Projeler olmak üzere 2 başlıktan oluşmaktadır. Dış İlişkilerde Tartışma Konuları başlığı Karabağ Sorunu ve Çözüm Görüşmeleri, Türkiye'nin Ermenistan'la Normalleşme Süreci ve Azerbaycan, İran ile Hazar Gerginliği, Kıbrıs Referandumu Çıkmazı olarak 4 alt başlıktan oluşmaktadır. Karabağ Sorunu ve Çözüm Görüşmeleri ile Türkiye'nin Ermenistan'la Normalleşme Süreci ve Azerbaycan başlıklarında hem Türkiye hem Azerbaycan'ın ortak problemi olan Ermenistan'ın her iki ülke siyasetinde yer alışı ve nelere sebebiyet verdiği değerlendirilmiştir. İran ile Hazar Gerginliği başlığında, paylaşılamayan Hazar bölgesinde Azerbaycan-İran arasında yaşanan gerginlik ve sonraki gelişmeler anlatılmıştır. Kıbrıs Referandumu Çıkmazı başlığında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımak isteyen ve açılım yapan Azerbaycan'ın, Batı tarafından Karabağ ile tehdit edilişi, dış baskılar nedeniyle bu durumun Karabağ'a örnek oluşturabileceği tedirginliğini yaşayan Azerbaycan'ın bu çıkmaz içinde nasıl bir politika izlediği ele alınmıştır. Bölgesel Projeler başlığı ise Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Bakü-Tiflis-Kars projeleri olmak üzere 3 alt başlıktan oluşmuş olup burada Doğu-Batı arasında bağlantı sağlayan, dünya enerji ve lojistiğine yön veren global öneme sahip projeler anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm Yayınların İçerik Çözümlemesi, Türk Basınında Azerbaycan İmajı ve Türk Basınında Azerbaycan'ın İç ve Dış Politika Konularına Yaklaşımı olarak 3 başlıktan

oluşmuştur. Yayınların İçerik Çözümlemesi başlığında Azerbaycan'a Dair İçeriklerin Olumlu/Olumsuz/Nötr Oluşuna Yönelik Bulgular, Azerbaycan'a Dair İçeriklerin Yıllara Göre Dağılım Tablosu ve Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Listesi verilmiş olup yayınlar tahlil edilmiştir. Türk Basınında Azerbaycan İmajı başlığında basının imaj oluşturmadaki rolüne değinilmiş olup Türk basınında Azerbaycan'a dair çıkan içeriklerin incelenmesiyle Azerbaycan'ın genel imajı yorumlanmıştır. Türk Basınında Azerbaycan'ın İç ve Dış Politika Konularına Yaklaşımı başlığında ise yayınların meseleleri ele alışı ve meselelere bakış biçimi ortaya konulup genel bir değerlendirme yapılarak araştırma sonuca bağlanmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: BAĞIMSIZ AZERBAJYCAN'DA LİDERLER, İÇ POLİTİKA VE SEÇİMLER

1.1. AZERBAJYCAN CUMHURİYETİNİN LİDERLER EKSENİNDE KISA TARİHİ

1918-1993 yıllarını kapsayan yetmiş beş yıllık süreçte Azerbaycan'da üç Cumhuriyet kurulmuştur. İlk Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti 28 Mayıs 1918'de kurulmuş, İkinci Azerbaycan Cumhuriyeti 28 Nisan 1920'de kurulmuş lakin bu Cumhuriyet 70 yıl Rus esaretinde kalmıştır. Üçüncü Azerbaycan Cumhuriyeti ise 1991-1993 yıllarında tarih sahnesine çıkmıştır. 1991-1993 yıllarını kapsayan üç yıllık süreçte Azerbaycan üç Cumhurbaşkanı değiştirmiştir.³

1.1.1. Ayaz Mutallibov Dönemi (1990-1992)

Bağımsız Azerbaycan'ın ilk devlet başkanı Ayaz Mutallibov, 1990 yılı başında Sovyet ordusunun Bakü katliamından sonra Azerbaycan Komünist Partisi Genel Sekreterliğine

³ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.728-729-730-732).

getirilmiştir. Esasen SSCB yanlısı Mutallibov, Komünist Partisi'nin itibarı zedelendiği için Sovyet ordusunun geri çekilmesini istemiştir. Daha sonra Mutallibov, Gorbaçov'un devrilmesi için gerçekleştirilen darbe girişimini desteklese de bu girişim başarısız olmuştur. Başarısız darbe girişimi sonrası artık SSCB'nin dağılacağı anlaşılmıştır.⁴ Azerbaycan Parlamentosu 27 Ağustos 1991'de olağanüstü toplanıp Azerbaycan'ın yeniden bağımsızlığını ilan eden beyannameyi kabul edince Azerbaycan Halk Cephesi zafer duygusunu yaşamış ancak Azerbaycan'daki komünist iktidarı harekete geçmiş ve Ayaz Mutallibov Moskova'nın desteğiyle 8 Eylül 1991 tarihinde Devlet Başkanlığı seçimi yaptırmıştır. Mutallibov şaibeli seçimle %98,5 oyla seçilmiştir. Bu seçim ülkedeki gerilimi artırmış ve Halk Cephesi lideri Elçibey ile iktidardaki Mutallibov sürekli rekabet halinde olmuştur. Sokaklara dökülen halk Azadlık Meydanı ve Devlet Başkanlığı önünde Halk Cephesi önderliğinde gösteriler düzenlemiştir. Bu gösteriler Halk Cephesini iktidara taşımıştır.⁵ 1992 yılı başlarında Azerbaycan hem Karabağ meselesi hem enflasyon ile cebelleşirken bu sorunlarla paralel olarak siyasi atmosferde de ipler gerilmiştir. Bir kanadı Halk Cephesi diğer kanadı Hasan Hasanov hükümetinden oluşan muhalefet, Mutallibov'a karşı sertleşmiştir.⁶ 25-26 Şubat 1992 tarihlerinde Ermeni kuvvetlerinin Hocalı'yı işgal edip katliam gerçekleştirmesi Bakü'yü ayaklandırmış ve Azerbaycan Meclisi, Cumhurbaşkanı Ayaz Mutallibov'u Hocalı Katliamı'na göz yummakla suçlayarak istifa etmeye zorlamıştır.⁷

Bakü'deki büyük gösteriler sonuç vermiş ve Mutallibov, 6 Mart 1992'de istifa etmiştir. Mutallibov'un istifa etmesiyle yerine vekâleten geçen isim Parlamento Başkanı Yakup Memmedov olmuştur. Seçime doğru giderken Azerbaycan Parlamentosu feshedilmiş, elli üyeli Milli Meclis oluşturulmuş ve 7 Haziran 1992'deki başkanlık seçimini Ebulfez Elçibey kazanmıştır.⁸

1.1.2. Ebulfez Elçibey Dönemi (1992-1993)

⁴ Samir Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri (1991-2003)", (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.60).

⁵ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.435-436).

⁶ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.311).

⁷"Kronoloji: Dağlık Karabağ Sorunu", Aljazeera Türk, 24 Ocak 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-daglik-karabag-sorunu> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

⁸ Samir Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri (1991-2003)", (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.61).

Ebulfez Elçibey, 24 Haziran 1938 tarihinde Nahçıvan'da dünyaya gelmiştir. 1957 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesi Doğu Bilimler Fakültesi Arap Filolojisi bölümünü kazanmış, 1963-1964 yılları arasında Mısır'da tercümanlık yapmış, 1965 yılında geri dönerek aynı üniversitede akademik kariyerine devam etmiş ve 1969'da ise doktorasını tamamlamıştır. 1968-75 yıllarında Azerbaycan Devlet Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışan Elçibey, 1975'te düşüncelerinden ötürü tutuklanmış, iki yıla yakın hapis hayatının ardından Azerbaycan Bilimler Akademisinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmiştir.⁹ 1989 yılında Sovyet Bloku devrimci özgürlük hareketleriyle çalkalanmıştır. Komünist rejimler çökmeye, Sovyetler Birliği de dağılmaya doğru gitmiştir. Böyle bir ortamda kitle örgütleri ortaya çıkmış ve Azerbaycan'da Azerbaycan Halk Cephesi (AHC) kurulmuştur. Azerbaycan Halk Cephesi'nin Kuruluş Kongresi 16 Temmuz 1989'da Bakü'de yapılmış ve Başkanlığına Ebulfez Elçibey seçilmiştir. 13-17 Temmuz 1991'de AHC Kurultayı toplanmış ve Elçibey yeniden başkan seçilmiştir. Elçibey, Kurultay'da yaptığı konuşmasında Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girdiğini belirterek, AHC'nin amacının demokratik Azerbaycan Devleti kurmak olduğunu ilan etmiştir.¹⁰ Ebulfez Elçibey önderliğinde yapılan mitinglerde milli hareket ruhu giderek güçlenmiş, bağımsızlık mücadelesi hız kazanmış ve sorunların çözülmesinde AHC tek güç kabul edilmiştir. Zira Halk Cephesi'nin amacına varma sürecinde Azerbaycan'a kazandırdığı zaferler ülkeyi değişime götürmüştür.

Bu değişime örnek gösterecek olursak dağılmakta olan Sovyetler Birliği'ni kurtarmak amacıyla Kızılordu ile KGB tarafından Moskova'da 19-21 Ağustos 1991'de Gorbaçov'u devirmek için darbe düzenlenmiş ve Mutallibov darbe taraftarı tutum sergilerken Elçibey ise darbecilere karşı tank üzerinde direnen Yeltsin'i desteklemiştir. Darbenin bastırılması sonucu Mutallibov, muhalefetin isteklerine tavizler vermek durumunda kalmıştır. Komünist Gazetesi'nin ismi Halk Gazetesi olarak, Lenin Meydanı'nın ismi ise Azadlık Meydanı olarak değiştirilmiş ve bu meydana Lenin heykeli kaldırılmıştır. Ardından Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti isminde geçen "Sovyet" ve "Sosyalist" sözcükleri çıkarılmış, orak-çekiç simgeli bayrak yerine de 1918 yılındaki bağımsız Azerbaycan'ın üç renkli, ay yıldızlı bayrağı kabul edilmiştir.¹¹ 18 Ekim 1991'de Azerbaycan Parlamentosu Azerbaycan'ın bağımsızlığına

⁹Ruslan Rehimov, "Ebulfez Elçibey Vefatının 21. Yılında Anılıyor", 22 Ağustos 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ebulfez-elcibey-vefatinin-21-yilinda-aniliyor/2342632> [Erişim Tarihi:04.04.2022].

¹⁰ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.433-434).

¹¹ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.434-435).

ilişkin Anayasa Akti'ni kabul etmiş ve Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan etmiştir. 7 Haziran 1992 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı ilk defa halk tarafından seçilmiş, seçim olaysız geçmiş ve halkın katılım oranı yüksek olmuştur. Ebulfez Elçibey %59,4 oy alarak Azerbaycan'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmiş ve 16 Haziran 1992'de yemin töreninin ardından resmen göreve başlamıştır.¹²

Elçibey'in iktidar dönemi çetin geçmiş ve bu görevde sadece bir yıl kalabilmiştir. Ermenilerin Karabağ saldırısı karşısında Azerbaycan Ordusu güç kaybı yaşayınca Albay Suret Hüseyinov'un görevine son verilmiş lakin Hüseyinov 1993 yılında Gence'de isyan çıkararak Elçibey'i zor durumda bırakmıştır. Elçibey, kardeşi kardeşe kırdırtmamak için Bakü'yü terk etmiştir.

Ebulfez Elçibey, devlet başkanlığı görevinin son bulmasından sonra da ülkesi için mücadele eden bir lider olmuştur. Gerek Karabağ sorununda gerek Güney Azerbaycan sorununda Turan ideolojisine uygun yaklaşım sergilemiştir.

Elçibey, 2000 yılı Nisan ayında Başbakan Bülent Ecevit'le görüşerek Karabağ sorununun çözümü için yardım istemiştir. Gazetecilere yaptığı açıklamada Elçibey, Karabağ'ın hiçbir zaman Ermeni toprağı olmadığını belirterek, *“Karabağ ebedi ve ezeli Azerbaycan toprağıdır. Azerbaycan'da halkın ve milletin izni olmayınca o topraktan kimseye imza ile bir şey verilemez. Gelecekte barış olmayacaksa, Azerbaycan Türklerinin güçlerini bir araya toplayıp dövüşle o toprakları geri alacağız. Bunu irademizle yapacağız. Biz barışa çağırıyoruz. Barışla halledilmezse dövüşle halledeceğiz”* diye konuşmuştur.¹³

Diğer yandan 2000 yılı sonlarına doğru Güney Azerbaycan'da hareketlilik başlamış ve buradaki Türklerin İran'dan ayrılma düşüncesi gündem olmuştur. Bu durumun arka planında 1991'de Azerbaycan Cumhuriyeti kurulduğunda milli bilincin güçlenmiş olması yatmaktadır. Bu bilinci güçlendiren ise Ebulfez Elçibey olmuş ve Elçibey'in liderliği dönemindeki milliyetçi söylemleri de bu hareketlilikte etkili olmuştur. İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri ara ara toplanarak *“Yaşasın Atatürk, Yaşasın Elçibey”* sloganlarıyla miting düzenlemişlerdir.

Elçibey'in Türkiye'yi ve Atatürk'ü örnek alması, politikasından tut mitinglerine kadar yansımıştır. Özellikle bağımsızlık istendiği dönemde Atatürk sloganları ve Türk bayraklarıyla halkın büyük sevgi ve coşkusıyla karşılanmış, halk sokakları doldurmuştur. Atatürk'ün askeri olarak kendisini tanımlayan Türk milliyetçisi Elçibey, liderliği döneminde de Türkiye ile yakın

¹² Bilâl N. Şimşir, *“Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri”*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.437-441-442-444).

¹³ *“Karabağ İçin Yardım İstedim”*, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Nisan 2000.

ilişkiler içerisinde olmuş ve bu ilişkiye özel bir önem vermiştir. Sağlık sorunları nedeniyle GATA’da tedavi altına alınan Elçibey, 22 Ağustos 2000 tarihinde vefat etmiştir.

Ankara’da vefat eden Azerbaycan’ın eski Cumhurbaşkanı ve Halk Cephesi Partisi Genel Başkanı Ebulfez Elçibey Bakü’de düzenlenen devlet töreni ile toprağa verilmiştir. 23 Ağustos 2000 tarihinde Bakü’de binlerce insan gözyaşı dökmüş, ilk törenin Azerbaycan Halk Cephesi Partisi binası önünde yapılması planlanmış ancak cenazenin parti binası önüne getirilmesine izin verilmemiştir. Bu duruma tepki gösteren halk Aliyev’in aleyhine sloganlar atmıştır.¹⁴ Ebulfez Elçibey, vefatının birinci yıldönümünde ise Türkiye Diyanet Vakfı Konferans Salonunda, Azerbaycan Kültür Derneği ile Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı’nca düzenlenen törenle anılmıştır.¹⁵

1.1.3. Haydar Aliyev Dönemi (1993-2003)

10 Mayıs 1923’te Nahcivan’da dünyaya gelen ve işçi ailenin evladı olan Haydar Aliyev, ilk, orta ve teknik öğrenimini Nahcivan’da görmüştür. 1941’de M. Azizbeyov Sanayi Enstitüsü’nden (Azerbaycan Petrol Akademisi) mezun olmuş, 20 yaşında Komünist Parti’ye girmiştir. 1941’den itibaren Nahçıvan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Dili İşleri Komiserliği ve Halk Komiserleri Meclisi’nde şube müdürlüğü yapmıştır. 1944’te Nahçıvan Komünist Partisi tarafından gizli istihbarat örgütü KGB’de görevlendirilmiştir. 1957’de Sergei Mironoviç Kirov Üniversitesi’nden (Azerbaycan Devlet Üniversitesi) mezun olmuş, 1967’de Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği’ne getirilmiştir. İlk kez Sosyalist Emek Nişanıyla ödüllendirilmiş, 1976’da Sovyetler Birliği Komünist Parti Merkez Komitesi Politbüro yedek üyeliğine 1982’de ise asil üyeliğine getirilmiştir. Böylelikle SSCB’de politbüroya yükselen ilk Azerbaycanlı siyasetçi olmuştur. 1990’da Gorbaçov ile ihtilafı nedeniyle görevden alınmış, 1991’de Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Meclis Başkanlığı’na seçilmiş, Mayıs 1993’te Elçibey tarafından Bakü’ye davet edilmiştir.¹⁶ Suret Hüseyinov derme çatma birlikleriyle Bakü’ye doğru ilerlerken, kardeş kanı dökülmesini istemeyen Elçibey 18 Haziran 1993’te Nahçıvan’a sığınmıştır. Nahçıvan’dan Bakü’ye dönmüş olan Haydar Aliyev ise 15 Haziran 1993’te Azerbaycan Milli Meclis Başkanlığı’na seçilmiştir. Ardından Meclis, 24 Haziran 1993’te Elçibey’in cumhurbaşkanlığı yetkilerini Aliyev’e devretmiştir. 29 Ağustos

¹⁴ “Elçibey’e Ağladılar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Ağustos 2000.

¹⁵ “Elçibey Ankara’da Anıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

¹⁶ “KGB’den Azerbaycan’a”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

1993'te gerçekleştirilen referandum ile Haydar Aliyev Azerbaycan'ın üçüncü Cumhurbaşkanı olmuştur.¹⁷ 4 Haziran 1993'te başlayan bir darbe sonucu Elçibey hükümetinin devrilmesiyle Aliyev, 3 Ekim 1993'te Devlet Başkanı olmuş, 11 Ekim 1998'deki seçimlerle tekrar Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.¹⁸ Yıl 2003'ü gösterdiğinde Haydar Aliyev sağlık sorunları nedeniyle seçimlere katılamamış, Haydar Aliyev'den görevi devralan oğlu İlham Aliyev, 15 Ekim 2003 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde diğer adaylara fark atarak liderliği almış ve Azerbaycan'da ikinci Aliyev dönemi başlamıştır.

1.2. TÜRK BASININDA HAYDAR ALİYEV'İN SON YILLARI ve VEFATI

Azerbaycan'da 1993'te Elçibey'i deviren Rusya destekli darbenin iktidara taşıdığı Aliyev hükümeti, ilk yıllarda sırt çevirdiği Türkiye ile ilişkilerini zamanla onarmıştır. Başlarda Aliyev hükümeti, Elçibey yönetiminin Türkiye ile imzaladığı anlaşmaları askıya almış, Türkiye'ye vize uygulaması başlatmış, Ankara ise ilişkileri düzeltmek için Eylül 1993'te Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'i Bakü'ye göndermiştir. Ankara'nın güven vermesinin ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in davetlisi olarak Aliyev, 1994'te Ankara'ya gelmiştir. Demirel ile kurduğu yakın ilişkiden sonra Aliyev, 'tek millet iki devlet' olduklarını ilan etmiştir. 1995'te Aliyev'e karşı bazı Türk yurttaşlarının da yer aldığı darbe girişiminde Demirel Aliyev'i uyararak darbeyi önlemiştir. 1998'de ikinci kez Cumhurbaşkanlığına seçilirken Aliyev, Türkiye'nin desteğini almıştır.¹⁹

Kasım 1999'da İstanbul'daki AGİT Zirvesi esnasında BTC ve Hazar geçişli doğalgaz projeleriyle ilgili Haydar Aliyev-Demirel-Şevardnadze arasında anlaşma imzalanmıştır. Aliyev, petrolün dünyaya Türkiye üzerinden ulaşmasında kararlı olmuştur. Demirel'in davetiyle 9 Ocak 2000'de Ankara'ya çalışma ziyareti gerçekleştiren Aliyev, BTC hattının hayata geçmesi konusunda çalışmaların başlamasını istemiştir. Aliyev, Şubat 2000'de Washington'a giderek BTC'nin esas ihraç hattı olması gerektiğini de sözlerine eklemiştir. Gürcistan'ın, hattın yerleşeceği toprakların kamulaştırılması bedeli ve geçiş ücreti konusunda

¹⁷ Bilâl N. Şimşir, "Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri", Bilgi Yayınevi, Ankara 2011, (s.737-738).

¹⁸ "KGB'den Azerbaycan'a", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

¹⁹ Ayhan Şimşek, "Türkiye Vazgeçemedi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

sorun çıkarması bu süreci etkilemiştir. Mart 2000'e gelindiğinde ise Tiflis'te Haydar Aliyev ile Şevardnadze, petrol hattı projesinde Gürcistan'a ödenecek geçiş ücreti konusunda anlaşmıştır.

Azerbaycan lideri Haydar Aliyev, 9-10 Ocak 2000 tarihlerinde Türkiye ziyaretinde Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli'yle baş başa görüşesinde, "*Türk dünyası Süleyman Bey'den memnun. Göreve devam etmesini istiyoruz*" demiş ve sadece Azerbaycan adına değil, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan'ın adına da yani 5 Türk devleti adına konuştuğunu vurgulamıştır. Bunun üzerine MHP, "Baba formülü"ne itirazdan vazgeçmiştir. Bahçeli, bu görüşmeden 20 gün sonra liderler zirvesinde Demirel'e bir dönem daha sağlayacak 5+5 formülüne Evet demiştir. Zirveden önce de Demirel'le görüşüp, "MHP, 5+5 formülünü 127 milletvekiliyle firesiz destekleyecek" mesajını iletmiştir. Bahçeli, kurmaylarına Türk dünyasının Demirel'in görev süresinin uzatılmasından yana tavır koyduklarını açıklamıştır. Böylece köşk krizi Aliyev sayesinde çözülmüştür.²⁰

Moskova'da 25 Ocak 2000'de yapılan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) zirvesinin başarılı geçtiğini belirten Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, "*Olumlu değişimler gözledim ve çok memnunum*" demiş ve Moskova-Bakü ilişkilerinde ilerleme sağlandığını bildirmiştir. Bakü yönetimi daha önce BDT'yi demokratik olmamakla ve Moskova'nın eski Sovyet Cumhuriyetlerine baskı yapmak için kullandığı bir araç olmakla suçlarken Bakü'ye dönen Aliyev basına, toplantının çok verimli ve demokratik ortamda yapıldığını söylemiştir.²¹

Bu arada Dağlık Karabağ'daki Ermenilerin sözde devlet başkanı Arkadi Gukasyan'ın 22 Mart 2000'de suikaste uğrayarak yaralanmasına, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, bu olayın onların iç işleri olduğunu, Karabağ meselesinin çözümüne ilişkin barış süreciyle alakası olmadığını söylemiştir.

2000 yılı mart ayı başlarında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Türkmen lider Niyazov, telefonda aralarındaki buzları eritmiş ve Hazar geçişli doğalgaz boru hattı projesinde anlaşmıştır. Bir Amerikalı yetkili ise iki ülkenin anlaşma sağlamasının önemli gelişme olduğunu söylemiştir.²²

Hemen her siyasetçiyi eleştiren ve zor beğenen Süleyman Demirel, Azerbaycan lideri Haydar Aliyev'i çok takdir etmiştir. Elçibey'in Nahçıvan'a gittiği haberini aldığı anda Haydar Aliyev'in ülkedeki durumu toparlayabileceğini çünkü Ruslarla, Ermenilerle herkesle

²⁰ Nevin Bilgin, "Köşk Krizini Aliyev Çözdü", *Sabah Gazetesi*, 2 Şubat 2000.

²¹ "Aliyev, BDT'den Memnun Ayrıldı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2000.

²² Zeyno Baran, "Türkmenler'le Azeriler Anlaştı", *Sabah Gazetesi*, 11 Mart 2000.

konuştuğunu, çok akıllı bir adam olduğunu ve ona güvendiğini dile getirmiştir.²³ Cumhuriyet Gazetesi'nin "Fahri Azerbaycan Vatandaşı" adlı haberine göre, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e 'Fahri Azerbaycan Vatandaşlığı' verilmesi için Ferman çıkardığını bildirerek Demirel'e Azerbaycan Vatandaşlık Nişanı ve Vatandaşlık Kimliği vermiştir.²⁴ Yeni Asır Gazetesi'nin "O Artık Azeri" adlı haberine göre, 6. Türkçe Konuşan Devletler Zirvesi'ne katılan Cumhurbaşkanı Demirel'e Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev "fahri vatandaşlık" beratı ve "Azeri vatandaşlığı kimliği" vermiş, Aliyev, "*Sayın Demirel'in Azerbaycan vatandaşı olma beratını imzaladım. Bu ilk defa oluyor*" demiş, Demirel ise, "*Bugüne kadar size kardeşim diyordum. Artık Cumhurbaşkanım diyeceğim*" demesinin ardından salondaki Azerbaycanlılar bu sözü uzun bir süre ayakta alkışlamıştır.²⁵ Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Azerbaycan'ın 3. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in dostluğu daha önce örneklerine rastlanmayan çok kuvvetli ve samimi bağları içermiş, kardeşliğin tanımı adeta bu iki liderle vücut bulmuştur.

Bu arada Azerbaycan'da 1995 yılında darbe girişimine adı karışan Avusturya vatandaşı Kenan Gürel serbest bırakılmış, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi'nden yapılan açıklamaya göre, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Gürel'in serbest bırakılmasına ilişkin kararnameyi imzalamıştır. Avusturya'ya gönderileceği belirtilen Gürel, Almanya'nın Bakü Büyükelçisinin girişimleri sonucu serbest bırakılmıştır.²⁶

16 Mayıs 2000 tarihinde göreve başlayan Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Demirel'in aksine Azerbaycan halkı tarafından daha resmi karşılanan bir lider olmuştur.

Cumhurbaşkanı Sezer, KKTC'nin ardından ikinci resmi ziyaretini Bakü'ye gerçekleştirmiş ve Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev tarafından karşılanmıştır. Sezer'in Bakü ziyareti Demirel'in ziyaretlerinin tersine çok sade geçmiş, kurbanlar kesilmemiş, kalabalıklar caddeleri doldurmamıştır. İkilinin görüşmesi sonrası ortak basın açıklamasında Sezer, "*Türkiye'de Devlet Başkanı değişmesi nedeniyle, bu ilişkiler değişmeyecektir*" diyerek Azerbaycan politikasının değişmeyeceği mesajını vermiştir. Aliyev ise, "*Biz birbirimizi ayrı bir devlet gibi, halk gibi hissetmeyiz. Arzumuz buydu ki, yeni seçilmiş Türkiye Cumhurbaşkanı, ilk seferini Azerbaycan'a yapmalıdır. Öyle de oldu. Demek bizim de kalbimiz, sizin de kalbiniz aynı fikirdeymiş*" demiştir. Diğer yandan görüşme sonrası iki ülke arasındaki her alandaki

²³ "Haydar Aliyev Çok Akıllı Adam, Ona Güveniyorum", *Sabah Gazetesi*, 5 Şubat 2001.

²⁴ "Fahri Azerbaycan Vatandaşı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2000.

²⁵ Fatih Atik, "O Artık Azeri", *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Nisan 2000.

²⁶ "Azerbaycan'da Darbeci Gürel Serbest", *Aydınlık Dergisi*, 11 Haziran 2000.

işbirliğinin devamını amaçlayan bir ortak bildiri imzalanmıştır.²⁷ Ayrıca Azerbaycan Milli Meclisi'nde konuşan Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan'ın siyasi istikrar konusunda kazandığı ivmeyi kaybetmemesini isteyerek, “*Azerbaycan'ın, demokratik, özgürlükçü, çok partili çağdaş bir dünya devleti olduğunu göstermesi önem taşımaktadır*” demiş, “*parlamento seçimlerinin saydam ve adil gerçekleştirileceğine inanıyoruz*” diye eklemiştir.²⁸ Cumhurbaşkanı Sezer'in Azerbaycan ziyaretinden bir gün önce Bakü'de Şeriat Koleji'nin açıldığı öğrenilmiş ve bu Türkiye'nin sunduğu laik ülke modeline karşı bir girişim olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte 16 Mayıs 2000'de göreve gelen Sezer, Azerbaycan doğalgazının Türkiye'ye getirilmesine yeşil ışık yakmış, Şahdeniz'de bulunan doğalgazı taşıma için iki ülke, çalışma grupları kurulması kararı almıştır. Böylelikle Türkiye, Hazar geçişli doğalgaz hattı projesinin önünü tıkayan Türkmenbaşı'na “Tek alternatif değilsin. Sorun sürerse Azeri doğalgazını alırız” mesajını vermiştir.²⁹ Haydar Aliyev'in daveti üzerine 11-12 Temmuz 2000 tarihlerinde Bakü'de bulunan Cumhurbaşkanı Sezer, Aliyev'le görüşmesinde, iki ülke arasında doğalgaz boru hattı yapılması konusunda çalışmaların başlaması kararına varılmış ve Aliyev, Sezer'e Azerbaycan gazının Türkiye'nin gazı olduğunu dile getirmiştir.

İktidar dönemi sancılı geçen Azerbaycan'ın 2. Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey'in 22 Ağustos 2000 tarihinde vefat edişi Azerbaycan siyasetindeki kutuplaşmaları daha da belirginleşmiştir.

Azerbaycan Halk Cephesi (AHC) Başkanı Ebulfez Elçibey'in hayatını kaybetmesi, iç siyasette dengeleri değiştirmiştir. AHC içerisindeki liberal ve milliyetçi gruplar arasında ayrım belirginleşirken, muhalefet içerisinde liderlik mücadelesi de öne çıkmaya başlamıştır. 5 Kasım 2000'de yapılacak parlamento seçimleri öncesinde yeniden iktidara gelmelerini kolaylaştıracak seçim yasaları çıkaran Haydar Aliyev hükümeti, çeşitli provokasyonlara girişmekle suçlanmıştır. Muhalefetten büyük tepki gören yeni seçim yasası, “şeffaflık ve tarafsız oy hesaplaması” konularında ciddi yetersizlikler içerdiği için Avrupa Komisyonu, AGİT ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin de eleştirilerine neden olmuştur. Muhalefetin önde gelen iki partisi; AHC ile Müsavat, seçim bloku oluşturma kararı almıştır. Cumhuriyet'e değerlendirme yapan Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) uzmanları, ‘muhalefetin iktidar üzerinde baskı oluşturma çabalarının, Elçibey'in ölümünün ardından, yerini iktidarın

²⁷ Sibel Yeşilmen, “Kalplerimiz Birmiş”, *Sabah Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.

²⁸ Sibel Yeşilmen, “Politikaya Isındı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2000.

²⁹ “Bakü'de ‘Şeriat Koleji’ Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2000.

muhalefet üzerinde baskılarına bıraktığının' altını çizmişlerdir. Aliyev, Elçibey sonrası tek adam olmak istemiştir.³⁰

Aliyev, 1 Aralık 2000'de tekrar Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) zirvesine katılmak için Minsk'te bulunmuş ve dönüşünde, birçok devletin, Karabağ'ın çözümünü kolaylaştırmak için Bakü ve Erivan'ın ekonomik ilişki kurması gerektiği görüşünde olduğunu belirtmiş ve bu düşünceye katılmadığını açıklamıştır. Diğer yandan 12 Aralık 2000'de Minsk Grubu, Bakü'de Aliyev ile görüşürken, Aliyev, Azerbaycan'ın, bazı Batılı ülkelerin Türkiye karşıtı hareketlerine karşı olduğunu ve Avrupa gündemindeki Ermeni Soykırımı tasarılarına yönelik hareketlerin, bölge barışını kötü etkileyeceğini söylemiştir.

Haydar Aliyev'in Türkiye ile ilişkileri yanında Rusya ile de ilişkileri başarılı ilerlemiş Aliyev, Rusya Devlet Başkanı Putin'i Bakü'ye davet etmiştir.

Rusya Devlet Başkanı Putin, 9-10 Ocak 2001 tarihlerinde Azerbaycan'a ziyaret gerçekleştirmiş, Bakü'deki Api Ahundov Üniversitesi'ndeki törende Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Putin'e, üniversitenin fahri doktora diplomasını takdim etmiştir. Putin de Aliyev'e bir sürpriz yaparak, Aliyev'in Devlet Güvenlik Komitesi (KGB) Yüksek Okulu'ndan aldığı başarılı karnesinin kopyasını vererek, Aliyev'in KGB'de çok başarılı bir öğrenci olduğunu söylemiştir. Ardından Aliyev, Putin'e dört Azerice-Rusça sözlüğü vermiştir.³¹ Ayrıca törende Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından Azerbaycan'ın fahri vatandaşlığı verilen Putin, Bakü ziyaretini 10 Ocak 2001'de tamamlamış ve Bakü'den ayrılmadan önce yaptığı açıklamada, temaslarında ağırlıklı olarak Yukarı Karabağ sorununun üzerinde durulduğunu söylemiştir.³²

Haydar Aliyev, sözde Ermeni soykırımıyla ilgili Türkiye'ye atılan suçlamalara da karşı çıkmış, 25 Ocak 2001 tarihinde Avrupa Konseyine üyelik için Fransa'da bulunduğu sırada Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile görüşmesinde Fransız Millet Meclisi'nin sözde Ermeni soykırımı tasarısına itiraz etmiştir. Aliyev, 26 Ocak 2001'de de Koçaryan'la Marigny Sarayı'nda görüşme gerçekleştirmiştir. Daha sonraki süreçte yani, 4-5 Mart 2001 tarihinde ise Paris'te olan ve Koçaryan ile Yukarı Karabağ'ı görüşen Aliyev, dönüşünde, Ermenistan'ın Karabağ bölgesinde bağımsızlık istediğini ve görüşmelerin gergin geçtiğini açıklamıştır.

Nuriye Akman, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Türkiye'ye gelmeden önce, Türk halkına Aliyev'i yakından tanıttak bir söyleşi gerçekleştirmiştir. Aliyev söyleşide

³⁰ Ayhan Şimşek, "Aliyev 'Tek Adam' Olmak İstiyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

³¹ "Putin: Aliyev İyi Bir KGB Ajandı", *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Ocak 2001.

³² "Putin Fahri Azeri Vatandaşı Oldu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2001.

aşk itirafında bulunmuş “Ben genç olanda kızlar beni çok sevirdi. Bazıları o kadar vurulurlardı ki sonra çok perişan olurlardı” demiş, Aşık mısınız sorusunu, “Güzel hanımları sevirem, ama tabii ben güzelliğiyle bunları ölçmirem. Benim hayatımda güzellik anlamı başka bir şeydir” diyerek yanıtlamış ve KGB’de çalışırken bir hanıma aşık olduğunu onun da kendi eşi Zarife hanım olduğunu söylemiştir. Atatürk’ten mi esinlendiniz ve kendinizi sürekli Türk doktoruna emanet ettiniz? sorusunu ise, “Ben 90’ıncı senede Moskova’dan ayrıldıktan sonra geldim Nahçıvan’a. Nahçıvan’da benim sağlamlığımı bilen bir doktor yok. 90’ıncı seneden 99’uncu seneye kadar ben bir defa doktor görmedim. 99’uncu sene bende bir kriz meydana geldi. Kardaşım Süleyman Demirel gece uçak gönderdi. Gülhane’de iki hafta tedavi ettiler beni. Ondan sonra dedim ki, “Benim de doktorum olsun ama Türk olsun” Onun özü de demektir ki ben bütün hayatımı Türklere itimad ediyorum” diyerek cevaplandırmıştır. Ardından Aliyev, hayatta kimseye benzemek istemediğini, rehberinin vicdanı olduğunu sözlerine eklemiştir. Türk Ordusu hakkında ise Aliyev, “Türk ordusu çok kahraman bir ordudur. Ben hesap edirem ki dünyada olan tüm devletlerin ordusundan daha da güçlü, disiplinli bir ordudur. Bunun da esasını Mustafa Kemal Atatürk kurmuştur. Bir şeyi yaratmak değil yaşatmak zordur. Atatürk, Türk halkının dünyaya bahşettiği en büyük insanlardan biridir” demiştir. Bir zamanlar Rusya ile çalışırken şimdi ise çelişkileri olduğu hususunu da “Sovyetler döneminde muhtelif görevlerde çalışırken ancak halkıma yönelik çalışmışam. Yani öyle değil ki Sovyetler vaktında Rusya için çalışmışam Burada on dört yıl Komünist Partisi başkanı olarak da, Moskova’da olanda da Azerbaycan için çalışmışam” diye yanıtlamıştır.³³ Diğer yandan Aliyev, oğlu İlham Aliyev’in kendisinden daha ünlü bir siyasetçi olacağından emin olduğunu ve eğer halkın ona itibar etmesi halinde Cumhurbaşkanı olabileceğini dile getirmiştir. Mavi Akım’ın Türkiye’ye lazım olmadığını belirten Aliyev, “Türkiye istiyirdi ki Türkmenistan gazını Hazar Denizi’nden Azerbaycan’a, Gürcistan’dan Türkiye’ye getirsin. Anlaşma da imzalandı Ankara’da ama Türkiye bu projeyi iptal etti. Türkiye Rusya’dan gaz alır. Menim eziz dostum Süleyman Demirel’e dedim ki, “Siz ne için Rusya’dan gaz alırsınız? Biz bu yakın vakıtlarda size gaz vereceyik” O bana dedi ki, “Türkiye’nin gaza olan ihtiyacı 50 milyar metreküptür. Sizin gazınızı da alabilirim” Biz indi istiyirdik ki bir 15 milyar küp metre gaz verelim Türkiye’ye. Ama Türkiye buna soğuk bakıyor, Rusya’dan mavi akım alıp” ifadelerini kullanmıştır.³⁴

³³ Nuriye Akman, “Güzel Hanımları Sevirem”, *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2001.

³⁴ Nuriye Akman, “Oğlum Cumhurbaşkanı Olabilir”, *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.

Haydar Aliyev, 12-17 Mart 2001 tarihlerinde Ankara'da bulunmuş ve ziyareti sırasında Türkiye ile Azerbaycan arasında 9 anlaşmaya imza atılmıştır. Ayrıca Aliyev, Karabağ sorunu için Türkiye'den askeri yardım istemiştir.

Aliyev ile Koçaryan ikilisi 3-7 Nisan 2001 tarihlerinde Florida'da, 1 Ağustos 2001'de Soçi'de, 14 Ağustos 2002 tarihinde de Sederek'te bir araya gelmiş olsa da Karabağ için somut bir sonuç çıkmamıştır.

2001 yılı ortalarında Haydar Aliyev, KKTC'yi tanımak için bir girişim başlatmış, Aliyev, KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu'na Azerbaycan'ın KKTC'yi tanıyacağı mesajını iletmiştir. Bu olumlu adım çeşitli dış pürüzler nedeniyle neticelenememiştir.

Yine 2001 yılı ortalarında Azerbaycan ile İran arasında yaşanan Hazar Denizi gerginliği özellikle ABD'nin işine geldiyse de Haydar Aliyev buna müsaade etmemiştir. İran'ın, Azerbaycan araştırma gemisinin işine engel olup silah göstererek geri döndürmesi, Azerbaycan hava sahasını 50 dakika ihlal etmesi ve tüm tehditlerine rağmen Aliyev, Eylül 2001'de İran'a gitmeyi programlamıştır.

Bu gerilimin yaşandığı döneme denk gelen olay ise, Azerbaycan'ın önceden planladığı ve eğitimcileri Türk subaylarından oluşan Harp Okulu mezuniyet törenine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu'nu Bakü'ye daveti olmuştur. 25 Ağustos 2001'de Bakü'de bulunan Kıvrıkoğlu'na Türk Yıldızları da eşlik etmiştir. Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda gerçekleşen tören sırasında Haydar Aliyev, Kıvrıkoğlu'na Azerbaycan'ın en yüksek askeri nişanı olan Bayrak Şeref Madalyası takmıştır. Daha sonra Aliyev ve Kıvrıkoğlu, Azerbaycan Harp Okulu'nun ilk mezuniyet törenine katılmıştır. Aliyev, Türk ordusunun Azerbaycan ordusunun kurulması ve eğitiminde büyük katkısı olduğunu söylemiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Putin, 24-26 Ocak 2002 tarihlerinde Moskova'da Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması imzalamışlardır. Anlaşmanın bazı maddelerine göre, Rusya, 10 yıl boyunca Azerbaycan'da askeri üs bulunduracaktır, Gabala radar üssü 10 yıl süreyle birlikte kullanacaktır. Hazar Denizi'yle ilgili petrol ve doğalgaz anlaşmaları imzalanmıştır.³⁵ Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev Moskova ziyaretinin ardından basın toplantısında Vladimir Putin ile görüşmenin başarılı geçtiğini söyleyerek Azerbaycan ile Rusya ilişkilerinin statüsünü 'stratejik ortaklık' olarak

³⁵ Teoman Alili, "Rus- Azeri Tarihi Anlaşması", *Aydınlık Dergisi*, 3 Şubat 2002.

tanımlamıştır. Hazar Denizi'nin paylaşımı konusunda da Azerbaycan ile Rusya arasında deniz tabanındaki sınır çizgisinin belirlenmesi çalışmalarının başlatılması kararı alınmıştır.³⁶

2002 yılı ortalarında Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği'nin yeni binası Oran'daki Diplomatik Site'de törenle açılmış, Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan ile Türkiye'nin gücünü tarih, dil ve kültür bağından alan kardeş ülkeler olduğunu vurgulamış, Haydar Aliyev ise Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkenin Türkiye olduğunu anımsatarak Türkiye ile ebedi dostluklarının yaşadıkları sorunları aşmalarında destek olacağını vurgulamıştır. Aliyev, 1990'ların başından bu yana Bakü-Ceyhan için çalıştıklarını ve projenin önemli bir aşamaya geldiğini belirterek, "*Ceyhan'a gidecek ve bitmesine bayram edeceğiz*" demiştir.³⁷

Azerbaycan'da 24 Ağustos 2002 tarihinde anayasa değişikliğinin onayı için halkoylaması yapılmış, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, anayasa değişikliklerinin ülkenin uluslararası anlaşmalardaki yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için şart olduğunu dile getirmiştir. Oylamayı boykot eden muhalefet partileri ise, asıl amacın Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'e iktidar yolunu açmak ve meclisteki muhalefet sandalyelerini azaltmak olduğunu söylemiştir. Yeni maddelerden biri, Aliyev hastalandığında yeni seçimler yapılana kadar yetkilerini başbakana devretmesini öngörmüştür. Oylamaya sunulan diğer maddeler insan hakları yasasındaki değişikliklerden asker adaylarının ordu yerine kamu hizmetleri yapmasını sağlayan tasarıya kadar uzanmıştır. Diğer yandan Haydar Aliyev 2003'teki seçimlere katılacağını söyleyerek iktidarını kimseye devretmeyeceğini belirtmiştir.³⁸ Azerbaycan'da anayasa değişikliğine ilişkin referandumda, seçmenlerin yüzde 97'si değişikliklerden tarafa oy kullanmıştır. Cumhurbaşkanının görevlerini meclis başkanı yerine başbakana devretmesine ilişkin değişikliğe yüzde 96.84 oranında Evet oyu verilmiş, yüzde 2.89 oranında red oyu verilmiştir. Gayri resmi sonuçlara göre, yüzde 97 oy değişiklik lehineyken yüzde 2.7'si aleyhine kullanılmış, referanduma katılım oranının ise yüzde 88.43'e çıktığı bildirilmiştir. Yeni anayasa değişikliğiyle birlikte, hastalanan Cumhurbaşkanı yetkilerini, Başbakana devredecek ve Başbakan ise Aliyev tarafından atanacaktır. Muhalefet partileri, devlet kurumlarında çalışanlara işlerinden çıkarılma tehdidiyle oy kullandırıldığını, katılımın çok düşük olduğunu savunmuşlardır.³⁹

³⁶ "Aliyev Rusya'dan Memnun Döndü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2002.

³⁷ "Elçilik Binasını Aliyev Açtı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.

³⁸ "Azerbaycan'da Halkoylaması", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.

³⁹ "Aliyev'in İstedigi Oldu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2002.

Bu arada Haydar Aliyev-Sezer-Şevardnadze 18 Eylül 2002 tarihinde Bakü’de Sangaçal Terminalinde bir araya gelmiş ve çeşitli zorluklarla karşılaşan BTC petrol boru hattı projesinin temel atma töreni gerçekleşmiştir.

1990’dan itibaren 9 yıldır doktor yüzü görmeden yaşayan ve 1999 yılında fenalaşan Cumhurbaşkanı Aliyev’e Süleyman Demirel koşmuş ve GATA’dan sağlık ekibiyle iki uçağı Bakü’ye göndermiş ve ardından Aliyev GATA’da tedaviye alınmıştır. 2003 yılına gelindiğinde ciddi sağlık sorunu yaşayan Aliyev, tekrar herkesi endişelendirmiştir.

3 Mayıs 2003 Cumartesi akşamı özel uçakla Ankara’ya gelen ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nde (GATA) sağlık sorunları nedeniyle gözlem altına alınan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’de, kalp yetmezliği, böbrek ve karaciğer fonksiyonunda zayıflık olduğu öne sürülmüş, Azerbaycan’ın Ankara Büyükelçisi Mehmet Aliyev ise, Haydar Aliyev’in sağlık durumu konusundaki spekülasyonların gerçeğı yansıtmadığını söyleyerek “Cumhurbaşkanı ’nın durumu gayet iyi. Çekap için geldi. Yakında Bakü ’ye dönecek” açıklaması yapmıştır. Diğer yandan Aliyev, 21 Nisan 2003’te Cemşid Nahcivansky Askeri Lisesi’nin 30. Kuruluş yıldönümü nedeniyle Respublika Sarayı’nda gerçekleşen törende konuşma esnasında iki kez rahatsızlanmış, Bakü’deki Merkezi Klinik Hastanesi’nde sağlık kontrolünden geçip evde tedavisi başlamıştır. Yüksek tansiyonu olduğu belirtilen Aliyev’in bir kaburgasının da kırık olduğu açıklanmıştır. Aliyev’in, Ankara’ya uçmadan önce Bakü’de Azerbaycan Güvenlik Konseyi’ni toplaması dikkat çekmiştir.⁴⁰ GATA’da yoğun bakıma alınan ve kemik erimesine bağlı olarak vücudunda birden fazla kırık olduğu saptanan Cumhurbaşkanı Aliyev’in bu saptama sonrası, daha önce yapılması düşünülen kalp kapakçığı ameliyatından vazgeçilmiştir. Tedavisi en gelişmiş tıbbi donanımların bulunduğu Kalp-Damar Cerrahisi Yoğun Bakım Ünitesi’nde süren Aliyev’in hayati tehlikesinin olmadığı öğrenilmiştir. Cumhurbaşkanı Sezer, doktorlar izin vermediğı için Aliyev’i ziyaret edememiş, Cumhurbaşkanı Sezer ile 9. Cumhurbaşkanı Demirel, telefonla Aliyev’e acil şifa dilemiştir.⁴¹ 10 Mayıs 2003’te 80 yaşına giren ve doğum gününü GATA’da kutlayan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in sağlık durumu iyiye gitmiştir. Aliyev, kendisini doğum gününde yalnız bırakmayan Cumhurbaşkanı Sezer’i ayakta karşılamıştır. Başbakan Erdoğan, Dışişleri Bakanı Gül, GATA’ya giderek Aliyev’e geçmiş olsun demişlerdir. 9. Cumhurbaşkanı Demirel de Aliyev’i ziyaret edip geçmiş olsun dileklerini iletmış ve Rusya lideri Putin ise telefonla geçmiş olsun demiştir.⁴² 8 Temmuz 2003

⁴⁰ Ayhan Şimşek, “Aliyev Gözlem Altında”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 2003.

⁴¹ Ayhan Şimşek, “Aliyev Yoğun Bakımda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2003.

⁴² “Aliyev Sezer’i Ayakta Karşıladi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mayıs 2003.

tarihinde Aliyev, GATA'da sağlık kontrolünden geçmek üzere tekrar Ankara'ya gelmiş ve Aliyev'i Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçiliği yetkilileri karşılamıştır.⁴³

Azerbaycan'da 15 Ekim 2003'te yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri için hazırlıklarını bitiren ilk resmi aday, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev olmuştur. Merkezi Seçim Komisyonu'nun toplantısında, Yeni Azerbaycan Partisi (YAP) tarafından aday gösterilen Aliyev, adaylığını destekleyen 50 bin 494 imzayla resmen kayda alınmıştır.⁴⁴ Tatile giren meclisin önemli bir konuyu tartışmak için hafta içerisinde olağanüstü toplanacağını söyleyen adını açıklamayan bir Azerbaycan milletvekili, "*nemli bir belge tartışılacak ama ne olduğunu bilmiyoruz. Ancak Aliyev'in görevden alınmasını ve yeni cumhurbaşkanı atanmasını öngören kararname olabilir.*" ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan ülkede, Aliyev'in öldüğü yönünde söylentiler dolaşmaya başlamıştır. Ayrıca Azerbaycan Merkezi Seçim Komisyonu, muhalefetteki Musavat Partisi Genel Başkanı İsa Gamber'in cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığının resmen tanındığını açıklamıştır. Seçim Komisyonu'nun toplantısında daha önce ilk adaylık başvuruları kabul edilen Abutalib Samedov ve Gudret Hasanguliyev'in adaylığı da resmen onaylanmış, YAP Başkan Yardımcısı İlham Aliyev'in adaylıklarını onaylayan Komisyon'un resmi aday olarak açıkladığı isimler 5'e yükselmiştir.⁴⁵

Sabah Gazetesi'nin "'öldü" Söylentisi Bakü'y Karıştırdı" isimli haberine göre, GATA'da tedavide bulunan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in öldüğü ve yerine oğlunun geçeceğine yönelik söylentiler Bakü'y karıştırmış, bu söylentiler Azerbaycan gazetelerinde ilk sayfalarda yer almıştır. Yüzlerce muhalefet parti yesi Bakü'de miting düzenlemiş, 4 bin kişinin katıldığı Muhalefet Koalisyon Merkezi'nce düzenlenen mitingde Aliyev'in sağlık durumunun net olarak açıklanması istenmiş ve parti yeleri, "zgrlk, Serbest ve adil bir seçim" sloganları atmıştır. Meydanda yapılan konuşma ve okunan ortak bildiride "Halka net bir bilgi verilmediği takdirde Haydar Aliyev adıyla açıklanan tüm anlaşma, tayin ve benzeri işlemlerin yasal olmayacağı" savunulmuştur. "Aliyev'in yerine oğlu geçmesin" diyen binlerce kişi sokağa dökülmüştür. Bu ayaklanma zerine Azerbaycanlı diplomatlar, Aliyev'in sağlık durumunun iyi olduğunu, rutin kontrollerden sonra ülkeye döneceğini açıklamıştır. GATA Genel Sekreteri Evrem Kaynak da Aliyev'in sağlık durumunun iyi olduğunu açıklayarak öldü tartışmalarına son noktayı koymuştur. Diğer yandan Musavat Partisi yöneticilerinden Arif Hacıyev, oğul İlham Aliyev'in başa gelmesi durumunda bakanlar arasında ciddi çatışmalar yaşanacağını dile

⁴³ "Aliyev Ankara'da", *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2003.

⁴⁴ "Aliyev Yeniden Aday", *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Temmuz 2003.

⁴⁵ "Aliyev Görevden Alınacak İddiası", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

getirmiştir.⁴⁶ Yeni Asır Gazetesi ise meseleyi “Bakü’de Aliyev İsyanı” başlığıyla aktarmıştır. Habere göre, tedavisi devam eden Cumhurbaşkanı Aliyev’in öldüğü ve yerine oğlunun geçeceği söylentileri üzerine çeşitli muhalefet parti üyeleri Bakü’de miting düzenlemiş ve Aliyev’in sağlık durumunun açıklanması istenmiştir.⁴⁷

Sabah Gazetesi’nin “Aliyev Hanedanı” başlığını atarak aktardığı habere göre, Azerbaycan Parlamentosu, 8 Temmuz 2003’ten beri GATA’da tedavi gören Haydar Aliyev’in 42 yaşındaki oğlu İlham Aliyev’i iki saat içinde Başbakan yapmıştır. Böylelikle, Sovyet sisteminin ardından Türki Cumhuriyetlerde başlayan “Ebedi Şeflik” ve hanedan uygulamasının son örneği Azerbaycan olmuştur. Bakü’de 48 saat içinde hızlı bir siyasi trafik yaşanmış, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, yeni Başbakan için 2 Ağustos 2003’te Milli Meclis’e oğlunu önermiş, bir gün sonra ise Başbakan Artur Rasizade istifasını vermiştir. Aliyev, oğlunu Başbakanlığa, Başbakan Artur Rasizade’yi de Başbakan Birinci Yardımcılığı’na önermiş ve 4 Ağustos 2003 tarihinde ise Parlamento sabah 8’de toplanarak bu isteği yerine getirmiştir. Genel kurulda 101 oyla İlham Aliyev’in başbakanlığı onaylanmıştır. Ayrıca muhalif milletvekilleri, Cumhurbaşkanı’nın sağlığındaki belirsizlik ve Cumhurbaşkanı adayı birinin Başbakanlığa atanmasının yasalara ters olduğu gerekçesiyle kurulda yer almamıştır. Bu atama ise ülkede darbe etkisi yaratmış çünkü değişen yasalar neticesinde, Cumhurbaşkanı’nın görev yapamaz hale gelmesi durumunda görevi Meclis Başkanı yerine Başbakan’ın devralması hususu ve Başbakanın da oğul Aliyev’in olması, önceki tepkileri haklı çıkarmıştır. Haberin ‘Büyük Aliyev İmparatorluğu’ isimli alt başlığında, Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi Dr. Ahmet Kasım Han yazısında, oğul Aliyev’in iktidarının modelin devamlılığını sağlayacak bir çözüm ve bu devamlılığın da güvencesi olduğunu belirtmiş, muhalefetin dağınık oluşunun altını çizerek Aliyev’den Aliyev’e iktidar devrinin kolay olacağını belirtmiştir.⁴⁸ Cumhuriyet Gazetesi’nin de “Oğul Aliyev’in Önü Açıldı” başlığına göre, oğul İlham Aliyev’in başbakanlığa atanmasıyla kendisine ekim ayında yapılacak seçimde Cumhurbaşkanlığı yolu açılmıştır. Gözlemci Elmar Hüseyinov, “*İlham’ın iktidara gelmesi çok kolay olur ama iktidarını koruması o kadar da kolay olmaz*” demiştir. YAP’ın genel başkan yardımcısı Aliyev’in başbakanlığa atanması, 124 üyeli Meclis Genel Kurulu’nda 1’e karşı 101 oyla kabul edilmiştir. Başbakan Erdoğan ile Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Gül, oğul Aliyev’e kutlama mesajı göndermiştir. Diğer yandan Aliyev, babasının 21 Nisan’da rahatsızlanması sırasında 7

⁴⁶ ““Öldü” Söylentisi Bakü’yü Karıştırdı”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

⁴⁷ “Bakü’de Aliyev İsyanı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

⁴⁸ “Aliyev Hanedanı”, *Sabah Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

kaburga kemiğinin kırıldığını bildirmiştir.⁴⁹ Yeni Asır Gazetesi ise “Atama ‘Darbe’si” başlığı atarak konuyu aktarmış, habere göre, Milli Meclis Hukuk ve Siyaset Komisyonu, İlham Aliyev’i başbakanlığa getirecek olan öneriyi ele almak için toplanmış ve bu öneriyi Genel Kurul’un onaylaması gerektiği kararı alınmıştır. Bunun üzerine 08.00’de toplanan kurulda yer alan 124 milletvekilinden, 102’si oylamaya katılmış ve 101 oy ile İlham Aliyev’in Başbakanlığı onaylanmıştır. Muhalefet, Haydar Aliyev’in 30 Temmuz 2003’te öldüğünü iddia etmiş, Muhalefetteki Umut Partisi’nden İğbal Agazede, Aliyev’in öldüğünü iddia ederek atama ve yapılanların yasa dışı olduğunu dile getirmiştir.⁵⁰

GATA’da tedavisi süren Cumhurbaşkanı Aliyev’in durumu ciddiyetini korumuş ve solunum cihazına bağlanmıştır. Ülkesine ya da ABD’ye gidebileceği öne sürülmüş lakin doktorlarının uzun yolculuğa onay vermediği belirtilmiştir. Anadolu Ajansı (AA), 5 Ağustos 2003 akşamı Aliyev’in tedavisinin devamı için ambulans uçakla ABD’ye gideceğini duyurmuş GATA ise bu konuda resmi bir açıklama yapmamıştır. Diğer yandan bilincinin gidip geldiği ve konuşmadığı da iddialar arasında olmuştur.⁵¹

Cumhuriyet Gazetesi’nin “Aliyev’e Film Gibi Nakil” başlığıyla duyurduğu habere göre, Cumhurbaşkanı Aliyev, son bir aydır tedavi gördüğü GATA’dan ayrılmış, Esenboğa Havalimanı’ndan Rus Ambulans uçağı aracılığıyla ABD’deki Cleveland Clinic’e götürülmüştür. Aliyev’in hastaneden ayrılıp Esenboğa’ya getirilmesi ve apronda bekletilen özel donanımlı Rus uçağına alınması, Sovyet dönemi operasyonlarını andırmıştır. Tüm bu sürecin basın mensuplarınca görüntülenmemesi için yoğun önlemler alınmıştır. Dışişleri Bakanı Gül ise, Aliyev’in tedavisine, kendisi ve ailesinin kararıyla ABD’de devam edileceğini belirtmiştir.⁵² Sabah Gazetesi ise bu konuyu “Aliyev’in Gidişi 10 Saat Gecikti” başlığıyla ele almış ve habere göre, GATA’da 8 Temmuz’dan beri tedavi gören Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, 6 Ağustos 2003 sabahı Ankara’dan ayrılmış ve ayrılışı 10 saat gecikmeli gerçekleşmiştir. Esenboğa Havalimanı’nda önceki gece saat 00.20’de Azerbaycan’dan ambulans uçak gelmiş ve Aliyev’in özel eşyaları özel uçağından alınarak ambulans uçağına aktarılmış daha sonra Aliyev’in özel uçağı boş olarak havalanmıştır. 6 Ağustos’ta havalimanına Rusya’ya ait başka bir ambulans uçak gelmiş ve GATA’dan 09.20’de Köşke ait perdeleri kapalı 3 Mercedes havalimanına hareket etmiştir. Azerbaycan’a ait özel uçağı yanında duran araçlardan inen olmamıştır. Ardından Azerbaycan Büyükelçiliği ve güvenlik araçları eşliğinde

⁴⁹ “Oğul Aliyev’in Önü Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

⁵⁰ “Atama ‘Darbe’si”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

⁵¹ “Aliyev Bilmecesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ağustos 2003.

⁵² “Aliyev’e Film Gibi Nakil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

002000 plakalı askeri ambulans havalimanına gelmiş, bu ambulans, Rusça POCCHH yazılı özel donanımlı uçağın önünde durmuştur. Aliyev'in, tam donanımlı askeri ambulandan özel donanımlı Rus uçağına nakli yapılmıştır.⁵³

Cumhurbaşkanı Aliyev'in veliahtı İlham Aliyev, babasının nakli öncesi Türkiye'ye sürpriz ziyaret gerçekleştirmiş, Ankara ziyareti gizli tutulan Aliyev, Sheraton Oteli'nde 3 gece kalmış ve GATA'ya giderek babasıyla görüşmeler yapmıştır. 31 Temmuz 2003'te Ankara'dan ayrılarak Azerbaycan'a dönmüştür. Diğer yandan durumu ağırlaşan Haydar Aliyev'i ABD'ye götürecek ambulans uçakta teknik arıza oluşmuş ve uçağın gecikmesi üzerine doktorlar Aliyev'in bir gece daha kalmasını kararlaştırmıştır. Aliyev, kalbine takılan pille ilgili sorun nedeniyle ABD'ye gönderilmek zorunda kalmış, 2000 yılında Cleveland'da takılan pilin değiştirilmesinin gündeme gelebileceği ifade edilmiştir. Bunun yanında Azerbaycan muhalefetinden bir yetkilinin, Aliyev'in öldüğünü, Türkiye'nin bunu gizlediğini, Cumhurbaşkanlığı için başvuruların 6 Ağustos 2003'e kadar geçerli olduğunu ve bu tarihten bir gün önce Türkiye'nin Aliyev'i sınırları dışına çıkardığı ve başvuru süresi bitince vefatının açıklanacağına yönelik iddiaları Ankara'yı kızdırmıştır. GATA yetkilileri, Cumhurbaşkanlığı kaynakları, Genelkurmay Başkanlığı ve Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçiliği bu iddiaları yalanlamıştır.⁵⁴ 6 Ağustos 2003 tarihinde olağanüstü gizlilik önlemleri eşliğinde tedavi için Ankara'dan Amerika'ya götürülen Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in öldüğünü söyleyen ve "Türkiye bunu saklıyor" iddiasını ortaya atan muhalefet, "...Eğer Aliyev'in öldüğü Bakü'de duyulsa cumhurbaşkanlığı adaylığı için yapılacak başvurulara yurtdışında sürgünde bulunan bazı muhalif kişiler de gelip katılabilme olanağına kavuşacak. Veya başvuru süresi uzatılacak. Şimdi ise Aliyev, Türkiye dışına çıkartılacak, başvuru süresi bitince ölümü açıklanacak" iddialarında bulunmuştur. Diğer yandan Aliyev'i taşıyan araçlar, saat 10.00'da Esenboğa Havalimanı'na gelmiş ve uçak 10.58'de ABD'ye hareket etmiştir. Aracın aprona girmesi sonrası yer hizmeti yapan iki otobüs, uçağın merdivenine getirilerek gazetecilerin çekim yapması engellenmiştir. Aliyev'e zor yolculuğunda GATA'dan iki hemşirenin de aralarında bulunduğu 6 kişilik doktor ekibi eşlik etmiştir.⁵⁵

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Aliyev Bilmecesi Büyüyor" başlıklı haberine göre, Azerbaycan'daki muhalif gazeteler, Aliyev'in öldüğünü yazmakta ısrarcı olmuştur. Yeni Müsavat Gazetesi, Aliyev'in ölüm haberinin 9 Ağustos 2003'te açıklanacağını yazarak

⁵³ "Aliyev'in Gidişi 10 Saat Gecikti", *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

⁵⁴ Şebnem Bursalı, Cengiz Uysal, "Gizli Ziyaret", *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

⁵⁵ "Aliyev Öldü İddiası", *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

Aliyev'in ABD'ye götürülmesini senaryo yani 'iktidarın vakit kazanma girişimi' olarak değerlendirmiştir. Ayrıca gazete, Aliyev'in cenazesinin 6 Ağustos 2003 gecesi gizlice Bakü'ye getirildiğini ve Türkiye'nin de bu oyuna katılmak istemediği için ABD seçeneğini kullandığını yazmıştır. A.A'ya göre, Türkiye'de Aliyev'e nakil için uygun kalp bulunamadığı için Aliyev'in ABD'ye götürülmesi uygun bulunmuştur. Aliyev'e, daha önce açık kalp ameliyatı geçirdiği için Cleveland'da çekap yapılacağı öğrenilmiş ve hastane yetkilileri, Aliyev'e kalp naklinin mevcut aşamada söz konusu olmadığını belirtmiştir.⁵⁶ Yeni Asır Gazetesi ise "Aliyev'in Cenazesi Bakü'ye Getirildi" başlıklı haberiyle meseleyi ele almış, habere göre, Azerbaycan'da muhalefeti destekleyen gazeteler, Aliyev'in tedavi amacıyla ABD'ye götürülmesini "senaryo" olarak nitelendirmişler. Yeni Müsavat Gazetesi'nin iddialarına ek olarak, Azadlık Gazetesi de Aliyev'i Ankara'dan ABD'ye götüreceği ifade edilen uçağın Rusya Acil Durumlar Bakanlığı'na ait IL-62 olduğunu, aynı tipteki bir uçağın önceki gün Azerbaycan'ın Nasosni askeri havaalanına indiğini iddia etmiştir. Hürriyyet Gazetesi ise, GATA'nın Haydar Aliyev ile ilgili belgelerde ölüm tarihinin 1 Ağustos 2003 olarak kaydedildiği iddiasını öne çıkarmıştır.⁵⁷

ABD'de tedavi altına alınan Cumhurbaşkanı Aliyev'in sağlık durumu iyiye gittiği bildirilmiş, Cleveland Clinic yönetimi, yazılı açıklamada "*Aliyev, ilk tedaviye olumlu cevap vermiştir. Nörolojik problemi bulunmamaktadır. Kendisi halen Kalp ve Damar Hastalıkları Bölümünde rahat biçimde istirahat etmektedir.*" demiştir. Muhalefetteki Azerbaycan Demokratik Partisi (ADP) üyeleri, İlham Aliyev'in Başbakanlığa getirilmesiyle iktidarın yasadışı yollarla ele geçirildiğini savunarak, Anayasa Mahkemesi ve Merkezi Seçim Komisyonu (MSK) önünde 8 Ağustos 2003 tarihinde izinsiz protesto gösterisi yapmış ve bu girişim güvenlik güçlerince engellenmiştir.⁵⁸

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Amerika'ya gitmeden beş gün önce Dışişleri Bakanlığı'nda Kafkasya Zirvesi yapılmıştır, 1 Ağustos 2003'te yapılan toplantı raporu Başbakanlığa ulaştırılmıştır. Rapordaki bilgiler arasında Haydar Aliyev sonrasında Azerbaycan'ın başına kim gelirse gelsin, iç savaş tehdidinin bulunduğu bilgisi geçmiştir. Raporda, hedefte Almanya-Rusya ikilisinin bulunması dikkat çekmiş ve Almanya bağlantılı Rus petrol mafyasının, Moskova yönetimi içindeki odakları yoluyla Azerbaycan'daki etkinliğini arttırabileceği iddiası raporda bulunmuştur. Ayrıca raporda, Azerbaycan

⁵⁶ "Aliyev Bilmecesi Büyüyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

⁵⁷ "Aliyev'in Cenazesi Bakü'ye Getirildi", *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

⁵⁸ "Aliyev'in Sağlığı İyiye Gidiyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ağustos 2003.

Cumhurbaşkanlığı için ortaya çıkan tüm adayların bölge güçlerinin yanı sıra, ABD ve Avrupa ile de çapraz bağlantılarının bulunduğu yer almıştır.⁵⁹

Azerbaycan'da muhalefet partileri yayın organlarıyla Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve Başbakan İlham Aliyev'e saldırmaya devam etmiş, 9 Ağustos 2003'te Bakü'de Aliyev'e karşı büyük bir miting düzenlenmiş ve bu miting Azerbaycan basınında geniş yer bulmuştur. İsa Gamber'in partisinin yayın organı olan Musavat Gazetesi manşette, Gamber'in sloganı "Monarşiye yol vermeyeceğim" cümlesine yer vermiş ve bu gazete Aliyev'in öldüğü konusunda ısrar etmiştir. Diğer bir muhalif gazete olan Azerbaycan Demokratik Partisi'ne (ADP) ait Hürriyyet Gazetesi ise, "İlham babasının kopyasına nasıl baba diyecek?" başlığıyla, Cumhurbaşkanı Aliyev'den bir aydır haber alınmadığını ve Londra'da bir kopyasının hazırlandığını iddia etmiştir. İktidar partisi olan Yeni Azerbaycan Partisi (YAP) ise muhalefetin iddialarına kendi gazeteleriyle yanıt vererek Aliyev'i öven haberler yapmıştır.⁶⁰

Azerbaycan'ın resmi haber ajansı Azertac, Aliyev'in ABD'de tedavi gördüğü Cleveland Kliniği'nin basın açıklamasına yer vermiş ve açıklamada tedavi sürecinin devam ettiğini ve sağlık durumunun iyiye gittiğini duyurduğunu bildirmiştir.⁶¹ Sağlığı iyiye giden Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in ülkesine dönebileceği belirtilmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İcra Dairesi Başkanı Ramiz Mehdiyev, Aliyev'in ayağa kalkarak gezdiğini, hafif kültür fizik hareketleri yaptığını belirterek, "*Haydar Aliyev, 15 Ekim Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar ülkeye dönecektir*" demiştir.⁶² Cleveland Kliniği 12 Eylül 2003'te yapılan açıklamada, "Cumhurbaşkanı Aliyev'in sağlık durumunun istikrarlı olduğu ve kalp rahatsızlığı nedeniyle uygulanan tedaviye olumlu tepki verdiğini" kaydetmiştir.⁶³

ABD'de tedavisi süren Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, 15 Ekim 2003'te yapılacak devlet başkanlığı seçiminden çekildiğini açıklamıştır.⁶⁴ Cumhurbaşkanı Aliyev'in Cumhurbaşkanlığı adaylığından oğlu İlham Aliyev lehine çekilmesi Azerbaycan basınında "Aliyev Öldü" şeklinde yorumlanmıştır. Cumhurbaşkanı'nın açıklaması, 3 Ekim 2003 tarihinin akşamı tüm televizyon kanalları tarafından duyurulmuştur.⁶⁵ Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in bu kararı ülke basınında değişik yorumlara neden olmuş, Hürriyyet Gazetesi, "Öldü, Haydar Aliyev Artık Yok" başlığını atarak, "İktidarın üç aya yakın süredir kamuoyunu tedavi masalıyla

⁵⁹ Özer Çetinkaya, "Aliyev Sonrası İç Savaş Tehdidi", *Aydınlık Dergisi*, 10 Ağustos 2003.

⁶⁰ Evren Mesci, Cengiz Uysal, "Aliyev'in Londra'da Kopyası Yapılıyor", *Sabah Gazetesi*, 11 Ağustos 2003.

⁶¹ "Aliyev'in Durumu İyi", *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Ağustos 2003.

⁶² "Aliyev Ekim'de Ülkesine Dönecek", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2003.

⁶³ "Aliyev'in Sağlığı İstikrarlı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Eylül 2003.

⁶⁴ "Aliyev, Oğlu İçin Seçimden Çekildi", *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2003.

⁶⁵ "Azerbaycan Basını: Haydar Aliyev Öldü", *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

kandırmaya çalıştığını” iddia etmiş, Yeni Müsavat Gazetesi, “Aliyev Devri Bitti” başlığını kullanarak, “Açıklamadaki üslup Aliyev’e ait değil. Aliyev’in Cleveland’da olduğu bildirilse bile bunun doğruluğu tartışmalı. Böyle önemli bir açıklamanın kendi ağzından verilmemesi, onun hayatta olmadığına dair şüpheleri güçlendiriyor” demiş, Azadlık Gazetesi ise “34 Yıllık Esaretin Sonu” başlıklı haberinde, “açıklamayla Aliyev’in siyasi ölümünün onaylandığını” belirtmiştir.⁶⁶ Cumhurbaşkanlığı seçimi için adaylıktan çekilen Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, 15 Ekim 2003 tarihinde ABD’nin Ohio eyaletinde tedavi gördüğü hastanede oy kullanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi’nin “Haydar Aliyev Öldü” adlı haberine göre, Azerbaycan’ın önceki Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Türkiye’deki bir aylık tedavisinin ardından götürüldüğü ABD’de, Türkiye saatiyle 17.00’de hayata veda etmiştir. Aliyev’in vefatını açıklayan Azerbaycan Washington Büyükelçiliği 1. Kâtibi Tahir Tahizade, Aliyev’in ölümünü “elim bir olay” olarak nitelmiştir. Cenevre’de düzenlenen Bilgi Toplumu Zirvesi’ne katılan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, ülkesine 12 Aralık 2003 tarihinde gece yarısı dönerken, Bine Havaalanı’nda kendisini karşılayan bakanlar ve üst düzey yöneticilerle kısa bir görüşme yaptıktan sonra, açıklama yapmadan havaalanından ayrılmış ve ülkede yas ilan edilmiştir. Aliyev’in vefatı nedeniyle bir mesaj yayımlayan Cumhurbaşkanı Sezer, “*Haydar Aliyev, Azerbaycan’ın istikrar ve gelişme yolunda attığı önemli adımlara önderlik eden büyük bir lider olarak tarihteki yerini almıştır. Türk ulusu olarak dost Azerbaycan ulusuna başsağlığı diliyor, Azerbaycan’ın derin acısını paylaşıyoruz*” ifadelerini kullanmıştır. Başbakan Erdoğan ise İlham Aliyev’i telefonla arayarak başsağlığı dilemiştir. Haberde Haydar Aliyev’in Azerbaycan’ı Batı’ya entegre etmek için çalıştığı, BTC için yoğun çaba harcadığı, Rusya ile dengeleri korumaya, İran’ı karşısına almamaya özen gösterdiği, 9. Cumhurbaşkanı Demirel ile yakın ilişkisiyle tanındığı, Azerbaycan’ın bu dönemde AGİT, Avrupa Konseyi, Karadeniz Ekonomik İş birliği Teşkilatı’nın üyesi olduğu ve Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile ilişkilerini geliştirdiğine dikkat çekilmiştir.⁶⁷ Sabah Gazetesi’nin “Aliyev ABD’de Öldü” isimli haberine göre, Haydar Aliyev tedavi gördüğü ABD’nin Ohio eyaletindeki Cleveland Kliniği’nde 12 Aralık 2003 sabahı kalp yetmezliğinden yaşama veda etmiştir. Washington’daki, Azerbaycan Büyükelçiliği 1. Katibi Tahir Tahizade, 80 yaşında son nefesini veren Aliyev’in vefatını ‘elim bir olay’ olarak nitelendirerek “*Aliyev bu sabah vefat etti, saatini tam olarak bilemiyoruz*” demiş ve eski Cumhurbaşkanı’nın ölüm nedeninin tıbbi inceleme

⁶⁶ “Aliyev Devri Bitti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

⁶⁷ “Haydar Aliyev Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

sonucunda açıklanacağını sözlerine eklemiştir.⁶⁸ Yeni Asır Gazetesi ise “Azerbaycan’ın Babası Haydar Aliyev Öldü” başlığıyla duyurmuştur. Habere göre, ABD’de yaşamını yitiren Azerbaycan’ın eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in, “Kafkasya’da istikrarın sağlanması için attığı adımlar ve dünya barışına verdiği hizmetler” nedeniyle 1999 Atatürk Barış Ödülü’ne layık görüldüğü hatırlatılmıştır.⁶⁹

Eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in 15 Aralık 2003 tarihinde Bakü’de düzenlenecek cenaze törenine Türkiye’den çok sayıda siyasi katılmaya hazırlanmıştır. Azerbaycan’ın Ankara Büyükelçiliği’nde bayraklar yarıya indirilmiştir.⁷⁰ Cumhuriyet Gazetesi’nin “Azeriler Aliyev’i Uğurladı” başlığını atarak verdiği habere göre, Yüzbinlerce Azerbaycan halkı 1993’ten 2003’e kadar devlet başkanlığı yapan eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’i 15 Aralık 2003’te son yolculuğuna uğurlamış, tüm bayraklar yarıya indirilmiştir. Bütün yolların karanfille döşendiği Bakü’deki devlet törenine Türkiye en üst düzeyde katılım gerçekleştirmiş, Cumhurbaşkanı Sezer, Başbakan Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök, 42 Gazeteci, 76 milletvekili, 10 bakan, 15 Bürokrat, bir grup Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’li, 2 Doğru Yol Partisi (DYP)’li Haydar Aliyev’in cenaze töreninde bir araya gelmiştir. Aliyev için Azerbaycan’da 7 günlük yas ilan edilmiş, Türkiye genelinde ise 1 günlük yas ilan edilmiştir.⁷¹ Yeni Asır Gazetesi ise “Aliyev’e Son Görev” başlığıyla aktarmıştır. Habere göre, Azerbaycan’ın lideri Haydar Aliyev, son yolculuğuna görkemli bir törenle uğurlanmış, Rusya Devlet Başkanı Putin’den Cumhurbaşkanı Sezer’e çok sayıda ülkenin devlet ve hükümet başkanının katıldığı cenaze töreni 5 saat sürmüştür. Aliyev’in naaşı, Republica Sarayı’ndan defnedileceği mezarlığa kadar olan 7 kilometrelik mesafeye 3 saatte taşınabilmiş, Azadlık Meydanı’na giden yol karanfillerle süslenmiştir.⁷²

1.3. İÇ POLİTİKA VE SEÇİMLER

1.3.1. 2005 ve 2010 Genel Seçimleri

⁶⁸ Aslı Aydıntaşbaş, “Aliyev ABD’de Öldü”, *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

⁶⁹ “Azerbaycan’ın Babası Haydar Aliyev Öldü”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

⁷⁰ “Aliyev’e Son Göreve Gidiyorlar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Aralık 2003.

⁷¹ Ebru Toktar, “Azeriler Aliyev’i Uğurladı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

⁷² “Aliyev’e Son Görev”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

Azerbaycan'da 6 Kasım 2005'te yapılacak genel seçim yaklaştıkça, ülke rejiminden memnuniyetsiz olan ve demokrasinin oturmadığını ileri süren muhalefet, Azerbaycan'da çıkarları olan dış güçlerin desteğini alarak İlham Aliyev'e karşı birlik olup sertleşmiş ve yıldırım istemişlerdir. İstifa etmesi yönünde söylemlerini arttıran muhalefet liderleri, seçimde hile yapılması durumunda kansız bir ayaklanma, demokratik bir devrim gerçekleşeceğini belirtmişlerdir.

Aydınlık'ın, 29 Mayıs 2005 tarihli "Soros Azerbaycan'da Darbe Tezgahlıyor" başlıklı haberini Azerbaycan Musavat Partisi Lideri İsa Gamber doğrulamış, önceki hafta Türkiye'ye gelen George Soros, Gamber ile İstanbul'da gizlice görüşme gerçekleştirmiş, görüşme 5 saat sürmüştür. Amerikan yanlısı Azeri lider Gamber, Türkiye'deyken bir televizyon kanalındaki söyleşisinde Soros'tan destek aldıklarını açıklamıştır. Gürcistan'daki gibi bir hazırlık içinde olduklarını, renklerinin turuncu sembollerinin de karanfil olduğunu belirtmiştir.⁷³ İlham Aliyev iktidarına söylemlerini sertleştiren Azerbaycanlı muhaliflerden İsa Gamber ile Ali Kerimli, Cumhuriyet'e yaptığı konuşmada, Kasım ayında yapılacak parlamento seçimlerine hile karıştırılması durumunda Kırgızistan, Ukrayna, Gürcistan'da yaşandığı gibi halk ayaklanmasının olacağını bildirmiştir. Azerbaycan Halk Cephesi Partisi Başkanı Kerimli, Aliyev rejiminin sonuna yaklaşıldığını savunarak, "Bu iktidar ya istifa edecek ya da demokratik devrim olacak" demiş ve ülkede demokrasiden uzak, baskıcı bir rejimin olduğunu savunup "Yolsuzluk öncelikli sorunumuzdur" diye eklerken Musavat Partisi lideri Gamber ise, ülkedeki iç dinamiklerin iktidar değişimine hazır olduğunu, olası halk ayaklanmasının kansız ve barışçı olacağını söylemiş, ABD'li spekülör George Soros ile görüşmediğini iddia etmiş ve görüşmekten çekinmeyeceğini belirtmiştir.⁷⁴

Başbakan sıfatıyla Azerbaycan'a ilk resmi ziyaretini 29 Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirecek olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ziyareti öncesi İlham Aliyev, CNN Türk'te yayımlanan söyleşisinde, Kasım 2005'te yapılacak genel seçimlerin şaibesiz olacağını, Azerbaycan'da sivil darbe için koşulların bulunmadığını savunarak "Azerbaycan'da katiyen Kadife Devrim olmaz" demiştir.⁷⁵ Bu söyleşiden birkaç ay sonra Lenkeran kentinde halka konuşan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 2000'de parlamento seçimlerine 400 aday katıldığını hatırlatmış 6 Kasım 2005'te yapılacak parlamento seçimlerine katılacak 2 bin 59

⁷³ "ABD Yanlısı Azeri Muhalif Aydınlık'ı Doğruladı", *Aydınlık Dergisi*, 19 Haziran 2005.

⁷⁴ Mine Esen, "Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Haziran 2005.

⁷⁵ "Erdoğan Bakü Yolcusu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Haziran 2005.

aday olduğunu bildirerek, “*Aday sayısının artması, insanlarda seçimlerin demokratik yapılacağına inancının güçlenmesi demektir*” diye konuşmuştur.⁷⁶

ABD, gözünü 6 Kasım 2005’te gerçekleştirilecek Azerbaycan Milli Meclis seçimlerine dikmiş, Sırbistan, Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan’da örgütlediği sivil darbelerin öncesinde yaşananlarla Azerbaycan’da yaşananlar arasında benzerlik olmuştur. Bu ülkelerdeki Amerikancı darbelere öncülük eden Peter Ackerman’ın 8 Eylül 2005’te George Soros ve National Endowment for Democracy (NED) tarafından fonlanan CIA güdümündeki Freedom House’un başına atanması da Ackerman’ın bu görevindeki ilk hedefinin Azerbaycan olabileceğini düşündürmüştür. Sırbistan’da Milosevic’in devrilmesiyle başlayan yeni Amerikancı sivil darbelerin dalgasında gençlik örgütleri büyük rol oynamıştır. Bu örgütlerin ilki Sırbistan’da kurulan Otpor olmuş, Otpor’u Gürcistan’da Kmara ve Ukrayna’da Pora izlemiştir. Azerbaycan’da sivil darbe sürecini başlatması beklenen gençlik örgütü de Yokh (Hayır) adıyla 8 Şubat 2005 tarihinde kurulmuştur.⁷⁷ Yaşanan gelişmeler üzerine Ulusal Kanal’a açıklama yapan Azerbaycan Başkonsolosu İbrahim Nebioğlu Yakubov’un demeçlerinden bazıları şöyledir: “*Yok Grubu, Azatlık Bloğu gibi örgütleri kuranlar 1991 yılında Azerbaycan’da iktidara geldiler. Bir yıl iktidarda kalabildiler. Azerbaycan’ı kardeş savaşının, iç savaşın içine sokarak iktidarı bırakıp kaçtılar. Bu kişiler 14 senedir muhalefettedir ve mevcut iktidara hiçbir alternatif sunamadılar. Halktan destek alamıyorlar, bu yüzden dış güçlerden destek alarak iktidara gelmek istemektedirler. ... “1992 yılında zaten Azerbaycan’da demokrasi oluştu. Ülkemiz bağımsızlığına kavuştu. Önce bağımsızlığı korumak gerekiyordu. 370 milyon dolarla kurulan Azerbaycan hükümeti bugün 3 milyar dolarlara yükseltmiştir bütçesini. 1992’de Haydar Aliyev iktidara gelmeden önce Azerbaycan ordusunun o günkü durumuna bakın bir de bugünkü durumuna. Şimdiki cumhurbaşkanımız İlham Aliyev’in yaptığı reformlarla Azerbaycan ekonomisinin büyüme hızı muhteşem boyutlardadır.” ... “Türkiye’nin AB’yle geldiği nokta ortadadır. Avrupa Parlamentosu’nun son aldığı ‘Ermeni Soykırımı’ni tanyın’ açıklaması, Kıbrıs baskıları ortadadır. Tabii ki Ankara bir karar verecektir. Türk-Rus ilişkilerinin gelişmesi, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Ben inanıyorum ki 21. Yüzyıl, Türkiye, Rusya ve Azerbaycan için önemli gelişmelere sahne olacaktır.”⁷⁸*

⁷⁶ “Aliyev’den Erivan’a Gözdağı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Eylül 2005.

⁷⁷ Deniz Yalçın, “Azerbaycan’ın Sorosçuları Yokh!”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Eylül 2005.

⁷⁸ Teoman Alili, “Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.

Parlamento seçimleri yaklaştıkça Azerbaycanlı muhalefet ile dış bağlantılar arasında temaslar artmıştır. Bağlantıyı sağlayan kişi Musavat Partisi lideri İsa Gamber olmuştur. İstihbarat birimlerinin elindeki bilgilere göre, ABD, İngiltere ve İsrail, muhalefete para taahhüt etmiştir. Gamber, ABD'den 10 milyon dolar, İsrail'den 5 milyon dolar, İngiltere'den 500 bin sterlin destek sözü almış, gelecek parayı kullanma yetkisinin kimde olacağı muhalefet arasında tartışma konusu olmuştur. ABD, Gamber ve Kerimli'nin öne çıktığı muhalefeti, Aliyev yönetimine karşı sopa olarak kullanmaya devam etmiştir. ABD, Azerbaycan'ı, İran'a ve Rusya'ya yönelik bir üs haline getirme amacını da gütmüştür.⁷⁹ Ülkede Ukrayna ya da Gürcistan'daki gibi bir darbe beklemediklerini belirten Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, yabancı ülkeleri seçimlere müdahale etmemeleri konusunda uyararak “*Azerbaycan'da bir şeyler yapmayı planlayanlara buna izin vermeyeceğimizi söylemek istiyorum*” demiş, başka ülkelerden destek alarak seçimden önce planlar yapan muhalefeti uyarılmış ve böyle bir girişimin hata olacağını söylemiştir.⁸⁰

Türkiye bu yaşananlara kayıtsız kalmamış, Banu Avar'ın hazırlayıp sunduğu ‘Sınırlar Arasında’ adlı program Azerbaycan'da seçim öncesi büyük güçlerin satranç oyunlarını; bu seçimlerin dünya politikasındaki önemini ekrana getirmeye hazırlanmış, Musavat Partisi lideri İsa Gamber, Demokratik Parti başkanı Ali Kerimli, Yeni Azerbaycan Partisinden Ali Ahmedov ve turuncu gençlik örgütleri liderlerinin 10 Ekim 2005'te TRT 1'de 15 Ekim 2005'te TRT 2 ekranlarında olması beklenmiştir.⁸¹ “Bakü'den Ne İsteniyor?” adlı köşesinde bu konuyu kaleme alan Ömer Lütfi Mete'nin aktardıklarından bir kesit şöyledir: “*Azerbaycan'da son birkaç gün içinde yaşanan gelişmeler, burada da 'turuncu devrim' isteyen küresel çeteyi bir kere daha mercek altına alma zorunluluğu doğuruyor. ...Küresel çete Bakü'den ne istemektedir? Azerbaycan'ın İran sınırına 15 bin ABD askerinin konuşlandırılmasına izin! Bu belanın bir de püskülü var: Konuşlanacak 15 bin asker diplomatik dokunulmazlık sahibi olacak. İstediklerini yapacak, her türlü kepezeliğe bulaşacak, gerekirse ülkenin vatandaşlarını öldürebilecek ama yerleşik kanunların üstünde kalacak!*”⁸²

Genel seçim öncesi Azerbaycan'da darbe söylentileri artarken, Aliyev iktidarıyla muhalefet arasında gerginlik de artmıştır. İlham Aliyev yönetimi, darbe planlama ve yolsuzlukla suçlanan aralarında muhalif lider Resul Guliyev'in de olduğu, bakanlar, üst düzey yetkilileri gözaltına almıştır. Guliyev'e “iktidarı güç kullanarak ele geçirmek, bu doğrultuda

⁷⁹ Özer Çetinkaya, “Gamberlere Para Aktaran Ülkeler”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.

⁸⁰ “Aliyev Emin”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Ekim 2005.

⁸¹ “Azerbaycan'da Turuncu Oyunlar”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Ekim 2005.

⁸² Ömer Lütfi Mete, “Bakü'den Ne İsteniyor?”, *Sabah Gazetesi*, 21 Ekim 2005.

silahlı gruplar oluşturmak” amacıyla olduğu suçlaması getirilmiştir. İktidara göre, tutuklananlar muhalefetle; özellikle sürgünde yaşayan eski Meclis Başkanı Resul Guliyev’le birlikte darbe yaparak iktidarı ele geçirme planları yapmakla suçlanmıştır.⁸³ Parlamento seçimlerine bir hafta kala Başkanlık Sarayı’nda bir grup Türk gazeteciyi konuk eden Cumhurbaşkanı Aliyev, Muhalefetin bir bölümünün Ukrayna, Gürcistan’daki gibi ‘turuncu devrim’ hazırlığında olmasına sadece güldüğünü söylemiştir. Ayrıca Azerbaycan’ın ticaret ve sanayide dünyanın en hızlı gelişen ülkelerinden biri olduğunu ifade etmiş ve kısa süre önce iki bakanın görevden alınıp tutuklanmasına ilişkin, iki bakanın yasadışı işlere ne zaman başladığını kestiremediğini söyleyerek hukukun üstünlüğünün esas olduğunu yasaların herkese eşit uygulandığını belirtmiştir.⁸⁴ Diğer yandan, Azerbaycan siyasetindeki önemli isimler, Türkiye ile dostluğun önemine vurgu yaparak Atatürk devrimleri ve Kemalist modelin geçerliliğini koruduğunu belirtmiştir. Seçimlere bağımsız aday olarak katılan Tenzile Rüstemhanlı, Soros destekli muhalefeti sert sözlerle eleştirerek Kemalist Devrim’in mazlum milletler için model olarak geçerliliğini koruduğunu söylemiştir. Cumhurbaşkanlığı Siyasi ve Sosyal İşlerden sorumlu şube müdürü Ali Hasanov, “*Biz, Haydar Aliyev’in ülkeyi parçalanmaktan nasıl kurtardığının yakın tanığıyız. Azerbaycan sizin, Türkiye bizim ata toprağımız. Eğer Türk dünyası olarak birlik olursak, bu yüzyıla damga vuracağımızı hiç aklımızdan çıkarmayalım*” ifadelerini kullanmıştır.⁸⁵

Türkiye’den Azerbaycan’a giden bir grup gazeteci seçimlere kısa bir süre kala Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile görüşerek ülkenin nabzını tutmuştur. *Cumhuriyet* muhabiri Barış Doster ve *Akşam* muhabiri Süleyman Arıoğlu izlenimlerini *Aydınlık*’a anlatmıştır. 1996’dan bu yana ABD’de siyasi sığınmacı olan, Azerbaycan’da 107 milyon dolarlık yolsuzluktan hüküm giymiş ve renkli darbelere önderlik edeceği öne sürülen eski Meclis Başkanı Resul Guliyev’in sorulması üzerine Aliyev, “*Biz bunlara Narıncı (turuncu) darbe diyoruz. Başka yerde yapılanlar burada tutmaz. Umarım ki, bütün siyasi kuvvetler kanuna uygun hareket eder. Azerbaycan’a renkli darbe getirmek ne demek? O devirler artık bitti, Azerbaycan’da bir devlet var. Ümit ediyorum ki, meseleleri ceplerinde taşla meydanda değil, kanunla halletmeye kalkışsınlar*” demiştir. Arıoğlu, ilk izlenimlerini, “*Azerbaycan’dan yansıyanlar, bu ülkenin de ‘renkli darbeler’ kuşağına ekleneceği, en azından buna girişileceğiydi. Ancak, Bakü’de Uluslararası Haydar Aliyev Havaalanı’na indiğiniz andan itibaren bunun olmayacağını gayet net olarak görebiliyorsunuz. Şöyle ki, birincisi halk normal*

⁸³ “Petrol Ülkesinde İktidar Kavgası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2005.

⁸⁴ Barış Doster, “Aliyev’den Demokrasi Sözü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ekim 2005.

⁸⁵ Barış Doster, “Azerbaycan’ın Modeli Türkiye”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2005.

yaşamını sürdürüyor; ikincisi Azerbaycan'da ortalıkta eli coplu polisler ya da tanklar olmadan da güçlü bir devlet varlığı kendini hissettiriyor.” şeklinde anlatmıştır. Doster ise, “Azerbaycan'da kilit mesele petrol. Ülkenin petrol sözleşmelerinde yer almayı başaramayan Batılı şirketlerin perde arkasından körükledikleri muhalefetteki Azerbaycan Halk Cephesi (AHCP), Müsavat Partisi ve Azerbaycan Demokrat Partisi'nin (ADP) oluşturduğu Azadlık Bloğu seçimlere hile karıştırılacağı iddiasında. Tüm bu çabalar Cumhurbaşkanı Aliyev'i sıkıntıya sokmuyor değil. Ancak muhalefet ülkede pek güçlü değil. Halkta Aliyev'e güven var. Aliyev'in bu denli güçlü oluşunun başında baba Aliyev'in tesis ettiği düzen geliyor ve tabii ki, ülke ekonomisinde yaşanan sıçrama.” diyerek izlenimlerini aktarmıştır.⁸⁶

Azerbaycan 6 Kasım 2005 tarihinde sandık başına gitmeye hazırlanmış, Azerbaycan, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in, babasından görevi devralmasından bu yana ilk kez sandık başına gitmiş, seçimde Milli Meclis'teki toplam 125 sandalye için 1544 aday yarışmaya hazırlanmıştır. Ülkede seçimi izleyecek yabancı televizyon ve haber ajanslarına canlı yayın yasağı sürmüştü, Bakü'ye giden TRT ekibinin canlı yayın cihazlarına el konulmuştur. Petrol dolayısıyla tüm dünyanın ilgisini çeken Azerbaycan'daki seçim hakkında Avrupa basını, Turuncu Devrim ihtimali üzerinde durmuş, seçim sonrası muhalefetin sokaklara dökülüp devrim yapacağı iddiası ülkede tansiyonu yükseltmiştir. ABD'li yatırımcı George Soros, Soros Vakfı aracılığıyla birçok ülkede muhalif hareketlere para yardımı yapmış, Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan'da iktidarı deviren muhalif hareketlerin destekçisi olmuştur. Soros Vakfı'nın Azerbaycan şubesi Başkanı Ferda Asedov, Seçimden sonra radikal değişiklik beklenmemesi gerektiğini vurgulamış ve “*Sadece açık toplum ve demokrasiye destek veriyoruz. Zaten muhalefet şiddet ve devrim gerçekleştirecek güçte değil. Batı da burada Ukrayna ve Gürcistan'ın aksine yumuşak geçiş planlıyor*” demiştir.⁸⁷

Sabah Gazetesi'nin, “Seçime Aliyev Damgası” adlı haberine göre, 6 Kasım 2005 tarihinde Parlamento seçiminde iktidardaki Yeni Azerbaycan Partisi ile muhalefetteki Azadlık Bloku yarışmış, yaklaşık 4 milyon 666 bin seçmen sandık başına gitmiş ve 5 bin 137 sandıkta oy kullanmıştır. Milletvekili adayı 1541 kişi, meclisteki 125 sandalye için mücadele vermiştir. Ayrıca, First Lady Mehriban Aliyev de 125 milletvekilinden biri olmak için yarışmıştır. İlk resmî sonuçlara göre iktidar partisi oyların yüzde 58'ini almış, bu seçimden hem Anavatan partisi hem de Vatandaş Partisi yüzde 2'ser oy, Müsavat partisi ise yüzde 4 oy almıştır. Bağımsızlar ise yüzde 30'da kalmıştır. Seçimlerde ihlal olduğunu öne süren Azadlık Bloku ise

⁸⁶ “Azerbaycan'da Narıncı Devrim Olmaz!”, *Aydınlık Dergisi*, 6 Kasım 2005.

⁸⁷ Evren Mesci, Ali Ekeyılmaz, “Burada Devrim Olmaz”, *Sabah Gazetesi*, 6 Kasım 2005.

8 Kasım 2005'te protesto gösterilerine başlayacağını açıklamıştır. Ayrıca Aliyev, oy kullanmasının ardından, seçimlerden sonra demokrasinin daha da gelişeceğini ümit ettiğini bildirmiş, Azerbaycan'da başkanlık sistemi bulunduğunu hatırlatarak, parlamento seçimlerinin iktidar değişikliğine yol açacağı düşüncesinin temelsiz olduğunu dile getirmiştir. Seçimlerde bulunan üst düzey bir yetkili ise, ABD'nin burada böl ve yönet stratejisini sürdürdüğünü, muhalefete destek vererek ya da destekler gibi görünerek Aliyev'i köşeye sıkıştırdığı ve böylece Rusya'dan çok ABD'ye göz kırpmasını sağlamayı hedeflediğini dile getirmiştir.⁸⁸ Yeni Asır Gazetesi'nin, "Azerbaycan'da Demokrasi Sınavı" adlı haberine göre, Azerbaycan Milli Meclisi'ndeki 125 milletvekilinin belirleneceği 2005'teki parlamento seçimleri için, 4 milyon 660 bin 71 seçmen oy kullanmıştır. Seçimleri 45 ülke ve uluslararası kuruluştan 1586 yabancı gözlemci ve 80 basın kuruluşundan 260 yabancı gazeteci izlemiştir. Muhafif Azadlık Bloğu yetkilileri bazı bölgelerde seçimlere hile karıştığı yönünde haberler aldıklarını belirterek, protesto gösterilerine başlayacaklarını bildirmiştir. Erler de komutanların gözetiminde askeri araçlarla seçim sandıklarına getirilerek, oy kullanmış ve bu durumu muhalefet ve uluslararası gözlemciler eleştirmiştir. Azerbaycan, tarihinin en önemli çağdaşlaşma aşamalarından birini "kırık not" ile geçmiştir.⁸⁹ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Azerbaycan'daki parlamento seçimlerinin, oy verme aşamasında gözlenen bazı usulsüzlük ve düzensizliklerden dolayı uluslararası normlara uygun olmadığını açıklamıştır. Merkezi Seçim Komisyonu'na (MSK) ulaşan verilere göre, oyların yüzde 90'dan fazlası sayılırken, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'i destekleyen iktidardaki YAP 64 sandalye ile ilk sırada yer almıştır. MSK yetkilileri tarafından henüz teyit edilmeyen rakamlara göre, Müsavata Partisi 4, Halk Cephesi (AHCP) 1 sandalye almıştır. Cumhurbaşkanı Aliyev, 8 Kasım 2005'te gösteri düzenleyeceğini açıklayan muhalif liderlere, "izinsiz gösterilere tepkimiz sert olacak" mesajını göndermiştir. Azerbaycan'da seçimlere katılım ise yüzde 46.74 oranında gerçekleşmiştir.⁹⁰

Bakü'de Azadlık Bloku'nun protesto mitingine 30 bin kişi katılmış, 9 Kasım 2005'te Galebe Meydanı'nı dolduran protestocular turuncu bayraklarla yürüyerek seçimin iptalini isteyip yönetimi istifaya çağırmış ve gösteri olaysız sona ermiştir. Mitingde açılış konuşması yapan muhalefet liderleri İsa Gamber ve Ali Kerimli, Azadlık Bloku'nun seçimlerde yüzde 85 oy aldığını ama usulsüzlükle bu oyların çalındığını kendilerinin de meclise girememesinin bundan kaynaklandığını savunmuş ve bir sonraki hafta tekrar meydanlara çıkacaklarını açıklamışlardır. Azerbaycan Merkez Seçim Komisyonu verilerine göre, oyların yüzde 93'ünün

⁸⁸ Evren Mesci, Ali Ekeyılmaz, "Seçime Aliyev Damgası", *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

⁸⁹ Evren Mesci, "Azerbaycan'da Demokrasi Sınavı", *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

⁹⁰ "Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı", *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2005.

sayımı tamamlanmış ve buna göre, YAP 64, ana muhalefetteki Azadlık Bloku 4, birkaç partiyle birlikte bağımsız milletvekilleri de 57 milletvekili çıkarmıştır. Azeri seçim komisyonu, bir bölgede hile karıştığı iddiası nedeniyle sonuçları iptal etmiş, bir başka bölgede ise oyların yeniden sayılmasını istemiştir. AB gözlemcileri ve ABD Dışişleri Bakanlığı da “seçimlerde ciddi kuşkular olduğunu” açıklamıştır. Seçimlere müdahale ettikleri gerekçesiyle iki bölge valisini görevden alan Aliyev, iddiaları araştıracaklarını ve suç işleyenler hakkında soruşturma başlatılacağını sözlerine eklemiştir.⁹¹

Parlamento seçimlerinin resmi olmayan sonuçlarının ilk verilerine göre Devlet Başkanı İlham Aliyev’in Yeni Azerbaycan Partisi 64 sandalye ile ilk sırada yer alırken, Turuncu darbe iddiasında olan Soros destekli Azadlık Bloğu ise sadece 5 sandalye kazanabilmiştir. Batılı gözlemciler ise seçimlerde ihlal yapıldığını iddia etmiştir. AGİT Gözlemcileri Koordinatörü Alcee L. Hastings, seçim için “*gerek AGİT’in gerek uluslararası kuruluşların standartlarına uygun değildir*” demiş, NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, Bakü’deki yetkililere, parlamento seçimlerindeki yolsuzluklarla ilgili soruşturma açmaları çağrısında bulunmuştur. Diğer yandan, Ulusal Kanal’a konuk olan Azerbaycan Başkonsolosu İbrahim Nebioğlu Yakubov, “*Azerbaycan devleti şeffaf bir biçimde seçimlerini tüm dünyanın gözü önünde yaptı ve yüzünün akıyla çıktı*” demiştir. Ayrıca Aliyev, 9 Kasım’daki gösteriye ilişkin, “*300 kişiyle devrim olmaz*” diyerek gösterilere göz yummayacaklarını söylemiştir.⁹²

Sabah Gazetesi’nin “Azeriler’in Hillary’si” adlı haberine göre, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in eşi Mihriban Aliyev, rekor oyla, oyların yüzde 92’sini alarak milletvekili seçilmiştir. Diğer yandan Rus NTV televizyonuna konuşan İlham Aliyev, Meclis seçimi öncesi başlayan görevden alınmalara değinip yönetim kadrolarında temizliğin süreceğini söylemiş, bazı bakanların darbe planladıkları gerekçesiyle görevden alınmalarını hatırlatarak “*Barişçi miting değil, Cumhurbaşkanlığı sarayı, havalimanı, televizyon istasyonları, bakanlıkları ele geçirmek için hazırlık yapıyorlardı*” demiştir. Ayrıca muhalefet, 18, 19, 20 Kasım’da miting düzenleme kararı almış, seçimin tekrarlanmasını istemiştir.⁹³ Cumhuriyet Gazetesi’nin “Aliyev: Temizlik Sürecek”, haberine göre, Muhalefetle bir olan bazı bakanların Cumhurbaşkanı devirme hazırlığı yaptığını belirten Aliyev, bu hazırlığın Saray, İçişleri Bakanlığı gibi ülkenin önemli merkez ve noktalarını ele geçirme amacıyla yapıldığını açıklarken binlerce insanı sokağa çıkarmak için yapıldığını da bildirmiştir.⁹⁴ Haydar Aliyev’in vefatından sonra oğul Aliyev ve

⁹¹ “Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyle Meydana Çıktı”, *Sabah Gazetesi*, 10 Kasım 2005.

⁹² Teoman Alili, “Aliyev’den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Kasım 2005.

⁹³ “Azeriler’in Hillary’si”, *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2005.

⁹⁴ “Aliyev: Temizlik Sürecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Kasım 2005.

Yeni Azerbaycan Partisi'nin meşruluğu için test niteliği taşıyan bu genel seçimin, öncesi de sonrası da çalkantılı geçmiştir. Öncesinde yaşanan İktidar ile muhalefet gerginliği, darbe söylentileri, bakanlar ve üst düzey yetkililerin darbe planlama ve yolsuzlukla suçlanması ve tutuklamalar yaşanırken seçim sonrasında muhalefetin turuncu bayraklarla meydanlara çıkması devrim istemesi ve bunu yaparken Soros'a göz kırpması Azerbaycan'daki durumun vahimiyetini göstermiştir.

Azerbaycan'da seçimin iptalini isteyen muhalefet, iktidarı 18 Kasım 2005'ten itibaren her gün miting yapmakla tehdit etmiştir. Aliyev'in 10 Kasım 2005 tarihinde zafer mitingine sahne olan Galebe Meydanı'nı 13 Kasım 2005'te muhalifler doldurmuştur. Mitingde yaklaşık 20 bin kişi, seçimlerin iptalini istemiştir. Muhalefet liderleri yaptıkları konuşmalarda seçimlerin iptal edilmemesi halinde 18 Kasım 2005'ten itibaren her gün miting düzenleme yönünde karar aldıklarını açıklamıştır. Ayrıca, Müsavat Partisi Başkanı İsa Gamber, *"İlham Aliyev bu alanda iki gün önce zafer mitingi düzenledi. İnsanları tehditle bu meydana getirdi. Ancak yarım saat tutabildi. Biz kimseyi zorlamadık, üç saattir bu halk haklı mücadeleleri için bekliyor"* demiştir. Diğer yandan, Azerbaycan'da seçimlere hile karıştığı gerekçesiyle, seçimlerin iptal edildiği iki bölgeye 13 Kasım 2005'te Balaken adlı bölge de eklenmiştir.⁹⁵

Azerbaycan'da muhalefet partileri 26 Kasım 2005'te izinli 'demokrasi için barışçı oturma eylemi' düzenlemiş ve miting polis ile asker gücüyle dağıtılmış, kadın, çocuk ve gazetecilerin de polis tarafından hırpalandığı olayda birçok kişi yaralanmıştır.⁹⁶ Cumhurbaşkanı Aliyev, protesto gösterileri başlamadan önce muhalif liderlere "izinsiz gösterilere tepkimiz sert olacak" uyarısında bulunmuş olsa da izinli eylemler de müdahaleyle sonlanmıştır. Yani, 26 Kasım 2005'te gerçekleştirilen miting bile "izinli" olmasına rağmen olaylı geçmiş, sert müdahale Azerbaycan'ı karıştırmıştır.

Hem uluslararası çevrelerce hem de muhalefet liderlerince şüpheli ve usulsüz olduğu belirtilen 2005 genel seçiminde, muhalefet kenetlenerek birlik içinde olmuş ve sürekli miting düzenleyerek sonuçların iptali ve yeniden seçimin yapılmasını istemişse de bu çabalar boşa çıkmıştır.

2010 yılına gelindiğinde halk 7 Kasım 2010'da gerçekleştirilen genel seçim için sandık başına gitmiştir. Bu seçim de eleştiriler eşliğinde tamamlanmıştır. Muhalefet liderleri yine seçimin hileli geçtiğini ve seçim esnasında usulsüzlüklerin olduğunu söylemiş, uluslararası

⁹⁵ Güngör Karakuş, "Aliyev'e 4 Gün Süre", *Sabah Gazetesi*, 14 Kasım 2005.

⁹⁶ "Bakü'de Olaylı Miting", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım 2005.

çevreler ise, seçime giden süreçte eleştiren gazetecilerin tutuklandığını bildirerek basın özgürlüğüne engel olunduğunu iletmiştir.

7 Kasım 2010 tarihinde sandık başına giden 5 milyon seçmen 23 partiden 125 milletvekilini seçmek için oy kullanmış, ilk resmî sonuçlara göre Aliyev'in partisi olan Yeni Azerbaycan Partisi, 125 seçim bölgesinin 74'ünde önde gitmiştir.⁹⁷ Azerbaycan meclisindeki 125 koltuk için 690 adayın yarıştığı seçime katılım oranı yüzde 50 olmuştur.⁹⁸ YAP yüzde 45.8 oy oranıyla meclise 72 milletvekili ile girmiş, muhalefetin ana partileri AHCP ve AMP ise mecliste temsilci bulunduramamıştır. Bağımsız olarak seçime katılanların yüzde 48.2 oy oranıyla 48 temsilci hakkı kazanması dikkat çekse de bu bağımsız adayların büyük çoğunluğu yine Aliyev'in politikalarını destekleyen kişilerden oluşmuştur.⁹⁹

1.3.2. 2003 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, yeni Başbakan için 2 Ağustos 2003'te Milli Meclis'e oğlunu önermesi ve 4 Ağustos 2003'te de parlamentonun toplanarak bu isteği yerine getirmesi üzerine oğul Aliyev'e Cumhurbaşkanlığı yolu açılmıştır.

Azerbaycan'da 15 Ekim 2003'te yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev de aday gösterilmiştir. Oğul Aliyev'in adaylığının açıklanması, Azerbaycan basınında farklı karşılanmıştır. Yeni Müsavat gazetesinde bu durum, "Haydar Aliyev'in seçimlerde kendisine güvenmemesinin göstergesi" olarak değerlendirilmiş ve Aliyev'in, 15 Ekim'e kısa bir süre kala, adaylıktan oğul adına çekilebileceği savunulmuştur. Hürriyet gazetesi ise, Nahçıvan yönetiminin Haydar Aliyev yönetimine başkaldırdığını iddia ederek, "Cumhurbaşkanının sağlık durumuna bağlı olarak, yönetim kadroları arasındaki desteğinin azaldığını" öne sürmüştür.¹⁰⁰

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in önerisi üzerine Başbakanlığa atanan İlham Aliyev hakkında birden çok suçlama bulunmuştur. 1991-1994 yılları arasında İstanbul ve Moskova'da içeriği belirsiz çeşitli ticari faaliyetlerde bulunan oğul Aliyev'le ilgili, Uyuşturucu Jeopolitiği

⁹⁷ "Azerbaycan", *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2010.

⁹⁸ "Azerbaycan'da İktidar Zaferini İlan Etti", Deutsche Welle Türkçe, 8 Kasım 2010, <https://www.dw.com/tr/azerbaycanda-iktidar-zaferini-ilan-etti/a-6201976> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

⁹⁹ "Azerbaycan'ın Seçim Geçmişi", Aljazeera Türk, 8 Ekim 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/azerbaycanin-secim-gecmisi> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

¹⁰⁰ "Aliyev'in Oğul Cumhurbaşkanı Adayı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2003.

Gözlemevi'nin 1997-98 tarihli raporunun Azerbaycan-Türk mafyası ilişkisinin yer aldığı bölümde şu savlar yer almıştır: “1996’da Çiller ekibi Haydar Aliyev üzerinde baskı kurmak için bir yol buldu. İlham Aliyev’in kumarhaneler kralı Ömer Lütfi Topal’ın İstanbul’daki kumarhanelerinin birinde kumar oynanması sağlandı. Aliyev, Topal’a 6 milyon dolar borçlandı. Azeri Dışişleri Bakanı Hassanov, Aliyev’in borçlarını ödedi hatta kendisine Bakü’de 20 milyon dolar tutarında bir ev aldı. Bu villa kumarhaneye dönüştürüldü. Skandalın ortaya çıkması üzerine Hassanov istifa etti. Zor duruma düşen Aliyev, kumarhaneleri yasaklamak istediğini açıklamak zorunda kaldı.” bilgisi yer almıştır. Diğer yandan, Aliyev’in İsviçre bankalarında milyonlarca dolarlık kaynağı bilinmeyen parası olduğu da öne sürülmüş, başkan yardımcısı olduğu SOCAR’la ilgili yolsuzluk iddiaları da bulunmuştur.¹⁰¹

GATA’da tedavi gören, durumunun ağırlaştığı bildirilen Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in, Başbakanlık görevine oğlu İlham Aliyev’in getirilmesi için yaptığı önerinin onanması Ankara’da da yankı bulmuş, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Azerbaycan’ın demokrasi ve hukuki düzen olgunluğuna kavuşmuş bir Avrupa Konseyi ülkesi olduğunu belirterek burada bir istikrarsızlığın çıkmayacağını bildirmiştir.¹⁰² Muharrem Sarıkaya, “Ankara’nın Bakü Politikası” adlı yazısında, Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev’in rahatsızlanması ve oğul Aliyev’in Başbakanlık görevine geleceğinin o günden belli olması dolayısıyla Ankara’nın yeni bir Bakü politikası belirlediğini belirtmiştir. Sarıkaya, Dışişleri Bakanlığı’ndan aktarıldığına göre, 8 Temmuz 2003 sonrası Ankara’da 10 gün kalan İlham Aliyev’in babasını ziyaret ederken bazı siyasi temaslarda bulunmak istediği ancak Başbakan Erdoğan ile Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Gül’ün yoğunluğu gerekçe gösterip görüşmeye yanaşmadığı bilgisini de ekleyerek, bu çerçevede Ankara’nın Azerbaycan’ın iç işlerine karışmak istemediğini, geçmiş hataların tekrar etmemesi için hassasiyet gösterdiğini, Haydar Aliyev’in birkaç yıl öncesinde TBMM’deki konuşmasında “Türkiye ülkemde darbe yapmak istedi” sitemiyle yüz yüze gelmekten çekindiği bu yüzden Bakü’deki gelişmeleri izlemekle yetindiğini belirtmiştir. Sarıkaya, Ankara’nın İlham Aliyev’e çok sıcak yanaşmamasının nedeni olarak, başbakanlığa geliş şeklinden ve Cumhurbaşkanlığı’nın babadan oğula geçiyor görüntüsünün diğer Türk Cumhuriyetlere de emsal oluşturmasından duyulan rahatsızlıktan kaynaklandığını da bildirmiştir. Ayrıca bir zamanlar Azerbaycan’da bulunan

¹⁰¹ “Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

¹⁰² “Bakan Gül: Bakü’de İstikrar Bozulmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

Türk görevlilerinin darbe hazırlıklarından son anda haberdar olup engelleyen Ankara'nın Bakü'nün iç politikasına ilk kez müdahil olmadığını yazmıştır.¹⁰³

Azerbaycan'daki 4 büyük muhalefet partisinin 24 Ağustos 2003'te Londra'da bir otelde toplanacağı öğrenilmiş, Londra'daki muhalif Azeri kaynaklarından edinilen bilgilere göre, İngiltere tarafından düzenlendiği belirtilen toplantıya Musavat Partisi lideri İsa Gamber, ADP lideri Resul Guliyev, AMİP Başkanı İtibar Memedov, AHCP lideri Ali Kerimli'nin katılacağı öne sürülmüş ve İngiltere'nin, İlham Aliyev karşısına tek aday çıkarmaları için muhaliflerin arasındaki görüş farklılıklarını gidermek için çaba gösterdiği ifade edilmiştir.¹⁰⁴

Hulüsi Turgut'un Azerbaycan Başbakanı ve Cumhurbaşkanı Adayı İlham Aliyev ile Bakü'de gerçekleştirdiği röportajda Aliyev, Türkiye'ye yönelik duygularını aktarırken Sovyetler Birliği döneminde, tüm Azerbaycan Türk'leriyle birlikte Türkiye hasretiyle yaşadığını belirterek "*Hayatımın her döneminde, Türkiye'yi ve Türk insanını merak ettim. 1992'de Türkiye'ye gittim ve İstanbul'da uzun bir süre ticaret yaptım*" demiştir. Hem babasının hem kendisinin aday olduğu 15 Ekim 2003 tarihinde yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Haydar Aliyev'in sağlık durumunun uygun olmaması durumunda Yeni Azerbaycan Partisi adına katılmayı planlayan İlham Aliyev, yüzde 60-65 civarında oy beklediğini söylemiştir. Siyaset hocası olarak babasını gösteren İlham Aliyev, 1994 yılından beri siyasette aktif olduğunu ve Cumhurbaşkanlığı görevi için hazırlıklı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, "*Hem Avrupa Konseyi hem de AGİK, bizim seçim yasalarımızı onayladı*" deyip muhalefeti destekleyen basının her şeyi istediği gibi yazdığının da altını çizerek seçimlerin demokratik ortamda yapılacağını aktarmıştır. Türkiye'ye ilk gelişinin 1992 yılı olduğunu uzun bir süre İstanbul'da yaşadığını ve ticaret yaptığını belirten İlham Aliyev, Antalya ve İstanbul'u çok sevdiğini de eklemiştir. Diğer yandan İlham Aliyev, Rusya ile 2000 yılına kadar ilişkilerin ağır olduğunu Rusya'nın Ermenilere, Azerbaycan'a karşı kullanılmak üzere 1 milyar dolar değerinde silah verdiğini ancak Putin ile birlikte Azerbaycan-Rusya ilişkilerinin iyileştiğini, ABD'nin stratejik müttefikleri olduğunu ve Amerika hükümetinin desteğiyle Bakü-Ceyhan hattını inşa ettiklerini aktarmıştır.¹⁰⁵

Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi 8 Eylül 2003'te Azerbaycan Başbakanı İlham Aliyev'in Türkiye'ye geleceği ve başbakan sıfatıyla ilk resmi ziyaretini gerçekleştirecek Aliyev'in, seçim öncesinde Ankara'dan yardım ve gözlemci talep edeceği beklenmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ "Ankara'nın Bakü Politikası", *Sabah Gazetesi*, 10 Ağustos 2003.

¹⁰⁴ Mustafa Erdemol, "Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması", *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Ağustos 2003.

¹⁰⁵ Hulüsi Turgut, "Türkiye Hasretiyle Büyüdüm", *Sabah Gazetesi*, 1 Eylül 2003.

¹⁰⁶ "Aliyev Türkiye'ye Geliyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2003.

Diğer yandan, 15 Ekim'deki başkanlık seçimi için Azerbaycan'da seçim kampanyaları tüm hızıyla sürmüş, Azerbaycan'da yayımlanan Olaylar ile Halk Gazetesindeki haberlere göre, kamuoyu araştırmaları 10 başkan adayı içinde İlham Aliyev'i yüzde 61.7 önde göstermiştir. Sel Analitik Enformasyon ve Sorgu Merkezi isimli araştırma kuruluşunun 500 kişi üzerinde yaptığı araştırmaya göre, Aliyev'i yüzde 8.7'lik oranla seçimlerin tek kadın adayı Lale Şövkət takip etmiştir.¹⁰⁷

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Azerbaycan'da Gergin Seçim" adlı başlığına göre, Devlet başkanlığı seçimlerinden alınan ilk sonuçlara göre İlham Aliyev, oyların yüzde 82'sini toplayarak rakiplerine fark atmıştır. Bu ilk sonuçlar, kullanılan oyların küçük bir bölümünü, toplam 5.000 seçim bölgesinden 128'inin sonuçlarını yansıtmıştır. Merkez Seçim Komisyonu Başkanı Mezahir Tanehoy, kendilerine gelen sonuçlara göre katılım oranının yüzde 71'i geçtiğini açıklamıştır. Muhalefet lideri İsa Gamber ise yüzde 60 oy ile kendisinin kazandığını ve iktidarın seçimlerde sahtecilik yaptığını iddia etmiştir. Seçim sonrasında oy sayımı sürerken, Müsavat Partisi önünde partililerle polis arasında arbede çıkmıştır. Yarım saate yakın süren taşlı sopalı çatışmadan sonra polis Müsavat Partisi önünden çekilmiştir. Müsavat Partisi binası önünde bekleyen yüzlerce partili iktidar aleyhine sloganlar atmıştır. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in ise ABD'de tedavi gördüğü hastanede oy kullandığı bildirilmiştir.¹⁰⁸ Sabah Gazetesi'nin "Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi" başlığını kullanarak verdiği habere göre, Azerbaycan'da devlet başkanlığı seçiminde resmî açıklamalara göre, İlham Aliyev yüzde 83 oyla kazandığını ilan etmiştir. Aliyev'in en yakın rakibinin ise yüzde 8'in altında kaldığı kaydedilmiştir. Müsavat Partisi Başkanı İsa Gamber taraftarları parti binası önünde toplanmış, akşam saatlerinde Müsavat Partisi önünde partililer ile polis arasında taşlı sopalı kavga çıkmış ve bu olayda bir kişinin öldüğü iddia edilmiştir.¹⁰⁹ Yeni Asır Gazetesi ise bu meseleyi "İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev'in" başlığıyla duyurmuştur. Habere göre, Azerbaycan'daki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Merkez Seçim Komisyonu'na ulaşan rakamlara göre, İlham Aliyev rakiplerine fark atarak oyların yüzde 82'sini toplamıştır. Aliyev'in yakın rakibi İsa Gamber ise gazetecilere yaptığı açıklamada, seçim sonuçlarına sahtecilik karıştığını söyleyerek "Bunu kabul etmeye niyetli değilim. Halk kendi galibiyetini savunacaktır" demiştir.¹¹⁰

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Seçim Azerbaycan'ı Karıştırdı" adlı haberine göre, İlham Aliyev'in Başkanlık seçimini kazanmasının ardından muhalefet seçim sonuçlarını tanımadığını

¹⁰⁷ "Azerbaycan'da Başkanlık Yarışı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

¹⁰⁸ "Azerbaycan'da Gergin Seçim", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

¹⁰⁹ "Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi", *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

¹¹⁰ "İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev'in", *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

açıklamıştır. Muhalefetin düzenlediği gösterilerde polisle eylemciler arasında çatışma çıkmış, biri çocuk iki kişi ölmüştür. Bakü’de panzerler devriye gezmeye başlamıştır. Seçimleri izleyen AGİT gözlemcilerinin başkanı Peter Eicher, seçimin uluslararası ölçütlere uymadığını duyurmuş, seçim sürecinde tüm adaylara eşit koşulların sağlanmaması ve partilerin mitinglerine izin verilmemesi, toplu oy kullanımı, sahte oy pusulası ve sayım belgelerinin kullanılması, sandıkların bilinmeyen yerlere götürülüp getirilmesi gibi olayların yaşandığını anlatmıştır. Azerbaycan Merkezi Seçim Komisyonu Başkanı Mezahir Penahov, İlham Aliyev’in yüzde 79 oyla kazandığını bildirmiştir ve İlham Aliyev’i ilk Türkiye kutlamıştır.¹¹¹ Yeni Asır Gazetesi’nin ise “Oğul Aliyev’den Kanlı Başlangıç” başlıklı haberine göre, Cumhurbaşkanlığı seçiminin İlham Aliyev’in kazandığının açıklanması Bakü’yü karıştırmış, seçime hile karıştığını söyleyen adaylardan İsa Gamber taraftarı 5 bin kişi polisle çatışmış, araçları ters çeviren ve taş atan göstericilere göz yaşartıcı gazla karşılık verilmiştir. Polisin sert müdahalesi sonucu 2 kişi yaşamını yitirmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Azerbaycan Merkezi Seçim Komisyonu Başkanı Mezahir Penahov, oyların yüzde 90’dan fazlasının sayıldığını ve Aliyev’in 79.57 oy aldığının belirlendiğini bildirmiştir. Musavat Partisi lideri İsa Gamber’in ise yüzde 12.08 oy aldığı açıklanmıştır. Gözlemcilik görevini yürüten AGİT, seçimlerde hile yapıldığını açıklamış, Gözlemci Ivan Lozowy, “*Usulsüzlükleri rapor etmeyi bıraktım. Çünkü ziyaret ettiğim 35 oy verme noktasında çok fazla yasa ihlali, usulsüzlük ve düzensizlik belirledim*” demiş ve bunların başında seçmenlerin birden fazla kez oy kullanması, sahte oy pusulaları, oyların sandık görevlisi olmadan sayılması olduğunu belirtmiştir. Seçimi izlemek için MHP lideri Bahçeli’nin emriyle Azerbaycan’a giden Ülkü Ocakları Başkanı Atilla Kaya ve MKYK üyesi Suat Başaran saldırıya uğramış, kendilerine demir çubuklarla saldırıldığını belirten Kaya, Aliyev’in seçilebilmek için hile yaptığını dile getirmiştir.¹¹² Eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in oğlu İlham Aliyev, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 2 milyon 328 bin 830 oy alarak yüzde 80 oranında oy almış, Washington yönetimi tarafından açıkça desteklenen aday olan Musavat Partisi lideri İsa Gamber yüzde 12’de kalarak 353 bin 517 oy almıştır. Böylece Azerbaycan halkının iradesi Amerika’nın muhalefeti destekleme çabalarını sonuçsuz bırakmıştır.¹¹³

Başbakan Erdoğan, HAK toplantısı için bulunduğu Brüksel’de toplantı öncesi Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına seçilen İlham Aliyev’i arayarak tebrik etmiştir. Erdoğan, basın toplantısında da seçimlerden sonraki olayların üzücü olduğunu ifade ederek “*Temennimiz,*

¹¹¹ “Seçim Azerbaycan’ı Karıştırdı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

¹¹² “Oğul Aliyev’den Kanlı Başlangıç”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

¹¹³ “Bakü’de İkinci Aliyev Dönemi”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Ekim 2003.

*Azerbaycan'da bu tür sıkıntılar olmasın. Kaldıkları yerden birlik ve beraberlik içinde, demokratik, laik bir hukuk devletine yakışacak şekilde geleceğe emin adımlarla yürüsünler” demiştir.*¹¹⁴

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine hile karıştığı gerekçesiyle sokağa dökülen Azerbaycanlılar 17 Ekim 2003 tarihinde ise evlerinde kalmayı tercih etmiş ve Bakü sakin bir gün geçirmiştir. Azerbaycan Milli Meclisi, “toplumsal olaylarda dokunulmazlığını kullanarak kışkırtıcı ve destekleyici rol oynadığı” gerekçesiyle muhalefet liderlerinden İkbâl Ağazade'nin milletvekilliğini düşürmüştür.¹¹⁵ Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonraki gerginliğin sorumluları olarak Müsavat Partisi başkan yardımcıları Sulheddin Ekber ve Arif Hacıyev, İçişleri Bakanlığı'na bağlı görevliler tarafından tutuklanmış ve ikili seçim gecesi parti binası önündeki karışıklık ve 16 Ekim 2003'te Azadlık Meydanı'nda yapılan izinsiz gösteri ve çatışmalardan sorumlu tutulmuştur.¹¹⁶

Cumhuriyet Gazetesi'nin “Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı” başlıklı haberine göre, 31 Ekim 2003'te Cumhuriyet Sarayı'nda düzenlenen törende ant içen İlham Aliyev, Cumhurbaşkanlığı görevine resmen başlamış, törende Kuran-ı Kerim'e ve Azerbaycan Anayasası'na el basarak yemin eden Aliyev, ülkenin gelişmesindeki temel faktörün eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in politikaları olduğunu belirterek, “*Azerbaycan halkına söz veriyorum, Haydar Aliyev'in politikasını sürdüreceğim, bu yoldan dönmeyeceğim*” demiştir.¹¹⁷ Sabah Gazetesi'nin “İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı” adlı haberine göre, Olaylı seçimler sonrası Azerbaycan Cumhurbaşkanı olan İlham Aliyev, Bakü'deki Cumhuriyet Sarayı'ndaki törende ant içerek göreve resmen başlamış, Aliyev, ülkesinin gelişmesinde eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in politikalarının temel faktör olduğunu belirtmiş ve “*Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini hayata geçirerek, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Anayasası'na uyacağıma, devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruyacağıma, halka layıkıyla hizmet edeceğime ant içerim*” demiş, törenin ardından askerler tarafından getirilen Azerbaycan bayrağını diz çökerek öpmüştür.¹¹⁸ Yeni Asır Gazetesi ise “Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı” başlığını atmış, habere göre, Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan ve resmen göreve başlayan

¹¹⁴ “Erdoğan Oğul Aliyev'i Kutladı”, *Sabah Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

¹¹⁵ “Azerbaycan Duruldu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Ekim 2003.

¹¹⁶ “Bakü'de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama”, *Sabah Gazetesi*, 19 Ekim 2003.

¹¹⁷ “Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Kasım 2003.

¹¹⁸ “İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi*, 2 Kasım 2003.

İlham Aliyev, babası Haydar Aliyev'in politikalarını devam ettireceğini açıklamıştır. Bakü'deki törenin ardından ise Azerbaycan Bayrağı önünde diz çökerek bayrağı öpmüştür.¹¹⁹

Eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev döneminde başbakan olan Rasizade, Ağustos 2003'te İlham Aliyev'in Başbakanlık görevine getirilmesi için başbakanlık yardımcılığı görevine atanmıştı, Yeni Azerbaycan Cumhurbaşkanı olan İlham Aliyev, göreve başlayınca Başbakan Yardımcısı Artur Rasizade'yi Başbakanlığa atamıştır. Atamanın ardından parlamentodaki oylamada, atama kararına aleyhte oy çıkmamış, 98 milletvekilinin evet oyu kullanmasıyla karar onaylanmıştır.¹²⁰

Seçim öncesi basın her şeyi istediği gibi yazdığını vurgulayıp seçimlerin demokratik ortamda yapılacağını söyleyen İlham Aliyev'in, seçimden 1 ay sonra demokrasilerin olmazsa olmazı basın özgürlüğüne yönelik müdahale etmesi dikkat çekmiştir.

Devlet matbaalarında basımları daha önce yasaklanan ve 14 Kasım 2003'te ise kâğıt satın alamayan muhalefet gazeteleri 15 Kasım 2003'te yayımlanamamıştır. Azerbaycan'daki muhalefet gazeteleri ortak bildiri yayımlamış ve Yeni Müsavat, Azadlık, Hürriyyet, Yeni Zaman, Novoe Vrema'nın yayın yönetmenleri ortak bildiride, "iktidarın, baskıyla susturamadığı bağımsız basını, gazete kâğıdı piyasasına doğrudan müdahale ederek susturmaya çalıştığını" savunmuştur.¹²¹ Diğer yandan, Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında meydana gelen olaylarda tutuklanan muhalefet yanlıları, 1 Aralık 2003'te süresiz olarak açlık grevine başlamış, greve katılan ve Bayıl hapisanesinde tutulanlar arasında Müsavat Partisi genel başkan yardımcıları da bulunmuştur. Parti Başkanı Gamber ise, açlığın, siyasi mahkumların en güçlü silahı olduğunu vurgulamıştır.¹²² Azerbaycan'da 15 Ekim 2003'teki seçimler sonrası gözaltına alınan gazeteci ve muhalif siyasetçilerin uzun zamandır avukatlarıyla görüştürülmemesi, yargı önüne çıkarılmamasına AB tepki göstermiştir. Avrupa Birliği (AB) Azerbaycan'da 16 Ekim 2003'ten beri tutuklu bulunan siyasilerin açık, adil bir şekilde yargı önüne çıkarılmasını istemiştir. AB'nin ortak açıklamasına üye, katılımcı ve aday ülkeler katılırken Türkiye, AB'nin insan hakları uyarısına imza koymamış, Aliyev'i eleştirememiştir.

123

Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Ali Faik Demir, Sovyet sisteminin önemli liderlerinin artık Kafkas sahnesinden çekildiğini belirterek, "*Artık yeni liderlerden*

¹¹⁹ "Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı", *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Kasım 2003.

¹²⁰ "Yeni Azerbaycan Başbakanı Rasizade", *Aydınlık Dergisi*, 9 Kasım 2003.

¹²¹ "Azerbaycan'da Basına Engel", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2003.

¹²² "Azerbaycan'da Açlık Grevi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2003.

¹²³ "Ankara Aliyev'i Eleştiremedi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ocak 2004.

*oluşan bir Kafkasya tablosu var. Kimin kalıcı olacağı özellikle bundan sonraki seçimlerde ortaya çıkacak. Bu bir geçiş aşaması. Artık Kafkasya halkları tek adaylı seçimlerden sıkıldığını, Gürcistan'da ve Azerbaycan'da seçimlerden önce göstermişti.” demiştir.*¹²⁴

1.3.3. 2008 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

2003 yılında eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in sağlık durumunun ağırlaşması ve devlet başkanlığı seçiminden çekildiğini açıklaması sonrası yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde göreve ilk adımı atan İlham Aliyev, görev süresince verdiği vaatleri yerine getirdiğini söyleyerek 2008'deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerine de katılacağını duyurmuştur.

Azerbaycan lideri İlham Aliyev, ikinci kez Cumhurbaşkanı seçimlerine katılacağını bildirerek *“Ben kendime güveniyorum ve bu seçimlerde de kazanacağıma inanıyorum. 2003 seçimlerinde halkıma verdiğim vaatlerin hepsini hayata geçirdiğim için çok büyük inançla 2008 seçimlerine katılacağım ve bu seçimleri de kazanacağıma eminim”* açıklamasında bulunmuştur. Bazı muhalefet liderleri, iktidara gelmek için son bir şansları olduğunu ve bu seçimlere ciddi hazırlanacaklarını bildirirken bazı muhalefet liderleri ise, yeni seçimlerin anti demokratik bir ortamda yapılacağını iddia ederek, seçimlere gitmenin hiçbir anlamı olmadığını ve seçimleri boykot edeceklerini ilan etmiştir.¹²⁵

Yavuz Donat *“Azerbaycan'dan İlk Gözlemler”* adlı köşesinde Azerbaycan'da 15 Ekim 2008 tarihinde gerçekleştirilecek seçimin sonucunun bugünden belli olduğunu belirtmiş, Azerbaycan'da birden fazla siyasi parti olmasına rağmen Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tekrar seçileceğine dikkat çekmiş ve *“zamanla”* onların da siyasette *“özgür rekabeti”* öğreneceklerini belirtmiştir. Azerbaycan'da *‘baba oğul’* Aliyev'lerin *‘kırıp dökmeden, Rusya'yı incitmeden’* Batı'ya açılmayı başardıklarını bu yüzden hem Rusya ile ilişkilerinin çok iyi hem de Batı'nın bir parçası olduklarını aktarmıştır.¹²⁶

Azerbaycan'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri için 15 Ekim 2008 tarihinde sandık başına gidilmiş, seçimlere Aliyev dahil 7 aday katılırken oylamayı muhalefetin önde gelen partileri boykot etmiştir. Aliyev'in genel başkanlığını üstlendiği iktidardaki Yeni Azerbaycan Partisi kampanyada *“İlham ile ileri”* sloganını kullanmıştır. Ülkede ilk kez yapılan uygulamaların

¹²⁴ Hatice Tuncer, *“Kafkasya Gençleşiyor”*, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

¹²⁵ *“Aliyev'in Mesajı: 2008'deki Seçimde de Adayım”*, *Aydınlık Dergisi*, 30 Aralık 2007.

¹²⁶ Yavuz Donat, *“Azerbaycan'dan İlk Gözlemler”*, *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2008.

başında, seçim komisyonu kararıyla bazı seçim merkezlerindeki oy kullanma sürecinin internet üzerinde canlı olarak yayımlanması gelmiştir. Bir başka ilk olarak göze çarpan olay ise, Müsavat Partisi lideri Gamber ile Halk Cephesi Başkanı Kerimli'yle birlikte çoğu muhalefetin seçimlere katılmamış olmasıdır. Rusya ve Batı arasında denge politikası yürüten Azerbaycan'ın, seçim sonrası yeni dönemde bu politikaya devam edip etmemesi merak konusu olmuştur.¹²⁷

Cumhuriyet Gazetesi'nin "İlham Aliyev Yeniden Seçildi" başlıklı haberine göre, Azerbaycan'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Aliyev oyların yüzde 80'den fazlasını alarak tekrar seçilmiştir. Sandık çıkış anketlerine göre seçime katılım yüzde 68.5 olmuştur.¹²⁸ Sabah Gazetesi'nin "Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı" adlı haberine göre, cumhurbaşkanlığı seçiminin resmi olmayan ilk sonuçlarına göre Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, oyların yüzde 89,70'ini kazanmıştır. Merkez Seçim Komisyonu Başkanı Mezhahir Penahov, seçim bölgelerindeki pusulaların yaklaşık yüzde 70'inin merkeze ulaştığını, sonuçların da gelen verilere göre açıklandığını söylemiştir. Merkez Seçim Komisyonu yetkilileri, ülke genelinde katılımın yüzde 75,64 olduğunu bildirmiştir.¹²⁹

6 muhalif aday karşısında Cumhurbaşkanı Aliyev, oyların yüzde 80.5'ini almasıyla Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlanmıştır. Önceki cumhurbaşkanlığı seçiminde yüzde 73 oy alan Aliyev'in oy oranının 7 puan üzerinde artmasının nedeni sorulduğunda "Alternatif yok" cevabı verilmiştir. Muhalif gazeteler, bazı muhalefet partilerinin sandık boykotu çağrılarında seçmenlerin önemli bir bölümünün uyduğunu iddia ederek, "Seçimi boykotçu muhalefet kazandı" biçiminde manşetler atmıştır. Azadlık Gazetesi manşeti de dikkat çekmiş ve "Aliyev'lerin 40 yıllık sülalesi 5 yıl daha iktidarını uzattı. Azerbaycan'da iktidar, seçim yoluyla iyice resmileşti. Bu demokrasi değil, monarşidir" denilmiştir.¹³⁰

Yavuz Donat "Gözlemcinin Not Defteri" isimli köşesinde sonucunun önceden belli olduğunu belirttiği Azerbaycan'daki Cumhurbaşkanlığı seçimi için 7 adayın bulunduğunu, bazı partilerin aday göstermediğini, bazı adayların da kaybedeceğini bile bile seçime girdiğini anlatmıştır. Donat, yeniden yapılanma sürecine giren ve ekonomisini her geçen gün güçlendiren Azerbaycan'ın, önceliklerinin başına eğitimi koyduğu ve bu yüzden geleceğinin aydınlık olduğunu belirterek "*Bugün sadece "eğitime" bakalım. Nüfus 11 milyon kadar. Okul sayısı 5 binin üzerinde. Öğrenci sayısı da 1 milyon 600 binin. Ülkede 6 bin 500 kültür merkezi var. 4*

¹²⁷ "Azerbaycan'da Boykotlu Seçim", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 2008.

¹²⁸ "İlham Aliyev Yeniden Seçildi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

¹²⁹ "Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı", *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

¹³⁰ Leyla Tavşanoğlu, "Aliyev'in Alternatifi Yok", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2008.

bin 605 kütüphane. 125 müze. 125 müzik okulu. 43 tiyatro salonu. 3 bin 700 kültür evi. Okuma yazma oranı yüzde 98. Üniversitede çok sayıda yabancı öğrenci var. Türk öğrenci sayısı her geçen gün artıyor. Yurtdışına gönderilen Azerbaycanlı öğrenci sayısı da” diye eklemiştir.¹³¹

2008 Cumhurbaşkanlığı seçimi, 2003 yılındaki gibi rekabetli geçmemiş çünkü sonucun nasıl olacağı önceden tahmin edilmiştir. Dolayısıyla seçime günler kala bile heyecanlı bir seçim atmosferi olmamıştır. Bazı seçim bölgelerinin canlı yayınla izlenebilmesi seçimin şeffaf yapılıyor olması açısından olumlu bir gelişmeyken muhalefetteki birçok partinin seçime katılmaması ve seçimi boykot edişi olumsuz bir gelişme olmuştur.

2008 yılının aralık ayında Azerbaycan Milli Meclisi, Cumhurbaşkanı Aliyev'e cumhurbaşkanlığına istediği kadar aday olmasını sağlayacak referandumun gerçekleşmesini öngören anayasa değişikliği teklifini kabul etmiştir.¹³² 2009 yılına gelindiğinde ise anayasa değişikliğinin onaylanması sonucu Aliyev, ömür boyu cumhurbaşkanlığı seçimine katılma hakkı kazanmış, muhalefet ise bu durumu demokrasiden uzak olarak niteleyerek eleştirmiştir.

2. İKİNCİ BÖLÜM: DIŞ POLİTİKA VE BÖLGESEL PROJELER

2.1. DIŞ İLİŞKİLERDE TARTIŞMA KONULARI

2.1.1. Karabağ Sorunu ve Çözüm Görüşmeleri

1990'ların başında Dağlık Karabağ savaşında 30 bin kişi hayatını kaybetmiş, 1 milyon kişi de ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır.¹³³ 1991 yılında Dağlık Karabağ Cumhuriyeti ilan edilmiş ve tanınmayan bu sözde Cumhuriyetin başına sırayla Robert Koçaryan, Leonard Petrosyan ve Arkadi Gukasyan gibi isimler gelmiştir. İşgal altında tutulan Dağlık Karabağ'da

¹³¹ Yavuz Donat, “Gözlemcinin Not Defteri”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

¹³² “Aliyev’e Sınırsız Süreyle Cumhurbaşkanlığı”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 2008, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aliyev-sinirsiz-sureyle-cumhurbaskanligi-29458> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

¹³³ “Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

Ermenilerin sözde Cumhurbaşkanı Arkadi Gukasyan ise görevini 1997'den 2007'ye kadar sürdürmüştür.

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Karabağ Liderine Suikast" başlığıyla aktardığı habere göre, Azerbaycan'ın toprağı olan Dağlık Karabağ'da ayrı bir yönetim ilan eden Ermenilerin Cumhurbaşkanı Arkadi Gukasyan, 22 Mart 2000 tarihinde suikaste uğrayarak bacağından ağır yaralanmış ve Erivan'da bir hastanede tedavi altına alınmıştır. Başkent Hankenti'nde düzenlenen silahlı saldırıdan muhalefet sorumlu tutulmuş, bazı şüpheliler gözaltına alınmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, "Bu onların içişidir. Dağlık Karabağ sorununun çözümüne ilişkin barış süreciyle ilgisi yoktur. Biz bu işlere karışmayız. Sorunların barışçıl çözümünden yanayız" açıklaması yapmıştır.¹³⁴ Sabah Gazetesi ise bu meseleyi "Karabağ'da Kan Davası" başlığıyla vermiş, habere göre, Yukarı Karabağ lideri Arkadi Gukasyan'ın suikaste uğraması olayında parmağı olduğu gerekçesiyle eski savunma bakanı ve genelkurmay başkanı Samvel Babayan gözaltına alınmıştır.¹³⁵ Yeni Asır Gazetesi de konuyu "Karabağ Karıştı" adlı haberle ele almış, habere göre, Ermenilerin sözde Cumhurbaşkanı Arkadi Gukasyan'a suikast girişimi olayında parmağı olduğu düşünülen, Aralık 1999'da görevden alınan ve Gukasyan ile çekişmeli olan eski genelkurmay başkanı Samvel Babayan ile bazı taraftarları gözaltına alınmıştır.¹³⁶

Yeni Asır Gazetesi'nin 18 Nisan 2000 tarihinde verdiği habere göre, Azerbaycan'ın eski Devlet Başkanı Ebulfez Elçibey, Başbakan Bülent Ecevit'le görüşerek Karabağ sorununun çözümünü istemiş, gazetecilere yaptığı açıklamada Elçibey, Karabağ'ın ezeli ve ebedi Türk toprağı olduğunu, gelecekte barış olmayacaksa Azerbaycan Türklerinin güçlerini bir araya toplayıp dövüşle o toprakları geri alacaklarını söylemiştir.¹³⁷

29 Mayıs 2000 tarihinde Bakü'de bulunan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile görüşmüş ve "ilişkilerimizi kurumsallaştırmalıyız" demiştir. Ardından Dışişleri Bakanı Cem, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Vilayet Guliyev'le toplantı sonrası basına "Türkiye'nin, Yukarı Karabağ'ın işgali karşısında tutumu açıktır. Alınan topraklar geri verilmelidir. Azerbaycan'a verdiğimiz kardeşçe bir destektir. Desteğimiz her zaman var olacaktır" açıklaması yapmıştır.¹³⁸

¹³⁴ "Karabağ Liderine Suikast", *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.

¹³⁵ "Karabağ'da Kan Davası", *Sabah Gazetesi*, 23 Mart 2000.

¹³⁶ "Karabağ Karıştı", *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Mart 2000.

¹³⁷ "Karabağ İçin Yardım İstedi", *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Nisan 2000.

¹³⁸ "Cem, Aliyev'le Görüştü: Azerbaycan'a Desteğimiz Kardeşçe", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2000.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) zirvesine katılmak için gittiği Minsk'ten 2 Aralık 2000 gecesi Bakü'ye dönen ve basına açıklama yapan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Yukarı Karabağ sorunu kalıcı çözüme ulaşmadan Ermenistan'la hiçbir koşulda ilişki içinde olmayı düşünmediklerini belirterek, “*Ermenistan, Azerbaycan ile ekonomik ilişki kurmakta istekli, ancak bizim böyle bir ilişkiye ihtiyacımız yok*” demiştir. Aliyev ayrıca başta ABD olmak üzere birçok devlet ve uluslararası teşkilatın, Erivan'la ekonomik ilişki kurmanın, Karabağ'ın çözümünü kolaylaştıracağı düşüncesinde olduğunu ancak bu tür görüşlere katılmadığını dile getirmiştir.¹³⁹ Bu tarihten 10 gün sonra ise yani 12 Aralık 2000'de ABD, Rus, Fransız temsilcilerden oluşan Minsk Grubu, Bakü'de Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile görüşmüş, Türkiye'nin, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ sorununun çözümüne yardımcı olabileceğini belirten Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu eş başkanlarından ABD'li Carey Cavanaugh, barış sağlanması durumunda Türk firmalarının Dağlık Karabağ'ın ekonomik kalkınmasına yardımcı olabileceğini bildirerek, “*Türkiye, bölgede barış sağlanmasında önemli roller üstlenebilir*” demiştir. Cumhurbaşkanı Aliyev ise, kabulde yaptığı konuşmada, “*Azerbaycan, bazı Batılı ülkelerin Türkiye karşıtı hareketlerini doğru bulmuyor ve bu tür kampanyalara karşı olduğunu vurguluyor.*” demiş ve Avrupa gündemindeki Ermeni Soykırımı tasarılarına da değinen Aliyev, “*Böyle hareketler, bizim bölgemizde barışın zayıflamasına neden olur*” ifadelerini kullanmıştır.¹⁴⁰

Cumhuriyet Gazetesi'nin 16 Şubat 2001 tarihli haberinde, Ermeni birlikleri, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki Ağdam bölgesinde sınır ihlalinde bulunarak ateş açmış ve bunun üzerine Azerbaycan birimleri karşılık vererek sınır ihlalinin engellemiştir.¹⁴¹

ABD Başkanı George Walker Bush, Azerbaycan ve Ermenistan Devlet Başkanları Haydar Aliyev ve Robert Koçaryan'ı arayarak iki devlet arasındaki en büyük sorun olan Yukarı Karabağ sorununu hemen çözmelerini istemiştir.¹⁴² Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan ile Yukarı Karabağ'ı görüşmek için 4-5 Mart 2001 tarihinde Paris'te bulunan ve Bakü'ye dönüşünde basına açıklama yapan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, görüşmelerin gergin geçtiğini belirterek, “*Ermenistan, Yukarı Karabağ bölgesinde koşulsuz bağımsızlık istiyor. Bizim elimizde Erivan'ın kabul etmediği uluslararası hukuk normları ve BM kararları var*” demiştir.¹⁴³ Ermeni Parlamentosu Dış ilişkiler Komitesi Başkan Yardımcısı

¹³⁹ “Ermenistan'ı Reddetti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 3 Aralık 2000.

¹⁴⁰ “Dağlık Karabağ Barışında Türkiye'nin Önemi Büyük”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.

¹⁴¹ “Azeri-Ermeni Sınır Çatışması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2001.

¹⁴² “Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: “Karabağ Sorununu Çözün””, *Aydınlık Dergisi*, 4 Mart 2001.

¹⁴³ “Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.

Armen Rustamyan, Türkiye'nin Ermenistan'ı tehdit ettiğini ileri sürerek, “*Türkiye'nin Karabağ görüşmelerine karışmasına izin verilmesi, bölgede çatışma olasılığı doğurur*” demiştir. Rustamyan'ın açıklamasından bir gün önce Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Aliyev ve Koçaryan'ı Nisan ayı başında Florida'da Karabağ görüşmelerine davet ettiğini bildirmiştir.¹⁴⁴ Amerika, Karabağ sorununun çözümü için Azerbaycan-Ermenistan arasında Camp David tarzı müzakereler başlatmayı planlamış, Dışişleri Bakanı Colin Powell, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ı 3 Nisan 2001'de Florida'ya davet etmiştir. Florida'da günlerce devam edecek görüşmelere ABD'nin stratejik ortağı Türkiye davet edilmemiş, Küçük Beyaz Saray'da düzenlenecek zirveye Powell'in yanı sıra AGİT eş başkanları Fransa ve Rusya heyetleri de katılmaya hazırlanmıştır. Aliyev ile Koçaryan daha önce 26-27 Ocak 2001'de ve 4-5 Mart 2001'de Paris'te görüşmüştür. Azerbaycan ve Ermenistan başkanları ilk kez 1999'da başladıkları diyalogdan sonra bu tarihe kadar 12 kez buluşmuştur.¹⁴⁵

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Ankara ziyareti sırasında Türkiye ile Azerbaycan arasında 12 Mart 2001 tarihinde 9 anlaşmaya (Şahdeniz Doğalgazının Türkiye'ye satışı konusunda hükümetler arası anlaşma, gaz alım satım anlaşmaları, maliye, kültür, adalet bakanlıkları arasında işbirliği protokolleri, vergi alanında işbirliği protokolü, Kars-Gence ve Giresun-Şeki kardeş şehir anlaşmaları) imza atılmıştır. Cumhurbaşkanı Sezer ve Aliyev, Dağlık Karabağ'da barış sürecindeki gelişmeleri ele almış ve o sırada Aliyev, Paris ziyareti ile AGİT Minsk Grubu'nun önerileri hakkında bilgi vermiştir. Sezer ise, “*Dost ve kardeş Azeri halkının kabul edebileceği bir çözümün biz de arkasındayız*” demiştir. Görüşmede Ankara'nın Erivan ile normalleşme politikası da ele alınmış ve Bakü'ye Azerbaycan'ın çıkarlarının gözetileceği güvencesi verilmiştir.¹⁴⁶ 12-17 Mart 2001 tarihlerinde Ankara'da bulunan Cumhurbaşkanı Aliyev'in, Cumhurbaşkanı Sezer ile görüşmesinin ardından iki ülke arasında “Doğalgaz Anlaşması” imzalanırken ayrıca Aliyev, Karabağ sorunu dolayısıyla Türkiye'den askeri yardım talebinde bulunmuş ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu ile görüşmesinin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada “*Ermenistan'la yaşadığımız toprak sorununda Türkiye bize destek olacak*” demiştir. Aliyev, Azerbaycan'ın büyük sınavlardan geçerek 1995'te istikrar kazandığını vurgulamış, Dağlık Karabağ konusunda ise ABD'nin Ermenistan'a yardım ettiğini sonrasında da Azerbaycan'a ambargo uyguladığını

¹⁴⁴ “ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

¹⁴⁵ Füsun Arsan, “Karabağ'a “Camp David” Modeli”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mart 2001.

¹⁴⁶ “Sezer: Azeri Halkının Yanındayız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.

hatırlatmıştır.¹⁴⁷ Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in TBMM konuşmasından bazı kesitler şöyledir: “Bağımsız devleti kurmaktan çok yaşatmak önemli. 1988’de bağımsızlık ilan ettik, 1991 yılına kadar Ermenilerin topraklarımızı işgal etmesinden dolayı savaş başladı, darbe girişimleri, yönetim değişiklikleri olmasına rağmen bağımsızlığımızı koruduk. 1995’ten sonra istikrarı sağladık. Artık Azerbaycan, iktisatı ile meşgul olmaktadır...” ... “Bir numaralı müttefikimiz, dostumuz Türkiye’dir. Bizim Türkiye’nin yardımına ihtiyacımız vardır.” ... “Ermenistan, Dağlık Karabağ’a toprak iddiasıyla çıkmış ve bazı devletler de Ermenistan’a yardımcı olmuştur. Ermenistan, Azeri topraklarını işgal etmesine rağmen ABD’den 100 milyon dolar civarında destek aldı” ... “Laiklik, Türkiye ve Azerbaycan’ı birleştiren en önemli faktörlerden biridir. Yaşasın Türkiye’nin Büyük Millet Meclisi, yaşasın Türkiye Cumhuriyeti, yaşasın Büyük Atatürk’ün ilke ve inkılaplarından yürüyen Türkiye!”¹⁴⁸

Diğer yandan, adı Susurluk skandalına karışan emekli Tuğgeneral Veli Küçük, Bakü’de bulunmuştur. Küçük, Bakü’ye, 22 Ağustos 2000’de hayata veda eden Azerbaycan eski lideri Ebulfez Elçibey’in ölüm yıldönümünün anma töreni için Müsavat Partisinin Türkiye temsilcisi Hanım Haliloğlu’nun daveti üzerine gitmiş, ayrıca törene MHP’nin Merkez Yürütme Kurulu üyesi Muhittin Çolak da katılmıştır. Muhalif Zerkalo gazetesine röportaj veren Küçük, “*Bütün Türkler, Azerbaycan’ın işgal edilmiş topraklarından Ermenileri temizlemeye yardım etmeye hazırdır*” demiştir.¹⁴⁹

Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan, basın toplantısında, Karabağ’ın hiçbir zaman Azerbaycan’ın parçası olarak düşünülmemesi gerektiği ve Karabağ’da toprak iddiasında bulunmak için Azerbaycan’ın tarihsel gerekçesi olmadığını söylemiştir.¹⁵⁰ Rusya, Ermenilerin işgalindeki Yukarı Karabağ’da 11 Ağustos 2002’de yapılması planlanan ‘devlet başkanlığı’ seçimine karşı olduğunu bildirmiştir. Dışişleri Bakanlığı üst düzey yetkilisi Boris Malahov, 6 Ağustos 2002’de yaptığı açıklamada, seçimlerin barışçıl çözüme katkı sağlamayacağını, Rusya’nın Karabağ’ı bağımsız bir devlet olarak da tanımadığını belirterek, “*Azerbaycan’ın toprak bütünlüğüne, uluslararası hukukun diğer temel ilkelerine bağlıyız*” demiştir.¹⁵¹ Ermeni işgalindeki Dağlık Karabağ sorununu görüşmek üzere Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, Sederek’te 14 Ağustos 2002 tarihinde bir araya gelmiş ve iki lider sorunun çözümü için çeşitli öneriler ve yeni açılımları ele almıştır.

¹⁴⁷ “Aliyev Türkiye’den Askeri Yardım İstedi”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

¹⁴⁸ “Aliyev’in TBMM Konuşmasından”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

¹⁴⁹ Emre Ergül, “Veli Küçük Bakü’de”, *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.

¹⁵⁰ “Ermenistan Karabağ’da Kalıcı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2002.

¹⁵¹ “Rusya’dan Azerbaycan’a Destek”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.

Görüşme öncesinde açıklama yapan Aliyev, Koçaryan ile yapacakları görüşmeden somut bir sonuç çıkmasının beklenmediğini ve iki ülke Cumhurbaşkanının görüşmesinin AGİT Minsk Grubunun çalışmalarından daha etkili olduğunu çünkü sorunların daha açık ele alındığını belirtmiştir.¹⁵² Türkiye, Aliyev ile Koçaryan'ın bir araya gelmesinden memnuniyet duyduğunu belirtmiş ve Ermenistan'dan işgal ettiği Azerbaycan topraklarından bir an önce çekilmesini beklediğini bildirmiştir.¹⁵³

Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, 9-10 Ocak 2004 tarihlerinde Azerbaycan'a resmi ziyarette bulunmaya hazırlanmış, İlham Aliyev'in Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Türkiye'den Azerbaycan'a yapılacak en üst düzey ziyarette, ikili ilişkiler, Karabağ konusunun ele alınması beklenmiştir.¹⁵⁴ Ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye'ye ilk resmi ziyaretini 13 Nisan 2004 tarihinde gerçekleştirmeyi programa koymuştur. Aliyev'in, Ermenistan ve Dağlık Karabağ konusunda Türkiye'den destek isteyeceği ziyarette, Aliyev, iki ülke arasında ilan edilecek "Ortak Bildiriye" de bu desteği yansıtmayı hedeflemiştir ve çeşitli işbirliği anlaşmalarına imza atılması beklenmiştir.¹⁵⁵ Ankara'ya ilk resmi ziyaretini gerçekleştiren Aliyev ve eşi Esenboğa Havalimanı'nda Gül tarafından karşılanmış, İlk olarak Anıtkabir'i ziyaret eden Aliyev, Anıtkabir Özel Defteri'ne "*Büyük Atatürk'ün ölmez hatırası, Azerbaycan halkının kalbinde daima yaşayacaktır*" yazmıştır. Ardından İlham Aliyev, Cumhurbaşkanı Sezer tarafından Çankaya Köşkü'nde törenle karşılanmıştır. Aliyev, Ermenistan ve Yukarı Karabağ konusunda Türkiye'nin tam desteğini almış, Sezer ile Aliyev'in imzaladığı ortak bildiriye, Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardan çekilmesi, Yukarı Karabağ sorununa uluslararası hukuk ve sınırların dokunulmazlığı ilkeleri çerçevesinde zaman kaybedilmeden çözüm bulunması istenmiştir.¹⁵⁶ Azerbaycan'ın eski lideri Haydar Aliyev'in anısına Atatürk Orman Çiftliği'nde kurulan Hatıra Ormanı'na ilk fidanı gelini Mihriban Aliyev dikmiştir. Fidan dikme töreni saygı duruşu ve iki ülkenin milli marşlarının çalınmasıyla başlamıştır.¹⁵⁷ İlham Aliyev, babası Haydar Aliyev'in adının verildiği Atatürk Orman Çiftliği'ndeki hatıra ormanının açılış törenine katılarak fidan dikmiştir. Ardından ilk defa TBMM'yi ziyaret etmiş ve genel kuruldaki konuşmasında, Bakü-Ceyhan boru hattının iki ülkeyi birbirine daha sıkı bağlayacağını belirterek Türkiye ile ilişkileri güçlendirmenin babası Haydar Aliyev'in vasiyeti olduğunu söylemiştir. Aliyev'in burada

¹⁵² "Aliyev'le Koçaryan Buluştu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

¹⁵³ "Ermenistan İşgale Son Versin", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

¹⁵⁴ "Gül Bakü Yolcusu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2004.

¹⁵⁵ "Aliyev, Ankara'ya Geliyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2004.

¹⁵⁶ "Ermenistan Çekilsin", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2004.

¹⁵⁷ "Aliyev'e İlk Fidan Gelininden", *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

Karabağ konusundaki “*Dağlık Karabağ, Azerbaycan toprağıdır, bundan sonra da Azerbaycan toprağı olacaktır. Ne pahasına olursa olsun*” sözleri alkışlarla karşılanmıştır.¹⁵⁸

Sabah Gazetesi’nin 20 Mayıs 2004 tarihinde verdiği habere göre, Ortaklık Konseyi toplantısının ardından Brüksel’de bulunan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile bir araya gelen Gül, Azeri-Ermeni ihtilafında Türkiye’nin arabulucu olacağını söylemiştir.¹⁵⁹

Amerikan Kongresi’nin Azerbaycan ve Ermenistan’a 2005’te yapılacak askeri yardımlara ek olarak Yukarı Karabağ’a 5 milyon dolar tutarında insani yardım yapılması kararı alması üzerine Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, 1 Temmuz 2004’te yaptığı açıklamada, ABD’nin Ermeni işgali altında bulunan Yukarı Karabağ’a yapacağı maddi yardımın bölgedeki yasadışı faaliyetler için harcanabileceği uyarısında bulunmuş, Karabağ sorununun çözüm sürecini olumsuz etkileyebileceğini ifade etmiştir.¹⁶⁰

Ermenistan’ın işgal altında tuttuğu Yukarı Karabağ’ın özgürlüğe kavuşturulması gerektiğini belirten Azerbaycan Savunma Bakanı Korgeneral Sefer Abiyev, 5 Ekim 2004’te yaptığı açıklamada, Ermenistan’ın kendi isteğiyle çıkmaması durumunda bölgeyi kendi güçleriyle kurtaracaklarını bunun için de Azerbaycan’ın güçlü bir orduya ihtiyaç duyduğunu söylemiştir.¹⁶¹ Karabağ’ın işgal altında kaldığı sürece barış olamayacağını belirten Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ise, “*Toprak bütünlüğümüz görüşmeler sürecinde tartışma konusu olamaz*” diyerek toprak bütünlüğünün sağlanması ve işgalci güçlerin Yukarı Karabağ’dan çıkmasının şart olduğunu vurgulamış ve işgal bitmezse silah alımına her yıl daha fazla bütçe ayıracıklarını söylemiştir.¹⁶²

12 Ocak 2005 tarihinde verilen haberlerde, Sabah Gazetesi’nin “Ermenistan İçin Devrede” adlı başlığına göre, Başbakan Erdoğan ile Rusya lideri Putin, görüşmelerinde Azerbaycan-Ermenistan ihtilafı ile Türkiye-Ermenistan ilişkilerini gündemlerine almış, Putin, Rusya’nın, Sovyetler Birliği’nden kalma sorunları çözmek için elinden geleni yapmak istediğini dile getirmiş, Azerbaycan-Ermenistan sorununun çözümünde aracı veya garantör olarak hareket edeceğini bildirmiştir. Türkiye ile Ermenistan arasında ağır tarihi sorunlar olduğunu da ifade eden Putin’e karşı Erdoğan ise, Türkiye’nin, Ermenistan sorununu çözüm üzerine bina ettiğini belirterek, “*Ermenistan, Kars Anlaşması’nı tanımam derse bu*

¹⁵⁸ “Aliyev Meclis’te Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

¹⁵⁹ “Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz”, *Sabah Gazetesi*, 20 Mayıs 2004.

¹⁶⁰ “Azerbaycan ABD’yi Uyardı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Temmuz 2004.

¹⁶¹ “Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ’ı Kurtaracağız”, *Aydınlık Dergisi*, 10 Ekim 2004.

¹⁶² “Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Aralık 2004.

çözüksüzlüktür. *Temenni ediyoruz ki bu sorunu aşarız*” demiştir.¹⁶³ Yeni Asır Gazetesi ise bu görüşmeyi “Ermenistan ile Arabulucu Teklifi” başlığıyla ele almış, habere göre, Erdoğan ile Putin görüşmesinde Putin, Rusya’nın, Azerbaycan-Ermenistan sorununun çözümünde aracı veya garantör olarak hareket edeceğini belirtmiştir.¹⁶⁴

Azerbaycan’ın yeni Dışışleri Bakanı Elmar Memmedyarov, Ermeni mevkidaşı Oskanyan ile görüşme öncesinde Ankara’ya gelerek Dışışleri Bakanı Abdullah Gül ile görüşmüş, görüşmede Karabağ sorunu ayrıntılı şekilde masaya yatırılmıştır.¹⁶⁵ Diğer yandan, ABD ve AB’nin baskısıyla 16 Mayıs 2005 tarihinde Avrupa Konseyi Liderler Zirvesi için gittikleri Polonya’nın başkenti Varşova’da Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan bir araya gelmiş, Karabağ konusunda en zorlu bölge olan Laçın ve Kelbecer’i tartışmıştır. Liderler Karabağ’ın statüsünü 3 saat süreyle görüşmüştür. Ermenistan, bölgenin statüsü belirlenmeden çekilmeyeceği sinyalini vermiş, Azerbaycan ise, “Siz çekilin biz Ermenilerin güvenliğini garantiliyoruz” demiştir.¹⁶⁶

Gürcistan’daki Rus üslerindeki askeri teçhizatın bir kısmının Ermenistan’a taşınacağı açıklamaları üzerine Bakü nota vermiş, nota üzerine Moskova’nın yanıtı, Rusya’nın Bakü Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Pyotr Burdikin tarafından Azerbaycan Dışışlerine iletilmiştir. Yanıtta, bu taşınmanın Rusya’ya ait bir üstün diğerine taşınması olduğu ve Azerbaycan aleyhine olmayacağı belirtilmiştir.¹⁶⁷

Başbakan sıfatıyla Azerbaycan’a ilk resmi ziyaretini 29 Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirecek olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın, ziyaretinde iki ülkeyi ilgilendiren konular ve Güney Kafkasya’daki gelişmelerin ele alınması beklenmiştir. Azerbaycan Meclis Genel Kurulu’nda konuşacak olan Erdoğan, ayrıca Türk İş adamlarıyla da bir araya gelip sonraki gün ise eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in adını taşıyan parkı ziyaret etmeyi planlamıştır.¹⁶⁸ Azerbaycan Milli Meclisi’nde konuşma yapan Başbakan Erdoğan, Kafkasya’da istikrar için Karabağ ihtilafının Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü korunarak çözülmesi gerektiğini bildirerek “*Avrupa Konseyi Ermenistan’ı işgalci ilan etmişti. Onlara düşen, bir an önce oradan çekilmektir. Çeşitli lobi faaliyetleri ile gerek Karabağ sorununu gerekse Türkiye ile ilgili sözde Ermeni soykırımı iddialarını haklı gösterme çabaları yürütmekteler. Biz*

¹⁶³ “Ermenistan İçin Devrede”, *Sabah Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

¹⁶⁴ “Ermenistan ile Arabulucu Teklifi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

¹⁶⁵ “Azeri Dışışleri Bakanı Ankara’da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Şubat 2005.

¹⁶⁶ Evren Mesci, “Erivan’la Umutlu Diyalog”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2005.

¹⁶⁷ “Ermenistan’a Giden Silahlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Haziran 2005.

¹⁶⁸ “Erdoğan Bakü Yolcusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Haziran 2005.

*arşivlerimizi açtık. Bu konuda ideal bir cevap şu ana kadar vermemişlerdir. Çünkü haksız olduklarını biliyorlar” demiştir.*¹⁶⁹

Lenkeran kentinde halka konuşan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Dağlık Karabağ sorununun barışçıl yollarla çözümünden yana olduklarını ancak bunun Ermenistan’ın yapıcı olmayan tutumundan dolayı görüşmelerin sonuç vermediğini belirtmiş ve “*Düşman bilmeli ki, Azerbaycan ordusu istenilen an kendi topraklarını geri almaya hazırdır*” demiştir. Ayrıca Aliyev, ordunun güçlendirilmesi için devlet bütçesinden 2005’te 300 milyon dolar ayrıldığını, 2006’da bu rakamın 600 milyon dolara ulaşacağını söylemiştir.¹⁷⁰ Parlamento seçimlerine bir hafta kala Başkanlık Sarayı’nda bir grup Türk gazeteciyi konuk eden Cumhurbaşkanı Aliyev, Karabağ sorununu çözeceklerini belirterek, “*Sorunun çözümü için öncelikle Ermeni işgali son bulmalı, Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü korunmalı ve işgal nedeniyle topraklarını terk eden 1 milyondan fazla Azeri, topraklarına dönmeli. Çözüm kapsamında Dağlık Karabağ için yüksek düzeyde özerklik tartışılabilir ama toprak bütünlüğümüz tartışılmaz. Dağlık Karabağ’a bağımsızlık verilmesi, bu amaçla bir halkoylaması yapılması kabul edilemez. Ermenistan’ın yaptığı, uluslararası anlaşmalara aykırıdır*” demiştir.¹⁷¹

Cumhuriyet Gazetesi’ndeki 22 Ocak 2006 tarihli habere göre, ABD ve Azerbaycan, İran sınırı yakınında hava üssü kurulması konusunda anlaşmaya varmıştır. Washington yönetimi, üs karşılığında Karabağ sorununu çözme sözü vermiştir. İran’a yönelik hava saldırısını açıkça belirten Amerika, Azerbaycan ile hava üsleri konusunda görüşmelerini sürdürmüştür. Washington, üs isteme gerekçesi olarak petrol bölgelerinin korunması, Hazar Denizi’ndeki uyuşturucu trafiği, Ortadoğu’daki terörist örgütlerle savaşı göstermiştir.¹⁷²

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, Dağlık Karabağ sorununu çözüme kavuşturmak için 10 Şubat 2006 tarihinde 6. Kez bir araya gelmiştir. AGİT Minsk Grubu’nun diğer üyeleri Rusya, Fransa, ABD’li yetkililerin de yakından izlediği görüşme Paris yakınlarında Ramboillet Şatosu’nda gerçekleşmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, görüşme öncesinde her iki lidere de barış fırsatının değerlendirilmesi çağrısı yapmıştır. Aliyev ve Koçaryan’ın bir bölümü çeşitli uluslararası toplantılar çerçevesinde yaptıkları görüşmenin ilki Aralık 2003’te gerçekleşmiş, ikili sonra Astana ve Kazan’da birer kez, Varşova’da iki kez bir araya gelmiştir.¹⁷³

¹⁶⁹ “Ermenistan Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2005.

¹⁷⁰ “Aliyev’den Erivan’a Gözdağı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Eylül 2005.

¹⁷¹ Barış Doster, “Aliyev’den Demokrasi Sözü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ekim 2005.

¹⁷² Mahmut Gürer, “ABD Bakü’den Üs İstiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 2006.

¹⁷³ “Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Şubat 2006.

Azerbaycan İstanbul Başkonsolosu İbrahim Nebioğlu'nun "Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek" isimli yazısından bazı kesitler şu şekildedir: ... " 1992 Şubatı'nın 25'ini 26'sına bağlayan gece Ermenistan ordusu, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Dağlık Karabağ bölgesindeki silahlı Ermeni çeteleri, Hankendi'nde yerleşen Rusya'nın 366. motorize birliği asker ve zırhlılarıyla birlikte Hankendi-Askeran arasında yerleşen Hocalı şehrini işgal ederek Azerbaycan halkına karşı eşi görülmemiş katliam gerçekleştirdiler. Hocalı Katliamında 63'ü çocuk, 106'sı kadın, 70'i yaşlı toplam 613 sivil işkencelerle, kafaları kesilerek, gözleri çıkarılarak, hamile kadınların karınları süngülenerek zalimcesine öldürülmüştür." ... "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Azerbaycan'ın işgal edilmiş topraklarının şartsız olarak geri verilmesi ile ilgili 822, 853, 874 ve 884 nolu kararlarını Ermenistan şimdiye kadar yerine getirmemektedir." ... "Hocalı Soykırımı'nı yapan Ermenilerin iki amacı vardı: Halkımızı korkutarak mücadele azmini kırmak ve toprakların işgaline boyun eğdirmek. Fakat sinsi ve acımasız düşman amacına ulaşamayacaktır." ¹⁷⁴

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, 22 Şubat 2006'da Azerbaycan'da bulunmuş ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı'na bir teklif sunmuştur. Görüşmede Putin, Azerbaycan yönetiminden, İran'a karşı olası bir Amerikan saldırısına destek vermemesini, İran'da yaşayan 35 milyon Azerbaycanlının İran'ın toprak bütünlüğüne saygı göstermesini istemiştir ve bu koşullarda Ermenistan işgali altındaki Karabağ meselesinde Rusya'nın arabulucu olabileceğini belirtmiştir. ¹⁷⁵

4-5 Nisan 2006 tarihlerinde Azerbaycan'da resmi ziyaret için bulunan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Aliyev ile görüşmesinin ardından ortak basın toplantısı düzenlemiş ve Türkiye'nin, Azerbaycan'ın tüm hedeflerini paylaşarak desteklediğini söylemiştir. Karabağ sorununun çözümünde Azerbaycan'a destek mesajı vermiştir. ¹⁷⁶ Bu tarihten bir iki ay sonra ise, Ermenistan'ın, işgal ettiği Yukarı Karabağ'la ilgili sorunun çözümüyle alakadar olmadığı altını çizen Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, "Biz Ermenistan'dan işgal ettikleri toprakları kendi rızasıyla terk etmesini istiyoruz, Aksi halde, Azerbaycan askeri yollar dahil tüm imkanları kullanacak" ifadesini kullanmış, Azerbaycan toprağında ikinci bir Ermeni devletinin kurulmasına izin verilmeyeceğini vurgulamıştır. ¹⁷⁷

Leyla Tavşanoğlu'nun Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile gerçekleştirdiği söyleşide, 13 Temmuz 2006'da hayata geçecek olan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı açılışı

¹⁷⁴ İbrahim Nebioğlu, "Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek", *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.

¹⁷⁵ Teoman Alili, "Putin'den Karabağ Vaadi", *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.

¹⁷⁶ "Sezer'den Azerilere Destek", *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Nisan 2006.

¹⁷⁷ "Azerbaycan Ermenistan'ı Uyardı", *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.

dolayısıyla Aliyev, Bakü Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda Cumhuriyet'e demeç vermiştir. Aliyev Ermenistan'a, "Ya toprak bütünlüğümüze saygı gösterirsiniz, birlikte sorunlarımızı barışçı yollardan çözeriz ya da bu iş yeni bir savaşta biter" mesajını vermiştir. Azerbaycan'da renkli devrimlerin olmayacağını vurgulayan Aliyev, Türkiye ile Rusya'nın stratejik ortaklık arayışları için "*Biz bunu alkışlıyoruz*" demiştir. Dağlık Karabağ'ın siyasi lideri Arkadi Gukasyan'ın bölgenin bağımsız olmasındaki ısrarını ve Ermenistan ile de bir birliğe girmek istememesini değerlendiren Aliyev, Gukasyan'ın sözlerini önemsemediğini çünkü yasadışı, suça batmış bir rejimin başkanı olduğunu, hiçbir uluslararası örgüt tarafından tanınmadığını ve söylediklerinin de bir önemi olmadığını dile getirmiştir.¹⁷⁸

Ermenilerin işgal altında tuttuğu Yukarı Karabağ bölgesi 10 Aralık 2006'da bağımsızlık yolunda önemli bir adım olarak gördükleri anayasayı referanduma sunmuştur. 137 bin nüfuslu bölgede 90 bin kayıtlı seçmen için 270 oy verme merkezi açılmıştır. Karabağ'daki Anayasa referandumu Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerini germiş, Avrupa Konseyi referandumun yasal olmadığını açıklamıştır. GUAM üyesi (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) bu duruma 'Yasal değil' demiştir. Azerbaycan kınama açıklamıştır.¹⁷⁹

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2006 İnsan Hakları Raporunda ikinci kez değişiklik yapılmış, önceki yayımlanan bölümün aksine Karabağ'ın Ermeni işgali altında olduğu belirtilmemiştir. Bunun üzerine ABD'nin Yukarı Karabağ ile ilgili uluslararası raporlarla oynadığını belirten Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı ise, ABD ile güvenlik alanında yapılan ikili işbirliğinin önceliğinin, Karabağ ile ilgili sorunun toprak bütünlüğü temelinde çözülmesi olduğunu vurgulayarak, "*Artık yayımlanmış olan raporun metninde Yukarı Karabağ ile ilgili sorunun içeriğini tahrif eden düzeltmelerin yapılması akıl almaz bir durum ve sorunun çözümünde ABD'nin tarafsızlığı şüpheli hale geldi. Bu gibi adımlar, iki ülke arasında güvenlik alanındaki gelecek işbirliği için ciddi engeller çıkarabilir*" açıklamasında bulunmuştur.¹⁸⁰ Diğer yandan, Almanya Sol Parti Meclis Grubu milletvekilleri, Dr. Diether Dehm ve Prof. Dr. Hakkı Keskin, Federal Almanya hükümetine Dağlık Karabağ konusunda soru önergesi sunmuş, bir milyonu aşkın Azerbaycanlının 'etnik temizlik' adı altında sürüldüğü, göçe zorlandığı, 20 bin kişinin de mülteci kamplarında yaşamakta olduğu geride kalan 900 bin kişinin sürgün bölgelerine yerleştirildiğine dikkat çekilen önergeye, Federal Almanya Hükümeti cevabında, Dağlık Karabağ Ermenilerinin anayasaya yönelik referandum yoluyla bölgeyi Azerbaycan'dan

¹⁷⁸ Leyla Tavşanoğlu, "Aliyev'den Erivan'a Mesaj", *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2006.

¹⁷⁹ "Yukarı Karabağ'da Referandum Kriz Yarattı", *Sabah Gazetesi*, 11 Aralık 2006.

¹⁸⁰ "Bakü'de ABD Rahatsızlığı", *Aydınlık Dergisi*, 29 Nisan 2007.

ayırma isteklerini kabul etmediklerini ve oluşturulmak istenen özerk Dağlık Karabağ Ermeni devletini kabul etmeyeceklerini belirtmiştir.¹⁸¹

Türkiye'nin 1 Mayıs 2007 tarihi itibarıyla devraldığı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİ) 15. kuruluş yıldönümü dolayısıyla İstanbul, devlet ve hükümet başkanları ile gözlemcilerle ev sahipliği yapmıştır. Zirvede Karabağ gerilimi yaşanmış, Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlık ettiği toplantıda Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan'ın, Karabağ'da yaşayan halka saldırıda bulunulduğunu söylemesi üzerine Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Karabağ'da haklı olmayan bir istilanın söz konusu olduğunu ifade etmiştir.¹⁸²

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Dağlık Karabağ'da Çatışma" başlığıyla verdiği habere göre, Ermenistan'ın işgali altındaki Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlılar ile Ermeniler çatışmaya girmiş, Azerbaycan Savunma Bakanlığı, Azerbaycan ordusunun 3 şehit verdiğini, 1 asker ve 2 sivilin de yaralandığını, Ermenilerin ise 12 askerinin öldüğü 15'inin de ağır yaralandığını duyurmuştur. Azerbaycan Genelkurmay Başkanı Korgeneral Necmeddin Sadıkov, "Ermenistan, ateşkes ihlalleriyle dikkatleri ülkedeki iç karışıklıktan başka yöne çekmeye çalışıyor" demiştir. Ermenistan'da Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Sarkisyan, çatışmaların Azerbaycan tarafından Ermeni güçlerinin kontrolündeki bazı mevzileri almak istemesiyle çıktığını ileri sürmüştür.¹⁸³ Yeni Asır Gazetesi ise meseleyi "Sınırdaki Savaş!" başlığıyla ele almış, habere göre, Dağlık Karabağ bölgesinde Ermenilerin ateşkesi ihlal etmesiyle çıkan çatışmada Azerbaycan askerlerince 12 Ermeni askeri etkisiz hale getirilmiştir. 3 Azerbaycan askerinin ise şehit düştüğünü bildiren yetkililerden sonra Azerbaycan basını isimlerini vererek şehit sayısının 5 olduğunu açıklamıştır. Azerbaycan basını, Madarkent bölgesinde çatışmaların şiddetlendiği ve akşam saatlerinde ölü, yaralı sayısının arttığı bildirmiştir. Bakü-Erivan arasında 1994'te imzalanan ateşkesten bu yana 4-5 Mart 2008'de en kanlı çarpışmalar yaşanmış ve Yeni Musavat Gazetesi, Kuzey Irak'tan kaçan PKK'luların Karabağ'da konuşlandığı haberlerine atıfta bulunarak, Dağlık Karabağ'da Türkiye-Azerbaycan ortak operasyonunun yapılabileceğini yazmıştır.¹⁸⁴ Aydınlik Dergisi de "Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu" başlığını atarak savaşı aktarmıştır. Habere göre, Azerbaycan ile Ermenistan silahlı kuvvetleri arasındaki

¹⁸¹ "Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz", *Aydınlik Dergisi*, 13 Mayıs 2007.

¹⁸² "Sofraları Ayırdılar", *Sabah Gazetesi*, 26 Haziran 2007.

¹⁸³ "Dağlık Karabağ'da Çatışma", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mart 2008.

¹⁸⁴ "Sınırdaki Savaş!", *Yeni Asır Gazetesi*, 6 Mart 2008.

çatışma konusunda Ermenistan tarafı, Azerbaycan'ın Ermenistan'daki iç karışıklıktan faydalanmak istediğini öne sürerken Azerbaycan tarafı bu varsayımı reddetmiştir.¹⁸⁵

31 Mart Azerilerin Soykırımı Günü dolayısıyla açıklama yapan Cumhurbaşkanı Aliyev, Ermenilerin 'Büyük Ermenistan' kurma amacıyla yüzyıllardır Azerbaycanlılara karşı soykırım siyaseti izlediğini belirterek “*Ne kadar ağır olsa da biz soykırım faktörlerinden faydalanarak başka halklara düşmanlık ve nefret aşılacak niyetinde değiliz. Biz sadece adaletin ve gerçeklerin ortaya çıkmasını ve dünyada benzeri faciaların yaşanmaması için teminat istiyoruz*” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Aliyev, Azerbaycan'ın, toprak bütünlüğünü, halkının vatanseverliği ve yönetimin siyasi iradesi sayesinde sağlayacağına da dikkat çekmiştir.¹⁸⁶ Birkaç gün sonra ise Bağımsız Devletler Topluluğu Enstitüsü'nde 'Kosova'dan Sonra; Tanınmamış Devletler Tanınma Yolunda' başlıklı konferans düzenlenmiş ve konferansa Dağlık Karabağ'dan bir heyetin de katılması üzerine Azerbaycan, Rusya Dışişleri Bakanlığı'na nota vermiştir. Notada “*Bu durum, Azerbaycan ile Rusya arasında mevcut ilişkiler ile iki ülke arasında imzalanmış anlaşma ve belgelere yansıyan siyasi işbirliği anlayışına terstir*” denilmiştir.¹⁸⁷

1 Ağustos 2008'de Azerbaycan Dışişleri Bakanı Mamedyarov ile Ermenistan Dışişleri Bakanı Nalbandiyan, Karabağ sorununa çözüm bulmak amacıyla Moskova'da bir araya gelmiştir.¹⁸⁸ Eylül 2008'e gelindiğinde ise, ABD Kongresi bünyesindeki Helsinki Komisyonu'nda Karabağ sorununa değinen ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Matt Bryza, “*ABD hükümeti Dağlık Karabağ anlaşmazlığına Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne desteğimiz çerçevesinde adil ve kalıcı bir çözüm bulunmasını teşvik etmek için mümkün olan her şeyi yapacak*” demiştir ve Ankara-Erivan yakınlaşmasının Karabağ sorununun çözülmesine bağlı olduğunu kaydetmiştir.¹⁸⁹

Aliyev'in 1-2 Kasım 2008 Moskova ziyaretinde, bir araya gelen Aliyev ile Sarkisyan, ortak deklarasyon yayımlayarak Karabağ meselesinin 'uluslararası garantilere dayalı barışçı çözümü' için çağrıda bulunmuş ve deklarasyonu Rusya Devlet Başkanı Dmitry Medvedev okumuştur.¹⁹⁰ Cumhurbaşkanı Gül'ün davetlisi olarak 5-6 Kasım 2008'de Türkiye'de bulunan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda

¹⁸⁵ “Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mart 2008.

¹⁸⁶ “Aliyev: Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak”, *Aydınlık Dergisi*, 6 Nisan 2008.

¹⁸⁷ “Azerbaycan, Rusya'ya Nota Verdi”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Nisan 2008.

¹⁸⁸ “Azeri ve Ermeni Bakanlar Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Ağustos 2008.

¹⁸⁹ “ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözülmeli”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

¹⁹⁰ “Yukarı Karabağ Deklarasyonu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2008.

yaptığı konuşmada, ilk resmi ziyaretini Türkiye'ye yaptığını belirtmiş ve 1 milyonu aşkın Azerbaycanlının kendi topraklarından edildiğini hatırlatarak, Ermenistan'ın uluslararası hukuk kurallarına ve BM'nin aldığı kararlara uymadığını dile getirerek, Ermenistan'ın BM kararlarına rağmen 20 yıldır Dağlık Karabağ'da işgali sürdürdüğünü söylemiştir.¹⁹¹

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs'ta Görüşecek" başlıklı haberine göre, Yukarı Karabağ ile ilgili barışçıl çözümde arabuluculuk üstlenen AGİT Minsk Grubu'nun eş başkanlarından Yuri Merziyakov, Aliyev ve Sarkisyan'ın 7 Mayıs 2009'da Prag'da görüşeceğini bildirmiştir.¹⁹² Yeni Asır Gazetesi ise bu meseleyi "Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs'ta Prag'da Bir Araya Gelecek" başlığıyla ele almış, habere göre, Minsk Grubu eş başkanlarından Merzlyakov'un, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhurbaşkanı'nın Prag'da bir araya geleceğini bildirmesinin yanında Aliyev ile Sarkisyan görüşmeyi onaylamıştır.¹⁹³

Cumhuriyet Gazetesi'nin, "Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi" adlı haberine göre, ABD'nin Prag Büyükelçiliği'nde 3 saat görüşme yapan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, Karabağ'ın statüsü ve iki ülke arasındaki sorunları ele almıştır. Minsk Grubu'nun eş başkanları (Bryza, Fassier, Merzlyakov) basına yaptığı ortak açıklamada, görüşmenin yapıcı, yararlı olduğunu bildirmişler ve "Sorunun çözüm yöntemleri üzerinde mutabakat sağlandığını" açıklamışlardır.¹⁹⁴ Sabah Gazetesi ise "Kafkaslar'da Barış Rüzgârı" başlığıyla konuyu ele almış. Habere göre, Türkiye ile Ermenistan arasında 2007'de başlayan görüşmelerin ilk meyvesi 7 Mayıs 2009'da alınmış, Aliyev ile Sarkisyan, Dağlık Karabağ sorununun çözümü için ABD'nin Prag Büyükelçiliği'nde bir araya gelmiştir. İki ülke Türkiye, ABD ve AB'nin desteğiyle ilk defa anlaşmakta anlaşmış, çözüm için bir takvim ve yol haritası oluşturulmaya başlanmıştır. Aliyev, ilk defa adı referandum olmasa da Dağlık Karabağ'ın statüsünün nasıl belirleneceğini tartışmayı kabul etmiş, Sarkisyan da ilk defa işgalin sona ermesi sürecinde geçici statünün belirlenmesine razı olmuştur. Ermenistan, işgal ettiği 7 bölgeden bugüne kadar çekilmeyi kabul ettiği 5 kasaba dışında ilk defa Kelbecer'den de 5 yıl sonrası için çekilmeyi taahhüt etmiştir. Aliyev-Sarkisyan'ın ikinci görüşmesi Haziran 2009'da Petersburg'da, sonraki ise Temmuz 2009'da G-8 Zirvesi sırasında gerçekleşecektir.¹⁹⁵

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, 4-5 Haziran 2009 tarihinde Rusya'nın St. Petersburg kentinde Karabağ sorununu ele almak üzere

¹⁹¹ "Aliyev, Meclis'te Konuşup Ermenistan'a Mesaj Verdi", *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2008.

¹⁹² "Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs'ta Görüşecek", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

¹⁹³ "Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs'ta Prag'da Bir Araya Gelecek", *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

¹⁹⁴ "Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

¹⁹⁵ Duygu Güvenç, Duygu Leloğlu, "Kafkaslar'da Barış Rüzgârı", *Sabah Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

bir araya gelmiştir.¹⁹⁶ 26 Haziran 2009'a gelindiğinde ise, Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri kuruluşunun 91'nci yıldönümü dolayısıyla konuşma yapan Azerbaycan lideri Aliyev, Karabağ konusunda çözüm bulunmadığı takdirde Ermenistan'a savaş açacağı uyarısı yapmıştır. Aliyev, Devlet bütçesinin 5 yılda yüzde 10 artışla 16 milyar dolara çıktığını söyleyerek “*Ordumuza ayrılan bütçenin artışı, bazı devletlerde endişe yaratıyor ama belirtmek isterim ki, yalnız ordu alanında değil, başka alanlarda da bütçe sayıları arttırılmıştır*” demiştir.¹⁹⁷ 18 Temmuz 2009 tarihinde de Aliyev ile Sarkisyan, Yukarı Karabağ sorununun çözümünü konuşmak için Moskova'da bir araya gelmiş, basına herhangi bir açıklama yapmamışlardır.¹⁹⁸

Ankara-Erivan arasında ilişkilerin normalleşmesi konusu gündemdeyken işgal altındaki Akdam kentinde, Ermenilerin işgalde tuttukları bölgeyi genişletmeye çalışması üzerine Azerbaycan ve Ermeni askerleri 10 Eylül 2009 sabahı çatışmış, 5 Ermeni askeri ölmüş, 4 Azerbaycan askeri yaralanmıştır. Ayrıca Moskova Belediyesi Anıtlar Komitesi, 1915 olaylarıyla ilgili ‘Ermeni Soykırımının Kurbanları’ için anıt inşa edilmesi önerisini benimsemiştir.¹⁹⁹ Bu çatışmadan bir ay sonra ise, Türkiye-Ermenistan arasında imzalanacak protokolle paralel yürütülen Azerbaycan-Ermenistan görüşmelerinden olumlu sonuç alınmadığı açıklanmıştır. Türkiye ile Ermenistan, 10 Ekim 2009'da İsviçre'de iki protokole imza atacaktır lakin 9 Ekim 2009'da Moldova'nın başkenti Kişinev'de bir araya gelen Azerbaycan ve Ermenistan liderlerinin görüşmesinden olumlu sonuç elde edilememiştir. Olumsuz sonuçtan Ermenistan tarafını sorumlu tutan İlham Aliyev, “*Uzlaşmaya yanaşmıyorlar*” demiştir.²⁰⁰

Azerbaycan-Ermenistan cephe hattında Ermenilerin ateşkes ihlali sonucu bir Azerbaycanlı hayatını kaybetmiş, önceki gün ise yani 23 Kasım 2009 tarihinde Aliyev ve Sarkisyan'ın Münih'te görüşmesinin ardından Karabağ konusunda ilerleme sağlandığı açıklaması yapılmıştır.²⁰¹ Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ile Ermeni mevkidaşı Sarkisyan'ın Münih'teki görüşmeleriyle ilgili Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Elhan Poluhov, 22-23 Kasım 2009'da gerçekleşen görüşmede ilerleme kaydedildiğini söylemiştir. Öte yandan Aliyev'in “*gerekirse silah kullanırız*” sözüne karşılık Erivan ise “*Karabağ'ı tanırız*” açıklaması yapmıştır.²⁰²

¹⁹⁶ “Aliyev-Sarkisyan Buluşması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Haziran 2009.

¹⁹⁷ “İlham Aliyev Sert Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Haziran 2009.

¹⁹⁸ “Aliyev-Sarkisyan Görüşmesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Temmuz 2009.

¹⁹⁹ “Karabağ'da Kanlı Çatışma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2009.

²⁰⁰ “Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

²⁰¹ “Azeri Sınırında Ermeni Ateşi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

²⁰² ‘Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı’, *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

Azerbaycan ve Ermenistan Dışişleri Bakanları, 1 Aralık 2009'da ayak bastıkları Yunanistan'ın başkenti Atina'da yapılan AGİT 17. Bakanlar Konseyi toplantısında buluşmuş, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Memmedyarov ile Ermenistan Dışişleri Bakanı Nalbandyan, Karabağ sorununda arabuluculuk yapan AGİT Minsk Grubunun eş başkanlarıyla (Merzliyakov, Bradtke, Fassier) görüşmüş, Karabağ'daki Yenişehir'in Azerbaycanlılara verilmesi dahil tüm sorunlar masaya yatırılmıştır.²⁰³ Bu görüşmeden yaklaşık bir ay sonra ise, Azerbaycan-Ermenistan ateşkes hattında çatışmalarda Fuzuli şehrinde bir Azerbaycanlı asker ve Alibeyli köyünden de bir köylü Ermenistan askerlerince vurularak yaşamını yitirmiştir.²⁰⁴

Erdal Şafak'ın "Karabağ'a Çözüm" adlı köşesinden önemli bazı kesitler şöyledir: *AGİT üyesi ülkelerin dışişleri bakanlarının 1-2 Aralık 2009'da Atina'da yaptıkları toplantının sonuç bildirisinde şöyle bir ifade yer aldı: "Bakanlar, Karabağ sorununun güce ve savaş tehdidine başvurmadan, toprak bütünlüğü, halkların eşitliği ve halkların self-determinasyon hakkı ilkelerine saygı temelinde çözümü için çaba harcamaya devam edeceklerdir" Azerbaycan bildiriye imza koydu; çünkü toprak bütünlüğüne vurgu yapıyordu. Ermenistan da bildiriye imzaladı; çünkü "Self-determinasyon"a, yani halkların kendi kaderlerini belirleme hakkına vurgu yapıyordu. ...18 Aralık'ta (2009) BM Genel Kurulu'nda bir karar tasarısı kabul edildi, başlığı şöyleydi: "Halkların self-determinasyon hakkı" Yani hem AGİT'te hem de BM'de birbirini götüren iki ilke bir kez daha bir arada sayılıyordu. ...Bakü'ye göre sorun Yukarı Karabağ'a Azerbaycan toprakları içinde kalması koşuluyla geniş özerklik tanıyarak çözümlenebilir. ... Erivan'ın yorumu iyice farklı: "Self-determinasyon" hakkının kullanılması, Karabağ Ermenilerinin geleceklerini referandumla belirlemeleriyle gerçekleştirilebilir. Bu referandumda Karabağ halkından üç seçenekten birini işaretlemeleri istenmeli: "Azerbaycan içinde geniş özerklik mi istiyorsunuz?", "Bağımsız bir devlet olmak mı istiyorsunuz?", "Ermenistan'la birleşmek mi istiyorsunuz?" Karabağ Ermenilerinin böyle bir referandumda hangi seçeneği işaretleyeceklerini tahmin etmek güç değil. ...Bu gerçeğin ışığında Karabağ sorunu nasıl çözülebilir ki? ²⁰⁵*

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan ve Rusya Devlet Başkanı Medvedev, Karabağ sorununun çözümü için 25 Ocak 2010'da bir araya gelmiş, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Soçi'de devam eden görüşmeler hakkında, tarafların anlaşma belgesinin önsözü üzerinde uzlaştıklarını söylemiştir.²⁰⁶

²⁰³ Murat İlem, "Atina'da Karabağ Zirvesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2009.

²⁰⁴ "Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 2009.

²⁰⁵ Erdal Şafak, "Karabağ'a Çözüm", *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

²⁰⁶ "Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu", *Sabah Gazetesi*, 26 Ocak 2010.

ABD Savunma Bakanlığı ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) için danışmanlık yapan özel istihbarat kuruluşu Stratfor'un uzmanlarından biri, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki Karabağ sorununun, "Türkiye, Rusya ve İran'ı kontrolsüz bir anlaşmazlığın içine sürükleyebileceğini" dile getirmiştir. Stratfor analizcilerinden Marko Papic, Rusya'nın eskiden beri Türkiye'yi çok zorlu olan Yukarı Karabağ sorununun içine çekmek istediğini belirtip, "*Bu ashında Türkiye'nin, Rusya'nın kendini çok güvende hissettiği bir bölgede zamanını ve enerjisini boşa harcamasına yol açıyor*" demiştir. Diğer yandan ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa ve Avrasya işlerinden sorumlu üst düzey yetkilisi Philip Gordon, Türkiye-Ermenistan arasındaki protokollerin onaylanarak hayata geçmesi için bu sürecin diğer konulardan (Karabağ) bağımsız ilerlemesi gerektiğini söylemiştir.²⁰⁷

Azerbaycan Savunma Bakanı Sefer Abiyev, Karabağ sorununun üçüncü dünya savaşı çıkaracağını söylemiş, mevcut durumun sürmesi halinde Güney Kafkasya'da bir savaşın kaçınılmaz olacağını vurgulamıştır.²⁰⁸

İran Meclis Başkanı Ali Laricani, Azerbaycan Cumhuriyeti Meclis Başkanı Oktay Esedov'un İran'daki görüşmeleri sırasında, İran'ın Karabağ'da barış istediğini, barışın ise Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün korunmasıyla kurulabileceğini belirtmiştir. İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad ise, Esedov ile görüşmesinde, Azerbaycan halkına güvendiğini bu yüzden vizeyi kaldırdığını hatırlatıp, sulta düzeniyle mücadelede bölgesel işbirliğinin zaruri olduğunu ifade ederek "*Bölge ülkeleri, aralarındaki işbirliğini yükselterek dolar yerine ortak para ile alışveriş yapmalı. Çünkü asıl kârı doları olanlar yapıyor*" demiştir.²⁰⁹

Mart 2010'a gelindiğinde gerginlik devam etmiş, Azerbaycan-Ermenistan cephe hattında Agdam'da Ermenilerin ateşkesi ihlal etmesi sonucu bir Azerbaycanlı asker yaşamını yitirmiştir.²¹⁰ Nisan 2010'da ise, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Azerbaycan'ın 5-6 yılda askeri alanda 10 kat büyüdüğünü, Azerbaycan ordusunun Ermeni ordusundan üstün olduğunu ve orduyu güçlendirme çalışmalarının önemine değinerek "*Çünkü Azerbaycan toprakları uzun yıllardan beri işgal altındadır*" ifadelerini kullanmış ve Ermenistan'a uyarıda bulunmuştur. Aliyev'e karşılık veren Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, "*Yukarı Karabağ sorununda işlevli bir barış anlaşmasına varılmadığı sürece havada hep askeri eylem kokusu olacağını*" söylemiştir. Ayrıca Aliyev, "*Karabağ sorunu çözülmeden bölgede hiçbir problem çözülemez*" diyerek Ankara'ya da mesaj göndermiştir. Aliyev, Karabağ ve bölgesindeki yerleşim yerlerinin

²⁰⁷ "Karabağ Türkiye İçin Tuzak", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Şubat 2010.

²⁰⁸ "Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Şubat 2010.

²⁰⁹ "İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür", *Aydınlık Dergisi*, 28 Şubat 2010.

²¹⁰ "Azeri Asker Öldü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mart 2010.

geleceğinin belirlenmesi amacıyla oluşturulan Madrid Kriterleri'ne de gönderme yaparak, “Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü müzakere konusu olamaz ve olmayacak” demiştir.²¹¹

Azerbaycan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu'nun Ermeni işgali altındaki Kelbecer ve Laçın reyonlarının 5 yıl içinde iade edilmesi önerisini kabul etmiştir. Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memedyarov, Koçaryan'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Ermenistan'ın iki reyondan çekilme süresini 10 yıl olarak önerdiği ancak Azerbaycan'ın bunun 1 yıl içinde olmasını talep ettiği ve Sarkisyan'ın cumhurbaşkanlığının ilk döneminde bu sürenin 7 yıla indirildiğini Azerbaycan'ın ise 3 yıla çıkardığını hatırlatmıştır.²¹² Eylül 2010'a gelindiğinde ise Yukarı Karabağ'ın Tartar bölgesinde Ermenilerin ateşkesi ihlali sonucu çıkan çatışmada 2 Azerbaycan askeri yaşamını yitirmiştir.²¹³

Rus Vesti gazetesine Rusya'nın Ermenistan ve Azerbaycan'la ilişkilerini değerlendiren Avrasya Uluslararası Hareketi lideri Aleksander Dugin, “Gümrü'de bulunan Rus birliklerinin, Dağlık Karabağ'da olası bir savaşta Ermenistan tarafında savaşması olanaksız. Rusya bu konuda Ermenistan tarafında olamaz. Büyük bir devlet olan Rusya, küçük Ermenistan'ın çıkarlarına göre hareket etmez. Dostluğa evet ama, Ermenistan kendi çıkarları için Rusya'yla oynayamaz. ...Rusya'nın çıkarları için bu sorunun çözülmesi gerekiyor, ABD'nin çıkarları için ise tam tersi. ...Rusya askeri stratejisini bütün Güney Kafkasya'yı kontrol etmek üzere belirledi. Evet Ermenistan bizim müttefikimiz ve biz onlara bu yapıcı diyalogları için minnettarız ama bu diyalog Azerbaycan'a karşı olduğumuzu göstermez” demiştir.²¹⁴ Dugin, Rusya mediasından sonra Azerbaycan mediasına da demeç vermiştir. Day.az haber ajansı, Uluslararası Avrasya Hareketi lideri aynı zamanda Moskova Üniversitesi Sosyoloji Bilimdalı Başkanı Aleksander Dugin ile 28 Ekim 2010'da yaptığı röportajda Dugin, “Karabağ sorununun barışçıl yollarla çözülemeyeceğini birçok kez söyledim. Karabağ'da tek bir Azeri yok. Ermeniler orada tek bir etnik yapı oluşturmaya çalışıyorlar ve bu 'sırrı' herkes biliyor. ...Türkiye Karabağ konusunda pasif durumda. Azerbaycan Karabağ sorununda yalnız kalıyor. Bölgede olayların altını kazan Amerika Birleşik Devletleri var ve günümüzde Amerikalılar Kuzey Kafkasya'da da aynı şeyleri yapıyorlar. Barışçıl yollarla Karabağ sorunu çözülemez. Tek yol kalıyor o da askeri yol.” ifadelerini kullanmıştır.²¹⁵

²¹¹ “Aliyev'den Sert Mesajlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2010.

²¹² “Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Temmuz 2010.

²¹³ “2 Azeri Askeri Öldürüldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül 2010.

²¹⁴ Ozan Toprak, “Rus Askeri Azerbaycan'a Karşı Savaşmaz”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Eylül 2010.

²¹⁵ “Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Kasım 2010.

Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, Yukarı Karabağ sorununun çözümü için hazır olduklarını ve halkı barışa hazırladıklarını ancak Azerbaycan liderlerinin halkı savaşa hazırladıklarını ileri sürmüştür. Ermenistan'ın 1 Kasım 2010'da Karabağ'da başlattığı askeri tatbikatın son bölümüne katılan Sarkisyan, Ermenistan'ın ilk saldıran ülke olmayacağını belirtmiştir.²¹⁶ Tekrar toplanan ve 1 Aralık 2010'da başlayan AGİT 7. Liderler Zirvesi'nin son oturumuna Yukarı Karabağ sorunu damgasını vurmuş, Astana'daki zirvede konuşan Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, Karabağ sorunu dolayısıyla Azerbaycan'ı suçlayarak "Azerbaycan'ın saldırgan tavırları sorunu çözümsüz kılıyor" demiş ve Bakü'nün tavrını değiştirmemesi durumunda Ermenistan yanlısı 'Yukarı Karabağ Cumhuriyeti'ni tanıyacaklarını dile getirmiştir.²¹⁷

Karabağ ve Türkiye-Azerbaycan ilişkileri konusunda Azerbaycan'ın Hafta-İçi gazetesinin sorularını yanıtlayan İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi Mehmet Perinçek, "Karabağ'da olası bir savaş durumunda Rusya'nın Ermenistan'a destek vermesi mümkün değildir. Amerika'nın çıkarları Karabağ'da statükonun korunmasından yana ve bu Rusya'yı rahatsız etmekte. Rusya, Karabağ'da statükonun bozulmasına yönelik girişimler karşısında, Azerbaycan'ın lehine ağırlığını koymayı planlıyor. Bölgede barış ancak Türkiye ve Rusya'nın iş birliğine gitmesiyle sağlanabilir." demiştir.²¹⁸

2.1.2. Türkiye'nin Ermenistan'la Normalleşme Süreci ve Azerbaycan

Azerbaycan topraklarını işgal etmesi nedeniyle Ermenistan'la diplomatik ilişkiyi kesen Ankara, bir ilke imza atarak Ermeni bir diplomatı Karadeniz Ekonomik İşbirliği çerçevesinde İstanbul'da ağırlamaya hazırlanmış ancak tasarının kabulü ardından Ermeni diplomatın durumunu askıya almıştır. Türkiye'nin bu zamana kadar sürdürdüğü tavrından vazgeçmemesi ve Ermeni diplomata vize verilmemesi yönünde hakim görüş devam etmiştir.²¹⁹

Ermeni soykırımı savlarının dünya parlamentolarına yayılması üzerine Ermenistan'a uygulanacak sert politikaların aksine ilişkilerin normalleştirilmesi yolunu seçen Türkiye'yi zor

²¹⁶ "Sarkisyan'dan Suçlama", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2010.

²¹⁷ "Yukarı Karabağ Çözümsüz", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 2010.

²¹⁸ "Rusya, Karabağ'da Azerbaycan'ı Desteklemeyi Planlıyor", *Aydınlık Dergisi*, 19 Aralık 2010.

²¹⁹ "Ermeni Diplomata "Dur"", *Sabah Gazetesi*, 5 Ekim 2000.

bir süreç beklemiştir. Türkiye, ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Ermenistan'a samimi olduğunu göstermeye çalışırken Azerbaycan'ı da ilişkilerin düzelmesinin Azerbaycan'ın çıkarına olduğu yönünde ikna etmeye çalışmanın yolunu tutmuştur. Türkiye'nin, Ermenistan'a yapılacak jest kapsamında İstanbul'da bir sonraki ay içinde düzenlenecek Kafkas İstikrar Paketi sempozyumuna Ermenistan'dan da yetkililer davet edeceği değerlendirilmeleri arasında olmuştur. Azerbaycan'ın bu yeni politikaya sert tepki vereceğini düşünen Ankara, yakında Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirecek Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'i bu konuda ikna etmeye çalışma yolunu tutmuştur.²²⁰ Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi Faruk Loğoğlu, apar topar Bakü'ye giderek Türkiye'nin Ermenistan ile yakınlaşma politikası hakkında Azerbaycanlı yetkilileri bilgilendirmeyi, Türkiye'nin Ermenistan'la diplomatik ilişki kurmak amacıyla değil Batılı ülkelerin parlamentolarında Ermeni soykırımı iddialarına yönelik kararların alınmasını önlemek olduğu mesajını vermeyi hedeflemiştir.²²¹

Sabah Gazetesi'nin "Aliyev İçini Sabah'a Döktü" başlığıyla verdiği haberine göre, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, ülkesinin Ermenistan'la birlikte Avrupa Konseyi'ne üyelik töreni vesilesiyle 25 Ocak 2001'de Fransa'da bulunmuş, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile Elysees Sarayı'nda görüşme yapan Aliyev, Fransız Millet Meclisi'nin sözde Ermeni soykırım tasarısıyla ilgili itirazını ve üzüntülerini iletmiştir. Bunun üzerine Chirac ise, ortak basın toplantısında, meclisin tasarımı oylamasından Aliyev'in rahatsızlığını iletmiş, kendisinin de bunu not ettiğini açıklamıştır. Aliyev, daha sonra Sabah'ın sorularını yanıtlarken görüşmede, Chirac'ın kendisine, bu olayın seçimler yüzünden politikacıların oy toplama oyunu olduğunu, tasarımı desteklemediğini bildirerek Türkiye'nin dostuyum açıklaması yaptığını bildirmiştir. Ayrıca güvenilir kaynağa dayanarak verilen bilgiye göre ise Chirac ile Başbakan Jospin, gizli bir toplantı yaparak iki ülke ilişkilerini geren yasayı nasıl iptal edilebileceğini tartışmışlar. 26 Ocak 2001 sabahı ise Aliyev ile Koçaryan Marigny Sarayı'nda ikili görüşme gerçekleştirmeye hazırlanmıştır.²²² Yeni Asır Gazetesi'nin ise "Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı" başlığıyla ele aldığı haberine göre, Paris'te Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'la görüşen Aliyev, Ermeni tasarısı nedeniyle Türk-Azerbaycan halkının tepkisini dile getirmiş, Chirac ise bu konuda konuşmamayı tercih etmiştir. Sözde Ermeni Soykırımı yasa tasarısını kanunlaştıran Fransa'ya karşı yaptırımların uluslararası anlaşmalar

²²⁰ Serkan Demirtaş, "Erivan'a Jest, Bakü'yü İkna", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ocak 2001.

²²¹ "Azerbaycan'ı İkna Operasyonu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ocak 2001.

²²² Nurdan Bernard, "Aliyev İçini Sabah'a Döktü", *Sabah Gazetesi*, 25 Ocak 2001.

dışına çıkıp, ambargo boyutuna ulaşmayacağı ve Türkiye'nin, kendi inisiyatifi dahilinde olan konularda, sınırlı boykot uygulayacağı aktarılmıştır.²²³

Cumhuriyet Gazetesi "Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde" ismiyle verdiği habere göre, Azerbaycan ve Ermenistan 25 Ocak 2001 tarihinde Avrupa Konseyi'nde düzenlenen bir törenle Konsey'e tam üye olmuştur. Tören sonrası ortak basın toplantısında Türkçe konuşma yapan Aliyev, Fransa Meclisi'nin soykırım kararını eleştirmiştir.²²⁴ Yeni Asır Gazetesi'nin "Ermeni'ye Tarih Dersi" adlı haberine göre, Ermeni soykırımı iddiaları yüzünden Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan Avrupa Konseyi'nde tartışmış, Azerbaycan ve Ermenistan'ın Avrupa Konseyi'ne tam üyeliklerine kabulüyle ilgili tören sonrası ortak basın toplantısında, Fransa Meclisi'nin aldığı kararla ilgili Azerbaycan'ın rahatsızlığını dile getiren Aliyev, "*Bu konu Fransa Meclisi'nin meselesi değil, parlamentoların görevi tarihte diğer ülkelerde olup biten ile ilgili yasa yapmak değildir*" demiştir. Ardından Koçaryan'ın, insan haklarıyla ilgili konuların diğer ülkeleri de ilgilendirdiğini söylemesi üzerine, Aliyev ise, "*şu anda modern Avrupa'nın kurallarını konuşuyoruz, o dönemde hangi ülkede demokrasi ve insan hakları vardı ki*" diyerek Türkiye'yi kınamaya kimsenin hakkı olmadığını dile getirmiştir. Törende konuşma yapan Aliyev, BM kararlarına uymayan Ermenistan'ı sert bir şekilde eleştirmiştir.²²⁵

Kafkaslarda barışı teşvik etmek için Türk, Azerbaycanlı ve Ermeni gazeteciler internette ortak haber portalı kurmaya hazırlanmış, soykırım suçlaması, Karabağ sorunu nedeniyle Ermenistan ile diplomatik ilişkileri askıya alan Azerbaycan ile Türkiye, bu girişimle Ermenistan'la diyaloga girmeye çalışmıştır. Diplomasi Muhabirleri Derneği (DMD) ve Türk Demokrasi Vakfı (TDV) davetiyle Kapadokya'da buluşan üç ülke gazetecileri, karşılıklı anlayışı geliştirmek, kamuoyunu doğru bilgilendirmek için işbirliğini geliştirme kararı almıştır. Ayrıca ortak bir İngilizce dergi çıkarılması için de anlaşmaya varılmıştır. DMD ve TDV'nin, Azerbaycan Yeni Nesil Gazeteciler Cemiyeti ve Ermenistan'dan Erivan Basın Kulübü ile birlikte oluşturdukları "Türk-Azeri-Ermeni Gazeteciler İniyatifi-2002" ilk toplantısını 9-10 Mart 2002'de Ürgüp'te tamamlamıştır.²²⁶

Karabağ sorunu ve Türkiye ile ilişkilerde Ermenistan'ın olumlu adım atmaması nedeniyle Ankara-Erivan ilişkilerinde normalleşme sürecine geçilememiştir. Ankara, bu şartlarda diplomatik ilişki kurma ve sınır kapısını açma konusunun gündeme gelmeyeceğini

²²³ Bülent Uzun, "Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı", *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Ocak 2001.

²²⁴ "Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ocak 2001.

²²⁵ "Ermeni'ye Tarih Dersi", *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ocak 2001.

²²⁶ Ayhan Şimşek, "Ermenistan ile e-barış", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2002.

kaydetmiştir. İlişkilerde ilerleme olmadığı için Ermenistan Devlet Başkanı Koçaryan, 28-29 Haziran 2004'te İstanbul'daki NATO Zirvesine katılmama kararı almıştır. Ermenistan Başbakanı Marganyan'ın ise bir önceki haftaki “*Karabağ sorunu; soykırımın tanınması ve Ankara'dan toprak tazminatı gibi sorunlar güçlü bir Ermeni devletinin oluşturulmasıyla çözülebilir. Ankara'dan toprak tazminatı almak istiyorsak bunun hakkında her yerde yüksek sesle konuşmamalıyız*” açıklaması Ankara'yı germiştir. ASAM Başkanı Gündüz Aktan ise, Lozan Antlaşması gereğince Ermenilerin Türkiye'den toprak veya tazminat istemesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir.²²⁷

Ermenistan hükümetinin parlamento'ya gönderdiği 2005 yılı bütçe tasarısında, bir önceki seneden farklı olarak sözde soykırımla ilgili madde yer almamış ve Arminfo ajansının haberine göre, tasarıda hükümetin dış politika önceliği arasında Türkiye ile ilişkilerin düzeltilmesi, Yukarı Karabağ ile ilgili sorunun barışçı çözümünün sağlanması yer almıştır. Gözlemciler ise, Erivan'ın soykırım iddialarından kısa vadede vazgeçmesinin beklenmediğini belirtmiştir.²²⁸

Türkiye ile Ermenistan arasındaki sorunlar 3 ana madde etrafında toplanmış, bunlar; Ermeni Soykırımı iddiaları, Kars Sınır Kapısının açılmaması, Ermenistan'ın Türkiye'den toprak talebi ve Dağlık Karabağ sorunu olmuştur. Türkiye, bu ülkeyi tanısa da diplomatik ilişki kurmaya yanaşmamış ve önceleri Moskova üzerinden yürütülen ilişkileri artık Tiflis Büyükelçiliği üzerinden sürdürmüştür. Türkiye, diplomatik ilişki için Ermenistan'ın, soykırım iddiaları, toprak talebi ve Dağlık Karabağ'da işgal ettikleri Azerbaycan topraklarından çekilmesini şart koşmuştur.²²⁹ Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı “Türkiye-Ermenistan İlişkileri” başlıklı gizli raporda, Türkiye'nin 1991'de Ermenistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olduğu, insani yardımlarda bulunduğu hatırlatılarak Ermenistan'la yaşanan sorunlar sıralanmıştır. Bunlar arasında Ermenistan'ın, Anayasası'ndaki soykırım ibaresini kaldırmadığı, Armasında Ağrı Dağı ve Van Gölü kullandığı, Erzurum, Kars, Ardahan, Ağrı, Iğdır, Erzincan, Van'ı ‘Batı Ermenistan’ olarak nitelendirdiği, Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sini işgale devam ettiği bilgileri yer almıştır.²³⁰ Diğer yandan, Ermenistan ile gizli görüşme yapıldığına dair medyada yer alan haberler üzerine Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada çıkan haberler doğrulanmış ve Türkiye'nin Ermenistan'la ilişki kurma isteğinde olduğu belirtilmiştir. Aydınlik Dergisi'nin edindiği bilgilere göre, Türk ve Ermeni diplomatlar

²²⁷ “Erivan'la İlişkiler Askıda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2004.

²²⁸ “Ermenilerden Tarihi Adım”, *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2004.

²²⁹ “Ermenistan'la Üç Temel Sorun”, *Sabah Gazetesi*, 10 Mayıs 2005.

²³⁰ “Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Mayıs 2005.

kamuoyundan gizli görüşmeleri bir süredir yapmış, bu görüşmeler Başbakan Erdoğan'ın Ermenistan Cumhurbaşkanı Koçaryan'a yazdığı 15 Nisan 2005 tarihli mektupla başlamış, Batı'nın yoğun baskısı sonucu Türkiye, genelde Kafkasya özelde Ermenistan politikasında sessizce değişikliğe gitmiş, Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ahmet Üzümcü, Nisan ayında (2005) Azerbaycan'a gidip Bakü'ye "Karabağ sorununu halledin; bize ayak bağı oluyor" mesajını götürmüştür.²³¹

29 Haziran 2005 tarihinde Azerbaycan'ı ziyaret eden Başbakan Erdoğan, Azerbaycan Milli Meclisi'nde konuşmasında hem Karabağ hem sözde Ermeni soykırımı konusunda Ermenistan'ın kendini haklı göstermeye çalıştığını belirterek, arşivlerin açıldığını lakin bu konuda Ermenilerin ideal bir cevap veremediklerini çünkü haksız olduklarının bilincinde olduklarını anlatmıştır. Basın toplantısında ise Azerbaycanlı gazetecinin AB'nin Türkiye'ye Ermenistan sınırını açma şartı getirdiğini hatırlatması üzerine Erdoğan, "*Kopenhag kriterleri içinde böyle bir şey söz konusu değil. Türkiye'ye böyle bir şey dayatılamaz. Biz şu ana kadar çerçeve belgede ne varsa hepsini yerine getirdik. Türkiye 3 Ekim'de (2005) müzakereye başlayacaktır*" ifadelerini kullanmıştır.²³²

Ermenilerin soykırım günü olarak kabul ettiği 24 Nisan'dan iki gün önce (22 Nisan 2006) New York'taki Times Meydanı'nda Türkler ve Azerbaycanlılar protesto yürüyüşü yapmayı kararlaştırmış, Türk Amerikan Dernekleri ve Amerikalı Azeriler Derneği (AAD) ortak çalışmalarda bulunmayı programlamıştır. AAD Başkanı Tomris Azeri, Ermenilerin Türkler ve Azerilere yaptıklarından dünyanın yeterince bilgi sahibi olmadığını belirterek, meydana dev ekran yerleştirileceği ve Ermenilerin soykırımına dair belgesel yayımlayacaklarını söylemiştir.

233

Ermenistan'da muhalefetin güçlü isimlerinden Artur Baghdasaryan, ülkesinin Türkiye'ye yönelik soykırım iddiaları ve Yukarı Karabağ hususunda Azerbaycan'a yönelik tavrını 'geçmişine sıkışıp kalmış' olarak nitelendirmiş ve Ermenistan'ın ekonomik durumunun Azerbaycan enerji kaynakları ve Türk yatırımıyla düzelebileceğini vurgulamıştır. Baghdasaryan'ın görüşleri Dışişleri Bakanlığı'nda değerlendirmeye alınmıştır.²³⁴ Ayrıca Başbakan Erdoğan, Azerbaycan Devlet Başkanı Aliyev ve KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın katılımıyla Bakü'de 9 Mart 2007'de ilki gerçekleştirilecek olan Türkiye-Azerbaycan diasporası teşkilatları forumu bildirisinde Ermenistan'ın soykırım savlarından vazgeçmesi ve Yukarı

²³¹ "AKP'nin Ermenistan'la Gizli Diplomasisi", *Aydınlık Dergisi*, 17 Temmuz 2005.

²³² "Ermenistan Mesajı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2005.

²³³ "Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak", *Sabah Gazetesi*, 18 Nisan 2006.

²³⁴ Evren Mesci, "Ermeni Muhalefetinden Ankara'ya Barış Mesajı", *Sabah Gazetesi*, 24 Şubat 2007.

Karabağ'dan çekilmesi gerektiği vurgulanması hedeflenmiştir. Daha sonra Aliyev ve Erdoğan, Bakü'deki Türk Büyükelçiliği'nin yeni binasının açılışını yapmayı planlamıştır.²³⁵

Ermenilerin tehcir kanunu gereği göç etmesinin soykırım olarak nitelenemeyeceğini ifade eden Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, “*Temsilciler Meclisi, tasarının kabulünden vazgeçerek, tüm dünyaya objektif ve etnik lobilerin etkisinden uzak olduğunu kanıtlamalı*” açıklaması yapmıştır. Ayrıca Azerbaycan hükümeti, Türkiye'nin Ermenistan'la ortak komisyon kurması önerisini desteklediklerini yinelemiştir.²³⁶ Diğer yandan, 6-8 Kasım 2007'de İş adamları heyetiyle birlikte gerçekleştirdiği ilk yurtdışı gezisinin Bakü'deki ikinci gününde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'e, PKK terör eylemleriyle Ermeni iddialarının aynı döneme denk geldiği hatırlatılması üzerine, Gül gazetecilere, “*Bazen düşmanlarınız işbirliği yapar*” ifadesini kullanmış. Daha sonra Azerbaycan'da Milli Meclis'e hitap eden Gül, Ermenistan yönetimine, “Yukarı Karabağ sorunu, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmedikçe, 1915 olaylarının incelenmesi başka ülke parlamentolarına havale edildikçe Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmeyeceği” mesajını vermiştir.²³⁷

Leyla Tavşanoğlu, Taşnaksutyun Partisi'nin Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Sekreteri Giro Manoyan ile Erivan'da söyleşi gerçekleştirmiş, Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrası kan gövdeyi götüren Ermenistan'daki seçim sonuçlarının Türkiye-Ermenistan ilişkileri üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını belirten ve kanlı olaylardan eski Cumhurbaşkanı Petrosyan ve yandaşlarını sorumlu tutan Manoyan, Türkiye'ye sınırları açması çağrısında bulunmuş ve Türkiye'nin sınırı açması durumunda Dağlık Karabağ sorununun birkaç ayda çözüleceğini düşündüğünü söylemiştir. ABD ve AB'nin Türkiye'ye baskı yapmalarının Ermenistan'a destek çıkmalarından mı? sorusuna ise, Hayır cevabını vererek temelde amaçlarının Türkiye üzerinden bölgede etkili olabilmek olduğunu ama Ermenistan'a uyguladığı abluka nedeniyle Türkiye'nin bölgedeki etkisinin yıprandığını ve bu siyasetle Türkiye'nin kendini köşeye sıkıştırdığını belirtmiştir.²³⁸

Cumhuriyet Gazetesi'nin “Ermenistan'la Diyalog Sinyali” adlı başlığına göre, Bakü'ye giden Başbakan Erdoğan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'le bir araya gelmiş, görüşme sonrası ortak basın toplantısında Erdoğan, Güney Osetya'da patlak veren krizin gündeme getirdiği Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu önerisine Rusya, Gürcistan'ın ardından Azerbaycan'ın da destek verdiğini açıklamıştır. Ermenistan'la ilgili ise “*Beşli platformla ilgili*

²³⁵ Evren Mesci, “Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği”, *Sabah Gazetesi*, 9 Mart 2007.

²³⁶ “Azerbaycan'dan ABD'ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.

²³⁷ Okan Müderrisoğlu, “Düşmanların İşbirliği”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2007.

²³⁸ Leyla Tavşanoğlu, “İlişkilerde Kimıldama Olmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mart 2008.

olarak Ermenistan'la da görüşmeler yapılacak. Bu hafta Dışişleri Bakanımız, Rusya Dışişleri Bakanı ile görüşecek ve bu görüşmenin ardından Ermenistan'la görüşmenin şekli belirlenecek” demiştir. Ermenistan Dışişleri Bakanı Edvard Nalbandyan, Erdoğan'ın açıklamasını memnuniyetle karşıladığını açıklamıştır.²³⁹ Sabah Gazetesi ise meseleyi “Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı” başlığıyla vermiş. Habere göre, Gürcistan-Rusya arasındaki savaşın ardından sorunun çözümü için diplomatik çözüm başlatan ve Kafkas İttifakı Projesi için Ermenistan'a da çağrı yapmayı planlayan Başbakan Erdoğan, Bakü'de Cumhurbaşkanı Aliyev ile bir araya gelmiştir. Erdoğan, Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu için Azerbaycan'dan da destek almıştır. Erdoğan, bölgedeki son çatışmaların Güney Kafkasya'daki güvenlik ikliminin ne denli kırılgan olduğunu ortaya koyduğunu belirterek, “Enerjimizi bölge halkları arasındaki husumetlerin ortadan kaldırılması üzerinde yoğunlaştırmamız gerektiğine inanıyoruz” demiştir.²⁴⁰

Azerbaycan Kültür Derneği Genel Başkanı Cemil Ünal, 3 Eylül 2008'de düzenlediği basın toplantısında “Türkiye devletinin başının teröristlerle yan yana gelmesi, bunları muhatap almaları Türk devleti için hakikaten zuldür. Biz bir millet, iki devletiz ama Ermeni karşımıza çıktığı zaman bir millet olduğumuzu unutuyoruz. Siz Azerbaycan'dan yana mısınız, Ermenistan'ın geleceğinden yana mısınız? Türk devleti bunu açıkça ortaya koymalıdır” demiştir.²⁴¹ Diğer yandan, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Erivan'a maç için yaptığı ziyareti yakından takip eden Bakü'ye 10 Eylül 2008'de gitmek için yola çıkmış ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'e Erivan'daki temaslarıyla ilgili bilgi verip Türkiye'nin Yukarı Karabağ politikasının değişmediğini belirtmeye, Ankara-Erivan diyalogunun Azerbaycan için önemli olduğunu vurgulamaya hazırlanmıştır.²⁴²

Yeni Asır Gazetesi'nin “Aynı Milletin Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz” adlı haberine göre, Erivan ziyaretinden sonra Bakü'de Zağulba Sarayı'nda Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'le görüşen Cumhurbaşkanı Gül, Karabağ meselesinin diyalog yoluyla, anlayışla ve karşılıklı görüşmelerle çözüme erişeceğini belirtmiş, Erivan gezisine karşı Azerbaycan'dan gelen tepkilere yönelik “Azerilerin hassasiyetinin olmaması lazım. Olursa haksızlık olur. Türkiye çıkarlarını feda ederek Azeri davasına bugüne kadar destek verdi. Biz Türk milletinin parçalarıyız” demiştir.²⁴³ Sabah Gazetesi'nin “Ermeniler Çekilebilir” başlığını verdiği habere

²³⁹ “Ermenistan'la Diyalog Sinyali”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.

²⁴⁰ Ergun Aksoy, “Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı”, *Sabah Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.

²⁴¹ “Cumhurbaşkanı'nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Eylül 2008.

²⁴² Duygu Güvenç, “Gül'den Aliyev'e Karabağ Güvencesi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Eylül 2008.

²⁴³ “Aynı Milletin Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

göre, Cumhurbaşkanı Gül, Erivan'ın ardından Bakü'ye gitmiş ve Bakü dönüşünde, Sarkisyan'la yaptığı görüşmeye değinerek “*Ermeniler işgal ettikleri Azeri topraklarından çekilmeye gönüllü*” demiş ve Yukarı Karabağ konusunda Türkiye'nin politikasının değişmediğini belirterek Azerbaycan'a güvence vermiştir.²⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi ise meseleyi “New York'ta Üçlü Zirve Çabası” isimli haberiyle ele almıştır. Habere göre, Bakü'de bulunan Cumhurbaşkanı Gül, Aliyev ile görüşmüş, ortak basın toplantısında Gül, Aliyev'e, Sarkisyan ile görüşmeleri hakkında görüş ve izlenimlerini anlattığını söylemiş ve Karabağ meselesinin diyalog yoluyla çözüme erişeceğini belirtmiştir. Türkiye-Ermenistan görüşme trafiğini NTV'ye değerlendiren Dışişleri Bakanı Ali Babacan ise, Azerbaycan ve Ermenistan Dışişleri bakanlarıyla New York'ta bir araya gelebileceğini açıklamıştır.²⁴⁵ Türkiye-Ermenistan milli maçı için Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Erivan'a gitmesiyle başlayan diyalog sürecinin ardından Türkiye-Ermenistan-Azerbaycan arasında üçlü görüşme yapılması için ilk adım atılmış. Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Ermenistan Dışişleri Bakanı Edward Nalbantyan'ın BM Genel Kurulu'nun yapılacağı tarihlerde New York'ta üçlü görüşmeye olumlu yanıt verdiğini belirtmiş ve Gül'ün Bakü'ye hareketinden önce (10 Eylül 2008) Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Mamedyarov'u arayarak Ermenistan temaslarıyla ilgili bilgi vermiş, Mamedyarov da üçlü görüşmeye olumlu yaklaşmıştır.²⁴⁶

Muharrem Sarıkaya “Kafkas Adımı” adlı köşesinde Erivan ziyareti sonrası Türkiye'nin Azerbaycan'la birlikte çözüm arayışında olduğu, Gül ile Aliyev'in görüşmesi sonrası her iki tarafın da Ermenistan'la sorunların çözümü konusunda yol haritasını çizildiği ve sorunun çözümüne ‘karşılıklı adımlarla’ gitme yöntemi belirlendiği, bundan sonraki adımın New York'ta Türk-Azeri-Ermeni Dışişleri Bakanlarının buluşması olacağını kaleme almış “...Azerbaycan da Ankara'nın Erivan açılımına, ‘bir başlangıç yapıldı’ diye bakıyor. Ancak, Ankara da Gürcistan krizinin ardından gündeme getirdiği “Kafkas İşbirliği ve İstikrar Platformu” ile bugün ortaya çıkan arayışı arasındaki algı kırılımını gidermeli” diye eklemiştir.²⁴⁷

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Ermenistan ziyaretinin hemen ardından Azerbaycan'a giderek Erivan ziyaretiyle ilgili Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'e bilgi verip Azerbaycan'ın Karabağ konusunda nabzını yoklamasını, Azerbaycanlı yetkililer ‘gönül alma’ olarak değerlendirmiştir. Ankara bu ziyaret ile Azerbaycan ile Ermenistan'ı ABD'de yapılacak

²⁴⁴ Muharrem Sarıkaya, “Ermeniler Çekilebilir”, *Sabah Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

²⁴⁵ “New York'ta Üçlü Zirve Çabası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

²⁴⁶ “Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

²⁴⁷ Muharrem Sarıkaya, “Kafkas Adımı”, *Sabah Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Genel Kurulu toplantılarında bir araya getirmek hedefinde olmuş ancak Azerbaycan, Amerika’da yapılacak üçlü görüşmelere soğuk bakmıştır. Azerbaycan diplomatik kaynakları ise, Gül’ün Erivan’a kendi iradesiyle değil Amerika ve Avrupa Birliği’nin diktesiyle gittiğini düşünmüştür. Gül ise, Ermenistan’a ABD’nin talimatıyla gitmediğini vurgulamıştır. Amerika da Türkiye-Ermenistan sınırının açılmasını istemiştir.²⁴⁸ Abdullah Gül’ün Ermenistan ve Azerbaycan ziyaretinin ardından Rusya Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 16 Eylül 2008’de Moskova’da bir araya gelmiştir. Gül’ün Amerika’da üçlü görüşme önerisine karşılık Medvedev ise Aliyev’e Rusya’da üçlü görüşme (Azerbaycan-Ermenistan-Rusya) çağrısında bulunmuştur. Azerbaycan ile Rusya arasında yapılan görüşmeler sonrasında Azerbaycan, Karabağ sorununun çözümünde Rusya’yı tek aracı olarak belirlemiştir. Medvedev ile görüşme sonrası ortak basın toplantısında Aliyev, *“Bölgedeki gergin duruma rağmen Rusya’nın Karabağ sorununun çözümü yolunda bazı olumlu ipuçlarını bulması çok sevindirici. Eğer tüm komşular Rusya ile Azerbaycan gibi komşuluk ilişkilerine sahip olsalardı hiçbir sorun ve anlaşmazlık da olmazdı”* ifadelerini kullanmıştır. Aliyev’in eski danışmanlarından Vefa Kuluzade, Azerbaycan’ın, Rusya ile ilişkilerini ileriye götürüp Karabağ sorununu çözmek istediğini belirtmiştir. Azerbaycan Hukuki-İktisadi- Sosyal Tahkikatlar Merkezi Başkanı Ali Hacı ise Azerbaycan’ın Rusya’nın talebi üzerine Nabucco’ya doğalgaz vereceğini söylemiş ve Azerbaycan’ın bu talebi geri çevirmeyerek Gazprom’a da doğalgaz satacağını dile getirmiştir.²⁴⁹

Ankara-Erivan arasında futbol maçı ile başlayan yakınlaşma, ilk maçın rövanşı beklenmeden devam etmiş, Cumhurbaşkanı Gül ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, İstanbul’da buluşma için düğmeye basmış, bu görüşme öncesinde iki ülke Dışişleri Bakanları bir araya gelmeye hazırlanmıştır. Dışişleri Bakanı Ali Babacan gazetecilere, Ermenistan mevkidaşı Nalbantyan’ın Türkiye’ye geleceğini kendisinin de Azerbaycan’a gideceğini açıklamıştır.²⁵⁰ Cumhurbaşkanı Gül’ün 6 Eylül 2008’de maç ziyaretiyle başlayan daha sonra Dışişleri Bakanlarının New York’taki buluşmasıyla devam eden Ankara-Erivan yakınlaşması bu kez İstanbul’a taşınmış, Dışişleri Bakanı Babacan, 24 Kasım 2008’de Nalbantyan’ı İstanbul’da ağırlamaya hazırlanmıştır. ABD Başkanlık seçimlerini Ermeni iddialarına destek veren Obama’nın kazanmasının ardından Ankara, diyalog sürecini hızlandırma kararı almış, bu kararla 24 Nisan’da ABD Başkanlarının yaptığı konuşmada ‘soykırım’ kelimesinin yer almaması ve ABD Kongresi’ndeki yeni bir tasarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Gül ile

²⁴⁸ “Gül, Erivan’a ABD’nin İradesiyle Gitti”, *Aydınlık Dergisi*, 14 Eylül 2008.

²⁴⁹ Agil Alaskger, “Rusya’dan Dağlık Karabağ Atağı”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Eylül 2008.

²⁵⁰ “Ermenistan’la Maçtan Önce İkinci Buluşma”, *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2008.

Sarkisyan arasındaki ikinci buluşma, 2009'un Ekim ayındaki rövanş maçından önce gerçekleşmesi beklenmiştir. Eylül 2008'de gerçekleştirilen New York'taki üçlü görüşmenin 4-5 Aralık 2008'de Helsinki'de yapılacak AGİT toplantısında devam etmesi beklenmiştir.²⁵¹

Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Cüneyt Akalın "Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran'da" isimli yazısında Türk ve Azerbaycanlı işadamları ve aydınlarının öncülüğünde kurulan Azerbaycan Türkiye Tarih Araştırmaları Fondu'nun (ATAF) 2. Mütevelliler Kurulu toplantısının Bakü'de yapıldığını, 14-18 Kasım 2008 tarihlerinde bir araya gelen kurulun durum değerlendirmesi yaptığını ve Ermeni sorunu hakkında uluslararası kamuoyunu aydınlatacak çalışmaların acilen yapılmasının kararlaştırıldığı, 1. Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi'nin 2009 Haziran'da yapılması ve Kongre'ye Rus ve İranlı tarihçilerin de çağırılmasının gerekli görüldüğü bilgisini vermiştir.²⁵²

Türkiye'nin öncülük ettiği Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu'nun (KİİP) ilk toplantısı için mutabakat sağlanmış, Türkiye- Azerbaycan-Gürcistan-Rusya ve Ermenistan, 4-5 Aralık 2008'de Finlandiya başkenti Helsinki'de yapılacak AGİT toplantısında buluşmaya hazırlanmış ve ilk teknikerler düzeyinde toplantının ardından dışişleri bakanları ve sonrasında devlet veya hükümet başkanları düzeyinde toplantının gerçekleşmesi planlanmıştır. Gül ile Sarkisyan arasında maçtan sonra 2. buluşmaya imkân sağlayacak olan KİİP Zirvesi'yle ise ihtilafli olan Ankara-Erivan, Bakü-Erivan aynı masaya oturmuş olacaktır.²⁵³

Azerbaycan Milli Meclisi'nin 3 Nisan 2009 tarihli oturumunda Türkiye- Ermenistan arasındaki sınır konusu gündeme gelmiş, Yerel televizyon kanalı ANS'nin haberine göre, Meclis Başkanı Oktay Esedov, "Türkiye'nin, Ermenistan ile sınırlarını açması hiçbir zaman Türkiye'nin çıkarlarına uygun olmayacak, bu Azerbaycan'ın da yararına değildir. Biz buna karşıyız" demiştir. Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov da Ermeni askerlerinin Azerbaycan topraklarından çekilmeden sınır açmanın Azerbaycan'ın çıkarına olmayacağını söylemiştir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in de 6-7 Nisan 2009'da İstanbul'da düzenlenecek 'Medeniyetler İttifakı' zirvesine katılmayı gözden geçirme kararı almasıyla Ankara-Bakü arasında ipler bir anda gerilmiştir. Azerbaycan Haber Ajansı (APA) ise Aliyev'in Türkiye'ye gitmekten son anda vazgeçtiğini duyurmuştur.²⁵⁴ Bu gelişmeler üzerine iktidarın dış

²⁵¹ Duygu Güvenç, "Ermenistan'la Üçüncü Buluşma İstanbul'da", *Sabah Gazetesi*, 17 Kasım 2008.

²⁵² Cüneyt Akalın, "Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran'da", *Aydınlık Dergisi*, 30 Kasım 2008.

²⁵³ Duygu Güvenç, "İkinci Erivan Zirvesi Geliyor", *Sabah Gazetesi*, 2 Aralık 2008.

²⁵⁴ "Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Nisan 2009.

politikasını eleştiren CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Azerbaycan'ın gönül kırıklığının olduğunu belirterek “*Ermenistan’la dostluğu sağladık mı bilmiyorum ama Azerbaycan’ı kırmayı başardık*” diye konuşmuştur.²⁵⁵ Türkiye-Ermenistan arasındaki diplomatik ilişkilerin normalleştirilmesi ve sınırların açılması için yürütülen görüşmelerden rahatsız olduğunu belirtilen Cumhurbaşkanı Aliyev, Bakanlar ve üst düzey yetkililerin katılımıyla yapılan Güvenlik Şûrası toplantısında konuşmasında, Azerbaycan halkının, Karabağ işgalini hiçbir zaman kabul etmeyeceğini belirtmiş, milli çıkarların korunmasının öncelikli olduğunu vurgulayarak “*Hiçbir devletin içişlerine karışmıyoruz. Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz*” ifadelerini kullanmıştır.²⁵⁶ Ankara ile Erivan arasındaki görüşmelere cevabını bu şekilde vermiştir.

Hükümetin, Ermeni açılımına odaklanması Ankara-Bakü ilişkilerini ciddi biçimde germiş, Ermenistan'ın Karabağ'ı işgali nedeniyle 1993'te Ermenistan'a sınırını kapatan Türkiye'nin, Erivan'ın bu topraklardan çekilme güvencesi vermeden ilişkilerin normalleştirme kararı almasına Aliyev, tepki göstererek Medeniyetler İttifakına katılmama ve yerine kızını gönderme kararı almıştır. Bunun üzerine Ankara, ‘ikna diplomasisi’ kararı almıştır. Zirve öncesi hem Dışişleri Bakanlığı hem de ABD Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatlarından Byrza, Bakü ile temasta bulunarak Aliyev'in olası tepkisinin önüne geçmeye çalışmış ancak bundan da sonuç alınamayınca ikna edilip İstanbul'a gelmesi için Bakü'ye üst düzeyde güvence verilmesi kararlaştırılmıştır. Başbakan Erdoğan, G20 zirvesi için bulunduğu Londra'da Karabağ sorunu çözülmeyen Ermenistan'la anlaşmaya varılmayacağını açıklamış ancak bu da ikna için yeterli olmamış ve Aliyev toplantıya kızını özel temsilcisi olarak göndermiştir.²⁵⁷ 6-7 Nisan 2009 tarihlerinde Çırağan Sarayı'ndaki Medeniyetler İttifakı zirvesi (2.Forumu) sonrası ortak basın toplantısında konuşan Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Türkiye-Ermenistan arasında devam eden görüşmelerde tüm sorunların masaya yatırıldığını belirterek “*Kapsamlı bir çözüme ulaşmakta kararlıyız*” demiştir. Babacan, bu görüşmelerin, Azerbaycan-Ermenistan arasında yürütülen Karabağ konusundaki görüşmelerle de ilgili olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁸

Karabağ sorunu çözülmeyen Ankara-Erivan arasında diplomatik ilişkilerin başlayacağı yönündeki sinyallere karşı Azerbaycan'ın tepkisi, Ankara-Bakü hattında enerji projelerinin geleceği konusunda kaygıları ortaya çıkarmış, Aliyev, Türkiye'deki Medeniyetler İttifakı toplantısına katılmayarak protesto ettiği bu yakınlaşmaya tavrını farklı biçimlerde de

²⁵⁵ “Azerbaycan’ı Kırdık”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

²⁵⁶ “Aliyev: Biz de Değişiriz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

²⁵⁷ “Hükümet Bakü’yü Yok Sayıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

²⁵⁸ Engin Esen, “Erivan ile İlerleme Kararlılığı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

göstermiştir. SOCAR, Türkiye’de enerji sektörüne yön veren stratejik birim ve bürokratlarla yaptığı görüşmelerde, bu konuda rahatsızlık duyduklarını aktarmıştır. Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğalgaz boru hattında bir aksama beklenmese de Şahdeniz’de ikinci fazdan alınması öngörülen ilave gazda sıkıntı yaşanabileceği beklenmiştir. Azerbaycan’ın ek gaz vermekten vazgeçmesinin Nabucco Projesini de sıkıntıya sokabileceği, Azerbaycan’ın Türkiye’ye mesafe koyması halinde yönünü Rusya’ya çevirebileceği ihtimalleri üzerinde durulmuştur.²⁵⁹

ABD Başkanı Obama’nın Türkiye ziyareti sonrası Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Hükümeti yeni Ermeni paketini uygulamaya koyamadan Karabağ çıkmazı içine girmiştir. Karabağ çözüme kavuşmadan sınır açılması durumunda Ankara-Bakü ilişkileri zedelenecektir diğer yandan 24 Nisan 2009’a kadar Türkiye’nin Erivan ile normalleşecek bir adım atmaması durumunda Washington’da yapılacak Başkanlık açıklamasında ‘soykırım’ ifadesinin kullanılması ve Kongre’den Ermeni soykırımı iddialarına yönelik tasarının geçme olasılığı güçleneceği için Ankara, Karabağ’ın ön koşul olmaması hususunda Azerbaycan’ı ikna formülünü aramıştır. Bunun yanında, TBMM Dışişleri Komisyonu’nun Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’li üyeleri Ermenistan’la sınır açılması için, “Ermenistan’ın işgal ettiği Azeri topraklarından çekilmesi, soykırım iddialarından vazgeçmesi ve resmî belgelerinden Türkiye’den toprak talebinin çıkarılmasının zorunlu görüldüğüne” ilişkin bildiri yayımlanması girişiminde bulunmuştur.²⁶⁰ Türkiye’nin Ermenistan ile yaptığı görüşmelere Azerbaycan Sivil Toplum Örgütlerinden ve gazetecilerden tepki gelmiş, Bakü’nün dış politikasını Türkiye’nin çıkarları doğrultusunda oluşturduğunu belirten Azerbaycan Siyasi ve Teknolojik Gelişmeler Vakfı Başkanı Mubariz Ahmedoğlu, “*Bugüne kadar bizim için stratejik öncelik Ankara ile işbirliği olduğu için hem Washington’dan hem Rusya’dan hem de İran’dan uzak durduk. Bu yüzden de sürekli baskılarla karşı karşıya kaldık*” demiş ve bu gelişmelerin Nabucco boru hattı projesini de olumsuz etkileyebileceği mesajı vermiştir. Diğer yandan Azerbaycan Milli Meclis Başkanı Oktay Esedov, sınırın açılmasıyla Türkiye’nin yanlış yapacağını belirtmiştir. Milletvekili Vahid Ahmedov ise AKP’nin Azerbaycan’ı sırtından vurduğunu söylemiştir.²⁶¹

Ermenistan sınırının açılması konusundan rahatsız olan Cumhurbaşkanı Aliyev, Türk kamuoyunun hükümet üzerinde baskı kurması için Ankara’ya iki heyet gönderme kararı almış ve Devlet Güvenlik Şûrasını toplamıştır. Aliyev, ‘Cumhurbaşkanlığı Sivil Toplum Kuruluşları

²⁵⁹ Olcay Aydılek, “Ankara-Bakü Arasında ‘Gaz’ Sıkışması”, *Sabah Gazetesi*, 9 Nisan 2009.

²⁶⁰ Bahadır Selim Dilek, “Bakü’yü İkna Formülü Aranıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 2009.

²⁶¹ “Azeriler Türkiye’ye Kızgın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2009.

Destek Şûrası' Başkanı Ayaz Guliyev, 332 sivil toplum kuruluşunu temsilen Rauf Zeyni, Azeri-Türk Kadınlar Birliği Başkanı milletvekili Tenzile Rüstemhanlı'dan oluşan heyeti yollama kararı almıştır. Heyetin, 11 Nisan 2009'da MHP lideri Bahçeli, CHP lideri Baykal ve AKP'li yöneticilerle görüşme yapması beklenmiş, Dışişleri Bakanlığı'nda da temaslarda bulunacak heyetin, kaygıları anlatmak için medya kuruluşları temsilcileriyle de görüşmesi programlanmıştır. Hepsi kadın milletvekillerinden oluşan ikinci bir Azerbaycanlı heyet de 14 Nisan 2009 Salı günü gelmeye hazırlanmıştır. Bununla beraber TBMM'den bir heyet ise Azerbaycan'a gitmeyi planlamış, Türkiye-Azerbaycan Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı, AKP Milletvekili Mustafa Kabakçı, "*Azerbaycan'da oluşan bilgi kirliliği nedeniyle, oradaki kamuoyunu doğru bilgilendirmek amacıyla bu ülkeye gideceğiz*" demiştir. Diğer yandan, Başbakan Erdoğan, "*Biz Azerbaycan, Ermenistan arasında mutabakat sağlanmadığı sürece Dağlık Karabağ konusunda Türkiye Ermenistan olarak nihai bir sözleşmeyi imzalamayız. Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı böyle şeyin olmayacağını söylüyor.*" ifadelerini kullanmıştır.²⁶²

Azerbaycan'ın Kars Konsolosu Hasan Zeynalov, Türkiye-Ermenistan arasındaki Alican sınır geçişindeki yolların asfaltlanmaya başlandığını açıklamıştır. Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov, "*Türkiye'nin Ermenistan'a sınırlarını açması Azerbaycan'ın devlet politikasına terstir*" açıklamasını yapmıştır. Azeri Ümit Partisi Genel Başkanı İkbâl Ağazade, sınırların açılması halinde, Ankara-Bakü arasında 1991'de şekillenen siyasetin yeniden gözden geçirilmesi gerekeceğini belirtmiş, Bütün Azerbaycan Halk Cephesi Partisi Başkanı Kudret Hasanguliyev, AKP iktidarını Azerbaycan'a ihanetle suçlamıştır. Türkiye ile Ermenistan ilişkilerinin bu şekilde devam etmesi halinde, Türkiye ile Azerbaycan ilişkilerinin bitebileceğini belirten Azerbaycan Kültür Derneği Başkanı Cemil Ünal, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgal edip 'bir milyon 100 bin' Azerbaycan Türk'ünü kendi topraklarından dışarı atmasına, Ermenistan'ın 1992'den bu yana anayasasında Türkiye'nin doğusunu 'Batı Ermenistan' olarak tanımlamasına ve soykırım yalanını sürdürmesine değinerek, Türkiye'nin dışardan gelen baskılara boyun eğmemesi gerektiğini söylemiştir.²⁶³ Ayrıca Azerbaycan basını, AKP iktidarının Karabağ sorunu çözülmeden Ermenistan sınırını açma girişimine karşı Türk basınından destek istemiş, 64 basın kuruluşunun imzaladığı çağrı metninde, Azerbaycanlı gazetecilerin Türk meslektaşlarına "*Sizi, bir millet-iki devlet fikrine darbe vurabilecek tehlikenin önünün alınmasında öncülük etmeye çağırıyoruz*" diye seslenmiş ve Ermenistan

²⁶² Bahadır Selim Dilek, "Kriz Diplomasisi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Nisan 2009.

²⁶³ "Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!", *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.

sınırının açılacağı yönündeki haberlerin resmi makamlarca yalanlanmamasından da duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir.²⁶⁴

Obama'nın TBMM çatısı altında 'Ermenistan sınırını açın' dayatmasının ardından Azerbaycanlı yetkililer Güvenlik toplantısı yapmış, bu toplantıda Azerbaycan lideri Aliyev, "Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz" açıklaması yapmış, bu açıklama ise Azerbaycan'ın, Rusya'nın yeni politikalarına yakınlaştığı şeklinde yorumlanmıştır. Aydınlik Dergisi'nin Rus kaynaklardan edindiği bilgilere göre, Azerbaycan ile Ermenistan'ın sorunu konusunda Rusya'nın çalışmaları olmuştur. Bu çalışmalar maddeler halinde özetle; Rus tarafının mevcut kaynaklarının uluslararası alana taşınması için Türkiye ile ilişkilere özel önem verdiği, Rusya'nın meseleyi bölge dengeleri çerçevesinde çözmek için Erivan yönetiminin diaspora baskısından en az şekilde etkilenmesini sağlamak istediği, Azerbaycan'ın Ermenistan ile itilafının çözülmemesi durumunda Azerbaycan'ın Atlantik'le yakınlaşabileceği ve bunun NATO üyeliğine kadar uzanması Rusya için iyi olmayacağı için meseleye Türkofil (Türk yanlısı) yaklaşımların geliştirilmesinin gerekliliği, bölgeden Atlantik'i uzak tutmanın önemli olduğu ve bu yüzden Türkiye-Ermenistan sınırının açılması için Ankara ile bölge politikaları çerçevesinde ilişkiye geçilmesi gerektiği şeklinde sıralanmıştır.²⁶⁵

Türkiye ile Ermenistan, normalleşme sürecini belli bir takvime bağlayan bir protokol üzerinde genel bir uzlaşmaya varmış, protokolda, sınırların açılması Dağlık Karabağ sorununun çözümünde 'yeterince ilerleme' sağlanmasına bağlanmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ise, Türk yetkililere 'yeterince' ne demek diyerek tepkisini göstermiştir.²⁶⁶ 7 Nisan 2009'da Devlet Güvenlik Konseyi'ni toplayan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, konuşmasında Rusya'ya yakınlaşma mesajı vererek "Hiçbir devletin içişlerine karışmıyoruz. Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz. Azerbaycan halkı ve devleti, Ermenistan'ın bu işgalini, etnik temizlik siyasetini ve geçici toprak kaybını hiçbir zaman kabul etmeyecektir" ifadelerini kullanmıştır. Aliyev, Dağlık Karabağ'a hiçbir zaman bağımsızlık verilmeyeceğini Ermenistan'ın anlaması gerektiğini de belirtmiştir.²⁶⁷ Bunun yanında, Talat Paşa Komitesi, Azerbaycanlı kardeşleriyle birlikte bayrak göstermek için Azerbaycan'a gitmek istemiş ama her seferinde engel çıkmış ya da çıkarılmıştır. Soykırım olmadığını ve Karabağ'ın büyük

²⁶⁴ "Azerbaycan'da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı", *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

²⁶⁵ Teoman Alili, "Rusya'nın Azeri- Ermeni Açılımı", *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

²⁶⁶ "Aliyev'in 'Yeterince' Tepkisi", *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

²⁶⁷ "Aliyev'den Rusya'ya Yakınlaşma Sinyali", *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

haksızlık olduğunu Batılılar da çok iyi bildiği için asıl sorun, iki ülkenin geçmiş tarihiyle ilgili değil geleceğiyle ilgili olmuştur.²⁶⁸

Leyla Tavşanoğlu, Azerbaycan'ın İstanbul Başkonsolosu Doç. Dr. Sayyad Adiloğlu Salahlı ile söyleşi gerçekleştirmiş, Türkiye Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi ve sınır açma hususunun gündeme gelmesi üzerine konuşan Salahlı, “*Biz bir millet iki devletsek, meydana gelen olaylar ekonomik ve siyasi çıkarlarımıza darbe vurursa biz buna kayıtsız kalamayız. Hele de kardeş dediğimiz Türkiye’den böyle bir girişim olunca biz daha çok sarsılırız. Biz kendimizi dost ve kardeş Türkiye tarafından hançerlenmiş hissediyoruz. ...Türkiye topraklarının yüzde 20’si başka bir devlet tarafından işgal edilmiş olsaydı ve Azerbaycan o devletle diplomatik ilişki kurmaya kalksaydı ve o devlete sınırları açsaydı Türk halkı bir daha Azeri kardeşlerine kardeş der miydi?*” demiştir. Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan’ın en geç 7 Ekim 2009’a kadar sınırın açılıp ilişkilerin normalleşmesi kararı alınacağını açıklamasıyla Başbakan Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Gül’ün ‘Azerbaycan’ın çıkarlarına hanel getirecek hiçbir anlaşmayı Türkiye’nin imzalamayacağı’ yönündeki sözlerine Salahlı, “Kim doğruyu söylüyor?” tepkisini göstermiştir. 3 şart yerine getirilmeden sınır açılırsa çok üzülürüz diyen Aliyev’in 3 şartı sorulmuş Salahlı ise bunların, Ermenilerin işgal ettiği Azerbaycan topraklarından çekilmesi, bir milyonu aşkın kaçkın vatandaşın geri döndürülmesi, Karabağ’ın statüsü hakkında müzakerelere başlanması olduğunu söylemiştir. Ayrıca Salahlı, “...*Bugün bölgede Azerbaycan’ın katılımı ya da oluru olmadan tek bir proje hayata geçemez. Bakın, Bakü-Tiflis-Ceyhan ve diğer projeler hızla gelişiyor. Bu projelerden dışlanmış olan Ermenistan Türkiye’yle bir an önce ilişkileri kurup rahat nefes almak istiyor. Ermenistan akıllı davranсын biz de ona gerekli yardımları yapalım. Ama akıllı davranmıyor. Hem Azerbaycan topraklarını işgal altında tutuyor hem de Türkiye’nin topraklarında hak iddia ediyor*” ifadelerini kullanmıştır.²⁶⁹

Ermenistan ile sınırların açılacağı iddiaları konusunda, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, “*Hiçbir güç Türkiye’nin Azerbaycan’ı arkasından hançerlemesini sağlayamaz*” derken MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, “*Türkiye Azerbaycan’a ihanet edemez*” diyerek Karabağ işgali kalkmadan sınırın açılmayacağını savunmuştur.²⁷⁰

Hüseyin Kocabıyık “Azerbaycan Ermenistan” adlı köşesinde Azerbaycan’ın bağımsızlığını kazandığı günden bu yana ilk kez Türkiye’ye ters yaptığını, Cumhurbaşkanı Aliyev’in İstanbul’daki Medeniyetler İttifakı Toplantısı’na katılmayarak Türkiye’nin prestijine

²⁶⁸ “Azerbaycan’dan Bayrak Göstermeli!”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.

²⁶⁹ Leyla Tavşanoğlu, “Sırtımızdan Hançerleniyoruz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2009.

²⁷⁰ “Ermenistan Tepkisi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Nisan 2009.

büyük darbe vurduğunu, nedeni ise Türkiye'nin Ermeni sınır kapısını açma konusundaki bazı girişimlerini protesto etmek için olduğu ancak Azerilerin vatan topraklarını kurtarma yönünde ufak bir gayret göstermediği, iç politikası çürümüş ve bir rüşvet ülkesi haline geldiği bu nedenle öncelikle işgal altındaki toprakları kurtarma yönünde bir milli irade geliştirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Kocabıyık'ın köşesinden bir kesit şöyledir: *“Türk-Ermeni ilişkileri sorunlarını kolayca halledecek türden ilişkiler değildir. Çünkü: 1- “Karabağ sorunu” dediğimiz sorun, Rusların icat ettiği bir sorundur. Ruslar o sorun üzerinden Güney Kafkasya'yı kontrol ediyor. Bu sorunun çözülmesine niçin müsaade etsin ki. 2- Ermenistan'da iki Rus üssü ve koskoca bir kolordu var. Şimdi ikili askeri anlaşmayla bir üçüncüsü kuruldu. Bunların adına da “N” birlikleri deniyor. Bu güçten bağımsız bir Ermenistan iradesi olur mu? 3- Politika yapıcıları unutmasın: Ermenilerle aramızdaki sorunları halletsek çok iyi olur ama bu devlet Türk dünyası ile Türkiye arasında zaten sorun olsun diye kurulmuş bir devlettir ve varlık sebebi budur.”*²⁷¹

Enerji Bakanı Hilmi Güler, Türkiye-Ermenistan yakınlaşmasının Ankara-Bakü hattında sürdürülen enerji projelerini etkilemeyeceğini savunmuş ve bu konuda Azerbaycan tarafından iletilen sıkıntılı durum olmadığını söylemiştir.²⁷²

AKP hükümetinin Karabağ ön koşul olmadan Ermenistan sınırını açacağına ilişkin haberler üzerine Azerbaycan'ın kaygısını aktarmak için Ankara'ya gelen Azerbaycan milletvekilleri, “Türkiye ile Azerbaycan ilişkilerini bozmak istiyorlar. Sınır açılırsa, Türkiye Azerbaycan'ı kaybeder. Azerbaycan stratejik kozlarını kullanır. Türkiye'ye sınırın açılması için baskı yapan ABD'nin çıkarları da tehlikeye girer. Rusya kolladığı fırsatı bulur” mesajını vermiştir. Cumhurbaşkanlığı Sivil Toplum Kuruluşları Destek Şûrası Başkanı Ayaz Guliyev, Azeri Türk Kadınlar Birliği Başkanı Tenzile Rüstemhanlı ile 514 sivil toplum kuruluşunu temsilen Azerbaycan Milli Forumu Yöneticisi Rauf Zeyni, sınır açılması durumunda bunun bir bedeli olacağı uyarısı yapmıştır.²⁷³ Diğer yandan da Brüksel merkezli Uluslararası Kriz Grubu, (ICG) “Türkiye ve Ermenistan: Zihinleri Açmak, Sınırları Açmak” adlı raporunda, Türkiye ve Ermenistan arasında ilişkilerin normalleştirilmesi ve ‘bir asırdır kapalı olan bir Avrupa sınırının açılması’ fırsatının kaçırılmaması çağrısı yapmıştır.²⁷⁴

Washington'ın Ankara'ya yaptığı, daha önce ön koşul olarak ortaya konmuş olan Karabağ sorununu görmezden gelerek ‘Ermenistan’la ilişkileri normalleştirin’ baskısının perde arkasında Erivan'ı Türkiye üzerinden Moskova'nın yörüngesinden çıkarma arayışının olduğu

²⁷¹ Hüseyin Kocabıyık, “Azerbaycan Ermenistan”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Nisan 2009.

²⁷² Olcay Aydılek, “Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez”, *Sabah Gazetesi*, 13 Nisan 2009.

²⁷³ Bahadır Selim Dilek, “Türkiye Azerbaycan'ı Kaybeder”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2009.

²⁷⁴ “Türkiye Fırsatı Kaçırılmamalı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2009.

ortaya çıkmıştır. Washington’da, “ABD’nin Rusya’nın yaptığı operasyon sonrasında Gürcistan’da siyasi ve askeri etkisi kalmadı. Ermenistan’ı Moskova’nın ve Tahran’ın etkisinden çıkarmak gerekiyor” görüşü öne çıkmış ve Amerika, Ermenistan’ı Batı’ya bağlama yaklaşımını benimsemiştir. Böylelikle Obama, 24 Nisan 2009’da yapacağı açıklama ve Kongredeki Ermeni tasarısını Türkiye’ye baskı unsuru olarak kullanmıştır. Ankara’nın, ABD’nin kurduğu stratejik denkleme yaklaşmasıyla Moskova karşı atak başlatmış ve Rusya, ön koşul olmadığına ve gizli görüşmeler olduğuna yönelik bilgiyi Aliyev’e iletmıştır. Bunun üzerine Aliyev, Rusya’ya gitme kararı almış, yani ABD’nin Türkiye kartına karşılık Rusya ise Azeri kartını oynamıştır. Rusya’nın, işgal altındaki Karabağ dışındaki 7 Azeri bölgesinden birkaçının, bu bölgelere Rus barış gücünün konuşlanması koşuluyla Azerbaycan’a verileceğini önereceği söylentiler arasında olmuştur. Ayrıca, Azerbaycanlı kadın parlamenterlerden oluşan heyet, 15 Nisan 2009’da Ankara’ya gelip Anıtkabir’i ziyaret etmiş, heyette bulunan milletvekili Genire Paşeyeva, MHP lideri Bahçeli, CHP lideri Baykal’a sınır konusundaki tutumlarından ötürü Azerbaycan halkının teşekkürlerini iletmeye geldiklerini söylemiştir.²⁷⁵ MHP İzmir Milletvekili Şenol Bal’ın davetlisi olarak Türkiye’ye gelen Azerbaycanlı kadın parlamenter heyeti, Karabağ’ın işgalden kurtarılması ve soykırım iddialarından vazgeçilmeden, Türkiye’nin Ermeni sınırını açmaması için temaslar gerçekleştirmiştir. Azerbaycan’dan gelen kadın parlamenter heyetini kabul eden Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Ermenistan ile ilişkilerin diplomasi içinde ve hem Türkiye hem de Azerbaycan’ın lehine bir şekilde çözüleceğini dile getirmiştir. Ayrıca heyet, Karabağ’dan getirdikleri toprağı Gül’e sunmuştur.²⁷⁶

Sabah Gazetesi’nin “Erivan’dan Mesaj: Anlaşma Yakında” adlı haberine göre, Dışişleri Bakanı Babacan ve Ermeni mevkidaşı Nalbandyan, 16 Nisan 2009’da Erivan’da Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Zirvesinde buluşmuş, Nalbandyan, “*Sınırların açılması için anlaşmak üzereyiz*” demiş, daha sonra Rusya-Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan olarak dörtlü görüşme yapılmış ancak Karabağ konusu gündeme gelmemiştir. Daha sonra Dışişleri Bakanı Babacan, Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan’la özel bir görüşme gerçekleştirerek Sarkisyan’a, “*Sorunlar eşzamanlı çözülmeli. Azerbaycan’ı küstüremeyiz*” diyerek Karabağ sorununun çözümü şartını getirmiştir.²⁷⁷ Cumhuriyet Gazetesi ise bu meseleyi “Türkiye Arabulucu Değil” başlığıyla aktarmış, habere göre, KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında, 12 üyeden yalnızca Türkiye, Rusya, Ermenistan’ı Dışişleri bakanları temsil etmiştir. Ortak basın toplantısında konuşan Ermenistan Dışişleri Bakanı Nalbandyan, Türkiye

²⁷⁵ Bahadır Selim Dilek, “Kafkaslar’da Ermeni Satrançı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2009.

²⁷⁶ “Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

²⁷⁷ “Erivan’dan Mesaj: Anlaşma Yakında”, *Sabah Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

sınırının açılması için çalıştıklarını belirterek, Karabağ sorununda Ankara'nın taraf olmadığını bu yüzden rolünün olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca, Rusya'nın Ankara Büyükelçiliği'nden, Rusya'nın, Azerbaycan, Türkiye, Ermenistan ile iyi komşuluktan yana olduğu, Kafkasya'da güvenlik sisteminin oluşturulmasından yana olduğu açıklaması yapılmıştır.²⁷⁸ Bu gelişmelerle birlikte, 2002'de başlayan 2007'den sonra hızlanan Türkiye ile Ermenistan arasındaki gizli görüşmelerde anlaşma taslağı netleşmeye başlamış, taslakta, ilişkilerde normalleşmenin belirli takvim ile kademeli olacağı, Ermenistan'ın işgal altında tuttuğu 7 bölgeden 5'inden kademeli çekileceği ve Karabağ sorununun ise ileri bir döneme bırakılması öngörülmüştür. Yine anlaşma taslağına göre, Ermenistan, ortak tarih komisyonu kurulmasını, hükümetler arası bir mekanizmanın alt komisyonu biçiminde oluşturulmasını kabul ederken, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ilişkin kendi anayasasını ve bağımsızlık bildirisini (T.C.'nin doğu sınırını tanımayan ifadeleri) değiştirmeden, bir deklarasyonla güvence vermesi söz konusu olacaktır.²⁷⁹

Türkiye'ye kırgın olan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Moskova'yı ziyaret edip Rusya devlet başkanı Medvedev ile görüşmüştür. Aliyev görüşme öncesinde "*Rusya dostumuz, stratejik ortağımız*" ifadelerini kullanmıştır. Aliyev'in, Rusya'nın arabuluculuğunda Ermenistan Devlet Başkanı Sarkisyan ile bir araya gelme hazırlıkları yaptığı da bildirilmiştir. Rus basınına göre ise, Azerbaycan'ın Karabağ sorununda Rusya'nın arabuluculuğunu istemesi durumunda Rusya, Azerbaycan'a silah, Ermenistan'a para yardımı yapamaya hazır beklemiştir. İki lider Azeri doğalgazının satışı konusunu da ele almış, doğalgazda varılacak bir anlaşmanın, Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz ulaştırılmasını öngören, 'Rusya'yı devre dışı bırakan ABD'nin desteklediği Nabucco projesini' etkileyebileceği de belirtilmiştir.²⁸⁰ Ankara-Bakü arasında ipler gerilirken Ankara umudunu Azerbaycan-Ermenistan görüşmelerinin yoğunlaştırılmasına bağlamış, ikilinin Karabağ sorunu çözümünde ciddi adım atması halinde Türkiye-Ermenistan görüşmelerinin önünün kolay açılacağını düşünen Ankara, bu konuyu diplomasinin odak noktasına oturtmayı düşünmüştür. Aliyev'in ABD desteğindeki Nabucco projesine verilmesi öngörülen Azerbaycan gazının Rusya'ya satılmasına karşılık, Karabağ'da Moskova desteğinin sağlanması denklemini kurduğunu düşünen Ankara, bu durumun bölgedeki dengeleri bozacağı endişesi içinde olmuştur.²⁸¹

15-16 Nisan 2009'da Türkiye'ye ziyaret gerçekleştiren Azerbaycan Milli Meclisi'nden gelen heyetten önce yani 11 Nisan 2009'da Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi

²⁷⁸ "Türkiye Arabulucu Değil", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

²⁷⁹ Bahadır Selim Dilek, "Karabağ'ın Çözümü İleri Bırakılıyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

²⁸⁰ "Rusya Aliyev'e Sahip Çıktı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

²⁸¹ Bahadır Selim Dilek, "Karabağ'ı Hızlandırma Planı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

(TÜRKSAM)'ın düzenlediği panele katılan Azerbaycan Milletvekili Azay Guliyev ise, AKP'nin "Biz Azerbaycan'la Ermenistan konusunu görüşüyoruz" sözlerini "*Bizim bundan haberimiz yok. Bizle görüşmeler, Karabağ'daki işgal bitmeden 'Sınır kapısını açın' der miyiz?*" ifadeleriyle çürütmüştür. 16 Nisan 2009'da düzenlenen basın toplantısında konuşan, Azeri-Türk Kadınlar Birliği Başkanı Tenzile Rüstemhanlı, Azerbaycan'daki Türkiye sevgisini şu cümlelerle anlatmıştır: "*1990'da bugün Azatlık Meydanı denilen yerde 1 milyon kişi toplandı. Bağımsızlık istiyorduk. Bir baba, çocuğunu omzuna çıkardı. Çocuğun elinde ay yıldızlı Türk bayrağı vardı. İnanır mısınız, o meydanadaki bir milyon kişi o bayrağa diz çöktü. 'Türkiye bizi destekliyor' deyip sevindik*"²⁸²

Cumhuriyet Gazetesi, Rus Resmi Haber Ajansı RİA Novosti'de yer alan 16 Nisan 2009 tarihli İlgar Velizade'nin "Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?" adlı yazısını aktarmıştır. Yazıda, Türk-Ermeni sınırının açılmasının bölgedeki statükoyu bozacağı ve istikrardan bahsedilmeyeceğine vurgu yapılmıştır. İçeriğin bir kısmı şöyledir: ... "*Rusya, Azerbaycan doğalgazının üzerinde büyük pay sahibi olmak isteyecek. Bütün gelişmelerin ışığında söylemek gerekiyor ki Rusya Devlet Başkanı Medvedev ile Aliyev'in görüşmesi, iki ülke ilişkilerinde ve bölgede "saatleri yeniden ayarlama" özelliği taşıyacak.*"²⁸³

TBMM'deki 23 Nisan resepsiyonuna Ankara-Erivan yaklaşması ve Azerbaycan'daki yankısı damgasını vurmuş, Aliyev ile görüştüğünü açıklayan Gül, "*Her şey Türkiye ve Azerbaycan'ın çıkarı için*" derken Erdoğan ise "*Kardeşlerimizi üzecek bir adımı asla atmayız*" demiştir.²⁸⁴ Ayrıca resepsiyonda kabinede yapılması beklenen revizyon da konu olmuştur.²⁸⁵ Türkiye'nin Azerbaycan ile arasının bozulmasına neden olan Ermenistan konusu Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan bir açıklamayla yeni bir boyut kazanmış ve açıklamada Türkiye ile Ermenistan'ın, İsviçre'nin arabuluculuğunda bir yol haritası belirlediği kaydedilmiştir. Azerbaycan ise bu açıklamaya tepki göstermiş, "Karabağ işgali bitmeden sınır açılmasın" demişlerdir.²⁸⁶ Ermenistan'la ilişkilerin normalleşmesi sürecinde Dışişleri Bakanlığı'ndan tarihi açıklama, 22 Nisan'ı 23 Nisan 2009'a bağlayan gece yarısı gelmiştir. Ermenistan'la ilişkileri normalleştirme mutabakatı şu 5 ana madde üzerinde kurulmuştur: *Ermenistan, Sovyetler ile Türkiye arasında imzalanan Kars Anlaşması'nı tanıyacak, *Sınır açılacak, ticaretin gelişimi için gerekli anlaşmalar tamamlanacak, * İki ülke önce Tiflis Büyükelçilerini

²⁸² Murat Arısoy, "Azeri Vekil Guliyev: AKP'nin Bizimle Görüştüğü Yalan", *Aydınlık Dergisi*, 19 Nisan 2009.

²⁸³ İlgar Velizade, "Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?", çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Nisan 2009.

²⁸⁴ "Azerbaycan'a Çifte Güvence", *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

²⁸⁵ "Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon", *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

²⁸⁶ "Dışişleri: Ermenistan'la Yol Haritası Belirledik", *Aydınlık Dergisi*, 26 Nisan 2009.

akredite edip sonra karşılıklı büyükelçilikler açılacak, *Yol haritasıyla ilgili Meclis onayı gerektiren anlaşmalar TBMM'ye gelecek, *Soykırım iddialarının ele alınacağı Tarih komisyonuna üçüncü ülkeler de katılabilecek. Sabah Gazetesine ulaşan bilgiye göre, iki ülkenin mutabakatında Yukarı Karabağ sorunu yer almamış ancak birbirine paralel atılacak adımları kapsayan yol haritasının Karabağ sorununa da “de facto” (fiilen) bağlı olduğu belirtilmiştir.²⁸⁷ Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde yol haritası için mutabakat metninin hazırlanmasının ardından başlangıç için geri sayım başlamıştır. Mutabakatta yer almayan Yukarı Karabağ sorunu konusunda bir yetkili Kıbrıs örneğini vererek, “Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde Kıbrıs sorunu bir önkoşul değil ama bir gerçek. Yukarı Karabağ da böyle” demiştir. Varılan mutabakatın Minsk Grubu'na bağlı olarak Mayıs veya en geç Eylül'de (2009) açıklanabileceği belirtilmiştir. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Elkhan Polukhov, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesiyle ilgili olarak, her bağımsız devletin başka devletlerle ilişki kurma hakkı olduğunu savunarak “*Azerbaycan tarafı, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi ve sınırların açılması sadece, Ermeni askeri birliklerin Azerbaycan topraklarından çekilmesine paralel olarak gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyor*” şeklinde konuşmuştur.²⁸⁸ Erivan'ın Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tanıması da çerçeve anlaşmada yer almıştır. Yol haritası üzerinde anlaşıldığına yönelik açıklamalar, Ermeni basını ve ABD tarafından “önkoşulsuz uzlaşma” yönünde adım olarak yorumlanmış, ABD Dışişleri Bakanlığı yazılı açıklamasında “*ABD uzun süredir normalleşmenin önkoşulsuz ve uygun bir zaman dilimi içinde gerçekleşmesi yönünde tutum belirliyor*” ifadeleri yer almıştır. Azerbaycan, anlaşmaya Karabağ koşulunun konulmasını istemiş, Gül ise Aliyev'i arayarak “*Azerbaycan'la yakın işbirliği sürecektir*” demiştir. Erdoğan ise, Bakü'ye gidebileceğini belirtmiş, Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçisi Zakir Haşimov da Ankara'dan güvence aldıklarını açıklamıştır.²⁸⁹ Ayrıca Türkiye-Ermenistan görüşmeleri sürecindeki tüm kritik başlıklar komisyonlara havale edilmiş, Başbakan Erdoğan'ın, Moskova'nın desteğini almak için gelecek ay (Mayıs 2009) Moskova'ya gitmesi beklenmiştir.²⁹⁰

MHP ve CHP'li vekiller, Ermenistan'la gidilen uzlaşma konusunda hükümetin açıklamalarının tutarsız olduğunu savunmuştur. CHP milletvekili Şükrü Elekdağ, “*Kademeli falan olmaz. Sınır ya açılır ya açılmaz. Ortak tarih komisyonu kurulması önemlidir, ancak sınırın açılmasının karşılığı değildir. Azerbaycan'a sırtımızı dönmek doğru değildir*” derken

²⁸⁷ Duygu Güvenç, “İşte Türk-Ermeni Yol Haritası”, *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

²⁸⁸ “Ermenistan ile Yeni Bir Dönem”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

²⁸⁹ “Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

²⁹⁰ “Zorlu Başlıklar Komisyonlara Havale Edildi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

MHP milletvekili ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi üyesi Tuğrul Türkeş ise, “Ermenistan’la gizlenmeye çalışılan bu anlaşmanın da Türkiye lehine olacağına dair şüphelerimiz var. Bu anlaşmayı arabulucu İsviçre biliyor, Amerika biliyor, Ermeniler biliyor ama Türk milleti ve TBMM bilmiyor” ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ’un daveti üzerine Azerbaycan Savunma Bakanı Korgeneral Sefer Abiyev, 24 Nisan 2009’da Ankara’ya ziyaret gerçekleştirmiştir, Başbuğ ile Abiyev, basına kapalı görüşme yapmış, daha sonra Abiyev, Erdoğan ile görüşmüş ve ikili bu görüşmede iki ülke arasındaki güveni teyit etmiştir.²⁹¹

ABD Başkanı Obama, 24 Nisan Başkanlık açıklamasında 1915 Ermeni olayları için ‘Soykırım’ yerine ‘Büyük Felaket’ ifadesini kullanmıştır. Mutabakat açıklamasından iki gün önce Sarkisyan, Wall Street Journal gazetesine verdiği röportajda, eğer sınırlar açılacaksa Türkiye’de maça geleceğini söyleyerek ziyaretini sınırın açılışına bağlamış, sınırların açılmasının Ermenistan’ın Karabağ konusundaki tavrını değiştirmeyeceğini ve Karabağ’ın hiçbir zaman Azerbaycan’ın bir parçası olmadığını ifade etmiştir.²⁹²

Cumhuriyet Gazetesi’nin “Bakü Zam Kararı Aldı” adlı haberine göre, Türkiye-Ermenistan görüşmelerinden rahatsızlık duyan Azerbaycan, Türkiye’ye sattığı doğalgaz fiyatını arttırma kararı almıştır. Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) Başkanı Rövneg Abdullayev, Türkiye ile doğalgaz konusunda görüşmelerinin sürdüğünü söylemiştir. Başbakan Erdoğan ise gaz zammına tepki göstererek, “Dolar düşerken zam yapılması çok düşündürücü” demiştir.²⁹³ Sabah Gazetesi ise “Azerbaycan’dan Gaza Zam Bilmecesi” başlığıyla meseleyi ele almış. Habere göre, Azerbaycan’ın Bakü-Tiflis-Erzurum hattı ile Türkiye’ye sattığı doğalgaza 25 Nisan 2009’da zam yaptığı iddiası, Ankara ve Bakü’yü karıştırmış bunun üzerine BOTAŞ ve SOCAR’dan zam haberinin asılsız olduğu açıklaması yapılmıştır. SOCAR Yönetim Kurulu Başkanı Abdullayev, Türkiye’ye 2007’den bu yana bin metreküpü 120 dolardan gaz sattıklarını, bunun dünyanın en ucuz fiyatı olduğunu ve son dönemde herhangi bir değişikliğin olmadığını bildirmiş ve “15 Nisan’dan geçerli olmak üzere zam yaptığımız haberleri kesinlikle doğru değil” demiştir. Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ) yetkilileri de Azerbaycan’ın, fiyat revizyon (fiyatın yenilenmesi) talebinde bulunduğunu ancak görüşmelerin sonuçlanmadığını bildirmiştir. Başbakan Erdoğan ise, petrol fiyatlarının düştüğü dönemde doğalgaza zam yapılmasının doğru olmayacağını ifade etmiştir.²⁹⁴

²⁹¹ “Açıklamalar Çelişkili”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

²⁹² Yahya Bostan, ‘Soykırım’ Değil ‘Büyük Felaket’, *Sabah Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

²⁹³ “Bakü Zam Kararı Aldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

²⁹⁴ “Azerbaycan’dan Gaza Zam Bilmecesi”, *Sabah Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

İngiliz ekonomi gazetesi Financial Times, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi konusunu ele alarak, bu durumun gaz zengini Azerbaycan'ı Rusya'ya daha da yakınlaştırdığını ve Güney Kafkasya'daki ittifaklarda değişim meydana geldiği tespitinde bulunmuş, Rusya ve İran ile iyi ilişkisi bulunan Ermenistan'ın Türkiye ile de yakınlaşmasının Azerbaycan'ı tedirgin ettiğinin altı çizilmiştir. Los Angeles Times gazetesi ise Obama'nın, 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Anadolu topraklarında Ermenilerin hayatını kaybedip göçe zorlamasını anmak için yaptığı 24 Nisan konuşmasında 'soykırım' ifadesini kullanmamasının Ermeni lobisini kötü etkileyip "hiç sayılmış gibi" hissettirdiğini bildirmiştir.²⁹⁵ Bu konuda Ecevit Kılıç'ın, Sabancı Üniversitesinde diplomasi dersleri veren, emekli büyükelçi ve Türkiye'nin eski AB Daimi Temsilcisi Temel İskit ile yaptığı röportajda İskit, Obama'nın soykırıma kesin olarak inandığını ama soykırım sözcüğünü barış uğruna kullanmadığını dile getirmiş, Türkiye'nin Ermenilerle görüşmesiyle ilgili Azerbaycanlılara bilgi verdiğini, Azerbaycan'ın son bir hamleyle Karabağ'ı pakete dahil etme veya dünya kamuoyunda ön plana çıkarmaya çalıştığını bir nevi Piar politikası izlediği ve bunda başarılı olduklarını belirten İskit, Karabağ'ın aslında müzakerelere yansıdığını ama unsur olarak pakette olmadığını da söylemiştir. Azerbaycan-Rusya yakınlaşması hususunda İskit, şöyle devam etmiştir: "*Rusya, Kafkaslar'daki nüfusunu ve enerji hakimiyetini kaybetmek istemiyor. Bakü-Ceyhan ilk yarayı açtı. Rusya bir tane daha istemiyor. Nabucco boru hattı açılırsa hakimiyeti yara alacak. Şimdi Karabağ meselesini halletmekle Nabucco bir anlaşma meselesi mi acaba?*"

296

Azerbaycan lideri Aliyev, AB'nin başkenti Brüksel'den Türkiye'ye mesaj vermiş, Avrupa Politikalar Merkezi'nde 28 Nisan 2009 tarihinde yaptığı konuşmasında, Karabağ sorununun, Türkiye-Ermenistan arasında oluşturulan yol haritası içinde yer almaması durumunda, Azerbaycan'ın da kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini söylemiştir.²⁹⁷ Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye'ye zararına doğalgaz satışı yaptıklarını belirterek, Şahdeniz projesinden Türkiye'nin aldığı doğalgazın fiyatının "piyasa fiyatı ve sözleşme yükümlülükleri esas alınarak yeniden belirlenmesi gerektiğini" dile getirmiştir. Aliyev, Avrupa Politika Merkezi'nde, Türkiye'nin Rusya'dan 400, Azerbaycan'dan 120 dolara doğalgaz aldığını belirtmiş ve "*Şahdeniz konsorsiyumunun ortak anlayışı, yeni fiyatın müzakere edilmesi yönünde. Şu aşamada bunun daha yüksek veya daha düşük olacağını söylemek güç. Petrol fiyatları geriliyor belki daha düşük bir fiyat olacak. Fakat piyasa fiyatı olmalı*" açıklaması

²⁹⁵ "Kafkasya'da Taşlar Oynuyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

²⁹⁶ Ecevit Kılıç, "Obama, Barış Uğruna Soykırımı Kullanmadı", *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2009.

²⁹⁷ Duygu Leloğlu, "Aliyev Sert Mesajı Brüksel'den Verdi", *Sabah Gazetesi*, 29 Nisan 2009.

yapmıştır.²⁹⁸ Diğer yandan, Azerbaycan eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Türkiye'ye mirası olan ve 6-8 Mayıs 2009'da İstanbul'da yapılacak olan "Avrasya Ekonomik Zirvesi" ne yönelik Ankara-Erivan yakınlaşmasından rahatsızlık duyan Azerbaycan'ın boykotu son anda kırılmıştır ve diplomasi trafiğinin ardından ikna edilen Azerbaycan, zirveye Devlet Bakanı Nazim İbrahimov ve Meclis Başkanvekili Valeh Aleskerov'la katılmayı programlamıştır.²⁹⁹

Sabah Gazetesi'nin "Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi Zirveleri" adlı haberine göre, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine yönelik eylem planının, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde küslük oluşturması nedeniyle Başbakan Erdoğan harekete geçmiştir. 13 Mayıs 2009'da Bakü'de Erdoğan ile Aliyev'in bir araya gelmesi planlanmıştır. 16 Mayıs 2009'da ise Soçi'de Erdoğan, Putin ile görüşmeyi programlamıştır. Erdoğan'ın ajandasında, Ankara-Erivan ilişkilerinin normalleşmesi, Dağlık Karabağ sorununun çözümü, Nabucco Projesi, Mavi Akım 2 projeleri bulunmuştur. Ayrıca Türkiye'nin yeni Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, ilk resmi temasını Azerbaycan Dışişleri Bakan Yardımcısı Araz Azimov ile yapmıştır.³⁰⁰ Yeni Asır Gazetesi ise meseleyi "Erdoğan, Bakü ve Soçi'ye Gidecek" başlığıyla ele almış, habere göre, Azerbaycan-Türkiye arasında yaşanan "kardeş krizi" sonrası Başbakan Erdoğan harekete geçmiştir. Erdoğan, Aliyev ve Putin ile Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Karabağ sorununun çözümü ve enerji projelerini görüşmek için Bakü ve Soçi'ye gitmeyi programlamıştır.³⁰¹ Cumhuriyet Gazetesi'nin de "Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette" adıyla yayınladığı habere göre, Başbakan Erdoğan'ın araka arkaya gerçekleştireceği Bakü ve Soçi ziyaretleri üzerinde Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık çalışmalarını tamamlamıştır. Soçi'de Erdoğan ile Rusya lideri Putin'in yapacağı görüşmede, Karabağ konusu ile Mavi Akım 2 ve Rusya'dan alınan doğalgazın Türkiye tarafından üçüncü ülkelere satışı konusunun, Akkuyu Nükleer Santrali ile aynı pazarlık sepeti içinde değerlendirileceği listelenmiştir.³⁰²

6-8 Mayıs 2009'da Prag'da bulunan Aliyev ile Sarkisyan'ın Karabağ sorununda anlaşma sağlanması konusunda mutabakata varmaları Erivan ile normalleşme arayışındaki Ankara'yı, normalleşme önündeki engel kalkacağı için biraz olsun rahatlatmıştır. Varılan mutabakatla Azerbaycan ilk kez Dağlık Karabağ'ın statüsünün nasıl belirleneceği konusunda görüşmeyi kabul ederken, Ermenistan da ilk işgalin sona ermesi sürecinde bir geçici statünün belirlenmesine "evet" demiştir. Ayrıca, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Prag'da iki liderin

²⁹⁸ "Aliyev'den Doğalgaz Misillemesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2009.

²⁹⁹ Hazal Ateş, "Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak", *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.

³⁰⁰ Duygu Güvenç, "Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi Zirveleri", *Sabah Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.

³⁰¹ "Erdoğan, Bakü ve Soçi'ye Gidecek", *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.

³⁰² Bahadır Selim Dilek, "Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

görüşmesindeki ilerlemeyi memnuniyetle karşıladıklarını söyleyerek, “*Türkiye olarak biz her zaman Karabağ sorununun uluslararası hukuk çerçevesinde ve Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü ilkesi içinde çözümünden yanayız*” demiştir.³⁰³

Başbakan Erdoğan Bakü ziyareti öncesi Atatürk Havalimanı’nda gazetecilere, Türkiye-Azerbaycan ilişkileri konusunda basındaki haberlerin sıkıntı yarattığını belirtmiş, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da Azerbaycan’ın çıkarlarının savunulacağı açıklaması yapmıştır.³⁰⁴

Cumhuriyet Gazetesi’nin “Erdoğan’dan Bakü’ye Söz” başlıklı haberine göre, Azerbaycan’ı ziyaret eden ve Zağulba Sarayı’nda Aliyev ile bir araya gelen Başbakan Erdoğan, Yukarı Karabağ işgali ortadan kalkmadan Ermenistan sınırının açılmayacağını söyleyerek Azerbaycan’a güvence vermiştir.³⁰⁵ Sabah Gazetesi ise meseleyi “Azeriler’e Tam Güvence” başlığıyla duyurmuştur. Habere göre, 5 Bakanla birlikte Azerbaycan’a giden Erdoğan, Aliyev ile görüşmesinde ve Azeri Meclisi’ndeki konuşmasında Azerbaycan’a güvence vermiş, Erdoğan, “*Türkiye’nin Yukarı Karabağ’dan vazgeçtiğinin telaffuz edilmesi bile büyük iftiradır. İşgal kalkmadıkça biz sınır kapılarını açmayız. Azerbaycan’ın toprak bütünlüğü korunmalı*” demiştir. Aliyev ise bu sözlerin Ermeni basınındaki iddialara büyük yanıt olduğunu belirtip “*Hiçbir şüpheye yer kalmadı*” diyerek Erdoğan’a teşekkür etmiştir. Aliyev-Erdoğan görüşmesinde enerji konusu da gündeme gelmiş, Aliyev, Türkiye’ye sattıkları doğalgaz fiyatını artırma kararının yaşanan sorunlarla ilgisi olmadığını, yapılan anlaşmada petrol fiyatlarındaki artışa göre doğalgazın fiyatının da yeniden ayarlanması yönünde madde bulunduğunu söylemiştir.³⁰⁶ Yeni Asır Gazetesi de “İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil” başlığıyla konuyu ele almıştır. Habere göre, Bakü’ye giden Başbakan Erdoğan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev’le ve heyetler arası görüşmeleri sonrası ortak basın açıklamasında, Azerbaycan’ın Karabağ konusundaki hassasiyetinin Türkiye’nin de hassasiyeti olduğunu belirterek, “*Yukarı Karabağ’ın işgali bir sebeptir, kapıların kapanması bir neticedir. Orası işgal edildiği için Türkiye kapıları kapatmıştır. İşgal ortadan kalkmadıktan sonra kapıların açılması da mümkün değildir*” demiş ve bunu Türkiye Cumhuriyeti’nin Başbakanı olarak söylediğini belirterek, “*Bundan daha başka garantili bir ifade olabilir mi?*” diye konuşmuştur. Daha sonra Erdoğan, Haydar Aliyev’in anıt mezarı, Azeri şehitliği ve Türk şehitliğini ziyaret etmiştir.³⁰⁷ Aydınlik Dergisi’nin “Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül’ü Yalanladı”

³⁰³ Bahadır Selim Dilek, “Mutabakat Ankara’yı Rahatlattı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mayıs 2009.

³⁰⁴ “Azerbaycan’ın Çıkarımı Savunmak Görevimizdir”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Mayıs 2009.

³⁰⁵ “Erdoğan’dan Bakü’ye Söz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.

³⁰⁶ Bülent Aydemir, “Azeriler’e Tam Güvence”, *Sabah Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.

³⁰⁷ “İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.

adlı haberine göre ise, Ortak basın toplantısında İlham Aliyev'e yöneltilen "Daha önce Türkiye Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve diğer yetkililer Karabağ konusunda garanti vermişlerdi, o konuşmalara rağmen neden Karabağ konusunda şüpheleriniz vardı?" sorusuna Aliyev, "*Şubat ayının birinci yarısından itibaren Ermeni basınında Türkiye-Ermenistan sınırının açılması ile ilgili haberler yayınlanmaya başladı. Bu haberlere bir müddet cevap verilmedi. Diğer taraftan, çeşitli ülkeleri temsil eden yüksek vazifeli şahıslar, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinde ilerleme olduğunu söylediler. Nisan ayının ortalarında bu şüpheler ortadan kalktı*" şeklinde cevap vermiş ve Aliyev bu cevapla 'Biz Ermenistan'la görüşmeler konusunda Azerbaycan'ı bilgilendiriyoruz' diyen Erdoğan ve Gül'ü yalanlamış olmuştur.³⁰⁸

Gaz fiyatı nedeniyle oluşan buzları eritmek için Azerbaycan ve Türkiye milli talkımları arasında dostluk maçı önerilmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, SOCAR'ın Başkanı Rövnag Abdullayev'in aynı zamanda Azerbaycan Futbol Federasyonu Başkanı olduğunu dile getirerek, "*Milli takımlar arası bir dostluk maçı için kendilerini Türkiye'ye davet ettik. Henüz tam kesinleşmedi ama Haziran ayı (2009) gibi Azerbaycan ve Türkiye milli talkımları arasında bir dostluk maçı yapılabilir. Orada da bu fiyat konuları netleşmiş olur*" demiştir.³⁰⁹

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Putin'den Karabağ Vurgusu" adlı haberine göre, Başbakan Erdoğan ile Soçi'de görüşen Rusya Başbakanı Putin, Karabağ sorunu için 'garantörlük mesajı' vermiş, Minsk sürecine dahil ülkelerin Karabağ için garantör olabileceğini söyleyen Putin, çözüm için gerekeni yapmaya hazırız demiştir.³¹⁰ Sabah Gazetesi ise meseleyi "Dayanışma Zirvesi" başlığıyla ele almış, habere göre, Putin ile Soçi'de bir araya gelen Erdoğan, bölgenin huzuru için Türkiye ve Rusya'ya görevler düştüğünü, atılması gereken adımların olduğunu söylemiş, Putin ise, "*Tarafların kabul edeceği bir çözüm konusunda da Minsk sürecine dahil olan ülkeler, sadece yardımcı olurlar. Bu ülkeler gerekirse varılacak bir anlaşmanın garantörü de olabilirler*" demiş ve Dağlık Karabağ konusunda Türkiye ve Rusya'nın gerekeni yapmaya hazır olduğunu da ifade etmiştir.³¹¹

Başbakan Erdoğan, Türkiye-Ermenistan görüşmelerinden duydukları rahatsızlığı dile getirmek için MHP İzmir Milletvekili Şenol Bal'ın davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Azeri parlamenterlerin Türkiye'de derin bağlantılarının bulunduğunu, Türkiye ile Azerbaycan'ın arasını kızdırtmaya yönelik derin bir politikanın ürünü olarak geldiklerini ve Aliyev'den bu

³⁰⁸ "Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül'ü Yalanladı", *Aydınlık Dergisi*, 17 Mayıs 2009.

³⁰⁹ Evrim Ergin, "Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek", *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2009.

³¹⁰ "Putin'den Karabağ Vurgusu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

³¹¹ "Dayanışma Zirvesi", *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

bağlantılara ilişkin belgeler istediğini bildirerek, bu milletvekillerinin tutumunu Aliyev'in de tasvip etmediğini söylemiştir. Ayrıca Erdoğan'ın Azerbaycan ziyaretinde “*Karabağ çözülmeyen, sınır açılmaz*” sözüyle verdiği güvencenin arkasından Milli Güvenlik Kurulu telkini çıkmıştır.³¹²

Amerika'nın eliyle, Türkiye ile Ermenistan ilişkilerinin normalleştirilmesi projesi Karabağ sorununa dayanmış, Azerbaycan'ın çıkışıyla geri adım atan hükümet “*Karabağ sorunu çözülmeyen Ermenistan sınır kapısının açılması gündeme gelmez*” demiştir. Türkiye ile Ermenistan'ın yakınlaşma süreci İsviçre'deki gizli görüşmelerle başlamıştır, Amerika Başkanı Obama da Türkiye ziyaretinde Türk-Ermeni ilişkilerinin 1915 olayları bağlamında normalleştirilmesini istemiştir ve Amerika'nın bu politikasıyla varılmak istenilen sonuç, Türkiye'nin Ermeni Soykırım yalanını tanımasıdır.³¹³

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'nın (SETA) 26 Haziran 2009'da İstanbul'da düzenlediği “*Türkiye-Azerbaycan İlişkileri Çalıştayı*”nda konuşan Başbakanlık Başmüşaviri Savaş Barkçın, Türkiye ile Azerbaycan'ın kader birliğinin ebedi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Barkçın, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli bir göstergesinin, Türk iş adamlarının Azerbaycan'a yaptıkları yaklaşık 6 milyar dolarlık yatırım olduğunu kaydetmiştir. Azerbaycan Meclisi İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Rabiyyat Aslanova da Türkiye ile Azerbaycan ilişkilerinin büyük siyasi geleceğe sahip olduğunu dile getirmiştir.³¹⁴

Resmi bir ziyaret için İngiltere'de bulunan ve uluslararası ilişkiler alanında dünyanın önde gelen kuruluşlarından Chatham House'a açıklama yaparak Türkiye'ye mesaj gönderen Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Ermeni sorununun Türkiye ile ilişkilerini etkilemeyeceğini ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Karabağ sorunu çözülmeyen sınırların açılmayacağı yönündeki sözlerinin kendilerini rahatlattığını belirtmiştir. Aliyev, “*Bölgede yaşayanlara Azerbaycan devleti çatısı altında mümkün olan en yüksek seviyede özerklik vermeye hazırız*” demiş, Karabağ'ın asla bağımsız bir ülke olarak tanınmayacağını vurgulamış ve sorunun uluslararası kanunlar çerçevesinde çözülememesi durumunda askeri seçeneği de masaya getirebileceklerini söylemiştir.³¹⁵ Ayrıca Rusya'da Azeri-Ermeni liderlerinin 6. buluşmasından somut bir çözüm çıkmamış, Bakü ve Erivan'la temasa hazırlanan Ankara,

³¹² Ergun Aksoy, “*Azeri Vekiller, Türkiye'de Derin Bağlantılar İçinde*”, *Yeni Asır Gazetesi*, 22 Mayıs 2009.

³¹³ “*Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu*”, *Aydınlık Dergisi*, 31 Mayıs 2009.

³¹⁴ “*Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı*”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2009.

³¹⁵ Perihan Korkmaz, “*Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez*”, *Sabah Gazetesi*, 15 Temmuz 2009.

Yukarı Karabağ sorununa paralel Türkiye-Ermenistan buluşmasını Eylül 2009'daki BM Genel Kurulu'na bırakmıştır.³¹⁶

Türkiye, Kafkaslarda etkinliğini arttırmaya çabalamış, bir yanda 'tek millet, iki devlet' tanımının stratejik ortaklığa taşınmadığı Azerbaycan, diğer yanda Dağlık Karabağ'ı işgali sonrası sınırlarını kapatıp diplomatik ilişkisini kestiği, 1915 olaylarına ilişkin uluslararası arenada başta ABD politikasında etkin gücü olan diasporasıyla kendini sıkıştıran Ermenistan yer almıştır. Cumhurbaşkanı Gül, geçen sene (2008) Ermenistan'a yaptığı futbol diplomasisi diye adlandırılan ziyaretinden sonra Erivan'la ilişkilerin normalleşme sürecine girmesi Bakü'de kriz yaratmış, ardından Erdoğan, Bakü'ye giderek 'işgal bitmeden sınırlar açılmaz' diyerek Azerbaycan'a güvence vermiş ve Ankara bu kez de Erivan'ın tepkisini çekmiştir. Bazı yorumlarda ise, Ankara-Erivan arasında belirlenen yol haritasının yeni ABD yönetiminin elini rahatlatma adına göstermelik olduğu dile getirilmiştir.³¹⁷ Azerbaycan Meclisi'nde muhalefet partisi milletvekillerinden Arzu Samadbeyli, Ankara-Erivan görüşmelerinin Bakü-Ankara arasındaki krize neden olduğunu ve bundan Azerbaycan ve Türk tarafının ders aldığını belirterek, "*Ne zaman ki Azerbaycan ve Türkiye'nin ortak çıkarlarına uygun olursa Ermenistan-Türkiye arasındaki sınırlar açılmalı. Bizim istediğimiz bölgede Rusya'nın değil Türkiye'nin etkin olması*" demiştir. Obama'nın seçildikten sonra Türkiye'yi ziyaret etmesine değinen Samadbeyli, ziyaretin "*sadece İslam dünyasına verilen bir mesaj değil, aynı zamanda Washington'ın Kafkaslarda Türkiye'nin etkin olmasına yönelik isteğini ortaya koyuyor*" demiştir. SETA uzmanlarından Prof. Bülent Aras ise, Azerbaycan-Türkiye arasındaki ilişkilerin söylem düzeyinden stratejik ortaklığa çıkarılması gerektiğini vurgulayarak 'Azerbaycan'la sorun yaşamayız düşüncesi' nin ilişkide kırılma noktası olduğunu belirtmiştir.³¹⁸

Erdal Şafak'ın "Ermeni Açılımı Stratejik Hamle" adlı köşesinde aktardıklarından bir kesit şöyledir: "*Geçen ay hem Minsk Grubu'ndan hem de Başkan Obama'dan Ermenistan'ı köşeye sıkıştıran iki hamle geldi: Minsk Grubu'nun Amerikalı eşbaşkanı Matthew Bryza, Ermenistan'ın Azeri toprağı olan Yukarı Karabağ'dan çekilmesi gerektiğini açık açık söyledi. Grubun diğer eşbaşkanları Rusya ile Fransa da bu talebe katıldıklarını duyurdular. Bryza'nın açıklamasında çok daha önemli bir unsur vardı: Obama'nın desteği. Şöyle diyordu Bryza: "Başkan Obama'da, Yukarı Karabağ sorununun çözümünün Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarından çekilmesinden geçtiğine inanıyor. ABD ayrıca Azerbaycan'ı stratejik ortak*

³¹⁶ Duygu Güvenç, "Erivan'la Randevu BM'de", *Sabah Gazetesi*, 20 Temmuz 2009.

³¹⁷ Mine Esen, "Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara...", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

³¹⁸ "Kardeşliğin Kırılma Noktası", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

olarak görüyor” Hem Ankara hem de Bakü müthiş rahatladı. Köşeye sıkışan Sarkisyan ise, “Sınır açılmazsa Türkiye’deki maça gitmem” silahını kullanmaya kalktı. Ama ona ABD’den sert tepki geldi. Yine Bryza aracılığıyla: “Sarkisyan’ın 14 Ekim’de yapılan Türkiye-Ermenistan milli maçını izlemek için Türkiye’ye gideceğini umuyoruz” Bu, aslında tepki de değil, üstü kapalı uyarıydı. Erivan mesajı aldı. Gerisi çorap söküğü gibi geldi. Türk ve Ermeni diplomatlar bir-iki kez daha Cenevre’de bir araya geldiler ve önceki gece açıklanan ortak “irade beyanı” metnini hazırladılar.”³¹⁹

Türkiye ile Ermenistan, ilişkilerini normalleştirmek için atacakları adımları açıklamışlar ve iki ülke, protokoller doğrultusunda, Alican Karayolu ve Akkaya Demiryolu Sınır kapısının açılacağını, karşılıklı büyükelçilik kurulacağını ve soykırım iddialarının araştırılacağını, bu aşamaların metinler yürürlüğe girdikten sonra 2-3 ay içinde tamamlanacağını duyurmuş ama metinlerde Yukarı Karabağ sorununun çözümü şart olarak yer almamıştır. Ancak “Tüm bölgede barışın, güvenliğin ve istikrarın kuvvetlenmesine katkıda bulunma” taahhüdü yer almıştır. Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerin normalleşmesi ile Yukarı Karabağ sürecinin paralel yürümesinde kararlı olmuştur. Ayrıca Karabağ sorununun çözümünde AGİT Minsk sürecinin hızlandırılması ve Bakü-Erivan arasındaki iki pürüzün aşılmaya çalışılması planlanmıştır. Bunlardan 1’si, Laçin koridorunun genişliği ve burada uluslararası güç konuşlandırılması. 2’cisi ise İşgal bitene kadar Karabağ’ın statüsünün nasıl belirleneceği olmuştur.³²⁰ Başbakan Başdanışmanı Hüseyin Çelik: “Bu protokolle her şeyin bittiği anlamı çıkarılmamalı. Bu bir adımdır. Ermenistan Türkiye’ye muhtaçtır. Protokol, kapıların açılacağı anlamına gelmiyor. Karabağ sorunu çözülmezse, Türkiye, Ermenistan ile diplomasiyi sürdürür, ancak kapılar açılmaz. Ermeniler bu protokolle artık Türkiye sınırını tanımıştır. Bu protokolle Türkiye’nin Azerbaycan’a sırtını döndüğü anlamı da kesinlikle çıkarılmamalı. Karabağ sorunu çözülmeden o protokol Meclis’te onaylanmaz” ifadelerini kullanmıştır.³²¹ Ermenistan ile yol haritasının açıklanmasının ardından Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Azerbaycan’ın Ankara-Erivan arasındaki süreçlerden haberdar olduğunu ve hiçbir şeyin gizlenmediğini belirtmiş ve Bakü’ye güvence vererek, “Hiçbir süreç, bizim için Türkiye-Azerbaycan dostluğundan daha önemli değildir” demiştir.³²² Yol haritasının açıklanması sonrası gözler, Ekim 2009’daki Aliyev-Sarkisyan randevusuna çevrilmiş, Türkiye-Ermenistan arasındaki protokollerin imzaları 5-7 Ekim 2009’daki Aliyev-Sarkisyan’ın Moldova’daki buluşmasına endeksli olarak atılacağı

³¹⁹ Erdal Şafak, “Ermeni Açılımı Stratejik Hamle”, *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

³²⁰ Duygu Güvenç, “İşte Erivan’la Yol Haritası”, *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

³²¹ “Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

³²² “Hiçbir Süreç Azerbaycan’dan Önemli Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

planlanmıştır. Türkiye-Ermenistan arasında protokollerin 13 Ekim 2009 gecesine kadar imzalanması beklenmiştir. 14 Ekim 2009'da ise Türkiye-Ermenistan Milli takımları karşılaşması olacaktır.³²³

Avrupalı bir grup duayen siyasetçi ve akademisyenin yer aldığı Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun 'Avrupa'da Türkiye-Kısırdöngüyü Kırma' adlı raporunda Ermenistan'la normalleşme süreci ile Karabağ sorunu arasında bağlantı kurulmaması gerektiği vurgulanmıştır.³²⁴ Ermeni açılımına karşı Talat Paşa Komitesi, Azerbaycanlı öncülerle birlikte Azerbaycan'da ortak eylem yapma kararı aldıklarını ilan etmiştir. Azerbaycanlıların da sıcak baktığı ortak eylemin 2009 yılının sonuna kadar gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Talat Paşa Komitesi Sözcüsü Dr. Cüneyt Akalın, 17 Eylül 2009 tarihli açıklamasında, "*Türk-Azeri dostluğu hem ulusal çıkarlarımız hem de Kafkasya'nın güvenliği açısından yaşamsal önemdedir. Talat Paşa Komitesi olarak, Batı kaynaklı telkinlerin yol açtığı bu 'açılıma' sonuna kadar karşı çıkacağımızı ve bu süreçte Azeri kardeşlerimizle omuz omuza mücadele edeceğimizi ilan ediyoruz.*" diye konuşmuştur.³²⁵ Diğer yandan Türkiye-Ermenistan yakınlaşmasının ardından Rusya'nın Kommersant gazetesi, Ermenistan'ın Nabucco'ya dahil edilebileceğini iddia etmiş ve dahil edilmesinin önündeki en büyük engelin Azerbaycan olduğunu yazmıştır.³²⁶

Başbakan Erdoğan, New York'ta yaptığı konuşmada Ermeni protokolünün milli maçtan iki gün önce 10-11 Ekim 2009'da TBMM'ye getirileceğini söylemiş ve Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki görüşmelerin devam ettiğini bildirmiştir.³²⁷ Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun Ermeni açılımına ilişkin bilgilendirdiği muhalefet partilerine 13 Ekim 2009 tarihini vermesine karşın Başbakan Erdoğan'ın Ermenistan ile Parafe edilen iki protokolün imzalanması için 10 Ekim 2009'u söylemesinin ardından Ankara'daki dikkatler Erivan'a çevrilmiştir. Ankara, protokollerin TBMM onayına sunulmasından önce Ermenistan'ın Karabağ konusunda adım atmasını beklemiştir. 10 Ekim'den sonra Ermenistan bu konuda olumlu bir adım atmazsa AKP, Bakü'ye verdiği söz ile imzaladığı protokol arasında kalmış olacaktır. Erivan'dan olumlu yaklaşım almazsa protokolleri TBMM'ye göndermeme hesabı yapan hükümet, Washington'ın baskısıyla da karşılaşacağı için, Ermenistan'a baskı amacıyla Obama ve Dimitry Medvedev'den yardım istemiştir ve bu hususta önemli adımın 5-7 Ekim

³²³ Duygu Güvenç, "Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek", *Sabah Gazetesi*, 3 Eylül 2009.

³²⁴ Çimen Turunç Baturalp, "AB Türkiye'ye Adil Değil", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2009.

³²⁵ "Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan'da Ortak Eylem Yapacak", *Aydınlık Dergisi*, 20 Eylül 2009.

³²⁶ "Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco'ya Katılabilir", *Aydınlık Dergisi*, 13 Eylül 2009.

³²⁷ Yahya Bostan, "Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim'de Meclis'te", *Sabah Gazetesi*, 24 Eylül 2009.

2009 tarihli Bağımsız Devletler Topluluğu Zirvesi'nde atılması söz konusu olması beklenmiştir.³²⁸

Türkçe Konuşan Ülkeler Zirvesi'ne katılmak üzere 2 Ekim 2009'da Nahçıvan'a giden Cumhurbaşkanı Gül, spor centilmenliği teşvik eden bir faaliyet alanıdır diyerek Sarkisyan'ı mektupla Bursa'da oynanacak maça davet ettiğini duyurmuştur.³²⁹ 9. Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'ne katılan Gül, buradaki konuşmasında, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne önem verdiklerini, işgalin sona ermesi gerektiğine inandıklarını ve Karabağ sorununun konuşarak, diplomasiyle çözülmesini arzu ettiklerini dile getirmiştir.³³⁰

Azerbaycan'ın Inews.az isimli internet sitesinde yayınlanan röportajında, Türk-Ermeni yakınlaşmasının bir ABD inisiyatifi ve projesi olduğunu vurgulayan Uluslararası Avrasya Hareketi Başkanı Alaksander Dugin, “ABD, Rusya ile Ermenistan arasında gerilim yaratmaya çalışıyor. Ermenistan yönetimi, Rusya'yı, Gürcistan'ın Osetya'yı işgalinde olduğu gibi keskin bir çıkış yapmaya zorluyor. Böylece ABD'nin kanatları altına girmek için zemin yaratmak istiyor. ABD, Karabağ'ın bağımsızlığının tanınmasının karşılığında Rus Ordusu'nun Ermenistan'dan çıkarılması için yoğun bir şekilde çalışıyor. ABD, Karabağ'ın bağımsızlığını tanımaya kadar uzanacak şekilde statükoyu değiştirecek adımlar atarsa, Rusya Azerbaycan'ın yanında yer alır” ifadelerini kullanmıştır.³³¹

Ermenistan parlamentosunda muhalif milletvekillerinin sorularını yanıtlayan Başbakan Tigran Sarkisyan, Ermenistan'ın, Sovyet Ermenistan'dan miras kalan sınırları fiilen ve hukuken tanıdığını bildirerek Türkiye ile olan sınırları sorgulamanın gerçekçi olmayacağını da belirterek “Böylesi tartışmalar şüphesiz sürecektir, ama biz miras aldığımız gerçekliği seçiyoruz” demiştir. Ayrıca Aliyev ile Sarkisyan, 8 Ekim 2009'da başlayan Bağımsız Devletler Topluluğu Zirvesi için Moldova'nın başkenti Kişinev'de Karabağ hususunda görüşmek için bir araya gelmiştir.³³²

Türkiye-Ermenistan ilişkilerini normalleştirecek iki tarihi protokole 10 Ekim 2009'da Zürih'te Davutoğlu ile Nalbantyan'ın imza atması beklenmiş ve kritik imza öncesi Davutoğlu, Azeri meslektaşı Memedyarov ile görüşerek Bakü'nün bakışına ve Kişinev'de Aliyev-Sarkisyan görüşmesine dair bilgi almıştır. Aliyev ile Sarkisyan'ın görüşmesi sonrası Aliyev, 9 Ekim 2009'da yaptığı açıklamasında, görüşmede olumlu sonuç elde edemediklerini söylemiş

³²⁸ Bahadır Selim Dilek, “Karabağ İçin Adım Bekleniyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Eylül 2009.

³²⁹ “Sarkisyan'a Mektup”, *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2009.

³³⁰ “Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2009.

³³¹ “ABD Karabağ'ı Tanırsa Rusya Azerbaycan'ın Yanında Yer Alır”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Ekim 2009.

³³² “Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ekim 2009.

ve Ermeni tarafını “uzlaşmaya yanaşmıyorlar” diyerek sorumlu tutmuştur.³³³ İmzalanacak protokole göre sınır 2 ay içinde açılmış olacaktır. AKP iktidarıyla imzalayacakları protokole ilişkin Ermenistan Meclisi’nde 1 Ekim 2009’da konuşan Ermenistan Dışişleri Bakanı Edvard Nalbandyan konuşmasında, Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi için hazırlanan protokol metninin kendileri tarafından kaleme alındığını, Türk tarafının ufak tefek düzeltmeler yaparak içeriği kabul ettiğini, bir yıl önce Sarkisyan’ın, Türk yönetimine ‘diyaloğun ön şartsız yürütülebileceğini’ söylediği, Ankara’nın ise bunu kabul ederek Karabağ şartının masada olmayacağını kabul etmiş olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, imzalanacak protokolü protesto etmek için Talat Paşa Komitesi İsviçre’ye gitmeye hazırlanmıştır.³³⁴

Azerbaycan Avrasya Güvenlik ve Strateji Araştırmalar Merkezi Başkanı Dr. Hatem Cabbarlı, İşçi Partisi’nin 10 Ekim 2009’da düzenlediği ‘Ermeni Açılımı ve Türkiye’nin Milli Politikaları’ konulu panele katılmak üzere İstanbul’da bulunmuş ve Aydınlık Dergisi’ne değerlendirmelerde bulunmuştur. Cabbarlı, “*Türkiye ve Ermenistan arasındaki son yaklaşım ve protokollerin imzalanması tabi ki tüm bölgede bir yankı uyandırdı. ...Paraf edilen protokolle Azerbaycan ve Dağlık Karabağ kelimesi geçmiyor. Sayın Başbakan’ın bu yöndeki konuşmaları kafalarda bazı sorunların oluşmasına yol açıyor. Büyük bir ihtimalle Türkiye-Ermenistan görüşmelerini yaparken iki ay içerisinde işgal altında bulunan Azerbaycan topraklarından çekileceği yönünde bir anlaşma içindeler. Ama sorunun çözümüyle ilgili AGİT-Minsk grubunun önemli bir şekilde ilgilendiğini dikkate alırsak ve son 17 yılda bir ilerleme kaydedilmemişken iki ayda neyin değişeceği de birçok soru işaretini beraberinde getiriyor. ...Ermenistan böyle bir protokole imza atıyorsa Rusya’nın onayını almıştır zira hem ekonomik hem siyasi olarak Rusya’nın eyaleti konumundadır*” ifadelerini aktarmıştır.³³⁵

Türkiye-Ermenistan arasındaki “Diplomatik İlişkilerin Tesisi” ve “İkili İlişkilerin Geliştirilmesi” protokolleri 10 Ekim 2009’da üç saat süren krizin ardından gecikmeli olarak Türkiye saatiyle 21.17’de imzalanmış, imza sonrası konuşma metinlerine Ermenistan’ın “ön koşulsuz”, Türkiye’nin ise “Kafkaslar’ın bütün halkları” ifadesini koymasıyla gerilim yaşanmıştır. İmza sonrası iki taraf da konuşma yapmamıştır. Nalbantyan, Davutoğlu’nun metninde yer alan “*Bu yol ancak burada bulunan ortaklarımızla ve Kafkaslar’ın bütün halklarıyla el ele yürünebilir*” şeklindeki dolaylı Karabağ vurusu içeren ifadelerine itiraz etmiştir. Bunun üzerine Türk heyeti de sürecin önkoşulsuz olmasına yönelik kelimelere itiraz

³³³ Duygu Güvenç, “Kafkaslar’da Tarihi Değiştirecek İmza”, *Sabah Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

³³⁴ “Obama’nın Kucağında İmzalanacak Protokol!”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.

³³⁵ Deniz Yıldırım, “İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor!”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.

etmiştir. Çifte protokolün en önemli iki maddesinde, ortak sınırların açılması ve tarihsel boyuta ilişkin komisyon kurulması bulunmuştur. Ortak sınırın açılması protokolün yürürlüğe girmesinden sonraki iki ay gerçekleştirilmesi öngörülmüş, tarihsel boyuta ilişkin iki ülkenin oluşturacağı alt komisyona uluslararası uzmanların da katılması planlanmıştır.³³⁶ Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkileri normalleştirmeyi öngören çifte protokolün Zürih’te imzalanması sırasında konuşma metinlerindeki ifadelerle ilişkin üç saatlik kriz diplomatik çabalarla aşılmıştır. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, “*Ermenistan güçleri Azerbaycan’ın işgal edilmiş topraklarından çıkarılmadan, Türkiye’nin, Ermenistan ile ilişkilerini normalleştirmesi Azerbaycan’ın ulusal çıkarlarına aykırıdır ve Azerbaycan ile Türkiye arasında tarihi köklere dayanan kardeşlik ilişkilerinin ruhuna gölge düşürür*” açıklamasında bulunmuştur. Bunun yanında, Ermeni diasporası imzalanan protokollere tepkili olduğunu bildirmiş, İsveç’teki Ermeni Federasyonu Başkanı Vahagn Avediyanyan, protokollerin Ermenistan ile diaspora arasındaki ilişkileri parçaladığını ifade ederek, “*protokollerin imzalanmasından sonra, diasporanın atacağı ilk adım, Ermenistan’ı finanse etmeyi durdurmaktır*” şeklinde konuşmuştur.³³⁷ Ayrıca Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamasında, Karabağ sorunu çözülmeyen atılacak adımların, Güney Kafkasya’da istikrarsızlık yaratacağını vurgulamıştır.

338

Sabah Gazetesi’nin, “Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz” adlı haberine göre, Başbakan Erdoğan, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK) toplantısı sonrası basına açıklamalarda bulunmuş, Erdoğan, Ermenistan ile Zürih’te imzalanan protokollerin sorunun çözümü için önemli bir adım olduğunu belirterek, kırmızı çizgilerinin işgal altındaki Dağlık Karabağ olduğunu tekrar söylemiş ve “*İşgal altındaki Azeri topraklarından Ermenistan çekilmediği sürece Türkiye de olumlu bir tavır içerisinde olamaz*” demiştir. Erdoğan, basın toplantısında, “*Son söz TBMM’ye ait. Temennimiz odur ki, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Yukarı Karabağ ve işgal altındaki Azeri toprakları sorunu aynı şekilde çözüm yoluna girsin. Protokolleri TBMM’ye sevk ederiz ama parlamentomuz onay için Azerbaycan-Ermenistan sorununda ne oluyor, ona muhakkak bakacaktır*” diye konuşmuştur.³³⁹ Yeni Asır Gazetesi’nin “Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz” isimli başlığına göre, Erdoğan, kırmızı çizgilerinin Karabağ olduğunu belirttiikten sonra Bursa’da oynanacak maç için de “*Ben Sarkisyan’ın milli maça geleceğini umuyorum*” demiştir.³⁴⁰ Cumhuriyet Gazetesi’nin ise

³³⁶ Duygu Güvenç, “Barış Krizi Aştı”, *Sabah Gazetesi*, 11 Ekim 2009.

³³⁷ “Sayın Dişyerek Başladı Teşekkür Ederek Bitirdi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

³³⁸ “Azerbaycan’dan Sert Tepki”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

³³⁹ “Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Sabah Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

³⁴⁰ “Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz” başlıklı haberine göre, Türkiye-Ermenistan arasındaki protokol imza töreninde yaşanan krize Başbakan Erdoğan cevaben, Karabağ şartını hatırlatmış ve basına, Karabağ sorununun çözümünde Minsk üçlüsünün rolüne değinerek, “*Bu süreci onlar hızlandıracak olurlarsa inanıyorum ki Türkiye-Ermenistan arasındaki bu iki protokol de süratle neticeye kavuşacaktır*” demiştir. Cumhurbaşkanı Gül ise, “*Bir buzdağı ertesi gün erimez. Zaman zaman zorluklar olacaktır ama niyetler ve iradeler sağlam olunca neticeye de ulaşılır. Netice, bütün Kafkaslarda işbirliği ortamının ortaya çıkması, bütün güvenlik sorunlarının çözülmesidir*” demiştir.³⁴¹

Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, “*Hiçbir süreç Azerbaycan’la dostluğumuzdan daha önemli değildir*” diyerek, İstikrar için Yukarı Karabağ çözümünü şart koşmuştur. Çiçek, protokolün gelecek hafta TBMM’ye gönderileceğini, Davutoğlu’nun da 21 Ekim 2009’da TBMM’ye bilgi vereceğini bildirmiştir. Soykırım iddiaları hususunda ise, “*Biz, tarihimizle yüzleşmeye hazırız. ‘1915’te yaşanan olayların bütün yönleriyle bir tarihi gerçeklik olarak ortaya çıkarılması için arşivlerimizi açalım, bilim adamları bunu ortaya çıkarsın’ demişizdir*” diye konuşmuştur.³⁴² Ayrıca, Azerbaycan’daki iktidar ve muhalefet partilerine üye 11 milletvekili Türkiye-Ermenistan arasındaki protokollere ilişkin bilgi almak için 13 Ekim 2009’da Ankara’ya gitmiştir. Azerbaycan heyeti adına açıklama yapan Samed Seyidof, “*Burada diyorlar ki, ‘Azerbaycan heyeti itiraz etmeye geldi’ Asla böyle bir şey yok. Öz kardeşlerimizle fikir alışverişinde bulunmaya, gelecek planları hakkında düşünmeye ve Türkiye-Azerbaycan dostluğunu daha da yükseltmeye geldik*” açıklaması yapmıştır.³⁴³

Türkiye-Ermenistan sınırının açılması konusunda kritik nokta Azeri-Ermeni barışının sağlanması olmuştur. Bunun için de Ermenistan’ın işgal ettiği bölgelerden çekilmesi ve Karabağ’ın statüsünün netleştirilmesi gereklidir. Türkiye ile Ermenistan arasındaki milli maçın oynandığı gece, Rusya Azerbaycan ile doğalgaz anlaşması imzalamış uzmanlar ise bunu Nabucco projesinin sonu olarak değerlendirmiştir. Çünkü ABD’nin dayattığı Nabucco projesinde en somut sayılabilecek gaz kaynağı Azerbaycandır ve Nabucco hattı yapılırsa bile aktaracak gaz bulunamayacaktır. ABD, Türkiye üzerinden ve Ermeni diasporası aracılığıyla Ermenistan’ı Rusya’dan kopararak Batı’ya entegre etmek ve Kafkasya’da bir İsrail oluşturmak için yol kat etmiştir ancak Rusya buna karşılık Bağımsız Devletler Topluluğu üzerinden Azeri-Ermeni barışını sağlayarak Ermenistan’daki nüfuzunu devam ettirmeye çalışmıştır. Ayrıca

³⁴¹ “Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

³⁴² “‘Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli’”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ekim 2009.

³⁴³ Cevdet Özdemir, “11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara’da”, *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2009.

İsviçre'deki Türkiye-Ermenistan görüşmelerinden sonra Rusya, Moskova'da Azeri ve Ermenileri bir araya getirmiş ve inisiyatif yine Rusya'da olmuştur.³⁴⁴ Görünüşte Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleştirilmesi için imzalanacak protokoller, Davutoğlu ve Nalbantyan'ı yakın markaja alan 'Dünya'nın Efendileri' nin Kafkasya'yı denetim altında tutma niyetini taşımıştır. 10 Ekim 2009'da protokolcü tüm liderler Zürih'te toplandığında, Ahmet Davutoğlu'nun ABD, AB, Rusya Dışişleri bakanlarının tanıklığında Zürih'te protokole imza attığı saatlerde Avrupa'daki ADD'ler ve Talat Paşa Komitesi, protesto etkinliği için İsviçre'nin başkenti Bern'de toplanmıştır.³⁴⁵

AKP hükümetinin Ermenistan'la ilişkilerin önkoşulsuz normalleştirilmesini öngören protokolleri imzalamasını eleştiren Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, protokollerin imzalanması öncesi Türkiye'yi uyararak "*Ermenistan Türkiye ile yürütülen uzlaşma görüşmelerini büyük kazanım sayarak Kişinev'de bize karşı daha uzlaşmaz tavır takınmaya başlamıştır*" demiş, Karabağ Azadlık Teşkilatı ise Abdullah Gül, Recep Tayyip Erdoğan ve Ahmet Davutoğlu'nu Azerbaycan'a gelmesi istenmeyen kişiler ilan etmiştir. Teşkilat 13 Eylül 2009'da Bakü'deki Türk Büyükelçiliği önünde Gül, Erdoğan ve Davutoğlu'nun resimlerini yakarak protesto eylemi yapmışlardır.³⁴⁶

Türkiye-Ermenistan maçına ev sahipliği yapan Bursalılar, Ermeni açılımı dolayısıyla AKP hükümeti ve Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA)'dan gelen 'maça Azerbaycan bayrağıyla girme yasağı' nı delerek Bursa Atatürk Stadı'nın çevresini Azerbaycan bayraklarıyla doldurmuş ve yurttaşlar "Kardeşliğimizi bozamazlar", "FIFA kimdir ki bayrak yasağı koyuyor" diyerek tepkisini göstermiştir. Bakü yönetimi ise bu yasağa tepki göstererek Türkiye'ye nota vermiş, "maç sırasında Azerbaycan bayrağına yapılan saygısızlıktan rahatsızlık duyduklarını" bildirmiştir.³⁴⁷ Cumhuriyet Gazetesi'nin "Aliyev Gaz Kartını Açtı", adlı haberine göre, Türkiye-Ermenistan arasında imzalanan protokollerin ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye'ye verilen gazın ücretinin arttırılmasını gündeme getirerek, Türkiye'ye piyasa fiyatının çok altında gaz verdiklerini anlatmıştır. Ayrıca Bakü'yü 1918 yılında Ermeni-Bolşevik işgaline direnip kurtarılan şehit düşen Türk İslam Ordusu askerlerinin anısına dikilen anıttaki Türkiye bayrakları indirilmiş ve bu davranışı kınayan Musavat Partisi ise Bakü'nün bu adımının sadece Ankara hükümetine karşı değil tüm

³⁴⁴ "Ermeni Açılımda ABD'nin Hesapları", *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

³⁴⁵ Cüneyt Akalın, "Azerbaycan'la Dayanışma ABD'yi Protesto", *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

³⁴⁶ Merve Aksuna, "Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler", *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

³⁴⁷ Sevim Erol, Emrah Taştan, "AKP ve FIFA'nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı", *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

Türkiye'ye yönelik faaliyet olduğunu belirterek “*ikili ilişkilerdeki gerginlik bile bu denli ciddi siyasi hataların yapılması için neden olamaz*” açıklaması yapmıştır.³⁴⁸ Sabah Gazetesi ise bu meseleyi “Azerbaycan'dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki” başlığıyla aktarmış, habere göre, Ermenistan'la imzalanan protokolün ardından Bursa'da oynanan Türkiye-Ermenistan futbol maçına Azerbaycan bayraklarının alınmaması üzerine Azerbaycan'dan gelen 'bayraklı' tepkide Azerbaycan, Bakü'de bulunan Türk Şehitliğindeki 5'i Türk 5'i Azeri 10 Türk bayraklarını kaldırmıştır. Bunun üzerine Türkiye ise, bu 'tek millet iki devlet' anlayışına yakışmayan bir yaklaşımdır mesajını verme kararı almış, Bakü ve Ankara'da girişimde bulunmuştur. Aliyev, Türkiye'ye doğalgazı dünya fiyatının 3'te 1 fiyatına sattıklarını ve yükseltmek istediklerini açıklamıştır. Aliyev, Azerbaycan'ın Avrupa pazarına kendi gazını ihraç etmeye hazır olduğunu, Türkiye dışında alternatif rota aradıklarını ve Yunanistan, Bulgaristan, İtalya, Romanya, Macaristan, Avusturya, Almanya, İsviçre'nin Azerbaycan gazını dünya fiyatından almak istediğini söylemiştir.³⁴⁹

Bakü'deki şehitlikteki Türk bayraklarının indirilmesine Ankara sert tepki göstermiş, Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçisi Zakir Haşimov, Dışişleri Bakanlığına çağrılıp “Şehitlikteki bayrak inmez” diye uyarılmıştır. Azerbaycan yetkilileri Türkiye'ye, “İnşaat faaliyetleri nedeniyle bayrakları indirdik” gerekçesini göstermiş, bir gün sonra ise Azerbaycan'daki tüm Türk şirketleri önündeki Türk bayrakları indirilmeye başlanmıştır. Bunun üzerine Azerbaycan basını, Türk şirketlerinde geniş denetim çalışmaları olduğunu yazmıştır. Diplomatik kaynaklar ise, “Bu tür gerginlikler, bizim ilişkilerimize uygun değil. Nasıl ki, Türk milleti için Türk bayrağı kutsalsa, Türk milleti için Azerbaycan bayrağı da kutsaldır” değerlendirmesini yapmışlardır.³⁵⁰

Karabağ şartı olmadan Türkiye-Ermenistan yakınlaşma sürecine Azerbaycan'ın doğalgaz kartını açması ve Bursa'da oynanan Türkiye-Ermenistan maçına FIFA tarafından Azerbaycan bayrağı girdirilmemesi kararına tepki veren Bakü'nün Türk bayraklarını indirme kararı alması gerginliğin dozunu yükseltmiştir. Bunun üzerine Bahadır Selim Dilek'in Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Sivil Toplum Örgütlerini Destekleme Konseyi Başkanı Ayaz Guliyev ile yaptığı söyleşide, Guliyev, AKP'yi Karabağ konusunda Azerbaycan'a söz verirken Ermenistan'a yönelik somut adımlar atmakla suçlamış ve Karabağ meselesi çözüme kavuşmadan süreç işlerse bu durumun iki ülkenin kardeşliğine değil tüm Türk dünyasına zarar

³⁴⁸ “Aliyev Gaz Kartını Açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ekim 2009.

³⁴⁹ Zübeyde Yalçın, “Azerbaycan'dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki”, *Sabah Gazetesi*, 18 Ekim 2009.

³⁵⁰ Bahadır Selim Dilek, “Ankara'dan Bakü'ye Sert Tepki”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

vereceğini dile getirmiştir. Ayrıca Guliyev, Türkiye'nin iki yolu bulunduğunu belirterek, “*ya Karabağ konusunda Azerbaycan'ın yanında yer alacak, işgal altındaki Azerbaycan toprakları kurtarıncaya kadar düşman ülkeyle ilişki kurmayacak ya da büyük güçlerin elinde alet olarak Karabağ sorunu çözülmeden Ermenistan ile imzalanmış protokolü onaylayıp tarihi hataya imza atacak*” demiştir. Guliyev, protokollerin onaylanmasına her iki kardeş ülkeden gelecek itirazın Türkiye-Ermenistan anlaşmasını da iflasa uğratacağını belirtmiştir.³⁵¹

Azerbaycan'da Azadlık Gazetesinde verilen habere göre, Ankara-Bakü arasındaki bayrak krizinin ardından Azerbaycan'daki Türk iş adamlarına yönelik baskılar artmış, Türk şirketlerine yönelik soruşturma başlatılmıştır. Gazeteye konuşan bir Türk iş adamı, vergi müfettişlerinden sağlık görevlilerine kadar çeşitli yetkililerin iş yerlerine gelerek, “Ya Erdoğan iktidarına karşı çıkın ya da Azerbaycan'ı terk edin” mesajı verdiklerini anlatarak “Aliyev-Erdoğan çekişmesinin kurbanı biz olmamalıyız” demiştir. Diğer yandan Azerbaycan Türk Kadınlar Birliği Başkanı Tenzile Rüstemhanlı, Azerbaycan'a desteğinden dolayı CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ı 20 Ekim 2009 tarihinde telefonla arayıp teşekkür ederek Türk Şehitliği'ndeki bayrakların tekrar göndere çekildiğini aktarmıştır.³⁵²

Cumhuriyet Gazetesi'nde Rus Resmi Haber Ajansı RİA Novosti'nin 12 Ekim 2009 tarihli Gagik Bagdasaryan'ın “Türk-Ermeni Yakınlaşması” isimli yazısı aktarılmış. Yazıda, İsviçre'nin Zürih kentinde, Yakın Doğu'da ve Güney Kafkasya'da jeoekonomik ve jeopolitik dengelerin kökten değişmesine yönelik ilk adımların atıldığı, Türk ve Ermeni Dışişleri Bakanları Davutoğlu ile Nalbandyan'ın ilişkilerin normalleşmesinde iki protokolü imzaladığı hatırlatılmıştır. Avrupa'daki tek kapalı sınır olan Türkiye-Ermenistan sınırını açmaya yönelik somut girişim sürecini Sarkisyan'ın başlattığı bildirilmiş, Erivan yönetiminin, Ankara ile ilişkilerin normalleşmesinin Ermeni soykırımını unutmak anlamına gelmediğini ve bunun Karabağ sorununun çözümüne bağlanmaması gerektiğini vurguladığı, Türkiye'nin protokolleri parlamentoya onaylatmakta gecikmesi veya onaylandıktan sonra uygulamada aksilik çıkarması durumunda Ermenistan'ın buna karşılık vereceği bilgisi verilmiştir.³⁵³

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Türkiye'nin Azerbaycan'dan ucuza doğalgaz aldığını söyleyen Cumhurbaşkanı Aliyev'in yanlış bilgilendirdiğini dile getirerek “*Yıllardan beri doğalgazı ucuza almamız fiziken de mümkün değil. Başlama tarihi 2007'nin*

³⁵¹ Bahadır Selim Dilek, “Azerbaycan ‘Ya O Ya Ben’ Diyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

³⁵² “Ya AKP'ye Karşı Çıkın Ya Gidin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

³⁵³ Gagik Bagdasaryan, “Türk-Ermeni Yakınlaşması”, çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

temmuzu, fiyat revizyon hakkı 2008'in nisan ayı. O yüzden ben yanlış bilgilendirildiği kanaatindeyim” demiş ve iki ülke arasındaki doğalgaz krizine üzüldüğünü söylemiştir.³⁵⁴

Türkiye-Azerbaycan gerginliği sürerken 22 Ekim 2009'da Bakü'de yapılacak 21. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) Dışişleri Bakanları toplantısına tüm dikkatler çevrilmiş, Dışişleri Bakanı Davutoğlu, toplantıya katılıp katılmama kararını son dakikaya bırakmıştır. Davutoğlu bir önceki gün ise, Azerbaycan topraklarının işgalden kurtarılmasının en temel milli meselelerinin başında geldiğini söylemiş, Azerbaycan'a güvence vererek, “Eski bir Türk deyişiyle; gök yere inse, Türkiye'nin bu pozisyonu değişmez” yönünde sözlerde bulunmuştur. Ayrıca TBMM Dışişleri Komisyonu üyelerinden oluşan bir heyet, Azerbaycan Milli Meclisi'nin davetlisi olarak 25-28 Ekim 2009 tarihleri arasında Azerbaycan'a gitmeye hazırlanmış, heyette AKP, MHP'li milletvekillerinin bulunacağı bildirilmiş ve CHP'li üyelerin ise ayrı bir heyetle gideceği açıklanmıştır.³⁵⁵ Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun KEİ toplantısı için Bakü'ye gitmesinden bir gün önce 21 Ekim 2009'da iki ülke arasında bayrak krizi tekrar alevlenmiş, Türkiye'nin Azerbaycan Büyükelçiliği bünyesinde faaliyet gösteren Diyanet İşleri Müşavirliği binası önündeki Türk bayrağı Azeri yetkililerce indirilmiştir. Bayrağın indirilmesine tepki gösteren Dışişleri Bakanlığı Bakü'ye nota vermiştir. Viyana Sözleşmesinin hatırlatıldığı notada, “*Bu sözleşme uyarınca söz konusu binanın önüne bayrak çekilir*” denilmiştir.³⁵⁶

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, protokollerle ilgili milletvekillerine bilgi vermiştir. Protokollerle soykırım iddialarıyla ilgili olarak bir komisyon kurulmasının öngörüldüğünü anlatan Davutoğlu, “... *Acı hatıralarla dolu göç hikâyelerimiz var. Ama biz bunları nakletmemişiz, başka birçok millet bunları nakletmiş, bize dönük tek taraflı hafızalar oluşmuş. Hedefimiz adil bir hafıza oluşturmak*” diye konuşmuştur. Protokolle gerçekleştirilmek istenen diğer bir hedefin, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki ihtilafın çözüme kavuşturulması olduğunu kaydetmiş ve protokolün birçok paragrafında tüm bölgede barış ve güvenliğin tesis edilmesine atıf yapıldığını söylemiştir.³⁵⁷ Bakanlar Kurulu, Türkiye-Ermenistan arasındaki protokolleri yasa tasarısı olarak TBMM'ye göndermiş, tasarının gerekçesinde, taahhütler ve sınırın açılmasına ilişkin uygulama takvimi de yer almış ancak sınırın kapatılması gerekçesi olan Karabağ sorununa değinilmemiştir.³⁵⁸ İsviçre'de Türkiye-Ermenistan arasında imza altına

³⁵⁴ “Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

³⁵⁵ Bahadır Selim Dilek, “Davutoğlu'nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

³⁵⁶ Bahadır Selim Dilek, “Azerbaycan'a Bayrak Notası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

³⁵⁷ “Hükümet TBMM'yi Bilgilendirdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

³⁵⁸ “Gerekçede Karabağ Yok”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

alınan protokollerin TBMM süreci başlamış, protokoller onay için 20 Ekim 2009'da TBMM Başkanlığı'na sunulmuş ve aynı gün Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, meclis kürsüsüne çıkarak protokollerle ilgili konuştuğu sırada kaçırdığı bir sözcükle bu sürecin itirafını yapmış, konuşmasını, “*kapsamlı bir normalleşmenin önünü açmak üzere bu protokolleri iki senedir son derece gizl... yoğun bir çabayla, hükümetimiz*” şeklinde düzeltmiştir. Diğer yandan, 22 Ekim 2009'da Bakü'de düzenlenen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Dışişleri Bakanları Toplantısı'na katılan Ahmet Davutoğlu Karabağ Azadlık Teşkilatı tarafından protesto edilmiştir. Bursa'daki bayrak gerginliğinden dolayı Türkiye'ye kırgınlığını belirten Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov ise Bakü Türk Şehitliği'nden kaldırılan Türk bayrağının ne zaman asılacağına dair bilgi vermektan kaçınmıştır.³⁵⁹

Cüneyt Akalın'ın “‘Kazan Kazan’ Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına” adlı köşesinden önemli kesitler şöyledir: “*Türkiye'nin yaşadığı dramı en iyi Azeriler, Azerilerin yaşadıklarını en iyi Türkler anlıyor, Bakü-Ceyhan hattı ile başlayan ortaklık giderek geliyordu. Azerbaycan Türkiye için yaşamsal önemdeydi çünkü rüzgârlı (külekli kent) Bakü, Türkiye'nin Asya'ya açılan kapıydı. BOP'çular AKP hükümeti ile elele bu sürece çomak soktular. Türkiye ile Azerbaycan arasına kama soktular. Hükümet, Talat Paşa Komitesi'nin ve pek çok namuslu aydının uyarılarına kulak tıkadı, BOP eşbaşkanının yolunu açtı. “Kazan kazan” aldatmacası, ülkeyi Batı'ya pazarlama çabaları Türkiye Azerbaycan dostluğunu sarstı. Aslında duygusal kopuş iki hafta kadar önce fiilen başladı. Haydar Aliyev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne bir dostluk işareti olarak armağan ettiği dev parkta yapılan ve Bakü'deki en güzel elçilik sıfatını taşıyan Türkiye elçiliğinin önünde yapılan gösteride filmin koptuğu apaçık ortaya çıktı. Medyanın gizlediği sadece Ulusal Kanal'ın verdiği haberde Karabağ Azadlık Hareketinin lideri Nagi, Gül-Erdoğan-Davutoğlu üçlüsünün resimlerini elçiliğin önünde yakıyor, üçlüyü istenmeyen adam ilan ediyordu. Eylemin resmi Azeri gazetelerinde yayımlandı. Şehitler Hiyabanı'ndaki Türk bayrakları da o günlerde indirildi. Ne acı, oysa orada binlerce Anadolu evladı yatıyordu.”³⁶⁰*

Leyla Tavşanoğlu'nun Sarkisyan'a yakınlığıyla tanınan Uluslararası İlişkiler Uzmanı Tigran Mkrtçyan ile Ermenistan açılımı ve imzalanan protokoller üzerine röportajında Mkrtçyan, “*Protokolün müzakere sürecinde her iki taraftan da hiçbir ön koşul masaya getirilmedi. Hele Karabağ telaffuz bile edilmedi. Hiçbir Ermeni lider Karabağ'ı geri vermeye teşebbüs dahi edemez. Ederse gider*” ifadelerini kullanmıştır. Mkrtçyan, “*Ermenistan hükümeti,*

³⁵⁹ “İki Yıl ‘Gizl...’ Çalıştık”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.

³⁶⁰ “‘Kazan Kazan’ Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.

Türkiye'nin sınırlarını onaylayarak önemli bir adım attı. Böylece önemli bir uzlaşuya da imza atmış oldu. Bu konu Ermenistan içinde ve diasporada şiddetli tartışmalara yol açtı” diye eklemiştir. İmzalanan protokole diasporanın bir kesiminin sert tepki gösterdiğini bildiren Mkrçyan, “Diaspora soykırımın bir sonucudur. Nedeni değil. Ermenistan tarafı protokolü imzalayınca diaspora, “Bunu yapmadan önce bütün Ermeni milletine danışılması gerekirdi. Çünkü Türkiye’yle Ermenistan’ı ilgilendiren her konu diasporayı da ilgilendirir. Ermenistan hükümeti Türkiye’nin sınırlarını ve toprak bütünlüğünü tanımadan önce diasporayı da hesaba katmalıydı” diye tepki gösterdi” demiştir.³⁶¹

Protokollerin ardından gerilen Ankara-Bakü ilişkileri İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Komitesi (İSEDAK)’ne de yansımıştır. İSEDAK’ın Bakanlar Toplantısına Azerbaycan’ın katılımı düşük olmuş ve Azerbaycan toplantıya Ekonomik Kalkınma Bakan Yardımcısı Sevinç Hasanova ile katılmıştır.³⁶² Diğer yandan, Başbakan Erdoğan, AK Parti MKYK toplantısında, gerilen Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinde normalleşme sinyali vererek Azerbaycan’la karşılıklı olarak vizenin kaldırılması için ilke kararına varıldığını bildirmiştir.³⁶³

ABD’de düşünce kuruluşu Jamestown Foundation tarafından yayımlanan Eurasia Daily Monitor dergisi, Azerbaycan’ın son dönemde Rusya, Bulgaristan, İran ile yaptığı gaz anlaşmalarını ve Şah Deniz ile ilgili Türkiye ile yaşanan sıkıntıların giderilemediğini hatırlatarak “Azerbaycan alternatif gaz rotalarını arıyor. Ankara’ya güçlü bir sinyal gönderiyor” yorumunu yapmıştır. Aliyev’in, 13 Kasım 2009’da Bulgaristan ziyareti sırasında, “Kaynaklarımızı farklı güzergâhlardan ihraç etmek istiyoruz” sözlerine de dikkat çekilmiştir.³⁶⁴

Ermenistan Dışişleri Bakanı Eduard Nalbantyan, Türk hükümetinin Karabağ konusunda ön şart getirmesini doğru olmadığını vurgulayarak, “ABD, Rusya, Fransa hepsi bizimle aynı görüşte. Bunlar tamamen ayrı süreçlerdir. Bu konuları birbirine bağlamak hem bizi hem süreci tehlikeye düşürür. Türkiye, Yukarı Karabağ sorununu çözmek istiyorsa karışmamalı” demiştir.

365

Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memediyarov’u Ankara’da ağırlamış, Türkiye Azerbaycan arasında 25 Aralık 2009 tarihinde imzalanması

³⁶¹ Leyla Tavşanoğlu, “Karabağ’ın Adı Bile Geçmedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2009.

³⁶² Duygu Güvenç, Ufuk Şanlı, “Azerbaycan’dan Düşük Katılım”, *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2009.

³⁶³ Ergun Aksoy, “Azerbaycan’la Vizesiz Dönem”, *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2009.

³⁶⁴ “Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor”, *Sabah Gazetesi*, 20 Kasım 2009.

³⁶⁵ Bilge Eser, “Ermenistan: Karabağ’a Karışmayın”, *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2009.

beklenen karşılıklı vize muafiyet anlaşması, Bakü'den kaynaklanan 'teknik ve bürokratik' sebeplerle imzalanamamıştır.³⁶⁶

İki protokolle ilgili onay sürecinde, Ermenistan Anayasa Mahkemesinin protokoller hakkında yayımladığı, soykırımın uluslararası alanda tanınması, Yukarı Karabağ şartına bağlanmaması, sınırların açılması karşılığında diplomatik ilişkilerin başlamasını öngören kararına Dışişleri Bakanı Davutoğlu, sert tepki göstererek Ermeni meslektaşı Nalbantyan'a, "*Anlaşmanın hedefini ve felsefesini yok sayamazsınız*" ifadelerini kullanarak bu 3 konuda çelişkileri giderin demiştir. Davutoğlu, mahkeme kararının kabul edilemez bir biçimde ön koşullar ve kısıtlayıcı yorumlar içerdiğini belirterek, "*Biz imzalanan protokollerin ruhu ve lafzına bağlı kalmaya devam ediyoruz. Sizden de aynı kararlılık ve iyi niyeti bekliyoruz*" demiştir. Türkiye, Erivan'la ilişkilerin geliştirilmesi için bölgesel istikrar ve Yukarı Karabağ sorununun da paralel olarak çözülmesini isterken Ermenistan ise anlaşmanın ikili ilişkileri kapsadığını belirterek, üçüncü bir tarafla ilişkilendirilemeyeceğini ifade etmiştir.³⁶⁷

Davos'ta konuşan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye ile doğalgaz fiyatı konusunda uzun süredir devam eden görüşmelerden sonuç çıkmamasına tepki gösterip, Türkiye'nin doğalgaz için ödediği fiyatın düşüklüğünden yakılarak "*Bu şartlarda devam edemeyiz*" demiştir. Ayrıca Aliyev, Nabucco projesinin de belirsizliklerle dolu olduğundan şikâyet etmiştir.³⁶⁸

Azerbaycan, Türkiye'ye gazın bin metreküpünü 120 dolara satmaktayken gaz fiyatlarının 2009'da 400 dolara çıkmasıyla Azerbaycan masaya yeni bir sözleşme isteğiyle gelmiştir. Enerji Bakanı Taner Yıldız, Azerbaycan ile Şah Deniz 1'den gelen gazın fiyatı, Şah Deniz 2'den alınacak gaz ve transit ücretlerinin bir paket halinde görüşüldüğünü belirterek, "*Aslında fiyat konusunda prensipte anlaştık. Ancak Türkiye Ermenistan meselesinde tam güvence verdiyse de ikna edemedik herhalde*" demiştir.³⁶⁹

ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin 4 Mart kararının ardından Ankara, Karabağ sorununun çözümünü hedefleyen Minsk Grubu'nun çalışmalarını büyüteç altına almış, Ermenistan'la imzalanan iki protokolün onaylanması için "önceki statüye" geri dönülmesini isteyen Türkiye, Erivan üzerinde baskısını da arttırmıştır. Cumhurbaşkanı Gül, ABD'de kabul edilen Ermeni soykırım tasarısının Türk halkı nezdinde hiçbir itibarının olmadığını belirtmiştir.

³⁶⁶ Duygu Güvenç, "Azerbaycan ile Vize Kaldırmaya Rötür", *Sabah Gazetesi*, 26 Aralık 2009.

³⁶⁷ Duygu Güvenç, "Ermenistan'la İki Anlaşmada 3 Pürüz", *Sabah Gazetesi*, 21 Ocak 2010.

³⁶⁸ 'Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz', *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

³⁶⁹ "Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik", *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.

Ermenistan'la protokollerle ilgili 24 Nisan'a kadar adım atmayacağını açıklayan Türkiye, Washington'a "Tasarı ile baskı yapma, boyun eğmeyiz", Erivan'a da "88 yıl sonra iki ülke arasındaki normalleşme sürecine sahip çıkılmalı" çağrısı yapmıştır.³⁷⁰

Ermenistan'ın eski Cumhurbaşkanı Levon Ter-Petrosyan'ın dışişleri danışmanı ve dışişleri bakan yardımcısı olarak görev yapmış tarihçi Gerard Libaridian, Türkiye-Ermenistan yakınlaşma sürecinin kısa vadeli çıkarlara kurban edildiğini söyleyerek Ankara ve Erivan'ın bu süreçte yanlış hesap yaptığını kaydetmiştir. Türkiye'nin tarih komisyonu önerisiyle Ermeni soykırım savlarını durdurabileceğini düşünmesi kendini kandırmaktan bir şey değil diyen Libaridian, "*Türkiye bunun soykırımın tanınmasını durdurabileceğini düşünerek yanlış hesap yaptı. Ermenistan'ın yanlış hesabı ise, Türkiye'nin bu süreci Dağlık Karabağ sorunuyla ilişkilendirmeden yürütülebileceğini düşünmek oldu*" demiştir.³⁷¹

Türkiye ile Ermenistan arasında 10 Ekim 2009'da protokoller imzalandığında öngörülen takvim uygulanamamış ve süreç tıkanık kalmıştır bu kez Obama yönetimi, Türkiye ile Ermenistan arasında Ekim 2009'da imzalanan protokollerin uygulanması için düğmeye basmıştır. Erdoğan ile Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan'ın ABD'deki nükleer zirve vesilesiyle görüşme yapması beklenmiştir. Rus Regnum Ajansı ise, bu görüşmede ABD'nin çıkarına uygun kararlar alınacağını ve Azerbaycan'ın dışlanacağını yazmıştır.³⁷² 11 Nisan 2010 Pazar günü ABD'ye giden, Nükleer Güvenlik Zirvesi için Washington'da bulunan ve Obama ile görüşen Başbakan Erdoğan, 47 ülkenin temsil edildiği zirveye Nükleer gücü olmadığından Azerbaycan'ın toplantıya çağırılmamasını eleştirerek, "*Ermenistan'la normalizasyon sürecinde bu şart. Azeriler de burada olmalıydı. Kafkaslar'da istikrar tek ayaklı yürümez*" demiştir.³⁷³ BM Nükleer zirvesi için ABD'de bulunan ve Washington'daki düşünce kuruluşu Dış İlişkiler Konseyi'nde konuşma yapan Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Ermenistan'la normalleşme sürecinde Karabağ sorununu ön koşul olarak ortaya koymadıklarını söylemiştir. Davutoğlu'nun açıklamalarının, Karabağ'ın Azerbaycan'dan kopması sorunu ile Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinin 'iki ayrı süreç' olarak ilerletilmesini isteyen Amerikan politikasıyla benzerliği de dikkat çekmiştir.³⁷⁴ Bu süreçte Azerbaycan, Türkiye-Ermenistan arasındaki protokolleri destekleyen ABD'ye tepki göstererek ABD ile düzenleyeceği ortak tatbikatı iptal etmiştir. Cumhurbaşkanı Aliyev'in bir yardımcısı ise, bir

³⁷⁰ Duygu Güvenç, "Ankara'dan Çifte Uyarı", *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.

³⁷¹ Elçin Poyrazlar, "Ankara ve Erivan'ın Hesap Hatası", *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Mart 2010.

³⁷² Evren Mumcu, "Bakü'yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi", *Aydınlık Dergisi*, 11 Nisan 2010.

³⁷³ "Azerbaycan da Zirveye Katılmalydı", *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2010.

³⁷⁴ Elçin Poyrazlar, "Yukarı Karabağ'da Geri Adım", *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2010.

önceki hafta yaptığı açıklamada, ABD'nin Karabağ'da Erivan'a destek vermesi nedeniyle ABD'yle ilişkileri gözden geçirebileceklerini söylemiştir.³⁷⁵

Yeni Asır TV'ye konuk olan Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Sivil Toplum Kuruluşları Devlet Konseyi Başkanı Ayaz Guliyev ve yardımcısı Alimammad Nuriyev, Ermenilerin soykırım yalanlarına iki ülkenin birlikte karşı çıkmasını istemiştir. Guliyev, “22 ülke Ermeni yasa tasarısı ile ilgili karar alırken, Türkiye ve Azerbaycan yeteri kadar lobi oluşturamadı. Arşivlerimizi açıp, paneller, sergiler yapmalıydık” demiştir. Ayrıca Guliyev, Ermenilerin hala Ağrı Dağı'nı Ararat olarak isimlendirip Anayasalarında Ermeni soykırımının yer aldığını belirterek, Türkiye'nin iyi düşünüp hareket etmesi gerektiğini, Karabağ sorunu çözülmeden sınırların açılmaması gerektiğini dile getirmiştir.³⁷⁶

Azerbaycan'la Nisan 2008 tarihinden itibaren Türkiye Ermenistan ilişkileri gölgesinde devam eden doğalgaz fiyatı görüşmesinde nihai anlaşmaya varılmış, sürpriz bir ziyaretle Ankara'ya gelen Azeri Milli Petrol Şirketi Başkanı Rövnag Abdullayev ile görüşen Enerji Bakanı Taner Yıldız, anlaşamadıkları konularda Başbakan Erdoğan'ın hakemliğinde anlaşmaya varmıştır. Azerbaycan'dan alınan bin metreküp doğalgaz için yaklaşık 120 dolar ödeyen Türkiye, aynı gaz için Rusya'ya 300 doların üzerinde ödeme yapmaktaydı. Yıldız, “Her iki taraf da anlaşma için adım attı. Hem piyasanın serbestleşmesi için Azeri tarafının koyabileceği katkılar hem fiyatın makul seviyede kalması hem transit taşımacılık tarifesine her iki tarafın saygı duyması gibi, 3 temel konuda Başbakanımızın hakemliğinde prensip kararına vardık” demiştir.³⁷⁷

Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in 11-12 Mayıs 2010'da Ankara'yı ziyaretinde Cumhurbaşkanı Gül, Rusya'dan, Bakü ve Erivan üzerindeki etkisini kullanarak Karabağ sorununun çözümü için yapıcı etkisini kullanmasını istemiş Medvedev ise, elinden geleni yapacağını söylemiştir.³⁷⁸

Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan, Türkiye'nin Yukarı Karabağ sorununun çözümüne müdahil olmasına izin vermeyeceklerini söyleyerek Türkiye'yi 'normalleşme sürecinin tamamen başarısız olması için her gün çaba göstermekle' suçlamıştır. Türk tarafının sürekli önkoşul ileri sürerek zaman kazanmaya çalıştığını ve sürecin başarısız ilerlediğini belirten Sarkisyan, “Ermenistan'a protokolleri onay sürecini askıya almaktan başka çare

³⁷⁵ “Azerbaycan'dan ABD'ye Protokol Tepkisi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Nisan 2010.

³⁷⁶ Şirvan Bektaş, “Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Nisan 2010.

³⁷⁷ Mehmet Nayır, “Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi”, *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2010.

³⁷⁸ Duygu Güvenç, Yahya Bostan, “Karabağ İçin Söz”, *Sabah Gazetesi*, 13 Mayıs 2010.

bırakmadı” demiştir. Diğer yandan, Ermenistan ordusunun savaş meydanlarında doğduğunu, Ermenistan’ın 10 katı büyüklükte ülkelerle başa çıkabileceğini belirterek Azerbaycan’a mesaj göndermiştir.³⁷⁹

Ermeni protokollerinden önce Azerbaycan Türkiye’ye diğer ülkelere oranla yüzde 30 indirimli gaz vermekteydi, protokollerin imzalanması ve maçta bayrak krizinin ortaya çıkmasından sonra Azerbaycan, doğalgazda yeni fiyatlandırma talebi sonrası, Türkiye’de toplanan Asya Zirvesi’nin ardından Enerji Bakanı Taner Yıldız, Azerbaycan’la yapılan anlaşmalarla ilgili “*yeni bir fiyat anlaşması yaptık, rakam açıklamayacağız*” demiş ancak rakam Rus ve Azerbaycan basınında yer almış ve Türkiye Azerbaycan’la mevcut gaz anlaşmasına yüzde yüz zam yapmıştır.³⁸⁰

Türkiye-Ermenistan arasındaki normalizasyon sürecinde sekteye uğrayan Ankara-Bakü ilişkileri, bu sürecin dondurulmasıyla yeniden hız kazanmış, Cumhurbaşkanı Gül, 4 ay içinde Bakü’ye ikinci ziyaretini 16 Ağustos 2010’da gerçekleştirecektir ve 1992’de iki ülke arasında imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması özellikle askeri alanda güncellenecektir. Diğer yandan Başbakan Erdoğan’ın Mayıs 2010’da Bakü’ye yaptığı ziyaretin ardından İstanbul’a gelen Cumhurbaşkanı Aliyev’in ziyareti sırasında iki ülke arasındaki Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Anlaşması ve Vize Muafiyet Anlaşması imzalanamamıştır ve bu iki metin üzerindeki müzakereler devam etmiştir.³⁸¹ Cumhuriyet Gazetesi’nde, Vremya Novostey Gazetesi’nde yer alan 19 Ağustos 2010 tarihli Artyom Erkanyan’ın “Ankara-Bakü Zıtlaşması...” adlı yazısı yer almış, Erkanyan, Cumhurbaşkanı Gül’ün Azerbaycan’ı ziyaretinin iki ülke arasında ciddi sorunlar olduğunu ortaya koyduğunu bildirmiştir. İki ülke arasında imzalanan stratejik ortaklık ve karşılıklı yardım anlaşması imzalandığı, Bakü’nün bu anlaşmayı ‘Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü yeniden kurmaya yönelik’ ittifak anlaşması gibi göstermeye çalışmasına karşılık, Gül’ün Ankara’ya döndüğünde yaptığı açıklamayla Bakü’yü hayal kırıklığına uğrattığı, Gül’ün “*Bizim Azerbaycan’la eski bir ortaklığımız var ve biz sadece, 1994 yılında imzalanmış olan anlaşmayı yenilemeye karar verdik*” dediği ve anlaşmanın üçüncü bir ülkeyi hedef almadığını söylediği aktarılmıştır. Ziyaret sırasında iki ülke arasında vize rejiminin kaldırılması konusunda anlaşmaya varılamadığı, Türkiye’nin bu vize rejiminin kaldırılmasını istediği lakin Azerbaycan’ın hem yurtdışına göçleri hızlandırabileceği hem de Türkiye’nin iç siyasetine müdahalesini arttırabileceği için sıcak bakmadığı bilgisi verilmiştir.³⁸²

³⁷⁹ “Sarkisyan’dan Şaşırtan Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 2010.

³⁸⁰ “Azeri Gazını Yüzde Yüz Zamlı Alacağız”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Haziran 2010.

³⁸¹ “Bakü’ye 4 Ayda İkinci Ziyaret”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ağustos 2010.

³⁸² Artyom Erkanyan, “Ankara-Bakü Zıtlaşması...”, çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2010.

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı" başlıklı haberine göre, Azerbaycan'daki Azadlık Gazetesi'nin ülkede Türk bayrağının asılmasının yasaklandığını duyurması üzerine Ankara-Bakü arası gerilmiş, Türkiye'nin Bakü Büyükelçisi Hulusi Kılıç'ın, Azerbaycan makamlarından bilgi istemesi üzerine Azerbaycanlı yetkililer "Bizim böyle bir talimatımız yok" cevabını vermiştir. Azerbaycan Sivil Toplum Kuruluşlarından Sorumlu Konsey Başkanı ve Milletvekili Ayaz Guliyev ise Cumhuriyet'e, "Bizde seçimler olduğu için gündem çok gergin. Bundan istifade etmeye kalkanlar var" açıklaması yapmıştır.³⁸³ Yeni Asır Gazetesi ise "Azerbaycan'da Türk Bayrağı Bilmecesi" başlığıyla konuyu aktarmıştır. Habere göre, Azadlık Gazetesi Bakü'nün bazı bölgelerinde otobüs ve işyerlerine Türk bayrağı asılmasının yasaklandığını duyurmuş bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı harekete geçmiş, Bakü Büyükelçiliği, Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı'ndan bilgi istemesi üzerine Bakanlık, "Türk bayrağının yasaklanması gibi bir karar söz konusu değil" yanıtını vermiştir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, "Azerbaycan ve Türkiye arasında kriz yok. Basın haberleri üzerinden kardeş Azerbaycan ile sıkıntı varmış gibi görüntü uyandırılmasın. Azerbaycan ve Türk bayrakları, Azerbaycan ve Türk halkı için aynı derecede saygı duyulan bayraklardır" demiştir. Diğer yandan, yasak kararının Azerbaycan Ulaştırma Bakanı Ziya Memmedov tarafından alındığı iddia edilmiştir.³⁸⁴

Azerbaycan medyasının askeri kaynaklara dayanarak verdiği haberde, Azerbaycan ordusunun T-72 tanklarının modernleştirilmesi projesini, İsraili Elbit Systems'in üstlenmiş, Elbit, Azerbaycan'da bazı tanklarda test çalışması yapmış, Aselsan da eşzamanlı olarak Nahçıvan'da tanklarda atış kontrol sistemlerini test etmiştir. Sonunda ise Azerbaycan hükümeti Elbit'i Aselsan'a tercih etmiştir.³⁸⁵

2010 yılı sonlarına doğru ise Azerbaycan hükümeti yabancı ülke vatandaşlarına sınır kapılarında vize verme uygulamasına son vermiş, Türk vatandaşları önceden olduğu gibi vizelerini Azerbaycan'a gittiklerinde sınır kapılarında almaya devam edecekken, diğer ülke vatandaşları ise vizelerini buldukları ülkedeki Azeri konsolosluk birimlerinden almak zorunda kalmıştır.³⁸⁶

³⁸³ Bahadır Selim Dilek, "Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ekim 2010.

³⁸⁴ "Azerbaycan'da Türk Bayrağı Bilmecesi", *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ekim 2010.

³⁸⁵ "Bakü'nün Tercih İsrail", *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2010.

³⁸⁶ "Türkleri Hâlâ Seviyorlar", *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2010.

2.1.3. İnan ile Hazar Gerginliği

Azerbaycan ile İnan arasında Türkiye'nin de karıştığı bir sorun olarak yansıtılan Hazar'ın statüsü sorunu Sovyetler'in dağıldığı 1991'den beri gündemde olmuş ve bu sorun, ABD tarafından bölge ülkelerinin arasını açmak için kullanılmıştır.³⁸⁷ SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni bağımsız devletler ile İnan arasında Hazar Denizi'nin paylaşımında yapılan görüşmelerde olumlu sonuca ulaşılamaması Bakü-Tahran arasında Hazar gerginliğine neden olmuştur.³⁸⁸ Azerbaycan, 1998 yılında Batılı şirketlerle Alov, Araz ve şerg yataklarının işletilmesi için anlaşma imzalamıştır. Anlaşma imzalanırken karşı çıkmayan İnan³⁸⁹ yaklaşık üç yıl sonra yani 2001 yılında bu yatakların kendisine ait olduğunu açıklamış ve Azerbaycan'a yönelik tavrını sertleştirmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in resmi daveti zerine 9 Ocak 2001 tarihinde Rusya lideri Putin Bakü'ye gitmiş, Aliyev ile Putin, Hazar'daki statü sorunu ve petrol yataklarının ortak kullanımı ile Bakü deklarasyonunun da yer aldığı 8 anlaşma imzalamıştır.³⁹⁰

Petrol'den daha fazla pay almak isteyen Azerbaycan, Rusya, İnan, Türkmenistan ve Kazakistan Hazar'ın statüsü konusunda farklı görüşleri savunmuştur. Türkiye'nin, Hazar Denizi'nin statüsü konusundaki görüşlerini "Ege tezleri" ne göre değerlendirmeye aldığı ğrenilmiş, Azerbaycan ile İnan arasında Hazar'da yaşanan gerilim Ankara'nın dikkatini bölgeye tekrar çekmiş ve diplomatik kaynaklar, Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanında olduğu ancak komşusu İnan'ı da karşısına almak istemediğini bildirmiştir. Rusya, pazarlık masasında Hazar'ın hukuki açıdan kapalı deniz yani bir gl olduğunu savunmuş, Azerbaycan ise, Hazar'ın uluslararası gl olduğunu savunmuştur. Hazar'ın zenginliği beş kıyıdaş ülke arasında eşit dağılmamış ve 4 Trilyon dolarlık petrolden dolayı komşular sorun yaşamıştır, bu kıyıdaşlar Hazar'ın statüsünü belirlemek için Ekim 2001'de tekrar masaya oturacaktır.³⁹¹

Hazar'da araştırma yapan Geofizik-3 adlı Azeri araştırma gemisini İnan tehdit etmiş ve silah zoruyla geri dönmeye zorlamıştır. Bu olaydan kısa süre sonra İnan uçakları Azerbaycan hava sahasını 50 dakika süreyle ihlal etmiştir. Türkiye ise İnan'a nota vererek Azerbaycan'ın arkasında olacağını bildirmiştir. Böylelikle Türkiye ile İnan arasında gerginlik başlamıştır.³⁹²

³⁸⁷ Fikret Akfırat, Güneş Halıcioğlu, "Aliyev, ABD'ye Rağmen Tahran'a Gidiyor", *Aydınlık Dergisi*, 19 Ağustos 2001.

³⁸⁸ "Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği", *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2001.

³⁸⁹ Azerbaycan, 26 Temmuz 2001. Aktaran: Araz Aslanlı, İlham Hesenov, "Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası", Platin Yayınları, Ankara 2005, (s.238).

³⁹⁰ "Aliyev'le Putin Kucaklaştı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2001.

³⁹¹ "Hazar Paylaşılamıyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.

³⁹² "İnan, Gerilimi Tırmandırıyor", *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ağustos 2001.

Azerbaycan'a yönelik tehditlerini arttıran İran'ın, Hazar'daki donanması tehlikeli bir güç haline gelmiştir. Hücumbotları ve devriye gemilerinden oluşan 4 donanması, Azerbaycan'a yakın bölgede çeşitli savaş uçaklarının bulunduğu 5 ayrı hava üssü bulunmuştur. Hazar petrollerinin paylaşımı konusunda Azerbaycan'la anlaşamayan İran, Azerbaycan araştırma gemilerini silah zoruyla uzaklaştırarak bölgede gerilimi arttırmıştır. İran'ın Azerbaycan'a yönelik bir saldırı için hazır olduğu da bildirilmiştir. Diğer yandan Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçisi Mehmet Aliyev, Hazar'ın statüsünden kaynaklanan gerginlik nedeniyle Ankara'nın İran'a yönelik tepkisini doğal karşılayarak “*Bize dokunan Türkiye'ye dokunmuş olur*” demiş ve devamında “*Tek işgalci Ermenistan'dır ve biz onlarla savaş durumundayız. Diğer komşularımızla iyi ilişkiler içinde olmak isteriz*” ifadelerini kullanmıştır.³⁹³ Daha sonra ise, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Vilayet Guliyev ile İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi'nin telefonda görüştüğünü bildiren İran resmi haber ajansı İRNA, Azerbaycan ile İran arasında Hazar'la ilgili tartışmalardan kaynaklanan yanlış anlamaların çözüldüğünü duyurmuştur.³⁹⁴

ABD, Kafkaslarda bu kez Azerbaycan ile İran arasında gerginliği körüklemiştir. Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Eylül ayında İran'a gitmeyi planlamış ve ABD, Aliyev'in gezisi aleyhinde yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü iki ülke arasındaki ilişkilerde İran'ı suçlayan bir açıklama yapmış, CNN International kaynaklı haberlerde ve uluslararası ajanslarda, Aliyev'in ziyaretini, Hazar sorunu nedeniyle iptal edeceği ileri sürülmüştür. Ancak Aliyev, ziyaret iptalinin söz konusu olmadığını açıklamıştır. Bölgenin zengin petrol yatakları dolayısıyla Amerikan ve İngiliz dev petrol şirketleri bu sorunun kaşınmasında başrol oynamıştır. ABD'nin çabasına rağmen kıyıdaş ülkeler anlaşmadan yana olmuşlardır.³⁹⁵

İran'ın, Azerbaycan'ın araştırma gemisine müdahalesi ve savaş uçaklarıyla Azerbaycan hava sahasını bir saate yakın ihlal etmesi üzerine Ankara'nın Tahran'a nota vermesi, Ankara-Tahran arası ipleri germiştir. Ayrıca Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu da 2001 yılı ilk mezunlarını verecek olan Azerbaycan Harp Okulu'nun mezuniyet törenine katılmaya hazırlanmış ve Ankara, uluslararası yarışmalarda derece almış gösteri jetleri olan “Türk Kuşları” nı program dışı olarak Bakü'ye göndermeyi planlamıştır.³⁹⁶ Genelkurmay Başkanı Kıvrıkoğlu'nun 23-25 Ağustos 2001 tarihleri arasında Azerbaycan'a yapacağı gezi

³⁹³ “İran, Hazar'a Asker Yığıyor”, *Sabah Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.

³⁹⁴ “İran-Azerbaycan Anlaşılıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ağustos 2001.

³⁹⁵ Fikret Akfırat, Güneş Halıcıoğlu, “Aliyev, ABD'ye Rağmen Tahran'a Gidiyor”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Ağustos 2001.

³⁹⁶ “Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2001.

sırasında 10 uçaktan oluşan bir F-16 filosunun da Azerbaycan'a gidiyor olması İran'ı tedirgin etmiş, 19 Ağustos 2001'de açıklama yapan İran Dışişleri Bakanlığı'ndan üst düzey bir yetkili, Türkiye'nin güç gösterisinin karşılıksız kalmayacağını bildirmiştir. Tehran Times gazetesine konuşan ismi açıklanmayan yetkili, "*Türkiye'nin bu maceracı jesti karşılıksız kalmayacaktır*" ifadesini kullanmış ayrıca yetkili, Azerbaycan'la askeri ilişkilerini güçlendirmeye hazır olduğunu açıklayan ABD'yi de gerilimi artırmaya çalışmakla suçlamıştır. Bunun yanında, 1-2 gemiden oluşan küçük bir donanması olan ve savunma gücü zayıf olan Azerbaycan, hava gücü de bulunmadığı için İran'ın hava gücünden çekinmiştir. Bu nedenle Patriot SS-300 füzeleri olarak kendini güçlendirmeye çalışmıştır. İran ise Azerbaycan'a kıyasla askeri bir dev niteliğindedir. Diğer yandan Ermenistan da gözdağı vermeye çalışmış, Ermenistan ile Rusya ortak tatbikat düzenleyerek, Türkiye'ye karşı yürütülecek bir savaşın provasını yapmıştır.³⁹⁷

Kıvrıkoğlu'na eşlik edecek Türk Yıldızlarının Bakü semalarında gösteri uçuşu gerçekleştirmeye hazırlanması Tahran yönetimini kaygılandırmıştır. Türk Yıldızları filosu, Kıvrıkoğlu'nun ziyareti öncesi 22 Ağustos 2001'de Bakü'ye gitmiştir. Kıvrıkoğlu, Bakü ziyaretiyle hem İran hem de Ermenistan'a 'Azerbaycan'ın yanındayız' mesajını vermeyi ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Azerbaycan ordusunu yeniden yapılandırma çalışmaları hakkında bilgi almayı planlamıştır.³⁹⁸ İran'ın Azerbaycan'a yönelik tehditkâr tutumuna Bakü'ye giderek cevap verecek olan Kıvrıkoğlu, Türkiye'nin Azerbaycan'ı dost ve kardeş ülke olarak kabul ettiğini vurgulamayı, bu ülkeye yapılacak olumsuz davranışların Türkiye'ye yapılmış sayılacağını ifade etmeyi planlamıştır. Ayrıca ziyaret sırasında Türk Hava Kuvvetleri'nin akrobasi timi Türk Yıldızları da gösteri uçuşu yapacaktır.³⁹⁹ Yalçın Doğan, "Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı" adlı köşesinde bu konuyu ele almıştır. Doğan köşesinde, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu'nun 23 Ağustos 2001'de Bakü'ye gideceği, yanında gösteri uçakları F-5'lerin olacağını, İran medyasının çığırkanlık yaparak Türkiye'nin İran'a güç gösterisi yaptığını yazdığı, oysa Bakü ziyaretinin önceden planlandığını ve Bakü'nün Kıvrıkoğlu'nu Harp Okulu mezuniyet törenine davet ettiği çünkü, okulun hocalarının Türk subaylarından oluştuğunu yazmıştır. İran'ın bu ziyaretten kaygı duymasının nedeninin Hazar Denizi anlaşmazlığı olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca Yalçın Doğan yazısında, Azerbaycan'ın ABD şirketleriyle birlikte Hazar'ın Araz-Sharg bölgesinde petrol, doğalgaz aradığını İran'ın ise o bölgenin kendisine ait olduğunu savunarak arama yapan gemilerin üstüne savaş uçaklarını gönderdiğini, gerginlik sırasında Aliyev'in danışmanlarından birinin "*Dost ve kardeş Türkiye*

³⁹⁷ "İran, Gerilimi Tırmandırıyor", *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ağustos 2001.

³⁹⁸ "Kıvrıkoğlu'nun Bakü Çıkarması", *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

³⁹⁹ Hale Köşüş, "Kıvrıkoğlu'ndan İran'a: Tehditlerden Vazgeçin", *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.

bizim yanımızdadır, bizim hiç kimseden korkumuz yoktur” deyince Tahran’ın rahatsız olduğu hatırlatması yapmıştır. Kıvrıkoğlu’nun ziyaretinin de bu olayların yaşandığı döneme denk geldiğini vurgulamıştır.⁴⁰⁰

Bakü ziyareti 1 gün ertelenen Orgeneral Kıvrıkoğlu, 25 Ağustos 2001 tarihinde Azerbaycan’a gitmiş, ziyaret sırasında Türk Hava Kuvvetleri akrobasi timi Türk Yıldızları da gösteri yapmaya hazırlanmıştır. Türk Yıldızları ilk gösterilerini 24 Ağustos 2001 tarihinde Azadlık Meydanı üzerinde gerçekleştirmiştir. İkinci gösteriyi ise 25 Ağustos 2001’de Bakü Harp Okulu üzerinde gerçekleştirmeye koyulmuştur. Kıvrıkoğlu 26 Ağustos 2001’de de Türkiye’ye dönmeyi planlamıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Dış İlişkiler Müşaviri Navroz Mamedov, İran’ın korkmaması gerektiğini ve bu gösterinin Azerbaycan ile Türkiye arasındaki işbirliğini gösterdiğini belirterek *“Azerbaycan, herhangi bir ülkeye karşı oluşturulacak bloka katılmaya ya da bir ülkeye karşı güç kullanmaya niyetli değildir”* demiştir.⁴⁰¹ Türk Yıldızları’nın Bakü semalarında gösterisi Azerbaycan televizyonlarında ilgiyle anlatılmış ve şu sözlere yer verilmiş: *“İndi Baki’da saat 19.25’dir ve Baki semasi Turk teyyarelerinin motor sesiyle guruldayir. Bugun saat 18.00’da Azadlig meydanında esas numaish başladı. Ne geder de qisa olsa, oz aramızdır, e’la bir gösteriş idi. Yalan olmasın, butun Baki ora yiğişmişdi. ...Turk pilotların mehareti ise dogurdan da insani tecub edir. O ki bulvarın ustunde iki teyyare urek şekilini cektiler, adamin hec sozu yoxtu. Berekallah!”*⁴⁰²

Azerbaycan ile İran savaşın eşiğinden dönerken İran Cumhurbaşkanı Hatemi, Türkmenistan Devlet Başkanı Niyazov’u arayarak Hazar sorununu çözenin tek yolunun kıyıdaş 5 ülke arasında imzalanacak ‘toplu’ bir anlaşma olduğunu belirtmiştir.⁴⁰³

Cumhuriyet Gazetesi’nin “Bakü’ye Destek Mesajı” başlığında, Azerbaycan’a 25 Ağustos 2001’de iki günlük ziyaret için giden ve destek mesajı veren Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu’na Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, ‘Azerbaycan Bayrağı’ madalyası takmıştır. Azerbaycan’ın en yüksek askeri nişanı olan madalyanın ilk kez verildiği tören, Cumhurbaşkanlığı Sarayı’nda yapılmıştır. Kıvrıkoğlu, *“Bu madalyayı, 1918’deki bağımsızlık mücadelesinde Azerbaycan’da ölen 1130 şehidimiz ve kardeşliğimize hizmet eden isimsiz kahramanlar adına alıyorum. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de Azeri kardeşlerimizin yanında olacağız”* ifadelerini kullanmıştır. Aliyev ve Kıvrıkoğlu, daha sonra Azerbaycan Harp Okulu’nun ilk mezuniyet törenine katılmıştır. Aliyev, *“Azerbaycan ile*

⁴⁰⁰ Yalçın Doğan, “Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

⁴⁰¹ “Türk Yıldızları Bakü Göklerinde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

⁴⁰² “E’la Bir Gösteriş İdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

⁴⁰³ “Tahran’la Aşkabat’tan Hazar İçin İttifak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

Türkiye arasındaki ilişkileri çok kıymetli değerlendiriyoruz” demiş, Türk ordusunun Azerbaycan ordusunun kurulmasında ve eğitiminde büyük katkı sağladığına işaret eden Aliyev, ilişkilerin daha da geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Türk Yıldızları’nın 24 Ağustos’taki gösterisine de değinerek, “Türk Yıldızları’nın gösterisi, birçok şeye işaret eder. Birincisi, bu tür bir gösteri Azerbaycan’da hiç görülmedi. İkincisiyse, Türk Hava Kuvvetleri’nin dünyanın önde gelen hava gücüne sahip olmasıdır” demiştir. Kıvrıkoğlu ise, Azerbaycan’da 3. kez bulunmaktan mutluluk duyduğunu kaydetmiş, Azerbaycan’ı tek millet iki devlet olarak kabul ettiklerini belirtmiştir.⁴⁰⁴ Sabah Gazetesi’nin “Bakü’ye Türk Morali” başlığına göre, Bakü’de çiçeklerle karşılanan Orgeneral Kıvrıkoğlu’na Azerbaycan hükümeti tarafından ilk kez verilen Bayrak Şeref Madalyası takdim edilmiştir. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, 24 Ağustos 2001’de Bakü semalarında Türk Yıldızlarını 2.5 milyon nüfuslu Bakü’de 1 milyon kişinin izlediğini kaydederek “Sizin gelmenizle özgüvenimizi bulduk” demiştir. Tören sonrası Savunma Bakanı Sefer Abiyev’i ziyaret eden Kıvrıkoğlu, daha sonra Azerbaycan Harp Okulu’nun ilk mezuniyet törenine katılmıştır. Aliyev ve Kıvrıkoğlu, mezunlara diplomalarını vermişlerdir.⁴⁰⁵ Yeni Asır Gazetesi ise “Tek Millet, İki Devletiz” adlı haberle konuyu ele almış, habere göre, Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından karşılanan ve Bayrak Şeref Madalyası takdim edilen Kıvrıkoğlu, Bakü’de, Azerbaycan’a desteğin sonsuza dek süreceği mesajını vermiş, “Bölgede barış ve istikrarın tesisi en büyük arzumuzdur” demiştir.⁴⁰⁶ Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Bakü’deki temasları çerçevesinde Bakü’den ayrılmadan önce şehir turu yapmıştır. Şehitler Hıyabanı’nı ziyaret ederek Şehitler Anıtı’na çelenk bırakmış ve Türk Yıldızları’nın gösteri yaptığı Azadlık Meydanı ile İnce Sanat Müzesi’ni gezmiştir.⁴⁰⁷

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, 17 Eylül 2001’de İran’a gitmeyi planlamıştır. Ankara ise, Aliyev’in bu ziyaretinin karşılıklı anlayışı güçlendirmesini dilemiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hüseyin Dirioz, kardeş iki ülkenin diyalog içinde olmasından memnuniyet duyulacağını vurgulamıştır.⁴⁰⁸ 2002 yılında ise, İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi, Azerbaycan’ı ziyaret etmiş, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, “Mevcut engeller, ikili ilişkilerimizi olumsuz yönde etkileyemez” diyerek yakında Tahran’ı ziyaret edeceğini, İran’ı ziyaret ettiğinde imzalanacak anlaşmaların (Dostluk ve İşbirliği, Siyasi Bildiri) hazır olduğunu kaydetmiştir. Harrazi ise konuşmasında, Cumhurbaşkanı Hatemi’nin Azerbaycan ile ilişkilere ayrı önem verdiğini anlatmış, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Guliyev ile düzenli görüşmeler

⁴⁰⁴ “Bakü’ye Destek Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

⁴⁰⁵ Hale Köşüş, “Bakü’ye Türk Morali”, *Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

⁴⁰⁶ Hale Köşüş, Ali Ekeyılmaz, “Tek Millet, İki Devletiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

⁴⁰⁷ “Azerbaycan’a Moral”, *Yeni Asır Gazetesi*, 27 Ağustos 2001.

⁴⁰⁸ “Aliyev’in İran Ziyareti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2001.

yapılması konusunda anlaştıklarını söylemiştir. Ermeni işgalindeki Yukarı Karabağ sorunu konusuna da değinen Harrazi, İran'ın da dahil olduğu bölge ülkelerinin yardımıyla bu sorunun çözüleceğine inandığını belirtmiş, Hazar Denizi'nin hukuki statüsü konusunda ise kıyıdaş ülke devlet başkanlarının siyasi iradesiyle bir sonuç elde etmenin mümkün olduğunu söylemiştir.⁴⁰⁹

Hazar Denizi anlaşmazlığının başlamasından bu yana 5 ülkenin devlet başkanlarının ilk kez, 23-24 Nisan 2002 tarihlerinde Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'ta gerçekleştirdikleri zirvede anlaşma sağlanamamıştır. Tartışmalar esnada İran lideri Hatemi ve beraberindeki heyet zirve toplantısını terk etmiş, daha sonra İranlı yetkililer bu durumun Hatemi'nin bel ağırlarından dolayı olduğunu söylemiştir.⁴¹⁰ Hazar Denizi'nin statüsünün müzakere edildiği ilk buluşmada net bir sonuca ulaşılmamıştır.

Bu arada Rusya, Sovyetler Birliği'nden sonraki dönemin en kapsamlı askerî tatbikatının ikinci bölümünü 7 Ağustos'ta Hazar Denizi'nde başlatmıştır. Birinci bölümü 1-7 Temmuz 2002 tarihleri arasında yapılan tatbikatın 14 Ağustos'a kadar devam edeceği planlanmıştır. Rusya'nın ulusal çıkarlarını koruma amacı taşıyan tatbikata Azerbaycan ve Kazakistan da savaş gemileri, hücum botları ve uçaklarıyla katılıyorken İran da gözlemci olarak tatbikatta yer almıştır.⁴¹¹

Haydar Aliyev'in 18 Mayıs 2002'de gerçekleştirdiği İran ziyareti Azerbaycan-İran ilişkileri açısından önem teşkil etmiştir. Aliyev, ziyareti öncesi Bakü'de havaalanında, ilişkilerin geliştirilmesi, Hazar'ın enerji kaynaklarının paylaşımı ve Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan konusunun ele alınacağını açıklamıştır. Ziyaretin ilk gününde iki ülke arasında Azerbaycan-İran Siyasi Sözleşmesi dahil 10 anlaşma ve protokol imzalanmıştır. Siyasi Sözleşme, iki ülkenin birbirlerinin içişlerine karışmamasını, kendi topraklarından diğerine yönelik saldırı ya da diğer müdahalelere izin vermemesini içermiştir.⁴¹² Diğer yandan, Azerbaycan ve İran Ulusal Güvenlik Bakanları, 25 Temmuz 2002'de işbirliği anlaşması imzalamış, anlaşma gereğince iki ülke bakanlık yetkilileri, başkentlerinde karşılıklı temsilci bulunduracaktır. Anlaşmanın terörizm, uyuşturucu ticareti, örgütsel suçlara karşı ortak mücadele, ortak operasyonlar düzenleme, teknik işbirliğini kapsadığını belirten İran Ulusal Güvenlik Bakanı Ali Yunusi, bu işbirliğinin bir yıl önce başladığını ve gelişerek devam ettiğini belirtmiş, Azerbaycan Ulusal Güvenlik Bakanı Namık Abbasov da anlaşmanın milli çıkarları

⁴⁰⁹ "İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor", *Aydınlık Dergisi*, 14 Nisan 2002.

⁴¹⁰ "Hazar Zirvesi'nde Anlaşma Sağlanamadı", *Amerika'nın Sesi*, 24 Nisan 2002, <https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2002-04-24-3-1-87877492/800986.html> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

⁴¹¹ "Hazar'da Güvenlik İçin Hazırlık", *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.

⁴¹² Araz Aslanlı, İlham Hesenov, "*Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası*", Platin Yayınları, Ankara 2005, (s.239-240-241).

kapsadığını vurgulamıştır. Ayrıca Yunusi, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'i ziyaret etmiş, Aliyev, “İki devletin cumhurbaşkanları mümkün olan her şeyi yapmalı ki, hiç kimse ve hiçbir gelişme Azerbaycan ile İran arasındaki kardeşlik ve iyi komşuluk ilişkilerini bozmasın” demiştir. Yunusi ise, Hatemi'nin yakın tarihte Azerbaycan'ı ziyaret etmeye hazırlandığını belirterek, Aliyev'in Tahran ziyareti için “çok yararlı olduğu ve dışarıdaki bedbahtlara çok şey gösterdiğini” söylemiştir.⁴¹³

Haydar Aliyev döneminde Azerbaycan-İran ilişkilerindeki son noktalardan birisini İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi'nin Azerbaycan ziyareti oluşturmuştur. 28 Nisan 2003 tarihinde Güney Kafkasya ziyaretine başlayan Harrazi, ilk ziyaretini Azerbaycan'a yapmış, Harrazi Bakü'de tüm temasları ve Haydar Aliyev ile görüşmesinde de Azerbaycan ile ilişkilere, Azerbaycan'daki ve bölgedeki istikrara, barışa büyük önem verdiklerini vurgulamıştır. Haydar Aliyev de ilişkilerin önemine değinerek onun sağlık durumuyla alakadar olan İran Devlet Başkanı Muhammed Hatemi'ye teşekkürlerini iletmiştir.⁴¹⁴

5 Ağustos 2004'te Azerbaycan'a giden İran Cumhurbaşkanı Hatemi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile bir araya gelmiştir. Devlet başkanlarının görüşmesinden sonra heyetler arası görüşmelere geçilmiş ve sonrasında iki ülke arasında çeşitli anlaşmalara imza atılmıştır. Bu anlaşmalar arasında, Nahçıvan'a doğalgaz verilmesi, elektrik enerjisi değişimi, demiryolu ve karayolu ulaşımında işbirliği, Hazar ile ilgili konularda ortak çalışma, vize uygulamasının karşılıklı sadeleştirilmesi, gümrük denetimi ve çifte vergilendirmenin önlenmesi, güvenlik ve terörizm ile kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele gibi konular yer almıştır.⁴¹⁵ Daha sonraki süreçte ise, 24-26 Ocak 2005 tarihinde Cumhurbaşkanı Aliyev'in İran'a ziyareti Azerbaycan-İran ilişkilerinin önceki dönemden farklılaştığı düşüncesi oluşturmuştur. Ancak 2005-2006 dönemindeki ticari ve ekonomik anlaşmalar, İran'dan Nahçıvan'a giden bir doğalgaz boru hattının inşası gibi bazı olumlu gelişmeler olsa da ikili ilişkiler istenen düzeyde hız kazanamamıştır.⁴¹⁶

9 Mart 2007'de Bakü'de Aliyev'in çağrısıyla düzenlenen, Dünya Azerbaycan ve Türk Diaspora Teşkilatları 1. Forumu ilk kez toplanmış ve İşçi Partisi Genel Sekreteri Nusret Senem, Forum'a, İsveç'ten çağrılan Dünya Azerbaycanlılar Kongresi Başkanı Cevat Drehti'nin İranlı

⁴¹³ “İran ve Azerbaycan, Bir Anlaşma Daha İmzaladı”, *Aydınlık Dergisi*, 28 Temmuz 2002.

⁴¹⁴ Araz Aslanlı, İlham Hesenov, “*Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası*”, Platin Yayınları, Ankara 2005, (s.242-243).

⁴¹⁵ “İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma”, *Aydınlık Dergisi*, 8 Ağustos 2004.

⁴¹⁶ Mitat Çelikpala, “İlham Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası: Sorunlar, Öncelikler ve İlişkiler”, (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.290).

olduğunu ve bu kişinin toplantıya resmi olarak çağrılmasını İran Devleti'nin Azerbaycan'a nota vererek protesto ettiğini belirtmiştir. Emperyalistlerin destekleyip koltuğu altında büyüttüğü, İran'ın bölünmesi için teşkilatladığı bazı karanlık kişilerin bu toplantıya çağrılmasını "Diaspora Formuna" gölge düşüren büyük hata olduğunu da vurgulamıştır. Senem, şöyle devam etmiştir: *"Aliyev'in çelişkisi, CIA'nın desteğiyle İran aleyhine çalışan unsurları, bölünme ve parçalanma tehdidi altındaki Türk dünyasına dahil etmesidir. Bunları, resmen çağırarak Türk diaspora örgütleri arasına katması ve meşrulaştırmasıdır. Emperyalistlerin desteğini alan Ermenistan'ın, Azerbaycan toprakları üzerindeki işgali sürerken, ABD'nin parçalamak istediği İran'ı hedef almak, akılcı bir iş değildir. Bu yanlış, işgal altındaki Azerbaycan illerinin ebediyen kaybedilmesine hizmet edecektir. ABD'nin Kafkas seddini yeniden kurmak stratejisine katkı sunacaktır. ... İran aleyhine çalışanları desteklemek, seçimler öncesinde Azerbaycan'da turuncu devrim hevesiyle ABD'nin Kafkasya'da kullandığı işbirlikçilerini desteklemektir. Bakü-Ceyhan boru hattını ABD askerleri korusun diyenleri desteklemektir."*⁴¹⁷

2007 yılında İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad, Azerbaycan'ı ziyaret etmiştir. İran toprakları olan Güney Azerbaycan'da kışkırtma faaliyetleri yürüten Amerika'nın hevesi kursağında kalmıştır. Çünkü, Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev, bu kışkırtmalara karşı çıkmış, Azerbaycan ve İran, tarihi bir buluşmayla aralarındaki güveni tazelemiştir. Ahmedinecad ile Aliyev, 21 Ağustos 2007'de ortak bir bildiriye imza atmış ve bildiride, İran'ın nükleer araştırmaları ve Ermeni işgalindeki Yukarı Karabağ sorununun çözümünde tarafların birbirine desteği dile getirilmiştir.⁴¹⁸ Bu olaydan yaklaşık 2 ay sonra ise yani 16 Ekim 2007'de Tahran'da Hazar Denizi'ne Kıyısı Olan Ülke Liderleri Zirvesi yapılmıştır. Zirveye Azerbaycan, İran, Rusya, Türkmenistan, Kazakistan katılmıştır. Hazar Zirvesi'nde, Hazar Denizi'ndeki enerji kaynaklarının tamamen bu denize kıyısı olan ülkeler tarafından kullanılması konusunda görüş birliğine varılmıştır. İmzalanan bildiriye öne çıkan başlıklar şöyledir: -Hazar Denizi'nin hakimiyeti sadece 5 ülkeye aittir ve buradaki kaynaklardan sadece bu 5 ülke yararlanabilir. - Hazar Denizi'ne kıyısı olan 5 ülke, hiçbir zaman karşı tarafa saldırmak için bu denizi kullanmayacak. -Hiçbir ülke, başka bir ülkenin Hazar Denizi'ne kıyısı bulunan bir ülkeye saldırması için topraklarını kullanmasına izin vermeyecek. - Hazar Denizi'nin statüsünü belirlemek için müzakereler, uluslararası kurallar, hukuki eşitlik ve barışçıl bir yöntem çerçevesinde devam edecek. – Hazar'ın statüsü belirlenene kadar komşu ülkeler gemilerine

⁴¹⁷ "İlham Aliyev'in Yaman Çelişkisi", *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2007.

⁴¹⁸ Teoman Alili, "İran-Azeri Kardeşliği", *Aydınlık Dergisi*, 26 Ağustos 2007.

kendi bayraklarını asacak. -Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na bağlı kalınacak ve Nükleer enerji sadece barışçıl amaçlar için kullanılacak.⁴¹⁹

İran, Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı sonrasında bölgesel güvenlik ve işbirliği için Türkiye'ye alternatif biçimde üç Kafkasya ülkesine ek olarak İran, Türkiye ve Rusya'nın katılımıyla bölgesel bir yapılanmayı müzakereye açmış ancak istediği gibi olmamıştır. Azerbaycan'ın enerji ve ulaşım projeleri de bu dönemde İran'ı pek memnun etmemiştir.⁴²⁰

18 Kasım 2010 tarihinde geldiğinde Hazar Denizi'ne kıyısı olan 5 kıyıdaş ülke, Hazar'ın hukuki statüsü, güvenliği ve ekonomik işbirliği konularını görüşmek için Bakü'de bir araya gelmiştir. Zirvenin açılışında konuşan Aliyev, Hazar'ın hukuki statüsünün belirlenmesinin önemine değinerek Azerbaycan, Kazakistan ve Rusya'nın Hazar'ın bölünmesi konusunda aynı görüşte olduğunu söylemiştir.⁴²¹ Üçüncü kez düzenlenmiş olan bu Hazar Denizi'ne Kıyısı Olan Ülke Liderleri Zirvesinde de Hazar'ın statüsü konusunda elle tutulur bir sonuç elde edilememiştir.

Kıyıdaş ülkelerin, 2002 yılında Aşkabat'ta, 2007 yılında Tahran'da, 2010 yılında Bakü'de katıldıkları Hazar Zirvelerinde Azerbaycan ile İran farklı görüşlerde olmuş ve Hazar'ın statüsü konusunda uzlaşmaya varılamamıştır. Hazar'ın statüsü konusunda görüşler farklı olsa da 2007'deki zirvede güvenlik ve jeopolitik konularında görüş birliğine varılmış ve 5 kıyıdaş ülke bildiri imzalamıştır.

2.1.4. Kıbrıs Referandumu Çıkmazı

Yıl 1992'yi gösterdiğinde Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti parlamentosu, böyle bir yetkiye sahip olmasa da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) tanınmasına ilişkin karar almıştır. O zamanlar Nahçıvan Meclis Başkanı olan Haydar Aliyev'in almış olduğu sembolik karar Azerbaycan halkının Kıbrıs Türklerine şartlar nedeniyle açıkça gösteremediği desteği ifade etmiştir. Haydar Aliyev Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına geldiğinde de KKTC'nin tanınması gündeminde yer almış ancak elle tutulur bir sonuca ulaşamamıştır.

⁴¹⁹ Teoman Alili, "Hazar'da Direnme Cephesi", *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.

⁴²⁰ Mitat Çelikpala, "İlham Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası: Sorunlar, Öncelikler ve İlişkiler", (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.290-291).

⁴²¹ Müşfig Nadir, "Aliyev, Hazar Liderleriyle Görüştü", İhlas Haber Ajansı, 18 Kasım 2010, <https://www.ih.com.tr/haber-aliyev-hazar-liderleriyle-gorustu-146662/> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

Haydar Aliyev, Azerbaycan'ın Avrupa Konseyi'ne üye olmasına destek verilmesi için tüm Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin devlet başkanlarına mektup göndermiştir. Avrupa Konseyi'nde “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin devlet başkanı olarak görülen Klerides bu mektubu fırsat bilerek Aliyev'e cevaben, Azerbaycan'ın Kıbrıs Rum Kesimi'ni resmen tanıması durumunda, Bakü'nün isteği için girişimler yapacağını belirtmiştir.⁴²² Orhan Birgit, “Bakü'deki Akort Bozukluğu” adlı köşesinde bu konuyu ele almıştır. Birgit'in kaleminden bir kesit şöyledir: “*Kıbrıs Rum kesimi lideri Klerides, Denктаş'la 12 Eylül'de Birleşmiş Milletlerin New York'taki merkezinde yapılacak görüşmeler öncesinde, Türkiye'yi çevirme ve Türklük dünyasını parçalamaya yönelik bir girişim başlatıyor. Klerides, Türkiye'den sonra bölgenin ikinci büyük Türk devleti olarak tanımlanabilecek Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'e bir mektup göndererek iki ülke arasında diplomatik ilişkinin kurulması zamanının geldiğini söyleyerek Aliyev'le 6-8 Eylül'de (2000) New York'ta görüşme isteğinde bulunuyor. ...Bakü'den gelen ılımlı yanıt hem ilginç hem dikkat çekici bir söylem taşıyor. Azerbaycan Dışişleri Bakan Yardımcısı Sahlamov, iki devlet başkanının buluşmasına değinmeden, ülkesinin Kıbrıs Rum kesimini tanıma önerisi için, “Niçin olmasın. Azerbaycan bağımsız bir ülkedir ve kendi dış politikasını kendisi saptar. Bu nedenle de elbette Kıbrıs Cumhuriyeti ile karşılıklı dostça ilişkiler kurabiliriz” anlamında bir yanıt ile kapıyı aralamış oluyor. Klerides'in bile belki de beklemediği kadar sıcak bu kapı aralanışının Ankara'yı da Lefkoşa'nın kuzey kesimini de rahatsız ettiğini tahmin etmemek olası değil. ...Bakü, konfederasyon sorununun çözülmesini beklemeden Klerides'e kapı aralayacak olursa Türkiye, 1998 Haziran'ında Koçaryan'dan gelen “Sorunlarımızı görüşüp tartışalım” önerisini olsun, hatırlayıp tazelemez mi dersiniz?”*

423

Gazetecilerin, Rum Yönetimi lideri Glafkos Klerides'in Haydar Aliyev'e mektup yazarak, diplomatik ilişki istemesine ilişkin sorusu üzerine, Azerbaycan'ın, Rumlarla diplomatik ilişki kurmasının kendilerine büyük acı vereceğini vurgulayan KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, Aliyev'den, hissiyatla değil, gerçek bir devlet adamı olarak bunu önlemesini istediklerini belirtmiştir. Denктаş, “*Azerbaycan idarecileri ve Cumhurbaşkanı, Kıbrıs meselesini çok iyi bilmektedirler. Kıbrıs'ta, Kıbrıs Türk'üne yapılan bütün mezalimin farkındadırlar. Bunu bilerek, Azerbaycan'ın bu yanlış adımı atacağını zannetmiyorum, inanmıyorum, inanmak istemiyorum*” demiş, Ankara'nın tepkisinin haklı olduğunu belirterek “*Çünkü Ankara barış istiyor*” ifadelerini kullanmıştır. Denктаş, Rum tarafının, Kıbrıs'ta barış

⁴²² “Rum Kesimini Tanımayacağız”, Hürriyet, 31 Ağustos 2000, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-kesimini-tanimayacagiz-39178700> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

⁴²³ Orhan Birgit, “Bakü'deki Akort Bozukluğu”, Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ağustos 2000.

istemediği ve meşru hükümet olarak tanınmasının devam etmesi için bu girişimlerde bulunduğunu ifade etmiştir.⁴²⁴ Daha sonra ise, Azerbaycan Türkiye'ye, Kıbrıs Rum Kesimi'ni tanımayacağı güvencesi vermiş, Türkiye'nin Bakü Büyükelçisi Ecvet Tezcan'ı kabul eden Azerbaycan Dışişleri Bakanı Vilayet Guliyev, “Başta Ermenistan ile ihtilafımız olmak üzere her türlü sorunumuzda yanımızda olan kardeş Türkiye Cumhuriyeti'nin politikasına ters düşecek bir davranış içinde olmamız söz konusu olamaz. Azerbaycan, Kıbrıs Rum Kesimi'ni tanımamaktadır ve tanımayacaktır” demiştir.⁴²⁵

Sabah Gazetesi'nin “Azerbaycan KKTC'yi Tanıyacak” adlı başlığına göre, Azerbaycan'ın KKTC'yi tanıyacağı gündeme düşmüş, Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Dış Politika Danışmanı Vefa Guluzade, geçen hafta KKTC ziyaretinde Başbakan Derviş Eroğlu ile görüşmüş ve görüşmesinde Azeri Türkleri ile Kıbrıslı Türklerin benzer problemleri bulunduğunu, Kıbrıslı Türklerin ENOSİS ile Azeri Türklerinin de Ermeni işgaliyle karşı karşıya olduğunu anlatmıştır.⁴²⁶ Yeni Asır Gazetesi'nin “Azerbaycan'ın Kıbrıs Jesti” adlı haberine göre, KKTC'nin ilk kez bir ülke tarafından tanınması konusu gündeme gelmiş, Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu'na “sizi tanıyacağız” mesajını iletmiştir. Azerbaycan bu isteğini KKTC yetkililerine iletmiştir. Bu bilgi KKTC tarafından Türkiye'ye de aktarılmış, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş da tanıma konusu ve Kıbrıs sorununda yaşanan yeni gelişmeleri aktarmak üzere Ankara'ya gitmeyi kararlaştırmıştır. Dış Politika Danışmanı Vefa Guluzade, geçen hafta KKTC ziyaretinde Başbakan Eroğlu'na, Azerbaycan'ı tanıyan ilk ülke olan KKTC'ye bu borcun ödeneceğini dile getirmiştir.⁴²⁷

Sadece Türkiye'nin tanıdığı KKTC'nin, bağımsızlık ilan edip kendi devletlerini kurmasının üzerinden yıllar geçse de Kıbrıs Türkleri, tam bir bağımsızlık içinde olamamıştır. Çünkü, Birleşmiş Milletler (BM) ve uluslararası toplum, 1983'te kurulan KKTC'yi tanımamış ve ona ambargo uygulamıştır. Ada'nın kuzeyi, BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla uluslararası hukuka ‘işgal altındaki topraklar’ olarak geçmiştir.⁴²⁸ BM kararları dolayısıyla KKTC'nin Azerbaycan tarafından tanınması ve diplomatik ilişkiye varılması aykırı davranış olarak sayılmıştır.

⁴²⁴ “KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş: Bakü, Rumları Memnun Etmez”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2000.

⁴²⁵ “Rum Kesimini Tanımayacağız”, *Hürriyet*, 31 Ağustos 2000, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-kesimini-tanimayacagiz-39178700> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

⁴²⁶ “Azerbaycan KKTC'yi Tanıyacak”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2001.

⁴²⁷ “Azerbaycan'ın Kıbrıs Jesti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Haziran 2001.

⁴²⁸ “Ülke Profili: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, *Aljazeera Türk*, 19 Temmuz 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

Ankara’da basın mensuplarıyla yaptığı sohbet toplantısında, Bakü’nün KKTC’yi tanıyıp tanımayacağı sorusuna İlham Aliyev, referandumda KKTC’den ‘Evet’ Rum kesiminden ‘Hayır’ çıkması durumunda KKTC’nin tanınmasında ön sırada olunacağını belirterek, *“Türkiye’nin tavrı nasıl olursa biz de onu takdirle karşılız. Oradaki Türkler bizim kardeşimiz. Geçmişin kanlı olaylarının tekrarlanmamasını istiyoruz. Oradaki Türkler öz topraklarında rahat yaşasınlar. Halk ne derse ona uyulmalı. Halkın seçimine hürmetle yaklaşırız. Böyle bir gelişme olursa bunun uluslararası gelişmelerini de değerlendiririz. KKTC’nin lehine ne olursa Azerbaycan ön sırada olacaktır”* yanıtını vermiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ise Aliyev’in sözlerinin, Rumlar üzerinde baskı oluşturacağını belirtmiştir. Denktaş, *“Kardeş milletler bizi daha evvelden tanımış olsalardı şimdiye kadar dengeli bir şekilde Rumlarla bir anlaşma yapılabilirdi. Çünkü Rumların bütün düşünceleri tanınmamış bir Kuzey var oldukça, dünya kendilerine ‘meşru Kıbrıs hükümeti’ dedikçe Kıbrıs’ı alıp kaçma fırsatları devam etmektedir”* demiştir.⁴²⁹ Azerbaycan, referanduma sayılı günler kala KKTC’nin tanınmasında ön sırada olacağını açıkça ortaya koymuştur. Bu olumlu tavırdan sonraki süreçte 24 Nisan 2004’te referandum beklenen şekilde sonuçlanınca, Azerbaycan, uluslararası toplumun sergilediği tutumu takibe alma yoluna gitmiş ve bu fikrî dönüşümde, Yunan ve Rum tarafının Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliğinde Azerbaycan’ı hedef alan girişimleri de belirleyici olmuştur. Keza Azerbaycan’ın Kıbrıs açılımı sekteye uğramıştır. Dolayısıyla bu tarihten 5 gün sonra yani 29 Nisan 2004 tarihindeki AKPM’de KKTC milletvekillerinin oturumlara katılmalarına imkân verecek raporu oylamayan Azerbaycanlı parlamenterler, Türk kamuoyunda şaşkınlık oluşturmuştur.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nde KKTC milletvekillerinin kendi hükümetlerini temsil etmelerine yönelik oylamaya katılmayan Azerbaycan milletvekillerine Ankara sitem etmiştir. Bakü ise, *“Bize Türk diplomatlar haber vermedi”* diyerek karşı siteme geçmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’e mesaj iletmiş ve oylamadan çıkan sonuca üzgün olduğunu bildirerek, *“Türk diplomatlar bize haber verseydi, milletvekilleri giderek oylarını kullanırdı. Organizasyon eksikliğinin kurbanı olundu”* demiştir.⁴³⁰ Daha sonra ise, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nde (AKPM) Kıbrıs Türkleri ile ilgili oylamaya Yukarı Karabağ’a örnek oluşturabileceği nedeniyle katılmadıklarını itiraf eden Azerbaycanlı milletvekillerine Türkiye tepki göstermemiştir. İtirafı ilgili Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, *“Söylenecek bir şey yok. Biz bir yazı göndermiştik. Ümit ediyoruz ki*

⁴²⁹ “Aliyev: KKTC’yi En Önde Tanırız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2004.

⁴³⁰ “Azerbaycan Karşı Saldırıya Geçti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Mayıs 2004.

bilinçli bir şekilde olmamıştır. Bundan sonraki toplantılarda daha çok destek bekliyoruz dost ve kardeş ülkelerden. Olan oldu” açıklaması yapmış, Ankara ‘Bakü ile işbirliği sürecektir’ mesajını vermiştir. AKPM üyesi 8 Azeri milletvekilinin, Kıbrıs Türk milletvekilinin parlamentoda oy hakkı bulunmaksızın katılması konusundaki kritik oylamaya katılmayı ve itirafta bulunmasına, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan da bu itirafların Azerilerin tutumunun gerekçesini açıkça ortaya koyduğunu söylemiştir.⁴³¹ Azeri milletvekilleri, Batı’nın kendilerini üstü kapalı olsa da tehdit ettiklerini söylemiştir. 4 Mayıs 2004 tarihinde Azerbaycan Meclisinde, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’ndeki Azerbaycan heyeti başkanı milletvekili Samed Seyidov, AKPM’de 29 Nisan’da yapılan Kıbrıs oylamasına “bilerek katılmadıklarını” söylemiştir. Seyidov, Parlamenterler Meclisi’nin, “KKTC’li temsilcilerin konseyde temsili” hakkında olumlu karar alınmaması yönünde tavsiyede bulunduğunu söylemiştir. Böyle bir durumun tanınmayan ayrılıkçı yönetimlerin tanınmasına yönelik örnek oluşturabileceğini dile getiren Seyidov, “*KKTC’nin tanınması, gelecekte Yukarı Karabağ’daki ayrılıkçı yönetimin tanınması açısından tehlikeli örnek oluşturabilirdi*” diyerek Azeri milletvekillerin oylamaya katılmadığını bildirmiştir. Seyidov’un bu açıklamasıyla KKTC tanınmasındaki engelin Batı olduğu ortaya çıkmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, 5 Mayıs’ta yaptığı açıklamada, Türk-Azeri ilişkilerinin bozulmayacağını vurgulamıştır. 6 Mayıs’ta KKTC’den bir açıklama gelmiş, Ulusal Birlik Partisi Lefkoşa milletvekili, eski Dışişleri ve Savunma Bakanı Tahsin Ertuğruloğlu, AKPM Kıbrıs oylamasına Azeri milletvekillerinin katılmamasının “gayet doğal olduğunu” belirterek, asıl üzerinde durulması gereken konunun, Avrupalıların Kıbrıs Türklerine yaklaşımı olduğunu söylemiştir.⁴³² Başta çok net tavır sergileyen Azerbaycan, karşılaştığı Karabağ tehdidi nedeniyle Kıbrıs oylamasında adeta bir çıkmaz içine girmiştir.

Azerbaycan, AKPM’de Kıbrıs Türklerine temsil hakkı sağlayan oylamaya katılmayan vekillerinin hükümetin tutumunu yansıtmayacağını öne sürse de Strasbourg’da oylama yapmayanlar arasında iktidar partisinin milletvekilleri de bulunmuştur.⁴³³

Sabah Gazetesi’nin 20 Mayıs 2004 tarihinde verdiği habere göre, Ortaklık Konseyi toplantısının ardından Brüksel’de bulunan Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Gül bir araya gelmiş, Aliyev, Avrupa Konseyi’nde ‘Kıbrıslı Türklere siyasi temsil hakkı’ tanıyan oylamaya katılmayan Azerbaycan milletvekilleri konusunda üzüntü duyduğunu Gül’e

⁴³¹ “Ankara’nın Azerbaycan Suskunluğu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2004.

⁴³² “Azerbaycan, Y. Karabağ ile Tehdit Edildi”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mayıs 2004.

⁴³³ “Bakü’den Garip Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mayıs 2004.

bildirmiştir. Bunun üzerine Gül ise, KKTC'ye uygulanan ambargoların kalkması için destek istemiştir.⁴³⁴

1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye tam üye olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), adanın tamamına sahip olma politikasını yürütmeye devam etmiş ve bu üyelik diğer AB üyesi ülkeleri ve AB'nin karara varma sürecini etkilemelerine olanak sağlamıştır. Dolayısıyla Azerbaycan-KKTC ilişkilerinin ilerlemesine de engel olmuş ve Azerbaycan'ın Kıbrıs açılımını da dondurmushlardır.⁴³⁵

Bakü'de bulunan Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostis Stefanopolus ile görüşmesi sonrası ortak basın toplantısında bir gazetecinin Aliyev'e, "Türk basınında Azerbaycan'ın referandumdan sonraki duruma bağlı olarak KKTC'yi tanıyabileceği yönünde haberler" çıktığını hatırlatması üzerine İlham Aliyev, "*Referandumda bu sorunun sona ereceğini ümit ediyorduk, ama maalesef bu gerçekleşmedi. Azerbaycan'ın daha önce açıklanan tutumu, yeni bir durumun ortaya çıkmasına bağlıydı. BM, Avrupa ülkeleri kendi tutumlarında düzeltme yapsalardı Azerbaycan da bunu destekleyecekti. Bunun dışında bir şey söz konusu değil*" cevabını vermiştir.⁴³⁶ Böylece Azerbaycan, bu konuda geri adım attığını göstermiş olmuştur. İlham Aliyev'in iktidar dönemine denk gelen ve Kıbrıs'ın geleceğini belirleyecek Annan Planı referandumu dönemi Azerbaycan ile KKTC ilişkilerine yoğunluk kazandırsa da tüm umutlar askıda kalmıştır.

2004'te Annan Planı için yapılan referandumda Kıbrıslı Türklerin 'evet' diyerek çözümden yana olmaları, Kuzey Kıbrıs'a bazı artılar kazandırmıştır. Örneğin; BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 28 Mayıs 2004'te Güvenlik Konseyi'ne iletmiş raporda, Kıbrıslı Türklere uygulanan ambargonun kaldırılmasını istemiş, Ada'nın birleşmesinden yana oy kullanan Kıbrıslı Türklere baskı uygulamanın haksızlık olduğunu belirtmiştir. Dönemin Avrupa Birliği (AB) Dışişleri Bakanları da referandum öncesi KKTC'ye yönelik izolasyonların kaldırılmasına ilişkin bir karar almış ve AB Komisyonu, ticari ve mali uygulamalardan oluşan ve AB ülkeleri ile Kuzey Kıbrıs arasında doğrudan ticareti öngören bir yardım paketi hazırlamış olsa da Güney Kıbrıs Rum Kesimi bu duruma engel olmuştur.⁴³⁷

⁴³⁴ "Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz", *Sabah Gazetesi*, 20 Mayıs 2004.

⁴³⁵ Turgut Turhan, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti- Azerbaycan İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AUHFD)*, Cilt:60, Sayı:1, 2011, (s.177-187-190-191).

⁴³⁶ "Aliyev'den Atina'ya Jest", *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2004.

⁴³⁷ "Ülke Profili: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", *Aljazeera Türk*, 19 Temmuz 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

2005 yılına gelindiğinde İlham Aliyev'in yaptığı KKTC açılımı ve doğrudan Kıbrıs'a uçuş yapılması sonrası Azerbaycan hedef haline gelmiştir.

Sabah Gazetesi'nin "Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Resmen Başvurdu" başlıklı haberine göre, Azerbaycan'da faaliyet gösteren özel hava yolu şirketi Imair Airlines, 27 Temmuz 2005 tarihinde Bakü'den KKTC'ye uçmak için Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'ne başvuru yapmıştır. 27 Temmuz'da Bakü-Ercan arası uçacak olan Imair'in uçağı, 31 Temmuz'da Ercan-Bakü seferini gerçekleştirmesi planlanmıştır ve bu uçuşla birlikte KKTC'ye uygulanan ambargo da fiilen delinmiş olacaktır.⁴³⁸ Yeni Asır Gazetesi'nin "Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Başvurdu" adlı haberine göre ise, Imair Airlines'ın KKTC'ye uçmak için Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'ne izin başvurusu yapması sonrası Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ise Azerbaycanlı iş adamlarını taşıyacak şirketin talebini, Dışişleri Bakanlığı'na iletmış ve olumlu yanıt alınmasıyla uçuş izninin çıkması beklenmiştir.⁴³⁹ Azerbaycanlı 30 iş adamı ile 5 devlet görevlisi, yatırım imkanlarını incelemek ve bazı resmi görüşmelerde bulunmak üzere KKTC'ye gitmiş ve böylece Azerbaycan, KKTC'yi tanıma konusunda söz verdiği üçlü planın ilk iki ayağını gerçekleştirmiş olmuştur. Azerbaycan İşadamları Konseyi Genel Sekreteri Ali Hüseyin Şaliyev, turizm, inşaat ve gıda sektöründe çalışan 30 işadamı ve Ekonomi Bakanlığı'ndan 5 yetkiliyle birlikte KKTC'ye gezi düzenlediklerini söylemiş ve daha sonraki günlerde kalabalık bir işadamı grubunun daha KKTC'ye gideceği bilgisini vermiştir.⁴⁴⁰ KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, Azerbaycan Türkiye İş Adamları Birliği (ATİB) Başkanı Ahmet Erontok'un başkanlığında Bakü'den direkt uçak seferiyle KKTC'ye gelen heyeti kabul etmiştir. Ortak basın toplantısında Talat, bu ziyaretin 'Kıbrıs Türk'ünün haksız izolasyonunun sonlanması amacıyla atılmış bir adım' olduğunu ifade etmiştir. Erontok ise, ATİB üyelerinin KKTC'de yapabileceği ekonomik faaliyetleri hakkında Talat'a bilgi verdiklerini ve Azerbaycan'dan Kıbrıs'a gerçekleşecek uçak seferleri konusunda görüştiklerini kaydetmiştir.⁴⁴¹ Ancak Azerbaycan'a yönelik tehditler ve baskılardan dolayı uçuşların devamı gelmemiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise ilişkilerin durumunda değişen hiçbir şey olmamıştır.

Ortada devamı gelen ne doğrudan uçuşlar vardır ne de Azerbaycan'dan KKTC'ye turist gitmiştir. Azerbaycanlı iş adamları KKTC'den portakal ithal etmedikleri gibi KKTC'ye herhangi bir malı ihraç etmeye de imkân bulamamışlardır. Birçok sektörlerde de karşılıklı bir

⁴³⁸ Olcay Aydılek, "Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Resmen Başvurdu", *Sabah Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.

⁴³⁹ "Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Başvurdu", *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.

⁴⁴⁰ "Azerbaycan'dan İkinci Adım", *Sabah Gazetesi*, 23 Temmuz 2005.

⁴⁴¹ "Azeri Heyeti Talat'la Görüştü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Temmuz 2005.

işlem yapılmamış, imzalanan ticari protokoller uygulanamamıştır. Dolayısıyla Azerbaycan, “KKTC pasaportlarını kabul edeceğiz” sözünü de yerine getirememiştir.⁴⁴² Ulusal çıkarlarını tehlikeye atmak istemeyen Azerbaycan bu meseleye artık uzak düşmek durumunda kalmıştır.

2.2. BÖLGESEL PROJELER

2.2.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan

9 Mart 1993 tarihinde SOCAR ve TPAO Azerbaycan petrolünün BTC boru hattıyla taşınması için anlaşma imzalamıştır. Erken petrol ihracı Batı ve Kuzey boru hattı ile dünya pazarına çıkarılmışsa da Ana İhraç Petrol Boru Hattının kararlaştırılması kolay olmamıştır. Bazı devletler çıkarlarına uygun boru hattı güzergahını öne sürse de Azerbaycan lideri Haydar Aliyev petrolün Türkiye üzerinden dünya pazarlarına çıkarılması konusunda kararlılığını sürdürmüştür. Şubat 1994’te enerji projelerini Batılı şirketlerle görüşen Aliyev, bu süreç içerisinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)’nın da bulunmasını sağlamıştır. Enerji kaynaklarına yabancı yatırımları için gerçekleşen görüşmeler 20 Eylül 1994’te Asrın Anlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.⁴⁴³

Bakü-Ceyhan petrol boru hattı ve Hazar geçişli doğalgaz projelerine ilişkin anlaşmalar 17,18,19 Kasım 1999’da İstanbul’da yapılan AGİT Zirvesi sırasında imzalanmıştır. Bunun üzerine Petrol Yüksek Mühendisi Tufan Erdoğan, Azeri petrolünün Batı’ya pazarlanmasının hedeflendiğini ancak Ortadoğu petrollerinin ihtiyacı karşıladığını kaydederek, Azerbaycan Uluslararası Petrol Komisyonu (AIOC) petrollerinin Batı’da Pazar bulamayacağını ve toplam maliyetinin 2,7-3,8 milyar dolar arasında olduğu hesaplanan boru hattının kısa vadede dünya petrol piyasasındaki arz-talep dengesi, rafineri, rezerv gibi birçok gerekçeden dolayı gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir.⁴⁴⁴ 1999’da Çırağan Sarayı’nda Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan’dan geçecek olan BTC Ana Petrol Hattı’nın hayata geçirilmesi konusunda uzlaşmaya varılmıştır ve bu süreç sonrası projeye olumsuz bakanların olduğu gibi gerçekleşmesi için mücadele edenler de olmuştur.

⁴⁴² Turgut Turhan, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti- Azerbaycan İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AUHFD)*, Cilt:60, Sayı:1, 2011, (s.191-192).

⁴⁴³ Araz Aslanlı, İlham Hesenov, “Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası”, Platin Yayınları, Ankara 2005, (s.103-158).

⁴⁴⁴ Fikret Akfirat, “Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal!”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ocak 2000.

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Aliyev'den Sürpriz Ziyaret" başlığıyla verdiği habere göre, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Ankara'ya sürpriz bir ziyarette bulunmuştur, 9-10 Ocak 2000 tarihlerinde Türkiye'de bulunan Aliyev, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile yaptığı görüşmede, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı konusunda Türkiye'de işlerin yavaş ilerleyişinden duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Demirel, Aliyev'i karşıladığı Esenboğa Havaalanı'nda "Önemli gayretler sarf edilmiştir barış için ve bu gayretler sarf edilmeye devam edilecektir. Kafkaslar'ın tümünde barış herkes için önemlidir" açıklaması yaparken Aliyev ise, "Kafkaslar 'da sorunlar Türkiye'nin iştiraki olmadan çözüme kavuşamaz" ifadelerini kullanmıştır.⁴⁴⁵ Ankara'yı ziyaretinde Çeçenistan'daki savaşın Gürcistan'ı etkileyip Bakü-Ceyhan'ı riske atmasından endişe duyduğunu aktaran Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan arasında güvenlik paktı önermiştir ve Bakü-Ceyhan için Türkiye ile Azerbaycan'ın 5 yıldır çalıştığına dikkat çekerek Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan heyetlerinin 21-22 Ocak 2000'de İstanbul'da bir araya geleceğini kaydetmiştir.⁴⁴⁶ Aliyev'in Ankara ziyareti ve görüştüğü meseleleri Sabah Gazetesi ise "Bakü-Ceyhan'da İki Yeni Pürüz" başlığıyla aktarmıştır. Habere göre, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı anlaşmasının İstanbul'daki AGİT zirvesinde imzalanmasından bu yana herhangi bir çalışmanın başlamaması Türkiye ve Azerbaycan'ı sıkıntıya sokmuş, Türkiye'ye gelen Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, çözümlenemeyen teknik ayrıntılar nedeniyle Demirel'in devreye girmesini istemiştir. Kasım 1999'da imzalanmasına rağmen yapımına başlanamayan hattın, topraklarından geçeceği Gürcistan, geçiş ücreti ve hattın geçeceği toprakların kamulaştırma bedellerinde pürüzler çıkartmış, geçiş ücretinin arttırılmasını isteyen Gürcistan, boru hattının geçeceği toprakların istimlak bedellerini de Türkiye'ye ödetmek isteyince yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır.⁴⁴⁷

Amerika ile Rusya, bölgede çıkarları dolayısıyla çatışan iki güç olmuş ve Amerika projeye iktisadi yaklaşımdan çok stratejik bir yaklaşım sergilemiş ve Rusya'yı geri planda bırakmaya çalışmıştır. Rusya ise, ana üretim petrol hattının Bakü-Novorossiysk olmasını istemiş ve bunun için çabalamıştır.

ABD, CENTO gibi bir pakt oluşturmayı planlamış ve Yeni CENTO diyebileceğimiz paktın ihalesini Türkiye'ye vermiştir. AGİT Zirvesi sırasında Türkiye ile ABD arasında yapılan gizli güvenlik anlaşmasındaki plan, 'Boru hattının güvenliği' adı altında ortak güvenlik istasyonu kurulacağı, ilk aşamada paktı kurulacak ülkelerden Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan

⁴⁴⁵ "Aliyev'den Sürpriz Ziyaret", *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2000.

⁴⁴⁶ "Bakü- Ceyhan'a Çeçen Gölgesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2000.

⁴⁴⁷ Fatih Atik, "Bakü-Ceyhan'da İki Yeni Pürüz", *Sabah Gazetesi*, 11 Ocak 2000.

arasında üçlü blok oluşturulacağı, Karabağ sorununun çözülmesiyle Ermenistan'ın da bu pakta dahil edileceğini içermiştir. ABD, Kafkasya istikrarsızlığı için Türkiye'yi üs olarak kullanmak istemiştir.⁴⁴⁸ ABD'nin Kafkas Seddi Projesi hakkında yazan Özcan Buze, "Yeni 'Kafkas Seddi' Türkiye'nin Mahvı Projesidir!" başlıklı köşesinde ABD'nin Rusya'ya karşı Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan'ın üçlü blok kurmasını istediğini ve böylelikle Kafkaslarda Rusya'nın karşısına bir set çekmeyi amaçladığını, çekilmek istenen Kafkas Seddinin Türkiye'nin mahvı projesinden başka bir şey olmadığını belirtmiştir.⁴⁴⁹ ABD, Ermenistan'ın Rusya ile ilişkisini kesmek için Bakü-Ceyhan hattının Ermenistan üzerinden geçirilmesi havucunu uzatmıştır. ABD'nin dayattığı bu çözümü Azerbaycan eski Devlet Başkanı Ebulfeyz Elçibey açıklamış ve açıklamasında, Laçın koridorunun açılacağı, Azerbaycan ve Nahçıvan'ın birleştirileceği bunun karşılığında ise Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, büyük ülkelerle anlaşarak Karabağ'ı Ermenilere vereceğini ileri sürmüştür. Diğer yandan Ermenistan'da Meclis Başkanı ve Başbakanın ABD tertibiyle ortadan kaldırılması sonucu Rusya, özel birliklerini bölgeye göndermiş ve Ermenistan'daki askeri tahkimatını güçlendirmiştir.⁴⁵⁰

Aydınlık Dergisi'nin "Aliyev Türkiye'ye, Demirel Gürcistan'a" ismiyle verdiği habere göre, Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in daveti üzerine 12 Ocak 2000 tarihinde Türkiye'de bulunmuş, Azeri-Ermeni sorunu, Bakü-Ceyhan ile ilgili görüşmeler yapmıştır. Ayrıca, 21 Ocak 2000'de Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan'ın boru hattı için üçlü görüşmeler yapacağı bildirilmiştir.⁴⁵¹ Sabah Gazetesi ise bu konuyu, "Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya..." başlıklı haberle ele almış ve habere göre, 14 Ocak 2000'de Gürcistan'a yaptığı ziyaret sonrası gazetecilerin sorularını yanıtlayan Cumhurbaşkanı Demirel, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı ile ilgili olarak son toplantının 21 Ocak 2000'de Ankara'da yapılacağını bildirmiştir. ABD Başkanı özel temsilcisi John Wolf ile yaptığı görüşmenin sorulması üzerine Demirel, Amerika ile sorun olmadığını bildirerek, hat ile ilgili 4 sorun söylendiğini 3'ünü çözdüğünü, 4'üncüsünün ise tarife olduğunu ve bunun için toplantının Ankara'da yapılacağını bildirmiş ve "*Bakü-Ceyhan Boru Hattı ile ilgili olarak herhangi bir pürüz yoktur, Bakü-Ceyhan ya bitecek ya bitecek*" ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Demirel, Kafkaslar'da barış ve istikrarın sağlanması için AGİT bünyesinde 'Kafkas İstikrar Paketi' kurulmasını önermiş ve bunun için uygar ülkelere çağrıda bulunmuştur.⁴⁵²

⁴⁴⁸ Fikret Akfırat, "ABD'nin Yeni Kafkas Seddi Projesi", *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

⁴⁴⁹ Özcan Buze, "Yeni 'Kafkas Seddi' Türkiye'nin Mahvı Projesidir!", *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

⁴⁵⁰ "Ermenistan'da Parlamento Baskını Rusya'nın Ağırlığını Artırdı", *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

⁴⁵¹ "Aliyev Türkiye'ye, Demirel Gürcistan'a", *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

⁴⁵² Fatih Atik, "Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya...", *Sabah Gazetesi*, 16 Ocak 2000.

Daha önce ABD tarafından gündeme getirilen Demirel'in önerdiği Rusya'yı dışlayan Kafkas Güvenlik Paketi'nin fos çıktığını söyleyen Milli Güvenlik Akademisi'nde Öğretim Üyesi olan Uluslararası İlişkiler Uzmanlarından biri, *Aydınlık*'a konuşarak, “ABD, Kuzey Kafkasya'yı Ruslara bırakıyor ama Ermenistan'ı da Türkiye ile yakınlaştırarak, Rusya'yı Güney Kafkasya'da çerçevelemeye çalışıyor. Demirel, Gürcistan'a gidiyor, 'Gürcistan bağımsız bir devlettir gelin pakt kuralım' diyor. Türkiye, Demirel'in ağzından bunu söylüyor ama Rusya burada ileri bir adım attığında ABD'nin yapacağı bir şey yok” demiştir. Diğer yandan, Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan topraklarından çekilmesi durumunda boru hattının Ermenistan'dan da geçebileceğini söyleyen ve kurulması düşünülen Kafkas Paketi için Rusya ve İran'ın dışarıda bırakılması gibi düşünceleri olmadığını vurgulayan Azerbaycan Dışişleri Bakanı Vilayet Guliyev, “Bakü-Ceyhan henüz gerçekleştirilemedi. Azerbaycan petrolünün değişik yollarla ihraç edilmesi hâlâ gündemde. İran da bu seçeneklerden biridir” açıklamasında bulunmuştur.⁴⁵³

Rusya'nın Çeçenistan operasyonu sürerken Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, ABD Başkanı Clinton ile görüşmek için Washington'a gitmiş, Aliyev'in dosyasındaki en önemli madde Bakü-Ceyhan olmuştur. Diğer yandan dondurulan NATO-Rusya ilişkilerini canlandırmak için NATO Genel Sekreteri Robertson, Moskova'ya gitmiş ancak Putin'in seçim öncesi destek kaybetmemek için NATO'ya taviz vermeyeceği ifade edilmiştir.⁴⁵⁴ Çalışma ziyareti için Washington'da bulunan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Johns Hopkins Üniversitesinde yaptığı konuşmada, Bakü-Ceyhan projesinin engellenmek istendiğini belirterek “Bakü-Ceyhan, esas ihraç hattı olmalı. Karşımızdaki esas mesele Bakü-Ceyhan. Bu hattın yapılmasına karşı birçok güç var. 5 yıldır görüşmeler yapılıyor. Nihayet İstanbul'daki AGİT zirvesinde anlaşma imzaladık. Bakü-Ceyhan'ın inşasına çok yakında başlamalıyız” demiştir. Çeçenistan'daki durum dolayısıyla hattın riske gireceğinden endişe duyan Aliyev, Rusya'nın kendilerine garanti verdiğini de kaydetmiştir.⁴⁵⁵ 16 Şubat 2000'de Beyaz Saray'da bir araya gelen Azerbaycan lideri Haydar Aliyev ile ABD Başkanı Bill Clinton, Bakü-Ceyhan hattının yapımına olan bağlılıklarını teyit etmişlerdir.⁴⁵⁶

Türkiye'nin Hazar petrol ve doğalgazını Bakü-Ceyhan ve Trans-Hazar boru hatlarıyla uluslararası pazara taşıyıp “21. Yüzyılın enerji terminali” olma hedefi, Azerbaycan ile Gürcistan arasındaki anlaşmazlıktan dolayı tehlikeye girmiş, Orta Asya'daki egemenliği için

⁴⁵³ “Kafkas Paketi Fos Çıktı”, *Aydınlık Dergisi*, 23 Ocak 2000.

⁴⁵⁴ “Kafkaslar Hareketlendi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.

⁴⁵⁵ “Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü- Ceyhan'a Hemen Başlansın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.

⁴⁵⁶ “Aliyev'e Bakü-Ceyhan Güvencesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Şubat 2000.

Türkiye’den geçecek hatları engellemeye çalışan Rusya, ülkeleri kendisine bağımlı kılacak alternatif hatlar için girişim ve baskısını artırmaya devam etmiştir. Bakü-Ceyhan boru hattı için hükümetler arası anlaşmaların 18 Kasım 1999’da AGİT zirvesi sırasında Clinton şahitliğinde imzalanmasına karşın projede ilerleme sağlanamamış ve Azerbaycan ile Gürcistan arasındaki geçiş ücreti pazarlığı da bu gecikmeye neden olmuştur.⁴⁵⁷ Ayrıca, Rusya’da yayınlanan Moscow Times Gazetesi, İngiliz Shell şirketi yetkililerinden Gevin Graham’ın, Azerbaycan petrolü ve Türkmenistan gazı için en uygun yolun Türkiye’den geçen Bakü-Ceyhan hattı olduğunu dile getirdiğini yazmıştır.⁴⁵⁸

Cumhuriyet’in 23 Mart 2000 tarihli haberine göre, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı projesinde Gürcistan’a ödenecek geçiş ücreti konusunda Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze Tiflis’te gerçekleştirdikleri görüşmede anlaşmaya varmış, bunu memnuniyetle karşılayan Ankara, pazarlıklar dolayısıyla 4 aylık gecikmeyi telafi etmek için çalışmalara başlamıştır. Tiflis’teki görüşme sonrası Aliyev, “*Sorun, Azerbaycan’ın kendi payına düşen ücretin bir kısmını Gürcistan’a vermesiyle çözümlendi*” açıklaması yapmıştır.⁴⁵⁹ Cumhuriyet’in 30 Nisan 2000 tarihli haberine göre, Bakü-Ceyhan petrol boru hattı projesinin önemli aşaması ‘Gürcistan Geçiş Ülkesi Anlaşması’ Washington’da ilgili ülkelere parafe edilmesiyle, projeye hız kazandırılacağı kararı alınmıştır. Projeye ilişkin paket anlaşmaların Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye parlamentolarına kısa zamanda sunulup onaylanması beklenilmiştir. Ankara ise, projede yaşanan gecikmeye karşın Bakü-Ceyhan’ın daha önce öngörülen 2004 yılına yetiştirilebileceği umudunu taşımaktadır. ABD Başkanı Clinton, “*Hazar enerji projelerine siyasi desteğimiz tam. Demirel, Aliyev ve Şevardnadze’yi kutluyorum*” demiştir.⁴⁶⁰

29 Mayıs 2000 tarihinde Bakü’de bulunan Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile görüşmüş ve “*ilişkilerimizi kurumsallaştırmalıyız*” demiştir. Bakü-Ceyhan konusuna da değinen Cem, “*Türkiye, Bakü-Ceyhan’ı stratejik yönüyle ele alıyor*” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁶¹

Bakü-Ceyhan projesinin gecikmesine bazen ülkeler arası anlaşmanın sağlanamaması bazen de şirketlerin mesafeli davranması neden olmuştur.

⁴⁵⁷ “Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Şubat 2000.

⁴⁵⁸ “Bakü-Ceyhan Hattına Shell’den Destek”, *Sabah Gazetesi*, 22 Mart 2000.

⁴⁵⁹ “Bakü-Ceyhan’da Gecikmeli Anlaşma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.

⁴⁶⁰ “Bakü- Ceyhan’a Hız Kazandırılacak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2000.

⁴⁶¹ “Cem, Aliyev’le Görüştü: Azerbaycan’a Desteğimiz Kardeşçe”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2000.

Serbest Petrol Danışmanı Dr. Ferruh Demirmen, “Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazi” adlı yazısından önemli kesitler şöyledir: ... “*Bakü-Ceyhan için temel sorun, finansman olmuştur. Bu sorun projenin gerçekleşmesini sürekli baltalamıştır. Normal olarak projeye yatırım yapması beklenen AIOC konsorsiyumu yatırım yapmaktan çekinmiş, dış kaynaklardan finansman arama zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Finansman sorununun çözülebilmesi, özellikle AIOC’nin elindeki rezervlerin yetersizliğinin giderilmesine bağlıydı. Biz her ne kadar Bakü-Ceyhan’ın gerçekleşmesi için yeni keşfedilmiş bir petrol sahasına gerek olmadığını savunmuş isek de AIOC yaklaşık iki yıldır rezerv yetersizliğini bir engel olarak öne sürdü. Geçen kasım AGİT toplantısından sonra Bakü-Ceyhan için umutlar, Kazakistan’ın Hazar Denizi sularında açılan Doğu Kaşagan-1 petrol arama kuyusuna dönmüştü. Arama kuyusunu OKIOC konsorsiyumu deliyordu. ...Bu haberin basına az yansımalarının nedeni, OKIOC konsorsiyumunun kuyu bilgilerine ilişkin resmi açıklama yapmaktan çekinmiş olması. ...Türkmen doğalgazının Türkiye’ye gelip gelmemesi, Bakü-Ceyhan’ı yaşamsal yönden etkilemez. İki proje arasında organik bir bağ yoktur. Ancak her iki projenin de olumlu bir devreye girmesi yatırımcılara güven verir ve paralel iki boru hattının getireceği maliyet avantajları doğar.*”⁴⁶²

8 Haziran 2000’de Bakü’de bulunan İçişleri Bakanı Sadettin Tantan’ı kabul eden Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, “*Türkiye’den gerekli adımı atmasını bekliyoruz. Artık işe başlamalıyız. Bakü-Ceyhan’ı Türkiye’de daima istediler. Bakü-Ceyhan’ı ortaya koyduk. TBMM, Bakü-Ceyhan ile ilgili imzalanan anlaşmaları artık onaylasın*” derken Tantan ise, “*Proje ile ilgili anlaşmalar komisyonlardan geçti. Yakın bir zamanda da tasdik edilecektir*” ifadesini kullanmıştır.⁴⁶³ Ardından 10 Haziran 2000’de Tahran’da gerçekleştirilen 6’ncı Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO) Zirvesi’ne katılan Cumhurbaşkanı Aliyev, enerjide uluslararası piyasalara ulaşmak için Bakü-Ceyhan dışındaki hatlara da açık olduklarını belirterek, “*Bakü-Ceyhan boru hattı Hazar petrolünün taşınması için hala geçerli olsa da, uluslararası piyasalara ulaşmak için diğer hatları da göz önünde bulundurmalıyız*” demiştir.⁴⁶⁴

Leyla Tavşanoğlu’nun, Ermeni asıllı ABD vatandaşı olan ve Ermenistan’ın ilk Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan’a 7 yıl baş danışmanlık yapan Prof. Jirayir Libaridyan ile gerçekleştirdiği röportajda Libaridyan, şu değerlendirmelerde bulunmuştur: “*Bakü-Ceyhan*

⁴⁶² Ferruh Demirmen, “Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Haziran 2000.

⁴⁶³ “Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan’ı Artık Onaylasın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Haziran 2000.

⁴⁶⁴ “Aliyev: Başka Hatlara Açığız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2000.

petrol boru hattı en sorunlu konulardan birisi. Bunun üzerinde çok fazla konuşuldu. Bu şimdikiye kadar Bakü-Ceyhan'a yarardan çok zarar verdi. Üstelik boru hattı hayata geçmiş değil. Bakü-Ceyhan'ı finanse edecek olan petrol şirketleri bu boru hattının bugün için yararlı olmayacağı, buna bugün için ihtiyaçları olmadığı görüşündeler. İkinci olarak, boru hattının en uygun yolunun Ermenistan'dan geçmesi olduğu biliniyor. Ama bu da bugün için aradaki sorun nedeniyle imkânsız. ABD için Bakü-Ceyhan'ın stratejik önemi varsa o zaman bununun ABD hükümeti tarafından finanse edilmesi gerektiği görüşü de ortaya atıldı. Ama ABD hükümeti ekonomik bir projeyi finanse edebilir mi? Orada bir sorun var. Bakü-Ceyhan'ın ABD için stratejik önemi; Rusya'nın rolünü azaltmak, İran'ı dış dünyadan yalıtılmak ve Türkiye'nin rolünü güçlendirmek. ...Taraflar ya yeni bir formül bulacaklar ya da eski formüle geri dönecekler. Yani, 1997'deki, Ermeni askerlerinin geri çekilmesi, mültecilerin yerlerine dönmeleri ve güvenliğin sağlanması, ablukanın kaldırılarak ilişkilerin normalleştirilmesinden sonra güvenin artmasıyla birlikte statü konusunun ele alınmasını öngören formül vardı. Sonra, 1998'de Minsk grubu eş başkanlarının, birinci formüldeki maddelerin hepsini içeren, ama ek olarak Karabağ'ın statüsünü belirleyen ilkelerin de yer aldığı tasarı bulunuyordu. Bu formülde Karabağ'ın statüsü belirlendikten sonra askeri kuvvetlerin geri çekilmesi koşulu vardı. Bu iki formülden biri ya da bir başka ara formülde uzlaşmaya varılabilir. ...Türkiye'nin Kafkaslar'daki rolü çok etkili değil. Çünkü üç taraftan sadece ikisiyle ilişkide bulunup bölgede barış, istikrar ve kriz çözüm çalışmalarını geliştiremezsiniz. Böyle bir politikayla bölgede etkili olamazsınız.”⁴⁶⁵

Cumhuriyet Gazetesi'nin, “Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay” başlığını atarak verdiği habere göre, Azerbaycan, Türkiye, Gürcistan arasında imzalanan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Anlaşması, 22 Haziran 2000 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. ⁴⁶⁶ Yeni Asır Gazetesi'nin ise “Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay” başlığını kullanarak aktardığı habere göre, Bakü-Ceyhan petrol boru hattına ilişkin anlaşmanın TBMM'de onaylanmasıyla, Enerji Bakanı Cumhur Ersümer, “Bu tarihi bir anlaşmayı hayata geçirebilmek için üç yıl uğraştık. Hat tamamlandığında değeri 1.3 milyar dolar olacak. Yılda 300 milyon dolar gelir getirecek” açıklaması yapmıştır.⁴⁶⁷

Dışişleri Bakanı İsmail Cem'i ziyaret eden ABD Başkanı Bill Clinton'ın özel danışmanı ve Hazar Havzası Enerji Diplomasisi Devlet Sekreteri John Wolf, “Bakü-Ceyhan projesinin

⁴⁶⁵ Leyla Tavşanoğlu, “Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Haziran 2000.

⁴⁶⁶ “Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2000.

⁴⁶⁷ “Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Haziran 2000.

yaşama geçirilip geçirilemeyeceği ya da yeterli petrol olup olmadığı gibi soru işaretleri geçen yılda kaldı. Artık önümüzdeki konular yalnızca ticari sorunlar” demiştir.⁴⁶⁸ 1.5 yıl içinde 20. kez Türkiye’de olan ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer ile görüşen John Wolf, Bakü-Ceyhan projesinde temel mühendislik çalışmalarına başlanması ile önemli aşamaya varıldığını belirterek *“Ciddi ilerleme sağladık ancak yapacak daha çok iş var”* demiştir.⁴⁶⁹

ABD’nin son 5 yıldır uyguladığı Hazar bölgesi enerji politikalarının başarısız olduğunu savunan Stratejik ve Uluslararası Etütler Merkezi (CSIS) isimli Amerikan düşünce kuruluşu yayımladığı raporda, ABD’nin bu başarısızlığında, Washington’ın Bakü-Ceyhan ve doğalgaz projelerine sunduğu sözlü desteğin maddi katkıya dönüştürmemesinin etkili olduğu ifade edilmiştir.⁴⁷⁰

Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin gerçekleştirilmesi sürecinde hatta yönelik uluslararası petrol şirketlerinin ilgisi artmaya başlamış ve şirketler hattın tanıtımı ve destek organizasyonunda yer almışlardır.

Azerbaycan’daki petrol yataklarında işletim hakkına sahip olan ve aralarında Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın da (TPAO) bulunduğu yabancı petrol şirketlerinin sponsorluğunda Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine destek organizasyonu çerçevesinde, ilk petrolü motosikletle Bakü’den Ceyhan’a taşıyan grup, Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze ile görüşmüş ardından Şevardnadze, grubu Tiflis’ten Ceyhan’a uğurlamıştır. Uluslararası konsorsiyum AIOC’de hissesi olan şirketlerden birini temsil eden her bir motosikletli grubun, 2 Eylül 2000’de Ceyhan’a ulaşması beklenmiştir.⁴⁷¹

Sabah’ın 14 Eylül 2000 tarihinde verdiği habere göre, Türk Petrol Şirketi Petoil, Azerbaycan’ın Kalamettin ve Mişovdağ bölgelerinden petrol çıkarma anlaşması imzalamıştır. Petoil’in SOCAR ve Moncrief Oil International şirketleriyle ortak olduğu anlaşma, Washington’da Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in de katıldığı bir törenle imzalanmıştır.⁴⁷²

Serbest Petrol Danışmanı Dr. Ferruh Demirmen, “Bakü-Ceyhan’da Yeni Aşama” isimli yazısından önemli bir bölüm şöyledir: *“Basına yansıyan haberler, Azerbaycan’ın Bakü-Ceyhan’da ödün vermeyeceğini ve ABD seçimlerini ve kimi şirketlerin son tutumlarını*

⁴⁶⁸ “Bakü-Ceyhan’da Soru İşareti Kalmadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2000.

⁴⁶⁹ “Wolf: Bakü-Ceyhan’da Yapacak Çok İş Var”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

⁴⁷⁰ “ABD Hazar’da Başarısız Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

⁴⁷¹ “Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

⁴⁷² “Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak”, *Sabah Gazetesi*, 14 Eylül 2000.

*beklemeden bir an önce “sponsor” şirketlerini saptayıp MEPCO’yu (Ana İhraç Hattı Konsorsiyumu’nu) kurmak kararında olduğunu işaretliyor. MEPCO’nun kuruluşunun ardından finansman sağlama girişimleri yapılacak. Azerbaycan’ın MEPCO ile ilgili kararını, şirketlerin oyalama politikasına tutsak olmamak ve projeyi daha fazla riske sokmamak amacıyla aldığı açıktır. Boru hattının yapımı, planlandığı gibi 2004 yılında tamamlanacaksa projenin daha uzun süre askıda kalması göze alınamaz.”*⁴⁷³

Sabah Gazetesi’nin, “Bakü-Ceyhan’da Tarihi İmza” başlığıyla aktardığı habere göre, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesinin hayata geçirilmesinde 19 Ekim 2000 tarihinde önemli bir adım atılmış ve Azerbaycan petrolünü Ceyhan’a taşıyacak olan nihai anlaşmalardan biri daha Ankara’da tarihi bir törenle imzalanmıştır. Proje kapsamında yer alan ‘Ev Sahibi Ülke’, ‘Anahtar Teslimi Yapım’, ‘Hükümet Garantisi’ anlaşmalarının imza töreni Devlet Konukevi’nde yapılmıştır.⁴⁷⁴ Yeni Asır Gazetesi ise “Bakü-Ceyhan İçin Son İmza” başlığıyla konuyu ele almıştır. Habere göre, BTC projesinin gerçekleşmesinde önemli bir adım atılarak, “Ev sahibi ülke”, “Anahtar teslimi yapım”, “Hükümet garantisi” anlaşmaları imzalanmıştır. Projenin geliştirilmesinde ABD’nin desteğine değinen Enerji Bakanı Ersümer, Temsilciler Meclisi Genel Kurulu’nda görüşülen Ermeni tasarısını hatırlatarak, “Verecekleri kararla umarım bu işbirliğine gölge düşürmezler” demiştir.⁴⁷⁵ Köşesinde bu konuya değinen Serbest Petrol Danışmanı Dr. Ferruh Demirmen’in, “Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü” isimli yazısından bir kesit şöyledir: “Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı projesine ilişkin anlaşmalar, yeni oluşturulan sponsor grupla Ankara’da ekim ortalarında görkemli bir törenle imzalandı. ...Proje kesinleşmiş gibi bir hava yaratıldı. Ne var ki işin iç yüzüne bakılırsa durum bu kadar toz pembe değil. Bu anlaşmalar projeyi yeni bir aşamaya getirdi ancak kesinleştirmede. Nitekim imza töreninde BOTAŞ’ın Sayın Ecevit’e verdiği bilgi notuyla bu durum su yüzüne çıktı. Notta, atılan imzalara karşın sponsor grubunun 18 aylık mühendislik çalışmaları süresince Bakü-Ceyhan seçeneklerini değerlendirmeye devam edeceği belirtiliyordu. AIOC konsorsiyumunun başhissedarı ve sponsor grupta SOCAR’dan sonra en fazla (yüzde 25.4) hisseye sahip BP’nin temsilcisi David Woodward’a göre bu seçeneklerin değerlendirilmesi, şirketler için bir “sigorta” oluşturuyor. Nedeni de temel ve ayrıntılı mühendislik çalışmalarında çıkabilecek zorlukların yaratacağı risk imiş.”⁴⁷⁶

⁴⁷³ Ferruh Demirmen, “Bakü-Ceyhan’da Yeni Aşama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

⁴⁷⁴ Sibel Yeşilmen, Erhan Seven, “Bakü-Ceyhan’da Tarihi İmza”, *Sabah Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

⁴⁷⁵ “Bakü-Ceyhan İçin Son İmza”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

⁴⁷⁶ Ferruh Demirmen, “Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Aralık 2000.

Bakü-Ceyhan protokolünün ayrıntılarına açıklık getiren Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer, Meclis'te onaylanırken protokolün sonuna eklenen Ev Sahibi Ülke (EÜA), Anahtar Teslim ve Hükümet Garantisi anlaşmalarının yatırımcılara tanınan özendirici koşullar için Türkiye-Azerbaycan ve Gürcistan'a ortak sorumluluk yüklediğini bildirmiş, projenin güvenliği için 10 karakol kurulacağını ve 20 milyon dolar harcanacağını kaydetmiş ve Bakü-Tiflis-Ceyhan anlaşmalar paketine, EÜA, Anahtar Teslim ve Hükümet Garantisi anlaşmalarının boş formlarının eklendiği ve her bir devletin yatırımcılara sağlayacağı imkânların, diğer devletlerce de müzakereyle kabul edilenlerden çok farklı olmamasının sağlanmış olacağını belirtmiştir.⁴⁷⁷

Bakü-Tiflis-Ceyhan projesini destekleyen ABD'nin 42. Başkanı Bill Clinton'ın görev süresi sona erdiğinde yerine gelecek olan 43. Başkan George Bush'un projeye yönelik nasıl bir siyaset izleyeceği merak konusu olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Bakü- Ceyhan'a Karşı İran" başlığıyla verdiği habere göre, Hazar havzası enerji kaynakları konulu rapor yayımlayan ABD'nin düşünce kuruluşlarından Carnegie Endowment ve CATO Institute, Clinton'ın Bakü-Ceyhan'a verdiği siyasi desteği eleştirerek yakında ABD'de işbaşı yapacak Bush yönetimine, ağırlığı Bakü-Ceyhan projesine vermemesini önermiştir. ABD'nin bölgede Rusya ile işbirliği yapması gerektiği ve enerji konusunda İran'ın da önemli rol oynayabileceği bu yüzden bu seçeneğin de dikkate alınması gerektiğini savunmuştur.⁴⁷⁸ Bu meseleyi Sabah Gazetesi, "Bakü-Ceyhan Tehlikede" başlığıyla ele almış ve habere göre, Amerika'nın düşünce kuruluşlarından Carnegie Endowment ve CATO Institute, başkanlık görevini 20 Ocak 2001'de devralacak Bush'a petrol konusundaki mevcut politikaların değişmesi için baskı yapmış ve Bakü-Ceyhan'ı unut, Türkiye'ye desteği geri çek ve petrol hattını İran'dan geçir görüşlerine yer vermiştir. Diğer yandan haberde Amerika'nın 42. Başkanı Bill Clinton'ın, sonuca ulaştırmak için çabaladığı Bakü-Ceyhan projesinin, Bush'un gelişyle engebeli yola girdiği ve Bush'un projeden desteğini çekeceğinin ilk sinyalinin Enerji Bakanlığı'na atadığı Amerika'daki Ermeni lobisinin en etkin isimlerinden olan Spencer Abraham ile verdiği bilgisi yer almış, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer ise, "*Enerji projeleri kişilere bağlı olarak değişmez*" açıklaması yapmıştır.⁴⁷⁹ Yeni Asır Gazetesi'nin ise "Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi" ismiyle yayınladığı habere göre, ABD'nin yeni Başkanı George W. Bush'un, Enerji Bakanlığı'na Türk düşmanı Ermeni

⁴⁷⁷ Bülent Sarıoğlu, "Bakü-Ceyhan'a Üçlü Sigorta", *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.

⁴⁷⁸ "Bakü- Ceyhan'a Karşı İran", *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

⁴⁷⁹ "Bakü-Ceyhan Tehlikede", *Sabah Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

lobisinin adamı olarak tanınan Spencer Abraham'ı getirmesi Türkiye'de endişe yaratmış, Bakü-Ceyhan gibi birçok enerji projelerini birlikte yürüten Türkiye-ABD arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğinden endişe edilmiştir.⁴⁸⁰

Sabah Gazetesi'nde "Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın!" başlığı altında iki köşe yazısına yer verilmiştir. Savaş Süzal'ın, 'Proje Artık Devlet Kontrolünden Çıktı' adlı yazısında, Amerika Dışişleri Bakanlığı Hazar Havzası'ndan Sorumlu Temsilcisi Elizabeth Jones'ın, projenin artık Amerikan devlet yönetiminin kontrolünden çıktığını ve şirketlerin projeye para yatırdığını söylediği aktarılmıştır. 'Ulusal Çıkarlar Önce Gelecek' isimli ikinci köşede ise Zeyno Baran'ın yazısı yer almış, yazıda Bush yönetiminin Enerji Bakanı olacak Spencer Abraham'ın ulusal çıkarlar doğrultusunda hareket edeceği, Türkiye ya da Bakü-Ceyhan aleyhtarı bir yaklaşım izlemeyeceğinin konuşulduğu aktarılmıştır.⁴⁸¹

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in daveti üzerine 9 Ocak 2001'de Rusya lideri Putin'in Bakü'ye gitmesi üzerine "Putin'in Bakü Ziyareti" isimli yazıyı kaleme alan Emin Gürses'in köşesinden bazı kesitler şöyledir: "*Moskova, bölgenin kaynaklarını Avrupa'ya aktarmada aracı olmak için çalışıyor. Putin, 9-10 Ocak'ta bölgenin ekonomik ve stratejik açıdan en önemli ülkelerinden biri olan Azerbaycan'a önemli bir ziyarette bulundu. ...İmzalanan Bakü Deklarasyonu, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Guliyev tarafından gelecek 10 yıllık işbirliğini düzenleyen belge olarak tanımlandı. ...Putin, 10 Ocak'ta Azerbaycan Meclisi'nde yaptığı konuşmasında bu işbirliğinin üçüncü ülkeleri hedef almadığını ifade ederek ABD'ye mesaj vermeye çalıştı. Aliyev, Moskova ve Washington arasında aktif tarafsızlık yöntemi kullanarak ulusal çıkarlarını koruma çabası içerisinde. ...Karabağ anlaşmazlığı konusunda Moskova'nın Erivan'a destek vermesi Bakü'yü, Washington'a daha fazla itmişti. Aliyev, Ağustos 1997'deki Washington ziyareti sırasında Exxon, Chevron, Amoco ve Mobil'le 10 milyar dolarlık bir ön anlaşma imzalamıştı. Bu görüşmeler sırasında askeri işbirliği konusu da gündeme gelmişti. Azerbaycan'da kuracağı bir askeri üssün bölgeyi daha kolay kontrol etme imkânı sağlayacağı hesapları yapıyor Washington'da. Fakat Moskova'nın tepkisinden çekiniliyor. Washington yönetimi, İran'a karşı Hazar havzasındaki enerji kaynaklarından uzak tutmak politikasını uygulamaktadır. Washington, Moskova'nın bölgedeki enerji kaynaklarına el koyup Avrupa enerji pazarında etkinlik sağlama çabasını dolaylı olarak engellemeye çalışmaktadır. ...İşgal*

⁴⁸⁰ Şamil Tayyar, "Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi", *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

⁴⁸¹ Savaş Süzal, Zeyno Baran, "Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın!", *Sabah Gazetesi*, 6 Ocak 2001.

*edilen Azeri topraklarının geri alınmasını sağlayan ülke, Bakü'nün ilişkilerde öncelik vereceği ülke olacaktır.”*⁴⁸²

Bakü-Tiflis-Ceyhan ile ilgili tüm anlaşmaların imzalanmış olmasının boru hattının tamamlanmış olması anlamına gelmediğini belirten Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e mektup göndererek Türkiye'nin petrol boru hattına yönelik ilgisini kaybetme aşamasında olduğunu ve bu soğukluğun projenin geleceğini olumsuz etkileyeceği uyarısında bulunmuş, 12 Mart 2001'de Türkiye'yi ziyaret edecek olan Aliyev, hem petrol hem de doğalgaz projesini gündeme getireceğini bildirmiştir.⁴⁸³ Diğer yandan ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in idari, politik bir kararla bakanlığındaki birçok özel temsilciliğin kadrosunu lağvetmesi ve bu kapsamda “ABD Başkanı ve Dışişleri Bakanı Hazar Özel Temsilcisi” kadrosuna da son vermesine rağmen Bush, Bakü-Ceyhan'ın ABD stratejik çıkarlarına uygun olduğunu her fırsatta dile getirmiştir.⁴⁸⁴ Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Cumhurbaşkanı Sezer'in davetlisi olarak 12 Mart 2001 tarihinde bir heyetle Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmeye hazırlanmıştır ve ziyaretin ana gündemini Bakü-Ceyhan petrol boru hattı ve Şahdeniz doğalgaz hattı projeleri oluşturacaktır. Aliyev ve Sezer başkanlığında gerçekleştirilecek heyetler arası görüşmelerin ardından ortak bildiri ile iki ülke arasında maliye ve kültür konularında işbirliği protokollerinin imzalanması beklenmiştir.⁴⁸⁵

BTC projesine karşı çıkan ABD'nin önde gelen bazı düşünce kuruluşlarının yanında ABD Temsilciler Meclisi'nin bazı milletvekilleri de projeye karşı bir yaklaşım sergilemiştir.

ABD Temsilciler Meclisi'nin Ermeni lobisine mensup 4 milletvekili, Ermenistan'dan geçmediği sürece, BTC projesine ABD'nin destek olmaması gerektiğini savunan bir tasarıyı Temsilciler Meclisi'ne vermiştir.⁴⁸⁶

“Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!” adlı köşesinde Özgen Acar, Hazar petrol ve doğalgazının Türkiye üzerinden Batıya ulaştırılması hususundaki engellemenin, Rusya'dan çok Batılı petrol şirketlerinden geldiğini hatırlatmış, Bush ile Putin'in 16 Haziran 2001'de Slovenya'da doruk toplantısında bulunduğu ve diplomatlardan alınan bilgilere göre, Putin'in, Azerbaycan petrolünü pazarlamaya Karadeniz'den başlanmasından mutluluk duyduğunu Bush'a söylediği bilgisini aktarmıştır.⁴⁸⁷

⁴⁸² Emin Gürses, “Putin'in Bakü Ziyareti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ocak 2001.

⁴⁸³ Serkan Demirtaş, “Aliyev'den Ceyhan Uyarısı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Mart 2001.

⁴⁸⁴ Zeyno Baran, “Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam”, *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.

⁴⁸⁵ “Bakü ile Gündem Enerji”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 2001.

⁴⁸⁶ “Bakü-Ceyhan Karşısı Tasarı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Haziran 2001.

⁴⁸⁷ Özgen Acar, “Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Haziran 2001.

Petrol konusu Azerbaycan'ı siyasi gerilime de götürmüş, zengin petrol kaynağı muhalefetin iktidarı eleştirmesine neden olmuştur.

16 Ağustos 2001'de düzenlediği basın toplantısında, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve ailesini ülkedeki petrolün bir bölümünü kayıt dışı yollarla İran'a göndererek sattığını ve gelirini kendi hesabına geçirdiğini iddia eden Azerbaycan Milli İstikrar Partisi Genel Başkanı Etibar Memmedov, “*Bu iktidarın en büyük geliri, petrol hırsızlığından elde edilmektedir*” demiştir. Yabancı diplomatik kaynaklardan bu konuda bilgi aldığı söylenen Memmedov, IMF ile SOCAR arasında imzalanan anlaşmanın bir örneğinin ellerinde olduğunu ve bu çerçevede SOCAR'ın aylık IMF'ye petrol çıkarımı ve ihracı konusunda bilgi verdiği, bu bilgiler ışığında da 1,5 milyon ton petrolün yasadışı olarak satıldığını ileri sürmüştür.⁴⁸⁸

Amerika Başkanı George Bush ile Rusya lideri Putin, 24 Mayıs 2002 tarihinde Kremlin Sarayı'ndaki tarihi görüşmesinde, karşılıklı nükleer başlık sayısını azaltma ana gündeminin yanında enerji konusunu da görüşerek Bakü-Ceyhan projesini gündeme almıştır ve iki lider Bakü-Ceyhan projesinin gerçekleşmesi konusunda el sıkışmıştır.⁴⁸⁹

Yeni Asır Gazetesi'nin 26 Haziran 2002 tarihli haberine göre, İstanbul'da yapılan KEİ Devlet ve Hükümet Başkanları Olağanüstü Doruk Toplantısı'nda konuşan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Azerbaycan ana üretim petrolünü Batı pazarına taşıyacak Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) projesinin hayata geçirilmesi sürecinde son aşamaya gelindiğini bildirerek, “*1998 yılında İstanbul'da imzalanan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesinin de gerçeğe dönüşmesi için, artık son aşamaya gelindi*” diye konuşmuştur. Aliyev, erken üretim petrolünün Bakü-Supsa ve Bakü-Novorossisk hattıyla taşındığını belirterek, Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı projesinin de kısa süre içinde gerçeğe dönüşeceğinden bahsetmiştir.⁴⁹⁰

Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin inşaatının gelecek yılın (2003) mart ayında başlatılacağını ve tam işletmeye de 2005'te hazır olacağını bildiren BTC Boru Hattı Projesi Genel Müdürü Michael Townshend, “*Finansmanın yüzde 30'u öz kaynak, yüzde 70'i kredi ile karşılanacak. Kabaca 2 milyar dolarlık bir finansmana ihtiyaç var*” açıklaması yapmıştır.⁴⁹¹

İngiltere'den BP, ABD'den Junker, Japonya'dan Itochu gibi petrol firmalarından oluşan konsorsiyum, Hazar Denizi'ni Akdeniz'e bağlayacak ham petrol boru hattı inşasına Eylül 2002'de başlayacaktır. Ocak 2005'te aktif olması planlanan bu hatla Avrupa ve Asya'ya ham

⁴⁸⁸ “Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsızı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 2001.

⁴⁸⁹ “Bakü- Ceyhan'a Tam Destek”, *Sabah Gazetesi*, 25 Mayıs 2002.

⁴⁹⁰ “Bakü-Ceyhan'da Son Aşamadayız”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Haziran 2002.

⁴⁹¹ “Bakü-Ceyhan 2005'e Hazır”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.

petrol arzı hedeflenmiştir ve Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı Azerbaycan'ın Bakü şehrinde başlayıp Gürcistan'ın Tiflis şehrinde geçerek Türkiye'de, Akdeniz'deki Ceyhan'a ham petrol taşıyacaktır.⁴⁹² Petrol şirketlerinden British Petroleum, Hazar petrolerini Batı'ya taşıyacak Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının yapımına, hissedarların gerekli 2.9 milyon dolarlık yatırımı onaylamasının ardından 18 Eylül 2002'de başlanacağını açıklamıştır. Projenin 2005 yılında tamamlanması beklenilmiştir.⁴⁹³ Diğer yandan, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) Başkan Yardımcısı İlham Aliyev de BTC boru hattı projesine yeni katılımcıların olabileceğini, bu hususta görüşmelerin sürdüğünü söylemiş ve Eylül 2002'de projenin temelini atılacağını kaydetmiştir.⁴⁹⁴

Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşası için ilk harç 18 Eylül 2002 tarihinde yapılacak tören ile konulacaktır. Bakü'deki Sangaçal Terminali'nde düzenlenecek törende Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'nin bir araya gelmesi beklenmiştir.⁴⁹⁵

Cumhuriyet Gazetesi'nin "Asrın Projesi" manşetiyle verdiği habere göre, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan tarihi İpek Yolu, 21. Yüzyılda petrol ve doğalgaz boru hatları ile gerçekleşmiş, Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan, 1994'ten beri mücadelesinin ardından 21. Yüzyılın projesi olarak tanımlanan Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın temellerini atmıştır. Cumhurbaşkanı Sezer, "*Tasarı efsane olmaktan çıkmış, gerçeğe dönüşmüştür. Bundan sonra bölgemizin kalkınmasına katkıda bulunacak yeni efsaneler bulmalıyız*" derken Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, "*Şimdi rüyanın sonunda, gerçekliğin başındayız. Üst düzey Azeri yetkililer arasında bile bu projeye karşı olanlar vardı. Türlü engelleme girişimleri oldu. Amaçları bizleri korkutmaktı. Ama bunu halkımızın yardımıyla önledik. Bunun için iki kere askeri darbe bile yapmaya kalkıştılar*" diye konuşmuştur.⁴⁹⁶ Yeni Asır Gazetesi ise bu konuyu "Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil" başlığıyla ele almış ve habere göre, Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının temeli 18 Eylül 2002'de Bakü'nün Sangaçal Terminali'nde düzenlenen törenle Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze ile birlikte atılmıştır. 1992'de Demirel hükümeti döneminde gündeme gelen boru hattının uzun macerası Sezer'le mutlu sona ulaşmıştır.⁴⁹⁷ BTC'nin temelini atılması sonrası bu konuyu kaleme alan Yalçın Doğan'ın "Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı" adlı köşesinde

⁴⁹² "Bakü-Ceyhan'ın İnşası Eylül'de Başlıyor", *Aydınlık Dergisi*, 21 Temmuz 2002.

⁴⁹³ "Bakü- Ceyhan'ın İnşaatı 18 Eylül'de Başlıyor", *Sabah Gazetesi*, 22 Ağustos 2002.

⁴⁹⁴ "Bakü- Ceyhan'a Yeni Ortak Geliyor", *Sabah Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.

⁴⁹⁵ Serkan Demirtaş, "Bakü-Ceyhan'a İlk Harç", *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Eylül 2002.

⁴⁹⁶ Serkan Demirtaş, "Asrın Projesi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

⁴⁹⁷ Fatma Can, "Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil", *Yeni Asır Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

aktardıklarından önemli bazı kesitler şöyledir: “*Temeli dün (18 Eylül 2002) atılan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesi, dört-beş yıl süren uğraş, devletin tüm kurumlarının ortak yapımı. Tepede politikaları belirleyen ve yönlendiren, her türlü sorunla bire bir uğraşan iki kişiye bugün teşekkür etmek gerek: Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile dönemin Enerji Bakanı Cumhur Ersümer’e... Bakü-Ceyhan’ın gerçekleşmesi, tam bir politik cambazlık! Çünkü, çatışan çıkarların sayısı hayli fazla. Bazı devletler ve bazı uluslararası petrol şirketleri sürekli çomak sokuyor. Neden? Çünkü, bu boru hattıyla Türkiye ve Amerika Orta Asya’da ve Gürcistan’da belli bir etkiye kavuşuyor. Doğal ki, bunu Rusya istemiyor. Hem siyasal açıdan hem de Bakü-Ceyhan, Rusya’nın Batı’ya petrol aktarmasında artık bir alternatif. Önemli bir silahı elinden alınıyor. İran ise boru hattının Bandırabbas’a akmasını öneriyor. Aslında, o öneri, Bakü-Ceyhan’a göre, 400 kilometre daha kısa, yani daha ekonomik. Ama Amerika buna karşı. İran’daki teokratik rejimin gölgesinin boru hattına düşmesini istemiyor Washington.*”⁴⁹⁸

BTC petrol boru hattı 8 yıllık zorlu bir diplomasi ve strateji savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Hattın gerçekleşmesinde dönüm noktası ABD’nin, Türkiye ile ilişkilerinde boru hattı projesini stratejik bir nokta olarak görmeye başlaması olmuştur. Hat 1990’ların başından bu yana yaşanan diplomasi ve strateji savaşının sonucunda ortaya çıkmıştır ve Türkiye, ABD, İngiltere, Rusya, İran ve diğer bölge ülkelerinin katıldığı “Büyük Oyun”un sonunda Azerbaycan petrolerinin Ceyhan’a aktarılmasının kesinleşmesi sürecinde, ülkeler ve şirketler arasında onlarca anlaşma, mutabakat protokolü imzalanmış ve yüzlerce toplantı gerçekleştirilmiştir. Hazar havzası petroleri Marco Polo, Robert Nobel, Adolf Hitler’e kadar tarihte birçok kişinin dikkatini çekmiştir. O 8 yıllık süreç ise özetle şöyledir: 1993’te devlet başkanlığına geçen Haydar Aliyev, 11 Batılı firmayla 10 Eylül 1994’te ‘Yüzyılın Anlaşması’nı imzalamış, Türkiye, İstanbul ve Çanakkale boğazlarını ‘doğal bir boru hattına’ çevirmeyeceğini ilan etmiş, Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan’ın 15 Mayıs 1998’de imzaladığı mutabakat zaptı, hattın Ceyhan’a ulaştırılması açısından önemli bir siyasi irade göstergesi olmuş, 1999’da Clinton’ın Türkiye ziyaretinde görüşülen bu konu, İstanbul’daki AGİT Zirvesi sırasında Azerbaycan, Türkiye, Gürcistan liderlerinin İstanbul Deklarasyonu’na imza atmasıyla somut hale gelmiş, 9 Mayıs 2000’de hükümetler arası protokolün imzalanmasıyla boru hattının güvenliği ve kamulaştırma çalışmaları gibi bazı sıkıntılar giderilmiş, hükümetlerin anlaşmasının ardından 17 Mayıs 2000’de SOCAR, BP, UNOCAL, STATOİL, TPAO,

⁴⁹⁸ Yalçın Doğan, “Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

İTACHU, RAMCO, DELTA HESS şirketleri Sponsor Grup Finansman ve İşbirliği Anlaşmasını imzalamış.⁴⁹⁹

Ersin Faralyalı, “Bakü-Tiflis-Ceyhan” adlı köşesinde BTC projesinin başlangıç tarihi 9 Mart 1993’te Türkiye- Azerbaycan arasında BTC hattı anlaşmasının imzalandığı ancak Elçibey’in görevden uzaklaştırılmasıyla yeni başkan Aliyev’in Elçibey zamanında imzalanan tüm anlaşmaları iptal ettiği için BTC hattının rafa kaldırıldığı ve daha sonra tekrar gündeme geldiği hatırlatması yapmış ve büyük projenin gerçekleştirilme aşamasında birçok zorluklarla karşılaştığını anlatmıştır.⁵⁰⁰

Özcan Buze, “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılamaz” adlı köşe yazısında, Azerbaycan petrolerini dünya pazarına ulaştıracak BTC projesinin Türkiye’deki temel alma töreninin 26 Eylül 2002 tarihi Perşembe günü Adana’da yapıldığını hatırlatmış, projenin ağırlıklı olarak Amerikan sermayesiyle gerçekleştirilecek olması ve ABD’nin sadece emperyalist rakiplerinin bağımlı olduğu Ortadoğu petrolünü değil ona alternatif olabilecek başka petrolerin sevk edileceği güzergahları da denetlemek isteyerek stratejik üstünlük kazanmayı planladığına dikkat çekmiş ve işin bizi ilgilendiren tarafının, Amerikancı medyanın, ABD’nin BTC’yi Türkiye’nin Rusya ve İran gibi bölge ülkeleriyle olan ilişkisinde bir kama olarak kullandığı yönünde Türkiye-Rusya ilişkilerini gerginleştiren yayın yaptığının olduğu lakin ABD’nin borusunun artık ötmediği, Kuzey Irak vb. gibi en önemli konularda Rusya’nın da Türkiye ile ortak tutumda olduğunun altını çizmiş.⁵⁰¹

2003 yılında ise, BTC boru hattının Türkiye bölümündeki inşaatının 5 ay gecikmesiyle BOTAŞ’a günlük 500 bin dolar gecikme cezası gelmiş ve projenin anahtar teslim müteahhitliğini üstlenen BOTAŞ, 75 milyon dolar ceza ile karşı karşıya kalmıştır.⁵⁰² Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının Türkiye kesimindeki inşaatının 5 ay geciktiğini doğrulayan Enerji Bakanı Hilmi Güler, gürültünün yaban hayvanlarını etkilediğini belirterek “*Dağdaki ayların çiftleşmesine engel olmamak için inşaat duruyor*” açıklaması yapmıştır.⁵⁰³ Diğer yandan, 3.6 milyar dolarlık BTC projesi için Dünya Bankası, 250 milyon dolar kredi sağlamış, Dünya Bankası’nın özel sektör kuruluşu Uluslararası Finans Kurumu (IFC)Yönetim Kurulu, BTC’ye

⁴⁹⁹ “Bakü-Ceyhan’da 8 Yıllık Zorlu Mücadele”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

⁵⁰⁰ Ersin Faralyalı, “Bakü-Tiflis-Ceyhan”, *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Eylül 2002.

⁵⁰¹ Özcan Buze, “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılamaz”, *Aydınlık Dergisi*, 29 Eylül 2002.

⁵⁰² Zübeyir Kırdıra, “Bakü-Ceyhan’a Ağır Ceza”, *Sabah Gazetesi*, 22 Ekim 2003.

⁵⁰³ Zübeyir Kırdıra, “Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayların Faturası: 75 Milyon \$”, *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2003.

250 milyon dolarlık destek sağlama kararını onaylamış, Norveç Statoil şirketi ise projeye 170 milyon dolar kredi vereceğini açıklamıştır.⁵⁰⁴

Gürcistan'da Kasım 2003'te gerçekleşen darbe sonrası Bakü Ceyhan Petrol boru hattı geleceği merak konusu olmuş ve bu konuda görüşleri alınan İstihbarat yetkilileri, bölge uzmanları ve iş adamları, projenin yaşananlardan etkilenmeyeceği görüşünü savunmuştur. Bakü Ceyhan'ın Gürcistan'ın ulusal çıkarlarıyla ilgili olduğunun altını çizen uzmanlar, "Muhalefetin icraatları iç politikada olacaktır. Dış politika konusunda Şevardnadze çizgisini sürdüreceklerdir." yorumunda bulunmuştur. CNN Televizyonu da projenin tehlikeye girmeyeceği ve ülke halkı için yeni iş, kazanç imkânı sağlayacağı yorumunda bulunmuştur.⁵⁰⁵

Sabah Gazetesi'nin 10 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan haberine göre, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattında son imzaların atılması, bölgenin petrol devi Rusya'yı harekete geçirmiş, Azerbaycan'ı ziyaret eden Rusya lideri Putin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Rusya'ya bağlanan boru hatları üzerinden aktarılan Hazar petrolünün miktarının yıllık 2.7 milyon tondan 15 milyon tona çıkarılması konusunu görüşerek daha fazla petrolün kendi ülkesinden geçmesini istemiştir. Rusya, Azerbaycan'a doğalgaz ihracatını arttırmasının yanında, ülkenin enerji dağıtım şirketinin özelleştirmesinden de pay almak istemiş bu yüzden Putin, ülkeye daha fazla doğalgaz satmak ve enerji ihalelerinden pay almak için devreye girmiştir.⁵⁰⁶

Eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, bu projenin hayata geçirilmesi için çok istikrarlı davranmış ve bu süreçte üretilecek petrolün BTC yoluyla Akdeniz'e ulaştırılması kararı birçok tartışmaları beraberinde getirmiştir. Güzergaha karşı çıkıp Azerbaycan'a engel olma girişimleri ve gittikçe yoğunlaşan baskılar, terör eylemleri, sabotaj girişimleriyle karşılaşılmasına rağmen Aliyev, iradesini göstererek hedefinden şaşmamıştır.

Azerbaycan'ın İstanbul Başkonsolosu İbrahim Nebioğlu Yagubov, eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in ölümünün birinci yılında (12 Aralık) önemli açıklamada bulunarak, "*Aliyev, Bakü-Ceyhan projesindeki ısrarı nedeniyle 4'ü darbe 3'ü de suikast olmak üzere tam 7 kez ölüm tehlikesi atlattı*" demiştir.⁵⁰⁷

Azerbaycan Devlet Petrol Fonu Başkanı Samir Şarifov, BTC'nin maliyetinin 320 milyon dolar arttığını bildirmiştir. BTC'nin gecikmesi ve maliyetinin artması Türkiye'de

⁵⁰⁴ "Bakü-Ceyhan'a Kredi Desteği Artıyor", *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Kasım 2003.

⁵⁰⁵ "Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez", *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2003.

⁵⁰⁶ "Bakü-Ceyhan İmzası Putin'i Harekete Geçirdi", *Sabah Gazetesi*, 10 Şubat 2004.

⁵⁰⁷ Bekir Batu, "Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü", *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2004.

gerginlik yaratmış ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Gürcistan'a yaptığı ziyarette Türkiye'nin projenin gecikmesine tahammülü olmadığını belirterek, Gürcistan'dan üzerine düşeni yerine getirmesini istemiştir. Ayrıca projenin Türkiye ayağının aksamasında TEPE Grubu da sorumlu tutulmuştur.⁵⁰⁸

11 yıllık serüvenin ardından Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, 25 Mayıs 2005'te gerçeğe dönüşmüştür. Yaklaşık 4 milyar dolarlık yatırımla gerçekleştirilen 1.774 kilometrelik hatta ilk petrol, Bakü'de Sangaçal Terminali'nde, Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili, Kazakistan Devlet Bakanı Nursultan Nazarbayev, Enerji Bakanı Hilmi Güler, ABD Enerji Bakanı Samuel Bodman ve BP Başkanı Lord John Browne'nin katıldığı törenle pompalanmaya başlanmıştır. BTC'nin, günde 1 milyon varil, yılda 50 milyon ton kapasiteyle dünya enerji arz güvenliğinin geliştirilmesinde önemli katkısı olacağını anlatan Sezer, hattın aynı zamanda Türk boğazlarından taşınan tehlikeli madde yükünü de azaltacağını hatırlatmıştır. İngiliz The Independent Gazetesi, boru hattının Batı'yı Ortadoğu petrolüne bağımlılıktan kurtarmayı amaçladığını yazmış ve projenin ABD ile Rusya'nın arasını açtığını kaydetmiştir. Amerikan Washington Times Gazetesi, ABD-Azerbaycan bağları güçleniyor ifadesini kullanarak hat sayesinde Azerbaycan'ın, Kafkasların Kuveyt'i olacağını belirtmiştir. The Times Gazetesi, hattın Azerbaycan'a yılda 5 milyar dolar gelir sağlayacağını belirterek Rusya'nın itirazlarına karşın devreye sokulduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁹

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattı Ermenistan'ı rahatsız etmiş, Ermenistan Başbakanı Andranik Marganyan, BTC Boru hattının işleme alınmasının bölgedeki güç dengesini bozduğunu ileri sürmüştü ve Ermenistan'ın bozulan bu dengenin yeniden oluşturulması için alternatif çözümler aradığını söylemiştir.⁵¹⁰ Ermenistan yanında diğer bir rahatsız olan taraf ise PKK ve destekçileri olmuştur. PKK çevrelerinde Bakü-Ceyhan boru hattıyla ilgili ilginç söylentiler dolaşmaya başlamış, bu söylentiler arasında, boru hattının sınır olduğu ve bu hattın yakın gelecekte uluslararası güç tarafından korunacağı çünkü hattın büyük ortağının Amerikalı şirketler olduğu bu yüzden hattın güvenliğini kimseye bırakmayacakları gibi sözler yer almıştır ve bu söylentilerin arkasında Amerika'nın olduğu açıkça dikkat çekmiştir.⁵¹¹

⁵⁰⁸ Olcay Aydılek, Zübeyir Kırdıra, "Bakü- Ceyhan'ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı", *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2004.

⁵⁰⁹ "Bir Rüya, Gerçek Oldu", *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Mayıs 2005.

⁵¹⁰ "BTC, Ermenistan'ın Güç Dengelerini Bozdu", *Sabah Gazetesi*, 28 Mayıs 2005.

⁵¹¹ "Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak?", *Aydınlık Dergisi*, 18 Aralık 2005.

Azerbaycan'ın Moskova Büyükelçiliği'ne atanan Polad Bülbüloğlu, Moskova'da düzenlediği basın toplantısında, Bakü-Ceyhan petrol boru hattından Rusya'nın da yararlanması için projeler hazırlandığını dile getirmiş ve Azerbaycan ile Rusya'nın işbirliği konusunda “*Bakü-Supsa boru hattı faaliyette. Bakü-Novorosiysk petrol boru hattı da tam kapasite ile çalışmaya devam etmekte*” demiştir.⁵¹²

Bu arada BP liderliğinde inşa edilen Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, İngiliz petrol devinin diğer uluslararası projeleri için örnek seçilmiş, BP'nin dünya çapında büyük ölçekli yedi petrol projesinin yöneticileri Londra'daki toplantıda BTC'nin deneyimlerini dinlemiştir.

513

Hazar Denizi petrol sahalarında üretilen ham petrol Adana- Ceyhan terminaline 27 Mayıs 2006 tarihinin akşamında ulaşmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, 1768 kilometre uzunluğundadır.⁵¹⁴ BTC petrol boru hattından ham petrolün Ceyhan terminaline ulaşmasının ardından The British Hawthorne isimli İngiliz bandıralı gemi ilk petrolü almış, Azerbaycan petrolünü dünya pazarına taşıyacak BTC hattından ilk petrol yüklemesi 2 Haziran 2006 tarihinde gerçekleşmiştir. Türkiye'ye yılda 300 milyon dolarlık gelir sağlayacak projenin maliyeti 3 milyar doları bulmuştur.⁵¹⁵

Türkiye, Yüzyılın Projesi olarak adlandırılan BTC için tarihi açılışa hazırlık yapmış, 13 Temmuz 2006 tarihinde gerçekleşecek resmi açılış törenine 15 devlet başkanı, 30'u aşkın başbakan ve 50'ye yakın bakan davet edilmiş, İstanbul'da Çırağan, Conrad, Ceylan ve Hilton otelleri olmak üzere 4, Adana'da ise 3 otel gelecek konuklara ayrılmıştır. Türkiye tarihindeki en büyük organizasyonda, 3-3.5 milyon dolar harcanacağı tahminler arasında olmuştur.⁵¹⁶

Sabah Gazetesi'nin “Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda” isimli haberine göre, Bakü-Tiflis-Ceyhan projesinin 13 Temmuz 2006 tarihinde resmi açılışıyla birlikte dünya petrol piyasasının Ceyhan ile tanışması beklenmiştir. BTC projesinin üç ay içinde tam kapasiteyle devreye girmesiyle birlikte dünyada petrol fiyatlarını takip eden, istatistikler oluşturan ve açıklayan enerji kuruluşu PLATTS Ceyhan Endeksi de oluşturacaktır. Böylece Ceyhan petrolünün de fiyatı takip edilecektir ve Ceyhan'dan dünyaya pazarlanacak olan Azeri Light olarak adlandırılan petrol fiyatının, kalitesi nedeniyle Brent petrol fiyatının üzerinde olması

⁵¹² “Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Şubat 2006.

⁵¹³ Seçkin Ürey, “Bakü-Ceyhan, BP'ye Ders Oldu”, *Sabah Gazetesi*, 20 Mart 2006.

⁵¹⁴ “Hazar Petrolü Ceyhan'a Ulaştı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.

⁵¹⁵ “BTC'de İlk Petrol Yüklendi”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2006.

⁵¹⁶ “Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın Açılışı İstanbul'u 1 Gün Kapatacak”, *Sabah Gazetesi*, 16 Haziran 2006.

beklenmiştir.⁵¹⁷ Yeni Asır Gazetesi'nin "Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor" adlı haberinde ise, enerji kuruluşu PLATTS'ın Ceyhan endeksi oluşturacak olmasıyla Brent, Körfez, Asya Pasifik gibi petrol fiyatlarının yanı sıra artık Ceyhan petrolü fiyatı da takip edilecektir. Ayrıca, mevcutta Irak-Türkiye Ham Petrol Boru hattından günde 1-1.5 milyon varil petrol gelmekteyken BTC ile bu rakamın 2.5 milyon varile çıkması söz konusu olmuştur. Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanlığı'ndan onay alan Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın devreye girmesiyle birlikte bu rakamın 2010 yılında 4-4.5 milyon varile ulaşması beklenmiştir. Söz konusu üç hattın tam kapasiteyle çalışması ise Ceyhan Terminali'nin dünyanın en önemli ihracat terminallerinden biri olmasını sağlayacaktır.⁵¹⁸

21. Yüzyılın İpek Yolu olarak isimlendirilen Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol boru hattı 13 Temmuz 2006'da Ceyhan'da resmi törenle açılmıştır. BTC'nin 1076 kilometresi Türkiye'den, 440 kilometresi Azerbaycan'dan, 260 kilometresi ise Gürcistan'dan geçmektedir. Bu hatla yılda 50 milyon ton ham petrolün dünya piyasalarına taşınması ve Türkiye'ye yılda 300 milyon dolar gelir sağlaması beklenmiştir. Türkiye'nin jeopolitik önemini ön plana çıkaran bu proje, Türkiye'yi Avrasya enerji koridorunun kilit ülkesi haline getirmiş, İstanbul ve Çanakkale boğazlarının yükünü hafifletmiştir. Açılış töreninde konuşan Cumhurbaşkanı Sezer, Ortadoğu'da yaşanan olumsuzluklara değinerek, çatışma ortamına karşın tarafların dikkatlerini bu tasarıma çevirmelerini isteyerek bölgesel barış ve istikrarın neler başarabildiğini değerlendirmeye davet etmiştir. Başbakan Erdoğan ise, Dünyanın en büyük enerji projesi, Doğu-Batı enerji koridorunun en önemli bileşeni diye söze başlayarak BTC'nin halkları birbirine yakınlaştıracığı, güvenlik ve refahına katkıda bulunacağını belirtmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev de "*BTC küresel ve stratejik öneme sahip. Bu terminale Haydar Aliyev adı verildi. Projeyi başlattı, ama bittiğini göremedi. Bu başarıyı onun da hissetmesini istiyorum*" ifadelerini kullanmıştır.⁵¹⁹

BTC hattının resmi açılışı hakkında yazan Mahmut Övür, "Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!" adlı köşesinde, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye cumhurbaşkanlarının katıldığı törenle petrol pompalamaya başladığını hatırlatmış ve uzmanlara göre sadece ekonomik açıdan değil siyasi olarak da bölgenin olumlu etkileneceği, petrol akmadan bu etkinin görülmeye başlandığı ve bu çerçevede hattın açılışı için bir araya gelen Azerbaycan, Gürcistan cumhurbaşkanları ile Türkiye Başbakanı Erdoğan arasında önemli

⁵¹⁷ "Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda", *Sabah Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.

⁵¹⁸ "Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor", *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.

⁵¹⁹ Vural Köse, "21. Yüzyılın İpek Yolu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2006.

bir adımın daha atıldığını, üç ülke arasında görüşme sonucu Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesi için start verildiğini bildirmiştir. Ayrıca Övür, AK Parti Kars Milletvekili Selahattin Beyribey'in "*Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu hayata geçince Asya'yı Avrupa'ya bağlayan hat direk olarak Türkiye'den geçmiş olacak. Bu yolla da Boğazlar üzerindeki yük azalmış olacak. Ayrıca Kars'a çok katkısı olacak. Malımızı Gürcistan'a, Çin'e, Türk Cumhuriyetlerine satma imkanı bulacağız*" dediğini de aktararak böylelikle bütün bölgenin makus talihinin değişeceğini kaleme almıştır.⁵²⁰

Ceyhan'a yapılması planlanan rafinerilere bir yenisi eklenmiş böylelikle BTC'den geçen petrolün 2009'da yüzde 80'inin sahibi olacak SOCAR, Ceyhan'da yüzde 51 hisse sahibi olacağı Turcas'la birlikte Ceyhan'da rafineri inşası ve doğalgaz satışı yapmak için ortak şirket kurmayı devreye sokmuş, SOCAR ile Turcas Petrol'ün ortaklaşa kuracakları enerji şirketinin ana sözleşmesi 5 Aralık 2006'da yönetim kurulu başkanları tarafından imzalanmıştır.⁵²¹

SOCAR Dış Yatırımlar Genel Direktörü Vagif Aliyev, hattın tam kapasite olan 50 milyon tona ulaşmadığını ama 2009'da bunun gerçekleşeceğini belirterek Ceyhan'a yeterli petrol akacağını söylemiştir. 2010'da Azerbaycan'ın petrol üretimini yıllık 60 milyon tona çıkarma hedefi ve Rusya üzerinden sevkiyatı kısma politikası nedeniyle arz güvenliği bakımından da BTC'nin kapasitesinin artırılması gerektiğinin altını çizmiştir.⁵²²

Gürcistan'daki savaşa ve bunun Türk-Rus ilişkilerine ve enerji hatlarına etkilerine yönelik Cumhuriyet'e konuşan Rusya Federasyonu Parlamentosu Uluslararası İlişkiler Başkanışmanı Aleksandır Dugin, Gürcistan'dan yana tavır almanın ve ABD'ye aşırı yakınlığın Türkiye için yararlı olmadığını, ABD'nin KKTC'nin feshinden yana olması ve Kuzey Irak'ta neler yapmak istediği ortadayken Türkiye'nin bu tavrının kendi çıkarlarına aykırı olduğunu bu son yaşananların Türk-Rus yakınlaşmasına darbe indirdiğini söyleyerek, savaşın enerji hatlarına etkisi konusunda da, "*Artık gerek dünya gerekse bölge ülkeleri, enerji hatlarının güvenliğini NATO'nun değil, ancak ve ancak Rusya'nın sağlayacağını gördü. Bu bağlamda, Türkiye'nin enerji politikası konusunda da söylemek gerekiyor ki, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı şu anda çalışmıyor ve bir daha da çalışmayacak*" ifadelerini kullanmıştır.⁵²³ BTC boru hattının ağustos ayı başında (2008) Türkiye ayağındaki patlama olayından sonra petrol sevkiyatının durdurulması ve ayrıca Gürcistan'daki savaş sebebiyle ülkenin doğu ve batısını bağlayan demiryolu köprüsünün tahribi dolayısıyla BP'nin, petrolün demiryolu aracılığıyla

⁵²⁰ Mahmut Övür, "Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!", *Sabah Gazetesi*, 28 Temmuz 2006.

⁵²¹ "Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor", *Sabah Gazetesi*, 6 Aralık 2006.

⁵²² Seçkin Ürey, "Bakü-Ceyhan'a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak", *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2006.

⁵²³ Deniz Berktaş, "Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü", *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2008.

aktarımına da bir süre ara vermesi bazı kesimleri memnun etse de ağustos ayı bitmeden BP, BTC hattının tekrar çalışmaya başladığını duyurmuştur.

2.2.2. Bakü-Tiflis-Erzurum

Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz boru hattı Azerbaycan'ın Şahdeniz 1 doğalgaz yatağından çıkartılan gazın Gürcistan, Türkiye ve Şahdeniz 2 ile birlikte Avrupa'ya taşıyan boru hattıdır. 1996 yılında SOCAR, TPAO ve ilgili diğer şirketler arasında Şahdeniz doğalgaz yatağının araştırılıp işlenmesine dair anlaşma imzalanmıştır. Daha sonra, Şahdeniz gazının Türkiye istikametinde nakli için Azerbaycan-Türkiye müzakereleri başlamıştır. Bu tarihe kadar Türkiye, Rusya ve İran ile bir doğalgaz antlaşması imzalamıştır. Türkiye, daha fazla gaza ihtiyacı olduğunu ve bu yüzden her üç ülkeden doğalgaz alacağını bildirirse de Rusya, Türkmenistan ve Azerbaycan Türkiye pazarına girmek için yarışmıştır.⁵²⁴

19 Kasım 1999'da İstanbul'da Türkiye ile Azerbaycan doğalgaz satışı konusunda çerçeve anlaşması imzalamışlardır. 11-12 Temmuz 2000 tarihinde ise Azerbaycan'a resmi ziyarette bulunacak ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile görüşecek Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Hazar Şahdeniz yataklarında bulunan doğalgazın Türkiye'ye satışı konusunu gündeme getirmesi ve bu konuda önemli adımlar atması beklenmiştir. Türkmenistan'ın Hazar geçişli gaz projesini tıkamasının ardından Türkiye'nin daha çok önem verdiği Azerbaycan erken doğalgazının 2002'de Türkiye'ye taşınması öngörülmüştür. 2010 yılında 55 milyar metreküp doğalgaza gereksinim duyacağını hesaplayan ve gereksiniminin karşılanması için özellikle Kafkasya ve Orta Asya'daki ülkelere yönelen Türkiye, Azerbaycan doğalgazını öncelikli olarak düşünmüştür. Erken gaz kapsamında 2002'de yılda 5 milyar metreküp doğalgazın Türkiye'ye taşınmasını öngören proje, gaz miktarının 2004'te 10 milyar metreküp, 2005'te de 16 milyar metreküpe çıkmasını öngörmektedir.⁵²⁵ 11 Temmuz 2000'de Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in davetlisi olarak Azerbaycan'a gidecek Cumhurbaşkanı Sezer, Bakü-Ceyhan, Trans-Hazar projeleri gibi enerji projelerini masaya yatırmayı planlamış ve görüşmede Azerbaycan gazının alımına ilişkin satış anlaşmasının imzalanması beklenmiştir.⁵²⁶ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Bakü'ye yaptığı ziyaretinde Türkiye-Azerbaycan arasında doğalgaz boru hattı kurulması için

⁵²⁴ Cavid Veliyev, "Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.291-292).

⁵²⁵ Serkan Demirtaş, "Azeri Gazında Anlaşma Umudu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Temmuz 2000.

⁵²⁶ "Bakü'ye Enerji Çıkarması", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Temmuz 2000.

çalışmaların başlatılması kararlaştırılmış ve “ortak bildiri” imzalanmıştır. Şahdenizi’nde doğalgaz bulan Azerbaycan, Türkiye’ye gaz pazarlamış ve Aliyev, Sezer’e “*Bizim gazımız, sizin gazınız*” derken, Azerbaycan gazının Türkiye’ye Hazar geçişli doğalgaz projesi dışında bir hat ile ulaştırılmasını istediklerini belirtmiştir. Sezer ise Türkiye’nin doğalgaz ihtiyacının büyük olduğunu, Azerbaycan’dan da gaz alınacağını söylemiştir.⁵²⁷

Bu arada Şahdeniz doğalgazının fiyatı konusunda Türkiye ile Azerbaycan yoğun pazarlığa rağmen uzlaşmamış, Azerbaycan’ın istediği fiyat Mavi Akım gazından da yüksek olmuştur. Anlaşma sağlanamaması durumunda Haydar Aliyev’in 12-16 Mart 2001’deki ziyaretinde hükümetler arası anlaşmanın imzalanması zor görünmüştür ve bu erteleme 2002 sonlarında Türkiye’ye getirilmesi öngörülen doğalgazın gelişini de geciktireceği öngörülmüştür. Aliyev’in oğlu İlham Aliyev, “*Anlaşmanın imzalanmaması halinde bu Azerbaycanlılar tarafından anlaşılacaktır. Sanırım Türk kamuoyu da anlamayacaktır*” demiş ve Türkiye’nin Rusya’dan doğalgaz almasını da eleştirmiştir. İlham Aliyev’in bir süredir hem Bakü-Ceyhan hem Şahdeniz projeleri konusunda Türkiye’yi eleştiren bir tutum izlediğini belirten Türk yetkililer ise “*Türkiye’nin Bakü’den bedava doğalgaz almak gibi bir niyeti yok, ama bu bedelin uluslararası ölçülerle dengeli olması gerek*” açıklamasında bulunmuştur.⁵²⁸ 2001 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Cumhurbaşkanı Sezer’in daveti üzerine 5 günlük resmi ziyaret için Türkiye’ye gelmiş, Cumhurbaşkanı Sezer ve Haydar Aliyev huzurunda Şahdeniz’den çıkarılacak gazın Türkiye’ye satılması hakkında hem hükümetler arası anlaşma hem de alım-satım anlaşması imzalanmıştır. İki ülke, Şahdeniz doğalgazının Bakü-Ceyhan petrol boru hattına paralel bir hatla 2004 yılından itibaren Türkiye’ye taşınmasını öngören anlaşmayı imzalamıştır. Çankaya Köşkü’nde yapılan görüşmelerin ardından doğalgazla ilgili hükümetler arası anlaşmaya iki ülkenin enerji bakanları, alım-satım anlaşmasına ise BOTAŞ ve SOCAR genel müdürleri imza atmıştır. Bakü-Ceyhan’dan sonra doğalgaz anlaşmasının imzalanmasıyla Türkiye ve Azerbaycan, Doğu-Batı enerji koridorunu gerçekleştirme konusunda önemli bir aşamayı daha yerine getirmiştir. Sezer, imza töreninin ardından yaptığı açıklamada, doğalgaz anlaşmalarının Doğu-Batı enerji koridorunun altyapısını oluşturacak diğer boru hattı tasarılarının gerçekleştirilmesi yönünde yeni bir aşamayı başlattığını bildirmiştir. Aliyev de doğalgaz anlaşmasıyla ilgili olarak, “*Biz temeli attık, gelecekte Türkiye’nin ihtiyacını karşılanması yönünde verilecek gaz için yeni bir boru hattının inşa edilmesi gerekiyor. O zaman iki ülke arasında daha büyük ufuklar açılır ve bu bizi*

⁵²⁷ Sibel Yeşilmen, “Bizim Gazımız, Sizin Gazınız”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.

⁵²⁸ Serkan Demirtaş, “Bakü ile Fiyat Bunalımı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.

birbirimize daha çok bağlar” demiştir.⁵²⁹ BTE doğalgaz hattının 2002’de temeli atılmış ve hat 2006 yılı sonlarına doğru tamamlanmıştır. Azerbaycan, 2007’den itibaren doğalgazını Türkiye’ye satmıştır.

Hazar gazının kapılarını dünyaya açacak Şahdeniz (Bakü-Tiflis-Erzurum) doğalgaz boru hattı tamamlanmış ve 110 bin ton çelik boruyla 230 kilometrelik bu hat 18 ayda tamamlanmıştır. BOTAŞ Genel Müdür Yardımcısı Şakir Arıkan, 150 milyon dolarlık bir yatırımla Azerbaycan gazının Türkiye ve dünya pazarına kavuştuğunu söylemiş ve Şahdeniz Doğalgaz Boru Hattı devreye girdiğinde hattan günde 8,6 milyon metreküp doğalgaz geleceğini ifade etmiştir. Arıkan, *“Boru hattında sıcak testlerine başladık. Testler sonucunda hazır şekilde Azeri doğalgazını bekliyor olacağız. Bu ay içerisinde (Mart 2007) Azeri doğalgazının ülkemize ulaşacağını tahmin ediyoruz”* demiştir.⁵³⁰ Azerbaycan ve Gürcistan topraklarında BTC Ham Petrol Boru Hattı ile aynı koridoru kullanan, yaklaşık 980 km uzunluğunda ve 42" çapındaki BTE hattının inşasına 16 Ekim 2004’te başlanmış ve 4 Temmuz 2007 itibarıyla boru hattından gaz akışı başlamıştır.⁵³¹ 2 Temmuz 2007’de devreye alınan ve Azerbaycan gazını Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaştıran Şahdeniz Doğalgaz Boru Hattından Türkiye’ye günlük 10-14 milyon metreküp arasında gaz gelmeye başlamıştır.⁵³²

Diğer yandan BOTAŞ ile Azerbaycan Gaz Donanım Şirketi arasında 12 Mart 2001’de imzalanan alış-satış anlaşmasına göre, Türkiye’ye satılan doğalgazın fiyatı, 2006 yılından itibaren küresel doğalgaz piyasasında fiyatların yükselmesi nedeniyle Azerbaycan’la Türkiye arasında tekrar gündem olmuştur. 2006’da Türkiye Azerbaycan’dan aldığı doğalgazın 1000 metreküpüne 120 dolar, Rusya’dan aldığı gazın 1000 metreküpüne 245 dolar, İran’dan aldığı gazın 1000 metreküpüne ise 272 dolar ödemekteydi. Bu yüzden Türkiye-Azerbaycan arasında Şahdeniz1’den çıkan doğalgazın fiyatının yenilenmesi için müzakereler başlatılmıştır.⁵³³

Ayrıca, enerji projelerinde Türkiye’nin rolüne Türk-Yunan doğalgaz boru hattının açılışında değinen Başbakan Erdoğan, *“Türkiye olarak, doğu-batı, kuzey-güney ekseninde transit ülke olmayı, Ceyhan terminalinin enerji ticaret merkezi haline dönüştürülmesini, Samsun-Ceyhan by-pass petrol boru hattı ve Hazar geçişli doğalgaz boru hattı projelerini gerçekleştirmeyi amaçlıyoruz. 2006 yılında faaliyete geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ile*

⁵²⁹ “Azerbaycan Gazı Yolda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.

⁵³⁰ “Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2007.

⁵³¹ “Doğalgaz Boru Hatları ve Projeleri”, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-dogal-gaz-boru-hatlari-ve-projeleri> [Erişim Tarihi:01.09.2021].

⁵³² “Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ağustos 2008.

⁵³³ Cavid Veliyev, *“Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar”*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.294).

*geçtiğimiz temmuz ayında (2007) işlerlik kazanan Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı projeleri, bu çerçevede yakın zamanda hayata geçirdiğimiz önemli çalışmalar. Bu projelerle Türkiye 21. yüzyılın ipek yolu olarak adlandırılan doğu-batı enerji koridorunun hayata geçirilmesine öncülük etmektedir” demiştir.*⁵³⁴

Rusya ile Gürcistan arasındaki savaş enerji hatlarını da etkilemiş, yangın nedeniyle petrol akışının yapılamadığı BTC hattından sonra BTE hattından (Şahdeniz) 12 Ağustos 2008’den itibaren Türkiye’ye gaz akışı kesilmiştir. Diğer kesilme haberi de BP’den gelmiş ve BP, Bakü-Supsa petrol boru hattını tedbiren kapattığını açıklamıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yetkilileri, Azerbaycan’ın Şahdeniz bölgesinde doğalgaz kuyularında üretim azalmasından dolayı, BTE doğalgaz boru hattından Türkiye’ye gaz akışının 13 Ağustos 2008 itibarıyla kesildiğini vurgularken, BOTAŞ Genel Müdürü Saltuk Düzyol, depolarda yeterli doğalgaz bulunduğunu ve İran’dan gaz akışını artırma ihtimali bulunduğunu belirterek, Şahdeniz’deki sorun uzun sürse bile Türkiye’nin kış ayına kadar sorun yaşamayacağını söylemiştir.⁵³⁵

Türkiye’nin Ermenistan’la yakınlaşmasından rahatsızlık duyan Azerbaycan’ın doğalgaza zam yapacağı yönündeki tartışmalar dikkatleri gazın temin edildiği Şahdeniz projesine ve projenin ortaklarına çevirmiş, Türkiye ile Azerbaycan’ın gaz fiyatı müzakerelerinde zamma yalnızca Azerbaycan tarafı karar vermemekte, müzakerelerin yürütüldüğü Azerbaycan Gaz Tedarik Şirketi (AGSC), Şahdeniz Konsorsiyumu adına hareket etmekte ve konsorsiyumda BP ve Statoil’in de yüzde 25.5’er hissesi bulunmaktadır. Enerji Bakanlığı yetkilileri, 120 dolar olan fiyatın müzakere edildiğini belirterek, her iki tarafın da üzerinde anlaşacağı makul bir fiyat olacağını söylemiştir.⁵³⁶ Nisan 2008’den beri Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinin gölgesinde Azerbaycan ile Türkiye arasında doğalgaz fiyatında görüşmeler sürmüştür. Nisan 2010’da Azeri Milli Petrol Şirketi Başkanı Rövnag Abdullayev Ankara’yı ziyaret etmiş, Abdullayev ile Enerji Bakanı Taner Yıldız anlaşma için adım atmışlar ve Başbakan Erdoğan’ın hakemliğinde prensip kararına varılmıştır.

‘2010 Türkiye Enerji’ Zirvesine katılan ve gündeme ilişkin soruları yanıtlayan Enerji Bakanı Yıldız, doğalgazın yeni fiyatı konusunda prensipte anlaştıklarını belirterek, Türkiye’nin Nisan 2008’den başlayarak gazda fiyat farkını geriye doğru ödeyeceğini hatırlatarak Azerbaycan’a yapılacak ödemede nakit durumunun müsait olduğunu söylemiştir. Türkiye’nin

⁵³⁴ Ergun Aksoy, “AB’nin Vanası Elimizde”, *Sabah Gazetesi*, 19 Kasım 2007.

⁵³⁵ “Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ağustos 2008.

⁵³⁶ Olcay Aydılek, “Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil’de”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.

Azerbaycan'la üç konuda müzakere yaptığını belirten Yıldız, “Şahdeniz1'den alınan doğalgazın yeni fiyatı, Şahdeniz2'den Türkiye'nin alacağı gazın fiyatı ve miktarı ile transit taşıma ücretleriyle ilgili prensipte anlaşmaya vardık” demiş ve bir sonraki ay Bakü'de nihai anlaşmayı imzalamayı planladıklarını bildirmiştir. Azerbaycan'la imzalanacak protokolün, 13 Temmuz 2009 tarihinde imzalanan Nabucco projesi kadar stratejik olduğunu da kaydetmiştir.

537

Başbakan Erdoğan'ın 16 Mayıs 2010'da yapacağı Bakü ziyaretinde Nisan 2008'den beri müzakereleri devam eden Türkiye-Azerbaycan doğalgaz anlaşmasında nihai imzaların atılması planlanmış, anlaşma, Şahdeniz1'den alınan doğalgazın yeni fiyatı, Şahdeniz2'den Türkiye'nin alacağı gazın fiyatı ve miktarı ile transit taşıma ücretleri ile ilgili yeni düzenlemeleri kapsamıştır. Anlaşılan yeni fiyatın 220 dolar civarında olduğu belirtilmiştir.⁵³⁸ Bakü'de 17 Mayıs 2010'da Aliyev'le yaptığı ortak basın toplantısında Başbakan Erdoğan, “Doğalgaz ile ilgili görüşmeler bitirme noktasına geldi, ancak taçlandırmayı Aliyev'in 7-8 Haziran'daki (2010) Türkiye ziyaretinde gerçekleştirmeyi istiyoruz” açıklaması yapmıştır. Aliyev ise, geçen ay doğalgaz satışı ve nakline ilişkin bütün konularda prensip olarak anlaşmaya varıldığını belirterek, “Anlaşmanın imzalanması için teknik detaylar görüşülmektedir” demiştir. Şahdeniz2 faaliyete geçtiği zaman Nabucco'ya minimum 7 milyar metreküp doğalgaz verebileceğini de bildirmiştir. Türkiye Azerbaycan'dan yıllık ortalama 4 milyar metreküp civarında doğalgaz satın almakta ancak sadece Azerbaycan'la yapılan sözleşme Türkiye'ye aldığı gazı 3. bir ülkeye ihraç etme hakkı vermektedir bu nedenle Azerbaycan gazı stratejik öneme sahiptir.⁵³⁹ 2008 yılından itibaren müzakerelere başlayan Azerbaycan ve Türkiye, 2010 yılının ortalarında Şahdeniz-1 ve Şahdeniz-2 gazının fiyatları konusunda yeni bir anlaşmaya gitmiştir. Tüm bu süreç içerisinde 2009 yılındaki Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşme aşamaları da bu süreçte yaşanan durumları etkilemiştir.

Sabah Gazetesi'nin “Azeri Gazında ‘Şah’ Mat” ismiyle verdiği haberlere göre, Türkiye-Azerbaycan arasındaki doğalgaz anlaşmazlığı giderilmiş, Nisan 2008'den beri Ermeni açılımı gölgesinde devam eden Azerbaycan doğalgaz görüşmeleri yeni anlaşmayla sonuçlanmış, Enerji Bakanı Yıldız'ın Nabucco kadar stratejik diye tanımladığı Azerbaycan Şahdeniz Doğalgaz Anlaşması 7 Haziran 2010'da imzalanmıştır. Anlaşmayla Türkiye, Şahdeniz 2 projesinden yıllık 6-7 milyar metreküp gaz alacaktır. Bu gazın bir kısmı iç piyasada tüketilecek, bir kısmı

⁵³⁷ “Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2010.

⁵³⁸ Mehmet Nayır, “Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor”, *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2010.

⁵³⁹ “Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye'de Taçlandırılacak”, *Sabah Gazetesi*, 18 Mayıs 2010.

da Azeri ortaklığındaki PETKİM'e doğrudan verilecek geri kalanı ise Avrupa'ya ihraç edilecektir. Ayrıca Azerbaycan'dan Şahdeniz 1 projesi ile alınan doğalgaz fiyatı 120 dolardan yaklaşık 300 dolara çıkmış olacaktır. Şahdeniz 2 projesinden gelecek gazın fiyatı, yatırım maliyetleri nedeniyle biraz daha yüksek olacaktır ancak Türkiye, üçüncü ülkelere ihraç edilen doğalgazın bin metreküpü için yaklaşık 45 dolar transit geçiş ücreti alacaktır böylece yılda 300 milyon dolar gelir elde edilecektir. Yıldız, "Anlaşmamız Nabucco ve Türkiye-Yunanistan-İtalya Doğalgaz projelerine kaynak oluşturma açısından da çok önemli" demiştir.⁵⁴⁰ Yeni Asır Gazetesi ise "Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma" başlığıyla konuyu ele almış, habere göre, Türkiye'nin enerji koridoru hedefine önemli mesafe kat ettirecek Şahdeniz Doğalgaz Anlaşmasının aynı zamanda, 2023 yılına kadar gaz arzı problemini de çözmesi beklenmiştir. Enerji Bakanı Yıldız, "Oluşan fiyat hem Türkiye'nin gazı piyasa şartlarında almasına hem de konsorsiyumun gazı satmasına devam edebileceği fiyat" demiştir. Bununla birlikte Yıldız, anlaşma sonrası artan fiyatın vatandaşa zam olarak yansımayacağını bildirmiştir.⁵⁴¹ Türkiye-Azerbaycan arasında Şahdeniz Doğalgaz Anlaşmasıyla taçlanan zirvede, kardeşlik ilişkilerini pekiştirecek adımlar da atılmış, Azerbaycan tarafı bu anlaşmayla Türkiye'den, Nahçıvan'a 500 milyon metreküp gaz iletimi talebinde bulunmuştur. Türkiye ise, "Biz, kardeş ülke Azerbaycan'ın büyük lideri Haydar Aliyev'in memleketine doğalgazı iletim ve transit ücreti almadan kârsız iletiriz" yanıtını vermiştir. Azerbaycan ile Nahçıvan arasında Ermenistan sınırı bulunmakta bu nedenle Azerbaycan gazı, Ermenistan ya da İran üzerinden yapılacak yeni hat ile iletmek zorunda kalmış ancak Türkiye'nin, gazı kendi topraklarından iletime jesti yapmasıyla Azerbaycan Ermenistan'ı Bypass ederek Nahçıvan'ın gaz ihtiyacını karşılamış olmuştur.⁵⁴²

2.2.3. Bakü-Tiflis-Kars

Bakü-Tiflis-Kars'ın (BTK) çıkış noktası Türkiye'nin, 1993'te Ermenistan sınırını kapatması ve dolayısıyla Türkiye'nin, Ermenistan üzerinden Orta Asya'ya bağlandığı demiryolu hattının devre dışı kalmasıyla olmuştur.⁵⁴³ Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye'nin demiryolu ile birleşmesi düşüncesi, ilk olarak 1993 yılında gündeme gelmiş lakin nihai antlaşmanın imzalanması 2000'lere kadar uzamıştır. Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesi Azerbaycan'ın açık denizlere Türkiye ve Gürcistan üzerinden ulaşabilmesi, doğu-batı ve

⁵⁴⁰ Mehmet Nayır, "Azeri Gazında 'Şah' Mat", *Sabah Gazetesi*, 8 Haziran 2010.

⁵⁴¹ "Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma", *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Haziran 2010.

⁵⁴² Mehmet Nayır, "Nahçıvan'a 'Kardeş Gazı' Jesti", *Sabah Gazetesi*, 5 Temmuz 2010.

⁵⁴³ Olcay Aydılek, "Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı", *Sabah Gazetesi*, 22 Kasım 2007.

güney-kuzey taşımacılık yollarında köprü rolü oynaması nedeniyle önemli bir projedir. Bu proje sadece Türkiye ve Azerbaycan'ın maddi desteği ile gerçekleşmiştir.⁵⁴⁴ 2002'de Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin ulaştırma bakanları görüşüp demiryolunun yönünü belirleyen protokolü imzalamış, 29 Aralık 2004'te Tiflis'te üç ülkenin ulaştırma bakanlarının katılımıyla Ulaştırma Komisyonu toplantısı düzenlenmiş ve projenin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. 2005 yılı BTC petrol boru hattının Bakü'deki açılışı sırasında üç ülke arasında BTK demiryolu projesi ile ilgili bildiriye imza atılmıştır.⁵⁴⁵

Avrupa'yı Türkiye üzerinden Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine bağlayacak Kars-Ahılkelek-Tiflis-Bakü Demiryolu hattının inşasına yılın (2007) ikici yarısında başlanması planlanmıştır. Gürcistan Demiryolları İdaresi Başkanı Irakli Ezugbaya, gazetecilere, proje inşaatına yılın ikinci yarısında başlanacağını ve inşaatın 2,5 yıl içinde tamamlanmasının öngörüldüğünü belirtmiştir. Ezugbaya, Gürcistan'ın proje inşaatında kullanılmak üzere Azerbaycan'dan 200 milyon dolar kredi alacağını, tarafların bu konuda uzlaştığını söylemiştir.⁵⁴⁶ 7 Şubat 2007'de Tiflis'te üç ülke arasında BTK yeni demiryolu hattı antlaşması imzalanmıştır.⁵⁴⁷

Bakü-Tiflis-Kars Demiryolunun Gürcistan bölümündeki temeli 21 Kasım 2007 tarihinde atılmış böylelikle Azerbaycan ve Gürcistan'la kurulan ilişkilere Tiflis'te yenisi eklenmiştir. Şahdeniz projesiyle doğalgaz, Bakü-Tiflis-Ceyhan hattı ile petrol ortaklığı kuran 3 ülke bu kez 'Demir İpek Yolu' olarak adlandırılan BTK demiryolunun ilk harcını atmıştır. Gürcistan'daki temel atma töreni üç Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla yapılmış, Cumhurbaşkanı Gül, bu projeden sadece 3 ülke ve bölgenin değil bütün dünyanın faydalanacağını belirtip, *"Barış, istikrar hâkim olduğunda hiç kimseyi dışlama gibi bir arzumuz yoktur"* diyerek Ermenistan'a mesaj vermiştir. Ayrıca projenin Türkiye ayağının ihale sürecinin Ocak ayı (2008) içerisinde tamamlanması beklenmiştir. Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, bu projeye Gürcistan'ın tüm hayallerinin gerçekleşeceğini söylemiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, projeye uluslararası kuruluşların destek vermediğini belirterek *"finansal desteği kendi imkanlarımızla temin ettik. Dolayısıyla BTK projesi üç ülkenin ortaya koyduğu ortak bir siyasi irade sonucu hayata geçiriliyor"* demiştir. BTK'nın 2009'da

⁵⁴⁴ Cavid Veliyev, "Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.324).

⁵⁴⁵ Cavid Veliyev, "Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.325).

⁵⁴⁶ "Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor", *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ocak 2007.

⁵⁴⁷ Cavid Veliyev, "Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.327).

tamamlanması planlanmış, hattan yılda 10 milyon ton yük ve 1.5 milyon yolcu taşınacağı öngörülmüş, maliyeti 420 milyon dolar olan projenin 220 milyon dolarını karşılayacak olan Türkiye, Kars-Tiflis arasındaki 105 kilometrelik hattın 76 kilometresini yapacaktır.⁵⁴⁸

Başbakan Erdoğan, 3 Haziran 2008 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'in davetlisi olarak Nahçıvan'a gitmiş, gitmeden önce gazetecilere, "*Orta Asya'yı Kafkaslar ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya bağlayacak bir projenin Türkiye etabının ihalesini tamamladık. Temmuz ayında projenin uygulamasına başlıyoruz*" açıklaması yapmıştır.⁵⁴⁹ Demirel'in ziyaretinden 16 yıl sonra Nahçıvan'a giden ikinci Başbakan olan Başbakan Erdoğan'ın, Nahçıvan Özerk Bölgesi'ni ziyaretinde Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev ile iki ülke arasında önemli ekonomik adımlar atılmış, Bakü-Kars, Nahçıvan-İstanbul uçak seferlerinin en kısa zamanda başlayacağı, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu projesi için somut adımın Temmuz 2008'de atılacağı, Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz hattından Türkiye'nin ihtiyacı olan gazın verileceği kararına varılmıştır. Aliyev, Türk vatandaşlarına uygulanan vizeyi kaldırma kararını açıklamıştır.⁵⁵⁰

Cumhuriyet Gazetesi'nin "BTK Projesi İçin Raylar Döşendi" adlı başlığına göre, Cumhurbaşkanı Gül, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ve Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, BTK demiryolu projesinin Türkiye ayağındaki temelini 24 Temmuz 2008'de atmıştır. Kars Garı'nda düzenlenen törende 3 lider, sahnedeki harita üzerine, projenin tamamlanmasını simgeleyen rayları yerleştirmiştir. Proje ile tarihi İpek Yolu'nun tekrar canlanacağını belirten Gül, projenin Çin'den Londra'ya kadar uzanacağını vurgulamış ve Kafkasya'nın istikrarı ve barışına katkı yapacağını dile getirmiştir.⁵⁵¹ Sabah Gazetesi'nin "Kars'a Demir İpek Yolu" isimli başlığına göre, BTK demiryolu projesinin Kars'taki temel atma töreninde Cumhurbaşkanı Gül, bazılarının 'hayal' dediği projenin, Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan'ın güçlü siyasi iradesi sayesinde hayata geçtiğini vurgulamış ve bu koridorda daha önce hayvanlarla taşımacılık yapıldığını hatırlatarak, "*Bugün demir ipek yolu oluşturuyoruz. Bu sadece Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye'yi birbirine bağlamıyor. Çin'den Orta Asya'ya, Orta Asya'dan Avrupa'ya, İngiltere'ye kadar bütün ülkeler birbirine bağlanıyor*" demiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, üç ülkenin yeni tarih yazdığını söylemiş, BTC ve BTE hatlarının yaşama geçtiğini de hatırlatarak, BTC'den 40 milyon tondan fazla petrol taşındığını ve 50 milyon ton petrol ihraç edileceğini de sözlerine eklemiştir. Gürcistan Devlet Başkanı

⁵⁴⁸ Olcay Aydılek, "Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı", *Sabah Gazetesi*, 22 Kasım 2007.

⁵⁴⁹ "Erdoğan Nahçıvan'a Gitti", *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2008.

⁵⁵⁰ "Aliyev'den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok", *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Haziran 2008.

⁵⁵¹ "BTK Projesi İçin Raylar Döşendi", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

Saakaşvili, “Azerbaycan’a yapılacak her türlü katkıya biz de destek veriyoruz” demiş “Demiryolu ile Avrupa ile Asya arasında köprü oluyoruz. Çin’e, Orta Asya’ya en kısa giden yolun üzerindeyiz. Demiryolu da buna katkı sağlayacak” diye eklemiştir. Projenin hayata geçmesiyle İstanbul’dan Bakü’ye kadar kesintisiz demiryolu bağlantısı sağlanmış olacaktır.⁵⁵² Yeni Asır Gazetesi’nin ise “Londra ile Şanghay’ı Türkiye Bağlayacak” ismini verdiği haberine göre, Türkiye’deki temeli atılan ve İngiltere ile Çin’i birleştirecek olan tarihi İpek Yolu üzerine inşa edilecek BTK demiryolu Projesi için Gül, projenin 2004 yılında raftan indirildiğini, gerçekleşmesi için üç ülkenin resmi görüşmelere başladığını ve bu üç ülkeye Kazakistan ve Çin’in de destek verdiğini söylemiştir. Gül, 2007 yılında projenin Gürcistan ayağının temelinin atıldığını vurgulayarak, Azerbaycan’ın büyük desteğiyle Gürcistan bölümünün finansal sorununun çözüldüğünü belirtmiştir. Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, projenin 2011’e kadar tamamlanacağını açıklamış ve projeye ilk etapta 1 milyon yolcu, 6.5 milyon ton yük taşınacağı, orta vadede ise yolcu sayısının 3 milyona yükün 18 milyon ton’a çıkacağını belirtmiştir.⁵⁵³ Ancak ilerleyen süreçte birtakım gecikmelerin yaşanmasından dolayı BTK hattının faaliyete geçmesi 2017 yılını bulmuştur.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İÇERİK ANALİZİ

3.1. YAYINLARIN İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

3.1.1. Azerbaycan’a Dair İçeriklerin Olumlu/Olumsuz/Nötr Oluşuna Yönelik Bulgular

Bu başlıkta Karabağ Sorunu, Ermeni Açılımı, Hazar Sorunu, Kıbrıs Açılımı, Seçimler (2005 ve 2010 Genel seçimleri ile 2003 ve 2008 Cumhurbaşkanlığı seçimleri) ve Bölgesel Projeler (Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum ve Bakü-Tiflis-Kars) olmak üzere “on”

⁵⁵² Olcay Aydılek, “Kars’a Demir İpek Yolu”, *Sabah Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

⁵⁵³ “Londra ile Şanghay’ı Türkiye Bağlayacak”, *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

konunun analizi yapılmıştır. Bu analiz yapılırken Türk basınının Azerbaycan'ın iç ve dış politika konularını işlerken konuları nasıl ele aldığı ortaya konulmuştur.

Aydınlık Dergisindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

	OLUMLU	OLUMSUZ	NÖTR
Seçimler	6	4	1
Karabağ Sorunu	13	7	0
Ermeni Açılımı	5	23	1
Hazar Sorunu	7	1	0
Kıbrıs Açılımı	0	1	0
Bölgesel Projeler	4	6	1

Tablo 1. Aydınlık Dergisindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

Seçimler konusunda olumlu içeriğe sahip başlıklar arasında 19 Ekim 2003- Bakü'de İkinci Aliyev Dönemi, 2 Ekim 2005- Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde, 9 Ekim 2005- Aliyev Emin, 6 Kasım 2005- Azerbaycan'da Narıncı Devrim Olmaz!, 13 Kasım 2005- Aliyev'den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı, 30 Aralık 2007- Aliyev'in Mesajı: 2008'deki Seçimde de Adayım yer almıştır.

Bakü'de İkinci Aliyev Dönemi başlığında Eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'in yüzde 80 oranında oy alarak 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimini kazandığından bahsedilerek muhalefeti destekleyen Amerika'nın çabalarının boşa çıktığına vurgu yapılmıştır.

Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde, Aliyev Emin, Azerbaycan'da Narıncı Devrim Olmaz!, Aliyev'den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı başlıklarında Haydar Aliyev ile İlham Aliyev'in reformlarıyla Azerbaycan'ın yükselişe geçtiğine vurgu yapılarak genel seçime giderken Azerbaycan'daki ABD'nin planlarına karşılık Türkiye, Rusya ve Azerbaycan ilişkilerinin gelişmesi gerektiğinden, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in darbe beklemediklerini belirterek seçimlere müdahale etmeye çalışan yabancı ülkeleri uyarmasından, Azerbaycan'a giden Türk gazetecilerin Azerbaycan'ın güçlü bir devlet olduğunu belirttiğinden, parlamento seçimlerinde Yeni Azerbaycan Partisi'nin 64 sandalye alarak Soros destekli muhalefete ders verdiğinden bahsedilmiştir.

Aliyev'in Mesajı: 2008'deki Seçimde de Adayım başlığında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'in 2003 Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra 2008'deki seçime de katılacağını açıkladığından bahsedilmiştir. Bu ise Azerbaycan liderinin kendine olan güveninin göstergesi olmuştur.

Seçimler konusunda olumsuz içerikteki başlıklar 19 Haziran 2005- ABD Yanlısı Azeri Muhafif Aydınlik'ı Doğruladı, 25 Eylül 2005- Azerbaycan'ın Sorosçuları Yokh!, 2 Ekim 2005- Gamberlere Para Aktaran Ülkeler, 9 Ekim 2005- Azerbaycan'da Turuncu Oyunlar olmuştur. Bu başlıklarda 2005 yılı genel seçimine giderken ülke rejiminden memnun olmayan Azerbaycanlı muhalefetin, Azerbaycan'da çıkarları olan dış güçlerin desteğini almasından, ABD'nin Azerbaycan Milli Meclis seçimlerine odaklanması ve buradaki faaliyetlerinden, seçim öncesi büyük güçlerin satranç oyunlarından, ABD, İngiltere ve İsrail'in muhalefete para desteği sözü verdiğinden bahsedilmiştir. Bu durum ABD'nin çıkarları için Azerbaycan'ı kullanmak istediği ve bu yönde planlarının göstergesi olmuştur.

Seçimler konusunda nötr olan başlık ise 9 Kasım 2003- Yeni Azerbaycan Başbakanı Rasizade olmuştur. Bu başlıkta Artur Rasizade'nin başbakan, başbakanlık yardımcılığı ve ardından tekrar başbakanlığa atanması sürecinden bahsedilmiştir. Burada ne olumlu ne olumsuz bir anlatım söz konusu olmadığı için bu başlık nötr olarak nitelendirilmiştir.

Karabağ sorunu konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu başlıklar 18 Mart 2001- Aliyev Türkiye'den Askeri Yardım İstedi, 18 Mart 2001- Aliyev'in TBMM Konuşmasından, 11 Ağustos 2002- Rusya'dan Azerbaycan'a Destek, 26 Şubat 2006- Putin'den Karabağ Vaadi, 26 Eylül 2010- Rus Askeri Azerbaycan'a Karşı Savaşmaz, 19 Aralık 2010- Rusya, Karabağ'da Azerbaycan'ı Desteklemeyi Planlıyor, 10 Ekim 2004- Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ'ı Kurtaracağız, 12 Aralık 2004- Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor, 26 Şubat 2006- Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek, 4 Haziran 2006- Azerbaycan Ermenistan'ı Uyardı, 6 Nisan 2008- Aliyev: Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak, 13 Mayıs 2007- Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz, 28 Şubat 2010- İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür olmuştur.

Aliyev Türkiye'den Askeri Yardım İstedi, Aliyev'in TBMM Konuşmasından başlıklarında Azerbaycan ile Türkiye'nin birbirlerine olan desteğine ve Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanında oluşuna işaret edilmiş bu da iyi ilişkilerinin göstergesi olmuştur.

Rusya'dan Azerbaycan'a Destek, Putin'den Karabağ Vaadi, Rus Askeri Azerbaycan'a Karşı Savaşmaz, Rusya, Karabağ'da Azerbaycan'ı Desteklemeyi Planlıyor başlıklarında Rusya'nın Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne bağlılığı, Karabağ meselesinde arabulucu olabileceğini belirttiği ve Karabağ'da olası bir savaşta Ermenistan'ın aksine Azerbaycan'ın lehine ağırlığını koymayı planladığından bahsedilmektedir.

Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ'ı Kurtaracağız, Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor, Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek, Azerbaycan Ermenistan'ı Uyardı, Aliyev: Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak başlıklarında Ermenilerin katliam gerçekleştirmesine rağmen BM'nin kararlarına uymadığına vurgu yapılmış ve Azerbaycan'ın Karabağ'ın özgürlüğe kavuşturulmasında kararlı olduğu, Ermenistan'a da askeri güce yatırım yapılacağına mesajını verdiği ifade edilmiştir.

Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz başlığında Almanya'nın oluşturulmak istenen özerk Dağlık Karabağ Ermeni devletini kabul etmeyeceklerini belirtmesinden bahsedilmiştir. İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür başlığında ise İran'ın, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün korunmasıyla barışın olabileceğini savunmasından bahsedilmiştir. Her iki başlıkta da Almanya ve İran'ın Azerbaycan'dan yana tavır sergilediği görülmektedir.

Karabağ sorunu konusunda olumsuz başlıklar 4 Mart 2001- Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: "Karabağ Sorununu Çözün", 18 Mart 2001- ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor, 4 Temmuz 2004- Azerbaycan ABD'yi Uyardı, 29 Nisan 2007- Bakü'de ABD Rahatsızlığı, 9 Mart 2008- Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu, 13 Nisan 2008- Azerbaycan, Rusya'ya Nota Verdi, 7 Kasım 2010- Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür olmuştur.

Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: "Karabağ Sorununu Çözün", ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor başlıklarında Amerika'nın Ermenistan'a yönelik yardımlarının bilinmesine rağmen Karabağ için girişimlerde bulunması samimi görülmemiştir. Her iki başlık içeriğinde de ABD'nin Ermenistan'ı dikkate alacağı ve bölgede dengeleri Ermenistan lehine değiştireceğine işaret edilmiştir. Ayrıca, Azerbaycan ABD'yi Uyardı başlığında ABD'nin Azerbaycan aleyhine davranarak Ermeni işgalindeki Karabağ'a maddi yardım girişiminde bulunmasından bahsedilmiş, Bakü'de ABD Rahatsızlığı başlığında ise ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2006 İnsan Hakları Raporunda Karabağ'ın Ermeni işgali altında olduğunun belirtilmediğinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla ABD'nin konuya karşı tarafsızlığının şüpheli olduğu ve Karabağ sorununun çözüm sürecine engel olduğu görülmektedir.

Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu başlığında Karabağ'da Ermenilerin ateşkesi ihlal etmesiyle üç Azerbaycan askerinin şehit düşmesi aktarılmış ve bu Türk kamuoyu ve Azerbaycan için üzücü bir gelişme olmuştur.

Azerbaycan, Rusya'ya Nota Verdi başlığında Rusya'nın Dağlık Karabağ Ermenilerinin lehine hareket ettiğine işaret edilmiştir. Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür başlığında Karabağ

sorununun barışçıl yollarla çözülemeyeceği ve ABD'nin oradaki olayların altını kazdığı ifade edilmiştir.

Ermeni Açılımı konusunda olumlu başlıklar 21 Ekim 2007- Azerbaycan'dan ABD'ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün, 31 Mayıs 2009- Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu, 20 Eylül 2009- Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan'da Ortak Eylem Yapacak, 18 Ekim 2009- AKP ve FIFA'nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı, 18 Ekim 2009- Azerbaycan'la Dayanışma ABD'yi Protesto olmuştur.

Azerbaycan'dan ABD'ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün başlıklı içerik Azerbaycan'ın Ermenilerin tehcir kanunu ile göç etmesinin soykırım olmadığını ABD'ye ileterek Amerika'yı objektif olmaya çağırması, Azerbaycan'ın adaletsizliğe sessiz kalmadığını göstermiş ve Türk kamuoyunda da olumlu izlenim bırakmıştır. Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu başlığında Türkiye'nin Ermeni açılımı sürecinde Azerbaycan'ın lehine hareket ederek Karabağ'ı şart koşmasının aktarılması, Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan'da Ortak Eylem Yapacak başlığında Türk-Azeri kardeşliğine vurgu yapılarak Ermeni açılımına hep beraber karşı çıkılacağı, kardeşlerin omuz omuza mücadele edeceğinin ifade edilmesi, AKP ve FIFA'nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı başlığında Türkiye-Ermenistan maçının yapıldığı stada Azerbaycan bayrağı yasağı getirilmesine Bursalılar ve yurttaşların karşı çıkarak kardeşlik mesajı vermesi ve her yeri Azerbaycan bayraklarıyla donatmasının aktarılması ve son olarak Azerbaycan'la Dayanışma ABD'yi Protesto başlığında Zürih'te protokole imza atıldığı sırada ABD'nin protesto edilmesinden bahsedilmesi Azerbaycan-Türkiye dayanışmasını ve kardeşliğini göstermektedir.

Ermeni Açılımı konusunda olumsuz başlıklar 17 Temmuz 2005- AKP'nin Ermenistan'la Gizli Diplomasisi, 7 Eylül 2008- Cumhurbaşkanı'nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür, 14 Eylül 2008- Gül, Erivan'a ABD'nin İradesiyle Gitti, 21 Eylül 2008- Rusya'dan Dağlık Karabağ Atağı, 12 Nisan 2009- Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!, 12 Nisan 2009- Azerbaycan'da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı, 12 Nisan 2009- Rusya'nın Azeri- Ermeni Açılımı, 12 Nisan 2009- Aliyev'in 'Yeterince' Tepkisi, 12 Nisan 2009- Aliyev'den Rusya'ya Yakınlaşma Sinyali, 12 Nisan 2009- Azerbaycan'dan Bayrak Göstermeli!, 19 Nisan 2009- Azeri Vekil Guliyev: AKP'nin Bizimle Görüştüğü Yalan, 26 Nisan 2009- Dışişleri: Ermenistan'la Yol Haritası Belirledik, 17 Mayıs 2009- Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül'ü Yalanladı, 13 Eylül 2009- Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco'ya Katılabilir, 4 Ekim 2009- ABD Karabağ'ı Tanırsa Rusya Azerbaycan'ın Yanında Yer Alır, 11 Ekim 2009- Obama'nın Kucağında İmzalanan Protokol!,

11 Ekim 2009- İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor!, 18 Ekim 2009- Ermeni Açılımında ABD'nin Hesapları, 18 Ekim 2009- Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler, 25 Ekim 2009- İki Yıl 'Gizl...' Çalıştık, 25 Ekim 2009- 'Kazan Kazan' Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına, 11 Nisan 2010- Bakü'yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi, 13 Haziran 2010- Azeri Gazını Yüzde Yüz Zamlı Alacağız olmuştur.

AKP'nin Ermenistan'la Gizli Diplomasisi, Gül, Erivan'a ABD'nin İradesiyle Gitti başlıklarında Türkiye'nin batı baskısıyla Ermenistan'la ilişki kurmak istediği ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür başlığında Ermenilerden dolayı Türkiye'nin Azerbaycan'la bir millet olduğunu unuttuğu ifade edilmiştir.

Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!, Azerbaycan'da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı, Aliyev'in 'Yeterince' Tepkisi, Dışişleri: Ermenistan'la Yol Haritası Belirledik, Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler başlıklarında Ermeni Açılımından dolayı Azerbaycan'ın Türkiye'ye olan tepkisi anlatılmaya çalışılmış ve bu tepkinin temelinde Karabağ'ın olduğuna vurgu yapılmıştır.

Rusya'dan Dağlık Karabağ Atağı, Rusya'nın Azeri- Ermeni Açılımı ve Aliyev'den Rusya'ya Yakınlaşma Sinyali başlıklarında Ankara-Erivan arasındaki temaslar nedeniyle Azerbaycan-Rusya yakınlaşmasına işaret edilmiştir. Bu da dengelerin Türkiye ve Azerbaycan'ın aleyhine değişeceğini göstermiştir.

Azerbaycan'dan Bayrak Göstermeli! başlığında soykırım olmadığını ve Karabağ'ın da büyük haksızlık olduğunu Batılıların çok iyi bildiği anlatılarak asıl problemin iki kardeş ülkenin geleceği olduğunun altı çizilmiştir. Bu da hem Azerbaycan'ın hem de Türkiye'nin üzerinde planlar yapılıp, oyunlar oynandığını göstermiştir.

Azeri Vekil Guliyev: AKP'nin Bizimle Görüştüğü Yalan, Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül'ü Yalanladı başlıklarında Türkiye'nin Ermeni Açılımı sürecinde Azerbaycan'la Ermenistan konusunu görüşmediği ifade edilmiştir.

Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco'ya Katılabilir başlığında Türkiye'nin Ermenistan'la yakınlaşmasının enerji dağılımını da etkileyebileceğine ve bunun Azerbaycan'ın tepkisini çekeceğine vurgu yapılmıştır.

ABD Karabağ'ı Tanırsa Rusya Azerbaycan'ın Yanında Yer Alır, Obama'nın Kucağında İmzalanan Protokol!, Ermeni Açılımında ABD'nin Hesapları, 'Kazan Kazan' Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına ve Bakü'yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi başlıklarında Ermenistan

açılımının ABD projesi olduğuna işaret edilmiş ve dengelerin değişmesi halinde Türkiye-Azerbaycan arasının tamamen bozulacağı anlatılmaya çalışılmıştır.

İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor! başlığında Türkiye-Ermenistan arasında paraf edilen protokolde Karabağ kelimesi geçmemesine vurgu yapılarak 17 yılda bitmeyen sorunun 2 ayda bitmeyeceğine işaret edilmiştir. Böylelikle başlık içeriğinde açılım sürecinin Karabağ'a olumlu yansımayaacağı bir acı gerçek olarak gösterilmeye çalışılmıştır. İki Yıl 'Gizl...' Çalıştık başlığında Mecliste Zürih'teki protokoller hakkında konuşma yapan Davutoğlu'nun, konuşmasında sürecin gizli ilerlediğine dair ağzından kelime kaçırdığı ve geri düzelttiği anlatılmaya çalışılmıştır. Bu durum sürecin itirafı olduğunu ve Ankara-Bakü arasında gerekli bilgi alışverişi olmadığını göstermiştir. Azeri Gazını Yüzde Yüz Zamlı Alacağız başlığında protokollerin imzalanması ve maçta bayrak krizi sonrası Azerbaycan'ın doğalgazın fiyatını yükselttiği ifade edilmesiyle Azerbaycan'ın kısasa kısas anlayışıyla hareket ettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Ermeni Açılımı konusunda nötr olan başlık ise 30 Kasım 2008- Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran'da olmuştur. Bu başlık ne olumlu ne de olumsuz bir çağrışım yapmadığı için nötr olarak değerlendirilmiştir.

Hazar sorunu konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu başlıklar 19 Ağustos 2001- Aliyev, ABD'ye Rağmen Tahran'a Gidiyor, 14 Nisan 2002- İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor, 28 Temmuz 2002- İran ve Azerbaycan Bir Anlaşma Daha İmzaladı, 8 Ağustos 2004- İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma, 26 Ağustos 2007- İran-Azeri Kardaşlığı, 11 Ağustos 2002- Hazar'da Güvenlik İçin Hazırlık, 21 Ekim 2007- Hazar'da Direnme Cephesi olmuştur.

Aliyev, ABD'ye Rağmen Tahran'a Gidiyor, İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor, İran ve Azerbaycan Bir Anlaşma Daha İmzaladı, İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma, İran-Azeri Kardaşlığı başlıklarında ABD'nin Hazar'ın statüsü sorununu kullanarak Azerbaycan ile İran arasında gerginliği körüklemesine rağmen Azerbaycan'ın İran'la temas ve işbirliği yapmakta kararlılığı, Hazar sorunundan dolayı arası gerilen Azerbaycan ve İran'ın işbirliği başta olmak üzere çeşitli anlaşmalara imza atması, birbirlerine olan ziyaretleri, aralarındaki güveni tazelemesi ve ikilinin dostluk, iyi komşuluk mesajı verdiğinden bahsedilmiştir.

Hazar'da Güvenlik İçin Hazırlık, Hazar'da Direnme Cephesi başlıklarında Rusya'nın Hazar Denizi'nde başlattığı askeri tatbikatında Azerbaycan, Kazakistan ve İran'ın yer aldığından, 2007'deki Hazar Zirvesi'nde 5 kıyıdaş ülkenin güvenlik- jeopolitik konularında

görüş birliğine vardığından bahsedilmiştir. Bu iki başlıkta problemin çözüme kavuşması sürecindeki yeni gelişmelere işaret edilmiş, bu ise tarafların gayretinin göstergesi olmuştur.

Hazar sorunu konusunda olumsuz başlık ise 18 Mart 2007- İlham Aliyev'in Yaman Çelişkisi olmuştur. Bu başlıkta Aliyev'in, Dünya Azerbaycan ve Türk Diaspora Teşkilatları 1. Forumu'na, emperyalistlerin destekleyip İran'ın bölünmesi için teşkilatladığı bazı karanlık isimleri çağırarak İran'ın tepkisini çektiğine işaret edilmiş ve Aliyev'in hata yaptığına vurgu yapılmıştır.

Kıbrıs Açılımı konusunda ne olumlu ne de nötr bir başlığa rastlanmamıştır. Olumsuz içerikteki başlık ise 9 Mayıs 2004- Azerbaycan, Y. Karabağ ile Tehdit Edildi olmuştur. Bu başlıktaki "Tehdit" kelimesinin başlı başına olumsuz izlenim oluşturmasıyla birlikte KKTC'nin tanınmasına karşı olan Batı'nın, AKPM'de Azerbaycan milletvekillerini "Karabağ bölgesini örnek göstererek" Kıbrıs oylamasına katılmaktan geri çekmesi Azerbaycan'ın kırmızı çizgisi üzerinde oynandığını göstermiştir, dolayısıyla bu başlık ve içerik olumsuz nitelik taşımaktadır.

Bölgesel projeler konusunda olumlu başlıklar 21 Temmuz 2002- Bakü-Ceyhan'ın İnşası Eylül'de Başlıyor, 29 Eylül 2002- Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılmaz, 12 Şubat 2006- Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak, 4 Haziran 2006- Hazar Petrolü Ceyhan'a Ulaştı olmuştur.

Bakü-Ceyhan'ın İnşası Eylül'de Başlıyor başlığında BTC hattı inşasının 2002'de başlayacağı, hattın 2005'te aktif olacağı aktarılmıştır. Hazar Petrolü Ceyhan'a Ulaştı başlığında ise ham petrolün Ceyhan terminaline Mayıs 2006'da ulaştığı aktarılmıştır. İki başlık da üç ülkenin planının hayata geçtiğini ve azmini göstermiştir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılmaz başlığında Amerika'nın BTC projesi üzerindeki planlarının işlemediği ve Rusya ile Türkiye'nin bazı konularda ortak tutumda olduğu ifade edilmiştir.

Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak başlığında BTC hattından Rusya'nın da yararlanabileceği ve Azerbaycan-Rusya iş birliğine vurgu yapılmış hattın Azerbaycan için öneminden bahsedilmiştir.

Bölgesel projeler konusunda olumsuz başlıklar 2 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal!, 16 Ocak 2000- ABD'nin Yeni Kafkas Seddi Projesi, 16 Ocak 2000- Yeni 'Kafkas Seddi' Türkiye'nin Mahvı Projesidir!, 16 Ocak 2000- Ermenistan'da Parlamento Baskını Rusya'nın Ağırlığını Artırdı, 23 Ocak 2000- Kafkas Paktı Fos Çıktı, 18 Aralık 2005- Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak? olmuştur.

Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal! başlığında BTC boru hattının kısa vadede gerçekleştirilemeyeceği ifade edilmiştir.

ABD'nin Yeni Kafkas Seddi Projesi, Yeni 'Kafkas Seddi' Türkiye'nin Mahvı Projesidir!, Ermenistan'da Parlamento Baskını Rusya'nın Ağırlığını Artırdı başlıklarında ABD'nin Kafkasya istikrarsızlığı için Türkiye'yi aracı olarak kullanmak istediğine, Kafkaslarda Rusya'ya karşı set çekmeyi amaçladığına, BTC konusunu öne sürerek Ermenistan'ın Rusya ile ilişkisini kesmeye uğraştığına işaret edilmiştir.

Kafkas Paktı Fos Çıktı başlığında Türkiye'nin önerdiği ama ABD'nin de planlarını içeren Kafkas Paktı üzerine Azerbaycan'ın petrolü değişik yollarla ihraç etmeyi gündeminde tutmasından bahsedilmiştir.

Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak? başlığında BTC hattına yönelik söylemleriyle bölgede hakimiyet kurmak isteyen ABD'nin kışkırtma faaliyetlerine işaret edilmiştir.

Bölgesel projeler konusunda nötr başlık ise 16 Ocak 2000- Aliyev Türkiye'ye, Demirel Gürcistan'a olmuştur. Bu başlıkta Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan'ın boru hattı için görüşmeler yapacağı ifade edilmiş lakin projenin hayata geçip geçmeyeceği konusunda ne olumu ne de olumsuz bir ayrıntıya yer verilmediğinden dolayı bu başlık nötr olarak değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

	OLUMLU	OLUMSUZ	NÖTR
Seçimler	10	12	0
Karabağ Sorunu	20	17	7
Ermeni Açılımı	16	42	4
Hazar Sorunu	9	2	0
Kıbrıs Açılımı	3	4	0
Bölgesel Projeler	24	15	0

Tablo 2. Cumhuriyet Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

Seçimler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konudaki olumlu içeriğe sahip başlıklar arasında 5 Ağustos 2003- Bakan Gül: Bakü'de İstikrar Bozulmaz, 6 Eylül 2003- Aliyev Türkiye'ye Geliyor, 4 Ekim 2003- Azerbaycan'da Başkanlık Yarışı, 1 Kasım 2003- Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı, 13 Aralık 2003- Kafkasya Gençleşiyor, 31 Ekim 2005-

Aliyev'den Demokrasi Sözü, 3 Kasım 2005- Azerbaycan'ın Modeli Türkiye, 13 Kasım 2005- Aliyev: Temizlik Sürecek, 16 Ekim 2008- İlham Aliyev Yeniden Seçildi, 17 Ekim 2008- Aliyev'in Alternatifi Yok yer almıştır.

Bakan Gül: Bakü'de İstikrar Bozulmaz, Aliyev Türkiye'ye Geliyor başlıklarında 2003 cumhurbaşkanlığı seçimine giden Azerbaycan'da görev değişimi ve tartışmaların yaşanması üzerine Türkiye'nin Azerbaycan'a olan inancından, Azerbaycan'ın da Türkiye'den yardım ve gözlemci talebinden bahsedilmiştir. Bu da iki ülkenin iyi ilişkilerini göstermiştir.

Azerbaycan'da Başkanlık Yarışı, Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı başlıklarında Azerbaycan'da 2003 başkanlık seçimi için yapılan kamuoyu araştırmalarında İlham Aliyev'in önde çıkmasından ve Aliyev'in Cumhurbaşkanlığı görevine başlamasından bahsedilmiştir. Bu durum araştırma sonuçları ve seçim sonuçlarının örtüştüğünü göstererek halkın Aliyev'e olan güvenine işaret etmektedir.

Kafkasya Gençleşiyor başlığında Sovyet sistemindeki liderler yerine Kafkasya'da yeni liderin yer aldığına ve bu bölgede seçimler açısından iyi yönde değişimler olduğuna vurgu yapılmıştır.

Aliyev'den Demokrasi Sözü, Azerbaycan'ın Modeli Türkiye, Aliyev: Temizlik Sürecek başlıklarında parlamento seçimlerine giderken muhalefetin devrim hazırlığına karşılık İlham Aliyev'in demokrasi sözü vermesinden, muhalefet ve bazı bakanların amaçları ve kadrolardaki temizlikten, Azerbaycan'ın önemli siyasetçilerinin Soros destekli muhalefeti eleştirerek Kemalist Devrim'i model kabul ettiğinden bahsedilmiştir. Tüm bunlar Azerbaycan'ın güçlü bir devlet olduğunu ve Türkiye'yi örnek aldığını göstermektedir.

İlham Aliyev Yeniden Seçildi, Aliyev'in Alternatifi Yok başlıklarında Azerbaycan'daki 2008 cumhurbaşkanlığı seçiminde Aliyev'in tekrar seçildiğinden, alternatifi olmadığı için beş yıl öncekine göre oy oranını arttırdığından bahsedilmiştir. İki başlık da Azerbaycan halkının Aliyev'e olan güveninin göstergesi olmuştur.

Seçimler konusunda olumsuz içerikteki başlıklar 1 Temmuz 2003- Aliyev'in Oğlu Cumhurbaşkanı Adayı, 5 Ağustos 2003- Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan, 24 Ağustos 2003- Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması, 16 Ekim 2003- Azerbaycan'da Gergin Seçim, 17 Ekim 2003- Seçim Azerbaycan'ı Karıştırdı, 16 Kasım 2003- Azerbaycan'da Basına Engel, 2 Aralık 2003- Azerbaycan'da Açlık Grevi, 12 Ocak 2004- Ankara Aliyev'i Eleştiremedi, 25 Haziran 2005- Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor, 22 Ekim 2005- Petrol

Ülkesinde İktidar Kavgası, 27 Kasım 2005- Bakü'de Olaylı Miting, 15 Ekim 2008- Azerbaycan'da Boykotlu Seçim olmuştur.

Aliyev'in Oğlu Cumhurbaşkanı Adayı, Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan başlıklarında Azerbaycan'da 2003'te yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'in aday gösterilmesi üzerine basının iktidara yönelik olumsuz yorumlarına, Cumhurbaşkanı Aliyev'in önerisiyle Başbakanlığa atanan İlham Aliyev hakkında kumar ve yolsuzluk iddiaları gibi birden çok suçlama bulunmasına yer verilmiştir. Bu iki başlık da Azerbaycan imajını zedelemiştir.

Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması başlığında Azerbaycan'da 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi İngiltere'nin Azerbaycan'daki planlarına işaret edilmiştir.

Azerbaycan'da Gergin Seçim, Seçim Azerbaycan'ı Karıştırdı başlıklarında Azerbaycan'daki devlet başkanlığı seçimi sonrasında muhalefet ile iktidar zıtlaşmasının ülkeyi karışıklığa götürdüğünden, çatışmaların olduğu, polis ve panzerlerin devreye girdiği, hayatını kaybedenlerin olduğundan ve AGİT gözlemcilerinin seçimin usulsüz olduğunu söylediğinden bahsedilmiştir.

Azerbaycan'da Basına Engel, Azerbaycan'da Açlık Grevi, Ankara Aliyev'i Eleştiremedi başlıklarında iktidarın Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrası muhalefet gazetelerini susturmaya yönelik faaliyetleri, tutuklanan muhalefet yanlılarının açlık grevleri, gözaltındaki gazetecilerle muhalif siyasetçilerin yargı önüne çıkarılmamasına AB'nin tepki gösterirken Türkiye'nin ise kardeş ülkeyi eleştirememesinden bahsedilmiştir. Tüm bunlar iktidarın sertleşmeye başladığı, bunun ülkedeki iç huzursuzluk ve gerginliğe sebebiyet verdiği, uluslararası alanda da ülkenin kötü algı oluşturduğunu göstermektedir.

Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor, Petrol Ülkesinde İktidar Kavgası başlıklarında 2005 parlamento seçimine giderken ülke rejiminden şikayetçi Azerbaycanlı muhaliflerin rejimin sonunun geldiğini belirtmesi, darbe söylentileri, Aliyev iktidarıyla muhalefet arasında gerginlik neticesinde gözaltına alınmalardan bahsedilmiş, bu da muhalefetin Amerikancı planlara göz kırptığını ve bu planların ülkeyi karıştırmadaki etkisini göstermiştir. Bakü'de Olaylı Miting başlığında ise genel seçim sonrası ülkenin karıştığına ve tatsız olaylara işaret edilmiştir.

Azerbaycan'da Boykotlu Seçim başlığında 2008 Cumhurbaşkanlığı seçimini muhalefetin boykot etmesi ve seçime katılmaması anlatılmıştır. İktidar ile muhalefet gerginliği bu ülkede demokrasinin temel değerlerinin zedelemesine sebebiyet vermiştir.

Karabağ sorunu konusunda olumlu başlıklar 30 Mayıs 2000- Cem, Aliyev'le Görüştü: Azerbaycan'a Desteğimiz Kardeşçe, 13 Mart 2001- Sezer: Azeri Halkının Yanındayız, 13 Aralık 2000- Dağlık Karabağ Barışında Türkiye'nin Önemi Büyük, 15 Ağustos 2002- Ermenistan İşgale Son Versin, 14 Nisan 2004- Ermenistan Çekilsin, 1 Temmuz 2005- Ermenistan Mesajı, 5 Nisan 2006- Sezer'den Azerilere Destek, 9 Ocak 2004- Gül Bakü Yolcusu, 12 Nisan 2004- Aliyev, Ankara'ya Geliyor, 15 Nisan 2004- Aliyev Meclis'te Konuştu, 11 Şubat 2005- Azeri Dışişleri Bakanı Ankara'da, 29 Haziran 2005- Erdoğan Bakü Yolcusu, 10 Eylül 2005- Aliyev'den Erivan'a Gözdağı, 9 Temmuz 2006- Aliyev'den Erivan'a Mesaj, 28 Haziran 2009- İlham Aliyev Sert Konuştu, 25 Nisan 2010- Aliyev'den Sert Mesajlar, 12 Eylül 2008- ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözölmeli, 3 Kasım 2008- Yukarı Karabağ Deklarasyonu, 8 Mayıs 2009- Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi, 16 Temmuz 2010- Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti olmuştur.

Cem, Aliyev'le Görüştü: Azerbaycan'a Desteğimiz Kardeşçe, Sezer: Azeri Halkının Yanındayız, Dağlık Karabağ Barışında Türkiye'nin Önemi Büyük, Ermenistan İşgale Son Versin, Ermenistan Çekilsin, Ermenistan Mesajı, Sezer'den Azerilere Destek başlıklarında Türkiye'nin Karabağ'ın işgaline karşı olduğu, bu sorunun Azerbaycan'ın lehine çözölmelerini istediğı, bölge barışında önemli rol alabileceğı ve Azerbaycan'a tam destek verdiğine vurgu yapılmıştır. Gül Bakü Yolcusu, Aliyev, Ankara'ya Geliyor, Aliyev Meclis'te Konuştu, Azeri Dışişleri Bakanı Ankara'da, Erdoğan Bakü Yolcusu başlıklarında ise Azerbaycan-Türkiye arasında iyi giden ilişkilere ve iki ülkenin birbirlerine olan desteğine işaret edilmektedir.

Aliyev'den Erivan'a Gözdağı, Aliyev'den Erivan'a Mesaj, İlham Aliyev Sert Konuştu, Aliyev'den Sert Mesajlar başlıklarında Ermenistan'ın yapıcı olmayan tüm tavrına rağmen Azerbaycan'ın Karabağ sorununun barışçıl yollarla çözümünden yana olduğu aksi halde, Azerbaycan'ın askeri alanda büyüme yaşadığı ve bu işin yeni bir savaşıla biteceğini belirterek Ermenistan'ı uyardığı ifade edilmiştir. Tüm bunlar Türk kamuoyu ve Azerbaycan için olumlu izlenim bırakmıştır.

ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözölmeli başlığında ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Matt Bryza'nın, ABD'nin Karabağ sorununun Azerbaycan'ın toprak bütönlüğü çerçevesinde çözümünü istediğini aktardığı ve Ankara-Erivan normalleşmesinin Karabağ sorununun çözölmelerine bağılı olduğunu kaydettiğı anlatılmıştır. Bu durum ABD'nin Azerbaycan'ın politikalarına uygun karar aldığını göstermiştir. Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti başlığında Azerbaycan'ın, AGİT Minsk Grubu'nun Ermenilerin işgal ettiği Kelbecer-Laçın

reyonlarının 5 yıl içinde iade edilmesi önerisini kabul ettiği anlatılmıştır. Bu da geç olmasına rağmen Azerbaycan açısından olumlu bir gelişme olmuştur.

Yukarı Karabağ Deklarasyonu başlığında Azerbaycan ile Ermenistan'ın, Karabağ'ın uluslararası garantilere dayalı barışçı çözümü için çağrı yapmasından bahsedilmiştir. Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi başlığında Azerbaycan ile Ermenistan'ın, Karabağ'ın statüsü konusunu ele alarak sorunun çözüm yöntemleri üzerinde mutabakat sağladığından bahsedilmiştir. Tüm bunlar problemin aşılması için yeni girişimlerin göstergesi olmuş, dolayısıyla bu iki başlık olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Karabağ sorunu konusunda olumsuz başlıklar 23 Mart 2000- Karabağ Liderine Suikast, 16 Şubat 2001- Azeri-Ermeni Sınır Çatışması, 7 Mart 2001- Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz, 9 Ocak 2002- Ermenistan Karabağ'da Kalıcı, 6 Mart 2008- Dağlık Karabağ'da Çatışma, 11 Eylül 2009- Karabağ'da Kanlı Çatışma, 24 Kasım 2009- Azeri Sınırında Ermeni Ateşi, 30 Aralık 2009- Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü, 29 Mart 2010- Azeri Asker Öldü, 5 Eylül 2010- 2 Azeri Askeri Öldürüldü, 3 Haziran 2005- Ermenistan'a Giden Silahlar, 22 Ocak 2006- ABD Bakü'den Üs İstiyor, 10 Ekim 2009- Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı, 3 Şubat 2010- Karabağ Türkiye İçin Tuzak, 26 Şubat 2010- Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır, 16 Kasım 2010- Sarkisyan'dan Suçlama, 3 Aralık 2010- Yukarı Karabağ Çözumsuz olmuştur.

Karabağ Liderine Suikast başlığında Arkadi Gukasyan'ın Karabağ lideri olarak tanımlanması iyi karşılanmamıştır. Başlık içeriğinde ise Azerbaycan toprağı Karabağ'da karışıklık çıkması bölgedeki kötü gidişatın göstergesi olmuştur.

Azeri-Ermeni Sınır Çatışması, Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz, Ermenistan Karabağ'da Kalıcı, Dağlık Karabağ'da Çatışma, Karabağ'da Kanlı Çatışma, Azeri Sınırında Ermeni Ateşi, Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü, Azeri Asker Öldü, 2 Azeri Askeri Öldürüldü başlıklarında Ermenilerin ateşkes ihlali ve sınır ihlalinde bulunduğu, Ağdam'da, Fuzuli'de ve Ermenistan'ın işgali altındaki Karabağ'ın çeşitli bölgelerinde Azerbaycanlılar ile Ermenilerin çatıştığı, Azerbaycan ordusunun şehitler verdiği, Azerbaycan askerlerinin yaralandığı, Azerbaycanlı sivillerin hayatını kaybettiği, Ermenistan'ın Karabağ'da koşulsuz bağımsızlık istediği ve burayı Azerbaycan'ın bir parçası olarak düşünmediğinden bahsedilmektedir.

Ermenistan'a Giden Silahlar başlığında Rusya'nın Ermenistan'ın lehine hareket ettiğine işaret edilmiştir. ABD Bakü'den Üs İstiyor başlığında ise ABD'nin Azerbaycan'dan üs istediği ve karşılığı olarak da Karabağ sorununu çözme sözü verdiği ifade edilmiş, dolayısıyla Karabağ

sorununda Ermenistan'a yardım ettiği bilinen ABD samimi gelmemiş ve bu girişimi, emelleri için yer hazırlamak istediğini göstermiştir.

Karabağ Türkiye İçin Tuzak, Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır başlıklarında Karabağ sorununun Rusya'nın planı olduğu, Türkiye, Rusya ve İran'ın arasını açacağı ve bu sorunun çözülememesi halinde Kafkasya'da savaşın kaçınılmaz olacağı ifade edilmiştir.

Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı, Sarkisyan'dan Suçlama, Yukarı Karabağ Çözumsuz başlıklarında Karabağ görüşmelerinde Ermenistan'ın uzlaşmaz tavrı, Karabağ sorununun çözülememesi konusunda Azerbaycan'ı suçlaması ve Yukarı Karabağ Cumhuriyeti'nin tanınacağı konusunda tehdit etmesinden bahsedilmektedir.

Karabağ sorunu konusunda nötr başlıklar ise 15 Ağustos 2002- Aliyev'le Koçaryan Buluştu, 11 Şubat 2006- Aliyev'le Koçaryan Buluştu, 2 Ağustos 2008- Azeri ve Ermeni Bakanlar Buluştu, 26 Nisan 2009- Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs'ta Görüşecek, 6 Haziran 2009- Aliyev-Sarkisyan Buluşması, 19 Temmuz 2009- Aliyev-Sarkisyan Görüşmesi, 2 Aralık 2009- Atina'da Karabağ Zirvesi olmuştur. Bu başlıklarda Azerbaycan ile Ermenistan'ın Karabağ sorununu görüşmek için bir araya geldiği ifade edilmiş lakin ne olumlu ne de olumsuz bir görüşme sonucuna yer verilmemiştir. Görüşmelerin nasıl ilerlediğinin ve Karabağ'ın akıbetinin belirsizliğinden dolayı bu başlıklar nötr olarak değerlendirilmiştir.

Ermeni Açılımı konusunda olumlu başlıklar 26 Ocak 2001- Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde, 13 Mart 2002- Ermenistan ile e-barış, 30 Mayıs 2004- Erivan'la İlişkiler Askıda, 11 Eylül 2008- New York'ta Üçlü Zirve Çabası, 11 Nisan 2009- Kriz Diplomasisi, 18 Nisan 2009- Karabağ'ı Hızlandırma Planı, 9 Mayıs 2009- Mutabakat Ankara'yı Rahatlattı, 14 Mayıs 2009- Erdoğan'dan Bakü'ye Söz, 12 Ekim 2009- Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz, 17 Mayıs 2009- Putin'den Karabağ Vurgusu, 27 Haziran 2009- Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı, 30 Eylül 2009- Karabağ İçin Adım Bekleniyor, 21 Ekim 2009- Davutoğlu'nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı, 22 Ekim 2009- Hükümet TBMM'yi Bilgilendirdi, 21 Nisan 2010- Azerbaycan'dan ABD'ye Protokol Tepkisi, 20 Ekim 2010- Türkleri Hâlâ Seviyorlar olmuştur.

Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde başlığında Azerbaycan'ın hem Avrupa Konseyine üyeliğini gerçekleştirdiği hem de üyelik töreni sonrası Fransa Meclisi'nin soykırım kararını eleştirdiği ifade edilmiş, bu da Azerbaycan'ın hak ve hukuktan yana olduğunu ve Türkiye'ye karşı yapılan haksızlığa boyun eğmediğini göstermektedir.

Ermenistan ile e-barış başlığında Karabağ meselesi, soykırım suçlaması nedeniyle Ermenistan ile diplomatik ilişkileri kesen Azerbaycan ile Türkiye'nin, Ermenistan'la diyaloga girmeye çalıştığı ve böylelikle 3 ülke gazetecilerinin kamuoyunu doğru bilgilendirmek amacıyla internette ortak haber portalı kurmaya hazırlandığı ifade edilmiş, dolayısıyla bu durum Azerbaycan ile Türkiye'nin barıştan yana ülke olduğunu göstermiştir.

Erivan'la İlişkiler Askıda, New York'ta Üçlü Zirve Çabası, Kriz Diplomasisi, Karabağ'ı Hızlandırma Planı, Mutabakat Ankara'yı Rahatlattı, Erdoğan'dan Bakü'ye Söz, Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz, Putin'den Karabağ Vurgusu, Karabağ İçin Adım Bekleniyor, Davutoğlu'nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı, Hükümet TBMM'yi Bilgilendirdi başlıklarında Ankara'nın Erivan ile normalleşme sürecinde Karabağ meselesini ön plana koyduğuna işaret edilmektedir. Bu durum Azerbaycan'a güvence verdiği gibi Türk kamuoyunda da olumlu izlenim bırakmıştır.

Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı, Türkleri Hâlâ Seviyorlar başlıklarında Azerbaycan ile Türkiye'nin sarsılmaz birliğine ve ilişkilerinin ebediliğine işaret edilmiştir.

Azerbaycan'dan ABD'ye Protokol Tepkisi başlığında ABD'nin Türkiye-Ermenistan arasındaki protokollere ve Karabağ'da Erivan'a desteğinden dolayı Azerbaycan'ın ABD'ye tepkisini ortaya koyduğu aktarılmış, bu da bölgeye yönelik planlara karşı Azerbaycan'ın mücadelesi ve Karabağ konusunda kararlılığını göstermektedir.

Ermeni Açılımı konusunda olumsuz başlıklar 14 Ocak 2001- Erivan'a Jest, Bakü'yü İkna, 20 Ocak 2001- Azerbaycan'ı İkna Operasyonu, 9 Nisan 2009- Bakü'yü İkna Formülü Aranıyor, 24 Nisan 2009- Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik, 21 Ağustos 2008- Ermenistan'la Diyalog Sinyali, 4 Nisan 2009- Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı, 8 Nisan 2009- Azerbaycan'ı Kırdık, 8 Nisan 2009- Aliyev: Biz de Değişiriz, 8 Nisan 2009- Hükümet Bakü'yü Yok Sayıyor, 10 Nisan 2009- Azeriler Türkiye'ye Kızgın, 12 Nisan 2009- Sırtımızdan Hançerleniyoruz, 14 Nisan 2009- Türkiye Azerbaycan'ı Kaybeder, 30 Ağustos 2009- Kardeşliğin Kırılğan Olduğunu Gördük, 12 Ekim 2009- Azerbaycan'dan Sert Tepki, 19 Ekim 2009- Azerbaycan 'Ya O Ya Ben' Diyor, 21 Ekim 2009- Ya AKP'ye Karşı Çıkın Ya Gidin, 8 Nisan 2009- Erivan ile İlerleme Kararlılığı, 16 Nisan 2009- Kafkaslar'da Ermeni Satrancı, 17 Nisan 2009- Türkiye Arabulucu Değil, 17 Nisan 2009- Karabağ'ın Çözümü İleriye Bırakılıyor, 18 Nisan 2009- Rusya Aliyev'e Sahip Çıktı, 20 Nisan 2009- Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?, 25 Nisan 2009- Açıklamalar Çelişkili, 26 Nisan 2009- Bakü Zam Kararı Aldı, 30 Nisan 2009- Aliyev'den Doğalgaz Misillemesi, 18 Ekim 2009- Aliyev Gaz Kartını Açtı, 21 Ekim 2009- Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş, 26 Nisan 2009- Kafkasya'da Taşlar Oynuyor, 30

Ağustos 2009- Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara..., 8 Eylül 2009- AB Türkiye'ye Adil Değil, 9 Ekim 2009- Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi, 19 Ekim 2009- Ankara'dan Bakü'ye Sert Tepki, 19 Ekim 2009- Türk-Ermeni Yakınlaşması, 22 Ekim 2009- Azerbaycan'a Bayrak Notası, 22 Ekim 2009- Gerekçede Karabağ Yok, 3 Kasım 2009- Karabağ'ın Adı Bile Geçmedi, 20 Mart 2010- Ankara ve Erivan'ın Hesap Hatası, 16 Nisan 2010- Yukarı Karabağ'da Geri Adım, 27 Mayıs 2010- Sarkisyan'dan Şaşırtan Açıklama, 23 Ağustos 2010- Ankara-Bakü Zıtlaşması..., 7 Ekim 2010- Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı, 19 Ekim 2010- Bakü'nün Tercihi İsrail olmuştur.

Erivan'a Jest, Bakü'yü İkna, Azerbaycan'ı İkna Operasyonu, Bakü'yü İkna Formülü Aranıyor, Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik başlıklarında Türkiye'nin Ermeni soykırımını savlarının dünya parlamentolarına yayılması nedeniyle Ermenistan'la normalleşme yolunu seçmesi ve bundan kaygı duyan Azerbaycan'ı bunun Azerbaycan'ın çıkarına olacağı yönünde ikna etmeye çalışması anlatılmaya çalışılmıştır.

Ermenistan'la Diyalog Sinyali, Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi başlıklarında Türkiye-Ermenistan arasındaki buzların erimeye başladığına işaret edilmiş, bu da Türk kamuoyunda ve Azerbaycan'da olumsuz izlenim bırakmıştır.

Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı, Azerbaycan'ı Kırdık, Aliyev: Biz de Değişiriz, Hükümet Bakü'yü Yok Sayıyor, Azeriler Türkiye'ye Kızgın, Sırtımızdan Hançerleniyoruz, Türkiye Azerbaycan'ı Kaybeder, Kardeşliğin Kırılgan Olduğunu Gördük, Azerbaycan'dan Sert Tepki, Azerbaycan 'Ya O Ya Ben' Diyor, Ya AKP'ye Karşı Çıkın Ya Gidin başlıklarında Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi ve sınırların açılması için yürütülen görüşmelerden Azerbaycan'ın rahatsız oluşu anlatılmaya çalışılmış ve bunun temelinde Karabağ'ın oluşuna vurgu yapılmıştır.

Kafkaslar'da Ermeni Satrancı, Kafkasya'da Taşlar Oynuyor başlıklarında Ermeni Açılımının ABD'nin planı olduğu ve bu planın Azerbaycan-Rusya yakınlaşmasına, Kafkasya'da dengelerin değişmesine neden olduğu ifade edilmiştir.

Erivan ile İlerleme Kararlılığı, Türkiye Arabulucu Değil, Karabağ'ın Çözümü İleriye Bırakılıyor, Gerekçede Karabağ Yok, Karabağ'ın Adı Bile Geçmedi, Yukarı Karabağ'da Geri Adım başlıklarında Türkiye ile Ermenistan normalleşme sürecinde Karabağ'ın arka planda kalışına işaret edilmektedir.

Rusya Aliyev'e Sahip Çıktı, Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi? başlıklarında Ermeni açılımı dolayısıyla Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin gerilmesi üzerine Azerbaycan-Rusya yakınlaşmasına işaret edilmiştir.

Açıklamalar Çelişkili, Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara..., Ankara ve Erivan'ın Hesap Hatası başlıklarında Türkiye'nin Ermenistan'la uzlaşma yoluna girerek yanlış hesap yaptığına ve Bakü-Erivan arasında kalarak tutarsız davrandığına vurgu yapılmıştır.

Bakü Zam Kararı Aldı, Aliyev'den Doğalgaz Misillemesi, Aliyev Gaz Kartını Açtı, Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş başlıklarında Türkiye-Ermenistan görüşmelerinden rahatsızlık duyan Azerbaycan'ın Türkiye'ye sattığı doğalgaz fiyatını arttırma kararı aldığı ifade edilmiş, bu durum Azerbaycan'ın Türkiye'ye rest çektiğini göstermiştir.

AB Türkiye'ye Adil Değil, Türk-Ermeni Yakınlaşması başlıklarında Ermenistan'la normalleşme süreci ile Karabağ sorunun çözümü arası bağlantı kurulmaması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Ankara'dan Bakü'ye Sert Tepki, Azerbaycan'a Bayrak Notası, Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı başlıklarında Ermeni açılımından rahatsızlık duyan Azerbaycan'ın tepkisini ülkedeki Türk bayraklarını indirerek gösterdiği ifade edilmiştir. Gerginliğin kutsal bayrağa kadar dayanması iki ülke arasındaki gerilimin ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Sarkisyan'dan Şaşırtan Açıklama başlığında Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan'ın Türkiye'nin Karabağ sorununun çözümüne karışmasına izin verilmeyeceğini söylemesi ve 10 katı büyüklükte ülkelerle başa çıkılabileceğini belirterek Azerbaycan'a mesaj vermesi Ermenistan'ın her iki ülkeye de baş kaldırdığını göstermektedir.

Ankara-Bakü Zıtlaşması..., Bakü'nün Tercihi İsrail başlıklarında Ermeni açılımının Azerbaycan-Türkiye arasında zıtlaşmaya neden olduğuna işaret edilmiştir.

Ermeni Açılımı konusunda nötr olan başlıklar ise 9 Mart 2008- İlişkilerde Kıvılcımda Olmaz, 15 Nisan 2009- Türkiye Fırsatı Kaçırmamalı, 25 Nisan 2009- Zorlu Başlıklar Komisyonlara Havale Edildi, 8 Mayıs 2009- Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette olmuştur. Bu başlıklarda Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin ne yönde ilerleyeceği, sınırın açılıp açılmayacağı, bu süreçte Karabağ'ın lehine gelişmelerin yaşanıp yaşanmayacağı konusunda belirsizlik söz konusu olduğu için bu başlıklar nötr olarak değerlendirilmiştir.

Hazar sorunu konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konudaki olumlu başlıklar 10 Ocak 2001- Aliyev’le Putin Kucaklaştı, 18 Ağustos 2001- İran-Azerbaycan Anlaşıyor, 25 Ağustos 2001- Tahran’la Aşkabat’tan Hazar İçin İttifak, 6 Eylül 2001- Aliyev’in İran Ziyareti, 23 Ağustos 2001- Kıvrıkoğlu’nun Bakü Çıkarması, 23 Ağustos 2001- Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı, 25 Ağustos 2001- Türk Yıldızları Bakü Göklerinde, 25 Ağustos 2001- E’la Bir Gösteriş İdi, 26 Ağustos 2001- Bakü’ye Destek Mesajı olmuştur.

Aliyev’le Putin Kucaklaştı, İran-Azerbaycan Anlaşıyor, Tahran’la Aşkabat’tan Hazar İçin İttifak, Aliyev’in İran Ziyareti başlıklarında Hazar’a komşu olan ülkelerin Hazar sorununu çözmek için uğraşları, diyalog içinde olmaları ve birbirlerine olan desteği anlatılmaya çalışılmıştır.

Kıvrıkoğlu’nun Bakü Çıkarması, Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı, Türk Yıldızları Bakü Göklerinde, E’la Bir Gösteriş İdi, Bakü’ye Destek Mesajı başlıklarında İran’ın Hazar Denizi konusunda Azerbaycan’ı tehdit etmesi sonrası Türkiye’nin Azerbaycan’ı yalnız bırakmadığına, iki ülkenin sorunlar karşısında birlik içinde hareket ettiğine ve iş birliklerine vurgu yapılmıştır.

Hazar sorunu konusunda olumsuz başlıklar ise 15 Ağustos 2001- Hazar Paylaşamıyor, 21 Ağustos 2001- Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği olmuştur. Bu başlıklarda Hazar’ın statüsü konusunda beş kıyıdaş ülkenin farklı görüşleri savunmasından, İran’ın, Azerbaycan araştırma gemisine müdahale edip savaş uçaklarıyla da hava sahasını ihlal etmesi üzerine Türkiye’nin devreye girmesinden bahsedilmiştir. Bu durum görüş ayrılıklarının komşular arasında iplerin gerilmesine neden olduğunu göstermiştir.

Kıbrıs Açılımı konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu içerikteki başlıklar 30 Ağustos 2000- KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş: Bakü, Rumları Memnun Etmez, 16 Nisan 2004- Aliyev: KKTC’yi En Önde Tanırız, 29 Temmuz 2005- Azeri Heyeti Talat’la Görüştü olmuştur.

KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş: Bakü, Rumları Memnun Etmez başlığında Kıbrıs’taki Rum yönetiminin Azerbaycan’la diplomatik ilişki kurmak isteğini değerlendiren KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş’ın, Azerbaycan’ın bu yanlı adımı atmayacağını ve Azerbaycan’dan emin olduğunu bildirmesi Azerbaycan’a duyulan güveni göstermektedir. Aliyev: KKTC’yi En Önde Tanırız başlığında İlham Aliyev’in, Kıbrıs referandumunda KKTC’den Evet oyu çıkması durumunda KKTC’nin tanınacağını belirtmesi, kardeşlik mesajı vermesi ve Azerbaycan’ın KKTC lehine davranacağı üzerinde durularak Azerbaycan’ın KKTC’yi tanıyacağı açıklandığından dolayı bu başlık kardeşlik, taraf olmak, destek çıkmak çağrısını yapmaktadır.

Azeri Heyeti Talat'la Görüştü başlığında Azerbaycan'dan bir heyetin KKTC'ye gitmiş olması ve KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın, bu ziyaretin Kıbrıs Türklerine uygulanan izolasyonun son bulması amacı taşıdığını ifade etmesi üzerinde durulmuş, bu da Azerbaycan ile Kıbrıs arasındaki iyi ilişkileri göstermekte ve çeşitli faaliyetlerdeki yeni döneme işaret etmektedir.

Kıbrıs Açılımı konusunda olumsuz içerikteki başlıklar 30 Ağustos 2000- Bakü'deki Akort Bozukluğu, 6 Mayıs 2004- Ankara'nın Azerbaycan Suskunluğu, 7 Mayıs 2004- Bakü'den Garip Açıklama, 22 Haziran 2004- Aliyev'den Atina'ya Jest olmuştur.

Bakü'deki Akort Bozukluğu başlığındaki "akort bozukluğu" ifadesi olumsuz bir izlenim oluşturmasıyla birlikte Kıbrıs Rum kesiminin Azerbaycan'la diplomatik ilişki istemesi üzerine Azerbaycan'ın ılımlı yanıt vermesi üzerinde durularak Azerbaycan'ın Rum yönetimine kapı aralayışı ve bundan Ankara ile Lefkoşa'nın rahatsız oluşu kardeşler arası gerginlik oluşturan mevzular olduğunu göstermiştir, dolayısıyla bu başlık ve içerik olumsuz nitelik taşımaktadır. Ankara'nın Azerbaycan Suskunluğu başlığında Kıbrıs oylamasına Karabağ'a örnek oluşturabileceği için katılmadıklarını itiraf eden Azerbaycan milletvekillerine Türkiye'nin aşırı bir tepki göstermemesi üzerinde durulmuş ve itiraf karşısında Türkiye'nin anlayışlı yaklaşımının suskunluk olarak aktarılması olumsuz nitelik taşımaktadır. Bakü'den Garip Açıklama başlığında Azerbaycan, Kıbrıs oylamasına katılmayan vekillerin Azerbaycan hükümetinin tutumunu yansıtmayacağını öne sürse de iktidar partisinden vekillerin de oylamaya katılmayışı davranış ve açıklamadaki tutarsızlığı göstermiştir. Diğer olumsuz olarak değerlendirilen başlık ise Aliyev'den Atina'ya Jest olmuştur. Başlıktaki "jest" kelimesi her ne kadar olumlu bir çağrışım yapıyor olsa da içerikte Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Bakü'de bulunan Yunanistan Cumhurbaşkanı Stefanopolus ile görüşükten sonra basına KKTC'yi tanıma konusunda geri adım attığını gösteren açıklamalarda bulunması bu açıklamanın da Yunanistan'ı memnun edeceği üzerinde durulmuş, bu ise Azerbaycan'ın Rumların isteğine uygun davranışta bulunduğunu göstermiştir, dolayısıyla bu başlık ve içerik olumsuz nitelik taşımaktadır.

Bölgesel projeler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu başlıklar 10 Ocak 2000- Aliyev'den Sürpriz Ziyaret, 16 Şubat 2000- Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü-Ceyhan'a Hemen Başlansın, 17 Şubat 2000- Aliyev'e Bakü-Ceyhan Güvencesi, 23 Mart 2000- Bakü-Ceyhan'da Gecikmeli Anlaşma, 30 Nisan 2000- Bakü- Ceyhan'a Hız Kazandırılacak, 22 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay, 8 Temmuz 2000- Azeri Gazında Anlaşma Umudu, 11 Temmuz 2000- Bakü'ye Enerji Çıkarması, 25 Ağustos 2000- Bakü-Ceyhan'da Soru İşareti Kalmadı, 26 Ağustos 2000- Wolf: Bakü-Ceyhan'da Yapacak Çok İş Var, 26 Ağustos

2000- Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor, 20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan'da Yeni Aşama, 13 Aralık 2000- Bakü-Ceyhan'a Üçlü Sigorta, 11 Mart 2001- Bakü ile Gündem Enerji, 13 Mart 2001- Azerbaycan Gazı Yolda, 26 Haziran 2001- Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!, 27 Haziran 2002- Bakü-Ceyhan 2005'e Hazır, 17 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan'a İlk Harç, 19 Eylül 2002- Asrın Projesi, 19 Eylül 2002- Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı, 19 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan'da 8 Yıllık Zorlu Mücadele, 6 Kasım 2003- Bakü-Ceyhan'a Kredi Desteği Artıyor, 14 Temmuz 2006- 21. Yüzyılın İpek Yolu, 25 Temmuz 2008- BTK Projesi İçin Raylar Döşendi olmuştur.

Aliyev'den Sürpriz Ziyaret, Bakü ile Gündem Enerji başlıklarında Azerbaycan-Türkiye temasları ve iş birliğine işaret edilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü- Ceyhan'a Hemen Başlansın, Aliyev'e Bakü-Ceyhan Güvencesi başlıklarında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in BTC'nin esas ihrac hattı olmasındaki kararlılığı ve tehlikeye girmemesi için ABD ve Rusya'dan güvence aldığı vurgulanmıştır.

Bakü-Ceyhan'da Gecikmeli Anlaşma, Bakü- Ceyhan'a Hız Kazandırılacak, Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay, Bakü-Ceyhan'da Soru İşareti Kalmadı, Wolf: Bakü-Ceyhan'da Yapacak Çok İş Var, Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor, Bakü-Ceyhan'da Yeni Aşama, Bakü-Ceyhan'a Üçlü Sigorta başlıklarında BTC hattında pürüzlerin aşıldığı, işlerin hızlandırıldığı ve hat için ilerleme kat edildiğine işaret edilmiştir.

Azeri Gazında Anlaşma Umudu, Bakü'ye Enerji Çıkarması, Azerbaycan Gazı Yolda başlıklarında Azerbaycan-Türkiye arasındaki temaslar, anlaşmalar ve iş birliğine işaret edilmiştir.

Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!, Bakü-Ceyhan'a Kredi Desteği Artıyor başlıklarında BTC'ye yönelik siyasi ve maddi desteğe işaret edilmiştir.

Bakü-Ceyhan 2005'e Hazır, Bakü-Ceyhan'a İlk Harç, Asrın Projesi, Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı, Bakü-Ceyhan'da 8 Yıllık Zorlu Mücadele, 21. Yüzyılın İpek Yolu başlıklarında BTC'nin hayata geçmiş olduğu ve projenin başarılı olduğundan bahsedilmiştir. Bu başlıklar üç ülkenin azmini göstermiştir.

BTK Projesi İçin Raylar Döşendi başlığında üç ülke Cumhurbaşkanı'nın BTK projesinin temelini attığından bahsedilmiş, bu da üç ülkenin hedeflerini gerçekleştirdiğini göstermiştir.

Bölgesel projeler konusunda olumsuz başlıklar ise 11 Ocak 2000- Bakü- Ceyhan'a Çeçen Gölgesi, 16 Şubat 2000- Kafkaslar Hareketlendi, 28 Şubat 2000- Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi, 5 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazı, 18 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi, 26 Ağustos 2000- ABD Hazar'da Başarısız Oldu, 8 Aralık 2000- Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü, 4 Ocak 2001- Bakü- Ceyhan'a Karşı İran, 14 Ağustos 2008- Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü, 9 Haziran 2000- Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan'ı Artık Onaylasın, 11 Haziran 2000- Aliyev: Başka Hatlara Açığız, 1 Mart 2001- Aliyev'den Ceyhan Uyarısı, 13 Ocak 2001- Putin'in Bakü Ziyareti, 7 Mart 2001- Bakü ile Fiyat Bunalımı, 17 Ağustos 2001- Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsızısı olmuştur.

Bakü- Ceyhan'a Çeçen Gölgesi, Kafkaslar Hareketlendi, Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi, Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazı, Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi, ABD Hazar'da Başarısız Oldu, Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü, Bakü- Ceyhan'a Karşı İran, Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü başlıklarında BTC önündeki sorunlar üzerinde durulmuştur.

Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan'ı Artık Onaylasın, Aliyev: Başka Hatlara Açığız, Aliyev'den Ceyhan Uyarısı başlıklarında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in BTC konusunda Türkiye'deki işlerin yavaş ilerlemesinden yakındığı, BTC dışındaki hatlara da açık olduklarını belirttiği ve Türkiye'yi projenin geleceği konusunda uyardığından bahsedilmiştir.

Putin'in Bakü Ziyareti başlığında Washington ile Moskova'nın Kafkasya'daki çıkarları için Azerbaycan'a yönelik hesaplarına işaret edilmiştir.

Bakü ile Fiyat Bunalımı başlığında Şahdeniz doğalgazı fiyatında Türkiye ile Azerbaycan'ın uzlaşmadığı ve birbirine eleştirel yaklaştığı aktarılmıştır. Bu da iki ülke arasında iplerin gerildiğini göstermiştir.

Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsızısı başlığında muhalefet kesimin iktidarın petrol hırsızısı olduğu iddiasına yer verilmiştir. Bu başlık Azerbaycan imajını zedelemiştir.

Sabah Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

	OLUMLU	OLUMSUZ	NÖTR
Seçimler	10	6	0
Karabağ Sorunu	8	5	0
Ermeni Açılımı	32	19	1
Hazar Sorunu	2	1	0
Kıbrıs Açılımı	3	0	0
Bölgesel Projeler	29	8	0

Tablo 3. Sabah Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

Seçimler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu içeriğe sahip başlıklar arasında 1 Eylül 2003- Türkiye Hasretiyle Büyüdüm, 16 Ekim 2003- Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi, 17 Ekim 2003- Erdoğan Oğul Aliyev'i Kutladı, 2 Kasım 2003- İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı, 7 Kasım 2005- Seçime Aliyev Damgası, 13 Kasım 2005- Azeriler'in Hillary'si, 14 Ekim 2008- Azerbaycan'dan İlk Gözlemler, 16 Ekim 2008- Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı, 16 Ekim 2008- Gözlemcinin Not Defteri, 8 Kasım 2010- Azerbaycan yer almıştır.

Türkiye Hasretiyle Büyüdüm başlığında İlham Aliyev'in ve tüm Azerbaycan Türk'lerinin Türkiye'ye yönelik sevgisine işaret edilmiştir.

Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi başlığında Azerbaycan'da 2003 devlet başkanlığı seçimini İlham Aliyev'in kazanması üzerine muhalefetin gösterisiyle olaylı bir gün yaşandığından bahsedilse de Aliyev'in zaferine vurgu yapılmıştır.

Erdoğan Oğul Aliyev'i Kutladı, İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı başlıklarında Başbakan Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığına seçilen İlham Aliyev'i tebrik etmesinden, Aliyev'in ant içerek göreve başlaması ve halkına sözler vermesinden bahsedilmiştir. Bu durum Azerbaycan-Türkiye dostluğunu ve halkın Aliyev'e olan güvenini göstermiştir.

Seçime Aliyev Damgası, Azeriler'in Hillary'si başlıklarında 2005 yılı parlamento seçiminde iktidar partisinin oyların yarısından fazlasını almasından ve Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in eşi Mihriban Aliyev'in rekor oyla milletvekili seçilmesinden bahsedilmiştir.

Azerbaycan'dan İlk Gözlemler başlığında Azerbaycan'da 2008 yılı Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi sonucun belli olduğu, siyasette özgür rekabetin öğrenileceği belirtilip Azerbaycan'ın hem Rusya ile hem de Batı ile iyi ilişkilerine vurgu yapılmıştır. Bu durum Azerbaycan'ın denge politikasında başarılı olduğunu göstermiştir.

Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı başlığında Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in seçimi tekrar kazandığı ve beş yıl daha görev yapacağından bahsedilmiştir. Bu ise halkın Aliyev'e güveninin göstergesi olmuştur.

Gözlemcinin Not Defteri başlığında 2008 Cumhurbaşkanlığı seçimi için bazı partilerin aday göstermediği bazılarının ise kaybedeceğini bilerek seçime girdiği anlatılarak Azerbaycan'ın ekonomisini güçlendirdiği eğitim kalitesini yükselttiğinden bahsedilmiştir.

Azerbaycan başlığında ise 2010 yılı genel seçimi sonuçlarına göre iktidar partisinin önde olduğundan bahsedilmiştir.

Seçimler konusunda olumsuz içerikteki başlıklar 10 Ağustos 2003- Ankara'nın Bakü Politikası, 19 Ekim 2003- Bakü'de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama, 21 Ekim 2005- Bakü'den Ne İsteniyor?, 6 Kasım 2005- 'Burada Devrim Olmaz', 10 Kasım 2005- Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyile Meydana Çıktı, 14 Kasım 2005- Aliyev'e 4 Gün Süre olmuştur.

Ankara'nın Bakü Politikası başlığında Azerbaycan'da devlet başkanlığının babadan oğula geçiyor olmasının diğer Türk Cumhuriyetlerine örnek oluşturma ihtimalinden Ankara'nın rahatsızlık duyduğu ve tepki çekmemek için Azerbaycan'ın iç işlerine karışmak istemediği ifade edilmiştir. Burada iki dost ülke arası mesafeli yaklaşıma işaret edilmiştir. Bakü'de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama başlığında ise 2003 Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra ülkede yaşanan karışıklığa işaret edilmiştir.

Bakü'den Ne İsteniyor?, 'Burada Devrim Olmaz' başlıklarında 2005 genel seçimine giden Azerbaycan'da devrim isteyen küresel çetenin amacından ve Soros kesiminden bir ismin Batının Azerbaycan'da yumuşak geçiş planladığını söylediğinden bahsedilmiştir.

Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyile Meydana Çıktı, Aliyev'e 4 Gün Süre başlıklarında 2005 genel seçim sonrası Bakü'de turuncu bayraklarla yürüyen protestocuların yönetimi istifaya çağırmasından, muhalefetin iktidarı her gün miting yapmakla tehdit etmesinden bahsedilmiş, dolayısıyla bu durum Amerika planlarının işlediğini göstermiştir.

Karabağ sorunu konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konudaki olumlu başlıklar 24 Ağustos 2001- Veli Küçük Bakü'de, 20 Mayıs 2004- Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz, 12 Ocak 2005- Ermenistan İçin Devrede, 17 Mayıs 2005- Erivan'la Umutlu Diyalog, 7 Kasım 2008- Aliyev, Meclis'te Konuşup Ermenistan'a Mesaj Verdi, 8 Mayıs 2009-Kafkaslar'da Barış Rüzgârı, 24 Kasım 2009- 'Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı', 26 Ocak 2010- Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu olmuştur.

Veli Küçük Bakü'de, Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz, Ermenistan İçin Devrede başlıklarında Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanında olduğuna, Karabağ'ı Ermenilerden temizlemeye hazır olduğuna, Azeri-Ermeni ihtilafında arabulucu olacağına ve Ermenistan ile ilişkilerde Karabağ sorununu gündemine alarak hareket ettiğine işaret edilmiştir. Aliyev, Meclis'te Konuşup Ermenistan'a Mesaj Verdi başlığında ise uluslararası hukuka ve BM kararlarına uymayan Ermenistan'a karşı Azerbaycan ile Türkiye'nin birlik olduğuna ve iki ülkenin iyi ilişkilerine işaret edilmiştir.

Erivan’la Umutlu Diyalog, Kafkaslar’da Barış Rüzgârı, ‘Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı’, Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu başlıklarında Azerbaycan ile Ermenistan’ın Karabağ’ın statüsünün belirlenmesi konusunda anlaşması, çözüm için bir takvim ve yol haritası oluşturulmaya başlanması, bölgeden Ermenilerin çekildiği takdirde Azerbaycan’ın Ermenilerin güvenliğini garanti etmesi ve Ermenistan’ın Kelbecer’den 5 yıl sonrası için çekilmeyi taahhüt etmesi, iki ülkenin anlaşmanın önsözü üzerinde uzlaşması gibi olumlu ilerlemelerden bahsedilmiştir.

Karabağ sorunu konusunda olumsuz başlıklar 23 Mart 2000- Karabağ’da Kan Davası, 17 Mart 2001- Karabağ’a “Camp David” Modeli, 11 Aralık 2006- Yukarı Karabağ’da Referandum Kriz Yarattı, 26 Haziran 2007- Sofraları Ayırdılar, 30 Ocak 2010- Karabağ’a Çözüm olmuştur.

Karabağ’da Kan Davası, Yukarı Karabağ’da Referandum Kriz Yarattı başlıklarında işgal altında bulunan ve ayrı yönetim ilan edilen Karabağ’da iç karışıklığın yaşanmasından ve burada Anayasa referandumuna gidilmesinden bahsedilmiştir. Bu durum Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerini daha da gerdiği gibi kurtarılması beklenen Azerbaycan topraklarının giderek karıştığını göstermiştir.

Karabağ’a “Camp David” Modeli başlığında Amerika’nın Karabağ sorununun çözümü için Azerbaycan-Ermenistan arasında müzakereler ayarlaması ve Rusya, Fransa gibi ülkelerden heyetlerin katılacağı görüşmelere Türkiye’yi davet etmemesi anlatılmıştır. Burada Amerika’nın barışçıl gibi görünmeye çalıştığı ancak kendi çıkarlarına uygun hesapların peşinde olduğu görülmüştür.

Sofraları Ayırdılar başlığında Karabağ halkına Azerbaycan’ın saldırdığını iddia eden Ermenistan’a karşılık Azerbaycan’ın ise Karabağ’da haklı olmayan bir istilanın olduğunu belirttiğinden bahsedilmiştir. İşgalci olduğu tüm uluslararası toplum tarafından bilinen ve uyarılan Ermenistan’ın, suçunu kabul etmeyerek okları Azerbaycan’a çevirmesi uzlaşmanın zorlu olacağının kanıtı olmuştur.

Karabağ’a Çözüm başlığında AGİT’te ve BM’de yer alan ilkelerin hem Bakü hem de Erivan’ın çıkarına uygun ilkeler olduğu ve bu durumun her iki ülkeyi tekrar çıkmaza götürdüğüne işaret edilmiştir. Bu durum ise Karabağ sorununa kesin çözüm üretilmek yerine bu sorunun uzayıp gideceğini göstermiştir.

Ermeni Açılımı konusunda olumlu başlıklar 5 Ekim 2000- Ermeni Diplomata “Dur”, 25 Ocak 2001- Aliyev İcini Sabah’a Döktü, 7 Kasım 2004- Ermenilerden Tarihi Adım, 18 Nisan

2006- Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak, 24 Şubat 2007- Ermeni Muhalefetinden Ankara'ya Barış Mesajı, 9 Mart 2007- Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği, 21 Ağustos 2008- Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı, 11 Eylül 2008- Ermeniler Çekilebilir, 12 Eylül 2008- Kafkas Adımı, 13 Kasım 2008- Ermenistan'la Maçtan Önce İkinci Buluşma, 2 Aralık 2008- İkinci Erivan Zirvesi Geliyor, 17 Nisan 2009- Erivan'dan Mesaj: Anlaşma Yakında, 13 Nisan 2009- 'Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez', 24 Nisan 2009- Azerbaycan'a Çifte Güvence, 5 Mayıs 2009- Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi Zirveleri, 14 Mayıs 2009- Azeriler'e Tam Güvence, 16 Mayıs 2009- Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek, 17 Mayıs 2009- Dayanışma Zirvesi, 15 Temmuz 2009- 'Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez', 20 Temmuz 2009- Erivan'la Randevu BM'de, 2 Eylül 2009- Ermeni Açılımı Stratejik Hamle, 2 Eylül 2009- İşte Erivan'la Yol Haritası, 3 Eylül 2009- Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek, 24 Eylül 2009- Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim'de Meclis'te, 4 Ekim 2009- Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu, 12 Ekim 2009- Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz, 13 Ekim 2009- 'Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli', 14 Ekim 2009- 11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara'da, 12 Kasım 2009- Azerbaycan'la Vizesiz Dönem, 12 Mart 2010- Ankara'dan Çifte Uyarı, 27 Nisan 2010- Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi, 13 Mayıs 2010- Karabağ İçin Söz olmuştur.

Ermenilerden Tarihi Adım, Ermeni Muhalefetinden Ankara'ya Barış Mesajı başlıklarında Ermenistan'ın, sözde soykırım iddiaları ve Karabağ hususunda sorunların çözümünden yana tavır sergilemesinden bahsedilmektedir. Bu ise hem Türkiye'ye hem Azerbaycan'a yönelik barışçıl yaklaşımını göstermiştir.

Ermeni Diplomata "Dur", Aliyev İçini Sabah'a Döktü, Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak, Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği, Ankara'dan Çifte Uyarı başlıklarında Azerbaycan ile Türkiye'nin Ermenistan'ın soykırım savlarına itiraz etmesi ve bu konuda dünyayı bilgilendirmesinden, Karabağ'dan çekilmesi gerektiğini vurgulamasından, ayrıca Türkiye'nin, ABD'de kabul edilen Ermeni soykırım tasarısının hiçbir değerinin olmadığını belirtmesinden bahsedilmektedir. Bu durum Türkiye ile Azerbaycan'ın birliğini ve iyi ilişkilerini vurgulamakta olup iki ülkenin tehditlere boyun eğmediğini göstermektedir.

'Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez', Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek, 'Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez', 11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara'da, Azerbaycan'la Vizesiz Dönem, Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi başlıklarında Türkiye'nin Ermenistan'la normalleşme sürecinde ve sonrasında, Azerbaycan-

Türkiye arasında yaşanan her şeye rağmen iki ülkenin iyi ilişkilerinin devam ettiğine işaret edilmektedir.

Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı, Ermeniler Çekilebilir, Kafkas Adımı, Ermenistan'la Maçtan Önce İkinci Buluşma, İkinci Erivan Zirvesi Geliyor, Erivan'dan Mesaj: Anlaşma Yakında, Azerbaycan'a Çifte Güvence, Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi Zirveleri, Erivan'la Randevu BM'de, İşte Erivan'la Yol Haritası, Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek, Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim'de Meclis'te, Azeriler'e Tam Güvence, Dayanışma Zirvesi, Ermeni Açılımı Stratejik Hamle, Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu, Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz, 'Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli', Karabağ İçin Söz başlıklarında Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerin normalleşmesi sürecinde Azerbaycan'ı hesaba katması ve bu sürecin Karabağ sürecine paralel yürütmesinde kararlı olduğu ve Karabağ şartını koyduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Ermeni Açılımı konusunda olumsuz başlıklar 10 Mayıs 2005- Ermenistan'la Üç Temel Sorun, 17 Kasım 2008- Ermenistan'la Üçüncü Buluşma İstanbul'da, 9 Nisan 2009- Ankara-Bakü Arasında 'Gaz' Sıkışması, 24 Nisan 2009- İşte Türk-Ermeni Yol Haritası, 25 Nisan 2009- 'Soykırım' Değil 'Büyük Felaket', 26 Nisan 2009- Azerbaycan'dan Gaza Zam Bilmecesi, 27 Nisan 2009- 'Obama, Barış Uğruna Soykırımı Kullanmadı', 28 Nisan 2009- Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak, 29 Nisan 2009- Aliyev Sert Mesajı Brüksel'den Verdi, 3 Ekim 2009- Sarkisyan'a Mektup, 10 Ekim 2009- Kafkaslar'da Tarihi Değiştirecek İmza, 11 Ekim 2009- Barış Krizi Aştı, 18 Ekim 2009- Azerbaycan'dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki, 8 Kasım 2009- Azerbaycan'dan Düşük Katılım, 20 Kasım 2009- Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor, 19 Aralık 2009- Ermenistan: Karabağ'a Karışmayın, 21 Ocak 2010- Ermenistan'la İki Anlaşmada 3 Pürüz, 30 Ocak 2010- 'Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz', 12 Mart 2010- Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik olmuştur.

Ermenistan'la Üç Temel Sorun, Ermenistan'la İki Anlaşmada 3 Pürüz başlıklarında Ermenistan'ın Türkiye ve Azerbaycan üzerinde hak iddiasında bulunması, sorunlar çıkarması ve anlaşmalara uyum sağlamamasından bahsedilmektedir.

Ermenistan'la Üçüncü Buluşma İstanbul'da başlığında Türkiye'nin 24 Nisan'da ABD'de 'soykırım' kelimesinin kullanılmaması ve ABD Kongresi'nde yeni bir tasarının önüne geçmek amacıyla Ermenistan'la diyalogu hızlandırmasından bahsedilmektedir. Bu durum Türkiye'nin arada kalıp zoraki davrandığını göstermektedir.

Ankara-Bakü Arasında ‘Gaz’ Sıkışması, Azerbaycan’dan Gaza Zam Bilmecesi, Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak, Aliyev Sert Mesajı Brüksel’den Verdi, Azerbaycan’dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki, Azerbaycan’dan Düşük Katılım, Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor, ‘Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz’, Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik başlıklarında Ermeni açılımının Azerbaycan-Türkiye ilişkilerine olumsuz yansıdığına vurgu yapılmıştır.

İşte Türk-Ermeni Yol Haritası, Sarkisyan’a Mektup başlıklarında Türkiye ile Ermenistan’ın normalleşme mutabakatında belli başlı konularda uzlaşmaya varmasına ve ikili arasında davet ve temasların başlamış olmasına işaret edilmiştir. Bu da Türk kamuoyu ve Azerbaycan’da iyi karşılanan mevzular olmamıştır.

‘Soykırım’ Değil ‘Büyük Felaket’, ‘Obama, Barış Uğruna Soykırımı Kullanmadı’ başlıklarında Obama’nın soykırım sözcüğünü farklı biçimde aktarmasına rağmen soykırımı inandığına işaret edilmiş ve Ermenistan’ın da Karabağ’daki tavrını değiştirmedeği vurgulanmıştır.

Kafkaslar’da Tarihi Değiştirecek İmza, Barış Krizi Aştı, Ermenistan: Karabağ’a Karışmayın başlıklarında Türkiye-Ermenistan arasında protokollerin imzalanmasına kadar varan süreçte Ermenistan’ın Azerbaycan’la uzlaşmaya yanaşmaması, Ermenistan’ın Zürih’te Türkiye’nin Karabağ vurusu içeren ifadelerine itiraz etmesi ve normalleşme ile Karabağ’ın farklı süreçler olduğunu belirtmesi aktarılmıştır. Bu ise Türkiye ile Azerbaycan’ın Ermenistan’a karşı uzlaşma ve barıştan yana uğraşlarının boşa çıktığını göstermiştir.

Ermeni Açılımı konusunda nötr başlık ise 26 Aralık 2009- Azerbaycan ile Vize Kaldırmaya Rötör başlığı olmuştur. Bu başlıkta karşılıklı vize muafiyet anlaşmasında gecikmeler yaşandığı ifade edildiği ve burada gizli bir anlatım yer almadığı için bu başlık nötr olarak nitelendirilmiştir.

Hazar sorunu konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konudaki olumlu başlıklar 24 Ağustos 2001- Kıvrıkoğlu’ndan İran’a: Tehditlerden Vazgeçin, 26 Ağustos 2001- Bakü’ye Türk Morali olmuştur. Bu başlıklarda İran’ın Azerbaycan’ı tehdit etmesi üzerine Türkiye’nin Azerbaycan’ı yalnız bırakmamasından ve Azerbaycan’ı dost, kardeş ülke olarak kabul ettiğini vurgulamasından bahsedilmiştir. Bu durum ise Azerbaycan-Türkiye iş birliğini ve iyi ilişkilerini göstermiştir.

Hazar sorunu konusunda olumsuz başlık ise 15 Ağustos 2001- İran, Hazar’a Asker Yığıyor olmuştur. Bu başlıkta Hazar petrollerinin paylaşımında Azerbaycan’la anlaşamayan

İran'ın Azerbaycan'ı tehdit ettiğinden bahsedilmiş ve İran'ın donanma ve hava üssü konusunda güçlü olduğu vurgulanmıştır.

Kıbrıs Açılımı konusunda olumsuz ve nötr bir içerik bulunmamıştır. Olumlu içerikteki başlıklar ise 4 Haziran 2001- Azerbaycan KKTC'yi Tanıyacak, 21 Temmuz 2005- Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Resmen Başvurdu, 23 Temmuz 2005- Azerbaycan'dan İkinci Adım başlıkları olmuştur. Azerbaycan KKTC'yi Tanıyacak başlığında Azerbaycan Türkleri ile Kıbrıs Türklerinin benzer problemleri yaşadığının üzerinde durularak Azerbaycan'ın KKTC'yi tanıma isteği açıklandığından dolayı bu başlık birlik ve destek çağrışımı yapmaktadır. Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Resmen Başvurdu başlığı da olumlu olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Azerbaycan'ın KKTC'ye uygulanan ambargoyu uçuş seferleriyle delmek istemesi önemli bir adım olmuştur ve Azerbaycan'ın başından beri samimi niyet taşıdığını göstermektedir. Diğer olumlu başlık olan Azerbaycan'dan İkinci Adım başlığı Azerbaycanlı iş adamları ve devlet görevlilerinin bazı görüşmeler yapmak üzere KKTC'de bulunması Azerbaycan'ın KKTC'ye yönelik planlarından birini daha gerçekleştirmiş olduğunu göstermektedir.

Bölgesel projeler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu başlıklar 16 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya..., 6 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın!, 22 Mart 2000- Bakü-Ceyhan Hattına Shell'den Destek, 8 Mart 2001- Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam, 25 Mayıs 2002- Bakü- Ceyhan'a Tam Destek, 14 Eylül 2000- Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak, 20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan'da Tarihi İmza, 6 Aralık 2006- Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor, 7 Mart 2007- Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor, 19 Kasım 2007- AB'nin Vanası Elimizde, 22 Ağustos 2002- Bakü-Ceyhan'ın İnşaatı 18 Eylül'de Başlıyor, 25 Ağustos 2002- Bakü- Ceyhan'a Yeni Ortak Geliyor, 20 Mart 2006- Bakü-Ceyhan, BP'ye Ders Oldu, 4 Haziran 2006- BTC'de İlk Petrol Yüklendi, 16 Haziran 2006- Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın Açılışı İstanbul'u 1 Gün Kapatacak, 13 Temmuz 2006- Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda, 28 Temmuz 2006- Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!, 13 Aralık 2006- Bakü-Ceyhan'a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak, 24 Kasım 2003- "Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez", 13 Aralık 2004- Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü, 28 Mayıs 2005- BTC, Ermenistan'ın Güç Dengelerini Bozdu, 22 Kasım 2007- 'Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı, 4 Haziran 2008- Erdoğan Nahçıvan'a Gitti, 25 Temmuz 2008- Kars'a Demir İpek Yolu, 28 Nisan 2010- Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik, 16 Mayıs 2010- Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor, 18 Mayıs 2010- Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye'de Taçlandırılacak, 8 Haziran 2010- Azeri Gazında 'Şah' Mat, 5 Temmuz 2010- Nahçıvan'a 'Kardeş Gazı' Jesti olmuştur.

Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya..., Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın! başlıklarında BTC hattı ile ilgili pürüzlerin aşıldığından ve Türkiye'nin BTC konusundaki kararlılığından bahsedilmiştir.

Bakü-Ceyhan Hattına Shell'den Destek, Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam, Bakü- Ceyhan'a Tam Destek başlıklarında İngiltere, ABD ve Rusya'nın BTC'nin gerçekleşmesine uygun baktığı ve desteklediğinden bahsedilmiştir.

Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak, Bakü-Ceyhan'da Tarihi İmza, Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor, Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor, AB'nin Vanası Elimizde başlıklarında Azerbaycan ile Türkiye'nin enerjideki iş birliğine işaret edilmektedir.

Bakü- Ceyhan'ın İnşaatı 18 Eylül'de Başlıyor, Bakü- Ceyhan'a Yeni Ortak Geliyor başlıklarında BTC için sarf edilen gayretlerin karşılığının alınmaya başlandığına işaret edilmiştir.

Bakü-Ceyhan, BP'ye Ders Oldu, BTC'de İlk Petrol Yüklendi, Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın Açılışı İstanbul'u 1 Gün Kapatacak, Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda, Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!, Bakü-Ceyhan'a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak başlıklarında BTC hattının başarısına, örnek alındığına, hattın gerçekleştiğine ve kapasitesinin artacağına vurgu yapılmıştır.

"Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez" başlığında projenin Gürcistan'daki darbeden etkilenmeyeceği aksine ülke halkı için iş imkânı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü başlığında eski Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in BTC hattı için tüm tehlikelere göğüs gerdiğinden bahsedilmiş bu da Aliyev'in hatta olan inanç ve bağlılığını göstermiştir.

BTC, Ermenistan'ın Güç Dengelerini Bozdu başlığında BTC hattının Ermenistan'ı rahatsız etmesinden bahsedilmiştir. Azerbaycan ve Türkiye üzerinde hak iddia eden Ermenistan'ın BTC'den rahatsız olması Türk kamuoyu ve Azerbaycan'da olumlu bir gelişme olarak karşılanmıştır.

'Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı, Erdoğan Nahçıvan'a Gitti, Kars'a Demir İpek Yolu başlıklarında BTK için gayretlerin sonuç verdiği ve projenin gerçekleştiğine işaret edilmiştir.

Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik, Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor, Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye'de Taçlandırılacak, Azeri Gazında 'Şah' Mat, Nahçıvan'a

'Kardeş Gazı' Jesti başlıklarında Türkiye ile Azerbaycan'ın doğalgazın yeni fiyatı konusunda anlaşığı aktarilarak ikilinin iş birliğine ve dostluğuna vurgu yapılmıştır.

Bölgesel projeler konusunda olumsuz başlıklar ise 11 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan'da İki Yeni Pürüz, 4 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan Tehlikede, 22 Ekim 2003- Bakü-Ceyhan'a Ağır Ceza, 12 Kasım 2003- Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayıların Faturası: 75 Milyon \$, 19 Aralık 2004- Bakü- Ceyhan'ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı, 10 Şubat 2004- Bakü-Ceyhan İmzası Putin'i Harekete Geçirdi, 13 Ağustos 2008- Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!, 28 Nisan 2009- Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil'de olmuştur.

Bakü-Ceyhan'da İki Yeni Pürüz, Bakü-Ceyhan Tehlikede, Bakü-Ceyhan'a Ağır Ceza, Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayıların Faturası: 75 Milyon \$, Bakü- Ceyhan'ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı başlıklarında BTC hattının önündeki sorunlar üzerinde durulmuştur.

Bakü-Ceyhan İmzası Putin'i Harekete Geçirdi başlığında BTC hattında son imzaların atılması üzerine Rusya'nın Azerbaycan petroleri üzerindeki çıkarları için devreye girmesinden bahsedilmiştir.

Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü! başlığında Rusya ile Gürcistan arasındaki savaşın enerji hatlarını etkilediği ve petrol, gaz akışının kesildiğinden bahsedilmiştir.

Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil'de başlığında Türkiye-Azerbaycan arasındaki gaz fiyatı anlaşmazlığında projenin ortaklarının da fiyattaki kararda etkili olduğuna vurgu yapılmıştır.

Yeni Asır Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

	OLUMLU	OLUMSUZ	NÖTR
Seçimler	3	3	0
Karabağ Sorunu	4	2	1
Ermeni Açılımı	19	4	1
Hazar Sorunu	2	1	0
Kıbrıs Açılımı	2	1	0
Bölgesel Projeler	12	2	0

Tablo 4. Yeni Asır Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği

Seçimler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu içeriğe sahip başlıklar arasında 16 Ekim 2003- İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev'in, 18 Ekim 2003- Azerbaycan Duruldu, 2 Kasım 2003- Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı yer almıştır. Bu

başlıklarda 2003 Cumhurbaşkanlığı seçiminde İlham Aliyev'in rakiplerine fark attığından, seçim sonrası karışan Bakü'nün sonraki gün sakin bir gün geçirdiğinden, seçimi kazanan İlham Aliyev'in göreve başlarken babası Haydar Aliyev'in politikalarını devam ettireceği konusunda halkına söz vermesinden bahsedilmiştir.

Seçimler konusunda olumsuz içerikteki başlıklar 17 Ekim 2003- Oğul Aliyev'den Kanlı Başlangıç, 7 Kasım 2005- Azerbaycan'da Demokrasi Sınavı, 8 Kasım 2005- Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı olmuştur.

Oğul Aliyev'den Kanlı Başlangıç başlığında İlham Aliyev'in 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmasının Bakü'yü karıştırdığı, yaralanan, hayatını kaybedenlerin olduğu ve gözlemcilerin seçimdeki usulsüzlükleri dile getirdiğinden bahsedilmiştir.

Azerbaycan'da Demokrasi Sınavı, Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı başlıklarında Azerbaycan'da 2005 parlamento seçiminin muhalefet ve uluslararası gözlemcilerce eleştirildiğinden bahsedilmiş ve seçimin uluslararası normlara uygun olmadığına vurgu yapılmıştır.

Karabağ sorunu konusunda olumlu başlıklar 18 Nisan 2000- Karabağ İçin Yardım İstedi, 3 Aralık 2000- Ermenistan'ı Reddetti, 15 Nisan 2004- Aliyev'e İlk Fidan Gelininden, 12 Ocak 2005- Ermenistan ile Arabulucu Teklifi olmuştur.

Karabağ İçin Yardım İstedi, Ermenistan ile Arabulucu Teklifi, Aliyev'e İlk Fidan Gelininden başlıklarında Azerbaycan'ın Türkiye'ye olan güveni ve Karabağ konusunda yardım isteğine, Türkiye'nin Karabağ sorunu için harekete geçmesine ve Azerbaycan ile Türkiye'nin iyi ilişkilerine işaret edilmiştir.

Ermenistan'ı Reddetti başlığındaki reddetti kelimesi her ne kadar olumsuz bir çağrışım yapıyor olsa da başlık içeriğinde Azerbaycan'ın Karabağ için mücadelesinden ve ekonomik ilişki kurmaya istekli olan Ermenistan'a karşı kalıcı çözüm olmadan ilişki kurulamayacağı mesajı vermesinden bahsedilmiştir. Bu durum hem işgalci olan hem de ekonomik ilişki isteyen Ermenistan'a karşı Azerbaycan'ın haklı tepkisini göstermiş ve bu tepki Türk kamuoyu ve Azerbaycan için olumlu izlenim bırakmıştır.

Karabağ sorunu konusunda olumsuz başlıklar 23 Mart 2000- Karabağ Karıştı, 6 Mart 2008- Sınırdaki Savaş! olmuştur. Bu başlıklarda işgal edilip ayrı bir yönetim ilan edilen Karabağ'da iç karışıklık çıkmasından ve bu bölgede Ermenilerin ateşkesi ihlal etmesiyle çıkan çatışmada Azerbaycan'ın şehitler vermesinden bahsedilmiştir. Her iki başlık da Karabağ'da

Ermenilerin istiladan vazgeçmediğini ve bu durumun Azerbaycan'ın aleyhine işlediğini göstermektedir.

Karabağ sorunu konusunda nötr başlık ise 26 Nisan 2009- Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs'ta Prag'da Bir Araya Gelecek olmuştur. Bu başlıkta Azerbaycan ile Ermenistan'ın Karabağ sorununu görüşmek için bir araya geleceğinden bahsedilmiştir. Başlık içeriğinin problemin çözüm aşamalarına yönelik ne olumlu ne de olumsuz bir çağrışımında bulunmadığı görülmüş ve bu başlık nötr olarak değerlendirilmiştir.

Ermeni Açılımı konusunda olumlu başlıklar 25 Ocak 2001- Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı, 26 Ocak 2001- Ermeni'ye Tarih Dersi, 8 Kasım 2007- Düşmanların İşbirliği, 10 Eylül 2008- Gül'den Aliyev'e Karabağ Güvencesi, 11 Eylül 2008- Aynı Milletın Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz, 11 Eylül 2008- Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır, 17 Nisan 2009- Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek, 24 Nisan 2009- Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon, 5 Mayıs 2009- Erdoğan, Bakü ve Soçi'ye Gidecek, 13 Mayıs 2009- 'Azerbaycan'ın Çıkarını Savunmak Görevimizdir', 14 Mayıs 2009- İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil, 2 Eylül 2009- Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz, 2 Eylül 2009- Hiçbir Süreç Azerbaycan'dan Önemli Değil, 12 Ekim 2009- Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz, 15 Nisan 2010- Azerbaycan da Zirveye Katılmalıydı, 12 Nisan 2009- Ermenistan Tepkisi, 24 Nisan 2009- Ermenistan ile Yeni Bir Dönem, 23 Nisan 2010- 'Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır', 16 Ağustos 2010- Bakü'ye 4 Ayda İkinci Ziyaret olmuştur.

Düşmanların İşbirliği, Gül'den Aliyev'e Karabağ Güvencesi, Aynı Milletın Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz, Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır, Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek, Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon, Erdoğan, Bakü ve Soçi'ye Gidecek, 'Azerbaycan'ın Çıkarını Savunmak Görevimizdir', İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil, Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz, Hiçbir Süreç Azerbaycan'dan Önemli Değil, Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz, Azerbaycan da Zirveye Katılmalıydı, Ermenistan Tepkisi, Bakü'ye 4 Ayda İkinci Ziyaret başlıklarında Türkiye'nin Ermeni Açılımı sürecinde Azerbaycan'ı merkeze koyması, Azerbaycan'ın çıkarına hareket ederek Karabağ şartını öne sürmesi ve normalleşme sürecinin donmasıyla Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin devam etmesine işaret edilmektedir. Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı, Ermeni'ye Tarih Dersi başlıklarında ise Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Avrupa Konseyi'ne üyelik töreni için Ermenistan Cumhurbaşkanı Koçaryan'la birlikte Fransa'da bulunduğu sırada BM kararlarına uymayan Ermenistan'ı eleştirmesi ve Fransa

Meclisi'nin sözde Ermeni Soykırımı yasa tasarısı nedeniyle Türk-Azerbaycan halkının tepkisini dile getirmesinden bahsedilmektedir. Tüm bunlar iki ülkenin birbirlerinin politikalarına olan bağlılığını ve bozulmaz birliğini göstermektedir.

Ermenistan ile Yeni Bir Dönem, 'Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır' başlıklarında Karabağ'ın mutabakatta önkoşul olarak yer alması da bir gerçek olarak var olacağından bahsedilmesi, Azerbaycan'ın, işgal edilen topraklarının hatırlatmasını yaparken Ermenilerin soykırım yalanına karşı Türkiye'ye birlik çağrısı yapmasından bahsedilmektedir.

Ermeni Açılımı konusunda olumsuz başlıklar 20 Mayıs 2005- Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var, 13 Nisan 2009- Azerbaycan Ermenistan, 22 Mayıs 2009- Azeri Vekiller, Türkiye'de Derin Bağlantılar İçinde, 7 Ekim 2010- Azerbaycan'da Türk Bayrağı Bilmecesi olmuştur.

Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var başlığında Ermenistan'ın Türkiye ile Azerbaycan üzerinde hak iddia etmesinden bahsedilmektedir. Azerbaycan Ermenistan, Azeri Vekiller, Türkiye'de Derin Bağlantılar İçinde, Azerbaycan'da Türk Bayrağı Bilmecesi başlıklarında ise Ermeni açılımının Azerbaycan-Türkiye arasında pürüzlere sebebiyet verdiği ve bunun ilişkilere olumsuz yansıdığına işaret edilmektedir.

Ermeni Açılımı konusunda nötr olan başlık ise 12 Ekim 2009- Sayın Diyerek Başladı Teşekkür Ederek Bitirdi olmuştur. Bu başlıkta Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkileri normalleştirmeyi öngören protokollerin kriz eşliğinde imzalanmasından bahsedilmektedir. Burada normalleşmenin nasıl seyir izleyeceği ve Ermenilerin Karabağ'dan çekilip çekilmeyeceği netlik kazanmadığı için bu başlık nötr olarak değerlendirilmiştir.

Hazar sorunu konusunda nötr başlık bulunmamıştır. Bu konudaki olumlu başlıklar 26 Ağustos 2001- Tek Millet, İki Devletiz, 27 Ağustos 2001- Azerbaycan'a Moral olmuştur. Bu başlıklarda İran'ın Hazar'daki anlaşmazlıktan dolayı Azerbaycan'a tehditkâr çıkışı üzerine Türkiye'nin Azerbaycan'a tam desteğine işaret edilmiştir.

Hazar sorunu konusunda olumsuz başlık ise 20 Ağustos 2001- İran, Gerilimi Tırmandırıyor olmuştur. Bu başlıkta Hazar'da araştırma yapan Azerbaycan gemisini tehdit ederek Azerbaycan hava sahasını ihlal eden İran'ın, Türkiye'den nota alması üzerine bu kez Türkiye'yi de hedef almasından bahsedilmektedir.

Kıbrıs Açılımı konusunda nötr bir başlığa rastlanmamıştır. Olumlu içerikteki başlıklar 4 Haziran 2001- Azerbaycan'ın Kıbrıs Jesti, 21 Temmuz 2005- Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Başvurdu başlıkları olmuştur. Azerbaycan'ın Kıbrıs Jesti başlığındaki "jest" kelimesi

olumlu bir izlenim yapmakta ve aynı zamanda başlıkta, zamanında KKTC'nin Azerbaycan'ı tanımış olması ve Azerbaycan'ın da KKTC'yi tanımayı borç bilerek KKTC'yi tanıma girişiminde bulunması üzerinde durulmuş, bu da Azerbaycan'ın vefa anlayışına sahip oluşunu göstermektedir. Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Başvurdu başlığı da olumlu olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Azerbaycan'ın KKTC'ye uçuş iznini çıkartmaya uğraşması tüm dış baskılar karşısında önemli bir mücadele yürüttüğünü göstermektedir.

Kıbrıs Açılımı konusunda olumsuz içerikteki başlık ise 2 Mayıs 2004- Azerbaycan Karşı Saldırıya Geçti olmuştur. Bu başlıktaki "karşı saldırı" kelimesinin olumsuz izlenim oluşturmasının yanında Ankara'nın AKPM'de Kıbrıs oylamasına katılmayan Azerbaycan milletvekillerine sitem edişi ve Bakü'nün ise, bu duruma Türk diplomatların sebep olduğunu bildirmesi gerilim oluşturmuştur. Esasında bu durumun sorumlusu Batı iken iki tarafın da birbirine yüklemesi Ankara-Bakü arasındaki iletişim eksikliğini göstermiştir, dolayısıyla bu başlık ve içerik olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Bölgesel projeler konusunda nötr başlığa rastlanmamıştır. Bu konuda olumlu başlıklar 23 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay, 20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan İçin Son İmza, 26 Haziran 2002- Bakü-Ceyhan'da Son Aşamadayız, 19 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil, 21 Eylül 2002- Bakü-Tiflis-Ceyhan, 26 Mayıs 2005- Bir Rüya, Gerçek Oldu, 13 Temmuz 2006- Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor, 16 Ocak 2007- Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor, 5 Haziran 2008- Aliyev'den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok, 25 Temmuz 2008- Londra ile Şanghay'ı Türkiye Bağlayacak, 12 Temmuz 2000- Bizim Gazımız, Sizin Gazınız, 8 Haziran 2010- Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma olmuştur.

Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay, Bakü-Ceyhan İçin Son İmza, Bakü-Ceyhan'da Son Aşamadayız başlıklarında BTC hattının hayata geçmesi sürecinde önemli adımların atıldığına işaret edilmiştir.

Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bir Rüya, Gerçek Oldu, Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor başlıklarında uzun süre askıda kalan BTC projesinin gerçeğe dönüşmesi için tekrar gündeme alındığından, BTC hattının temelinin atıldığından, hattın hayata geçtiğinden ve kapasitesinin artacağından bahsedilmiştir. Bu da üç ülkenin azminin göstergesi olmuştur.

Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor, Aliyev'den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok, Londra ile Şanghay'ı Türkiye Bağlayacak başlıklarında BTK'nın hayata geçmesi

sürecinde önemli adımların atıldığından, Azerbaycan ile Türkiye'nin iş birliği ve iyi ilişkilerinden ve projenin öneminden bahsedilmiştir.

Bizim Gazımız, Sizin Gazınız, Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma başlıklarında BTE hattı için Türkiye-Azerbaycan iş birliğine, iki ülkenin doğalgaz anlaşmazlığını giderdiğine ve dostluklarına vurgu yapılmıştır.

Bölgesel projeler konusunda olumsuz başlıklar ise 4 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi, 18 Haziran 2001- Bakü-Ceyhan Karşıtı Tasarı olmuştur. Bu başlıklarda BTC projesinin önündeki sorunlar üzerinde durulmuştur.

3.1.2. Azerbaycan'a Dair İçeriklerin Yıllara Göre Dağılım Tablosu

Bu başlıkta her bir yayın organının Azerbaycan meselelerini ne sıklıkla işlediği, bu meselelere hangi yıllar ne kadar ağırlık verdiği ve 2000-2010 arası toplam kaç içerik yayınladığı ortaya konulmuştur.

Aydınlık Dergisinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
9	6	8	4	9	13	7	10	18	23	9

Toplam: 116

Tablo 5. Aydınlık Dergisinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

Cumhuriyet Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
33	33	17	31	13	16	6	3	13	58	24

Toplam: 247

Tablo 6. Cumhuriyet Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

Sabah Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
12	13	3	17	6	17	11	6	16	39	19

Toplam: 159

Tablo 7. Sabah Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

Yeni Asır Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
11	10	3	13	2	6	2	3	7	15	6

Toplam: 78

Tablo 8. Yeni Asır Gazetesinde Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı

3.1.3. Azerbaycan'ı Konu Alan İçeriklerin Listesi

Bu listede Tez içeriğini oluşturan konular ve bu konular dışında kalan tüm içeriklerin başlığı yer almaktadır. Her dört yayından Azerbaycan kelimesinin geçtiği tüm içeriklerin kronolojik olarak sıralandığı bu liste ilgili tüm araştırmacılara da kaynak olacaktır.

Aydınlık Dergisi 2000 Yılına Ait İçerikler

2 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal!

16 Ocak 2000- ABD'nin Yeni Kafkas Seddi Projesi

16 Ocak 2000- Aliyev Türkiye'ye, Demirel Gürcistan'a

16 Ocak 2000- Yeni 'Kafkas Seddi' Türkiye'nin Mahvı Projesidir!

16 Ocak 2000- Ermenistan'da Parlamento Baskını Rusya'nın Ağırlığını Artırdı

23 Ocak 2000- Kafkas Paktı Fos Çıktı

5 Mart 2000- Azerbaycan ve Özbekistan'da Hristiyanlık Kampanyası

11 Haziran 2000- Azerbaycan'da Darbeci Gürel Serbest

17 Aralık 2000- ABD Ermenistan'la Askeri İş Birliği Anlaşması İmzaladı

Aydınlık Dergisi 2001 Yılına Ait İçerikler

4 Mart 2001- Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: "Karabağ Sorununu Çözün"

18 Mart 2001- Aliyev Türkiye'den Askeri Yardım İstedi

- 18 Mart 2001- Aliyev'in TBMM Konuşmasından
18 Mart 2001- ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor
25 Mart 2001- ABD'ye Karşı Türkiye- Rusya-İran-Azerbaycan Ekseni
19 Ağustos 2001- Aliyev, ABD'ye Rağmen Tahran'a Gidiyor

Aydınlık Dergisi 2002 Yılına Ait İçerikler

- 3 Şubat 2002- Rus- Azeri Tarihî Anlaşması
14 Nisan 2002- İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor
21 Temmuz 2002- Bakü-Ceyhan'ın İnşası Eylül'de Başlıyor
28 Temmuz 2002- İran ve Azerbaycan Bir Anlaşma Daha İmzaladı
11 Ağustos 2002- Hazar'da Güvenlik İçin Hazırlık
11 Ağustos 2002- Rusya'dan Azerbaycan'a Destek
29 Eylül 2002- Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılamaz
17 Kasım 2002- Kuzey Kafkasya'da Ortak Tatbikat

Aydınlık Dergisi 2003 Yılına Ait İçerikler

- 4 Mayıs 2003- 'Kafkas Dörtlüsü' Toplandı
10 Ağustos 2003- Aliyev Sonrası İç Savaş Tehdidi
19 Ekim 2003- Bakü'de İkinci Aliyev Dönemi
9 Kasım 2003- Yeni Azerbaycan Başbakanı Rasizade

Aydınlık Dergisi 2004 Yılına Ait İçerikler

- 8 Şubat 2004- Türkiye, Azerbaycan'da ABD Darbesinin Taşeronu Olmamalı
9 Mayıs 2004- Azerbaycan, Y. Karabağ ile Tehdit Edildi
4 Temmuz 2004- Azerbaycan ABD'yi Uyardı
11 Temmuz 2004- Aliyev: Azerbaycan ve Rusya Stratejik Ortaktır

8 Ağustos 2004- İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma

10 Ekim 2004- Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ'ı Kurtaracağız

24 Ekim 2004- Rusya, En Büyük Üssünü Tacikistan'da Açtı

31 Ekim 2004- Aliyev: Tek Çin'den Yanayız

12 Aralık 2004- Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor

Aydınlık Dergisi 2005 Yılına Ait İçerikler

30 Ocak 2005- Rusya-Azerbaycan Stratejik Ortak

20 Şubat 2005- Rusya'da Azerbaycan Yılı

19 Haziran 2005- ABD Yanlısı Azeri Muhalif Aydınlık'ı Doğruladı

17 Temmuz 2005- AKP'nin Ermenistan'la Gizli Diplomasisi

25 Eylül 2005- Azerbaycan'ın Sorosçuları Yok!

2 Ekim 2005- Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde

2 Ekim 2005- Gamberlere Para Aktaran Ülkeler

9 Ekim 2005- Azerbaycan'da Turuncu Oyunlar

9 Ekim 2005- Aliyev Emin

23 Ekim 2005- Kürdistan ve Ermenistan Projeleri Tek Elden Yürütüldü

6 Kasım 2005- Azerbaycan'da Narıncı Devrim Olmaz!

13 Kasım 2005- Aliyev'den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı

18 Aralık 2005- Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak?

Aydınlık Dergisi 2006 Yılına Ait İçerikler

12 Şubat 2006- Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak

26 Şubat 2006- Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek

26 Şubat 2006- Putin'den Karabağ Vaadi

19 Mart 2006- Azerbaycan ile Rusya Arasında İstihbarat Alanında İş Birliği

- 4 Haziran 2006- Hazar Petrolü Ceyhan'a Ulaştı
4 Haziran 2006- Azerbaycan Ermenistan'ı Uyardı
31 Aralık 2006- Azerbaycan Samanyolu TV'yi Kapatıyor

Aydınlık Dergisi 2007 Yılına Ait İçerikler

- 18 Mart 2007- İlham Aliyev'in Yaman Çelişkisi
15 Nisan 2007- Bakü 'Kazablanka'!
29 Nisan 2007- Bakü'de ABD Rahatsızlığı
13 Mayıs 2007- Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz
26 Ağustos 2007- İran-Azeri Kardaşlığı
23 Eylül 2007- Azerbaycan Fethullah'ın STV'sini Kapattı
21 Ekim 2007- Hazar'da Direnme Cephesi
21 Ekim 2007- Azerbaycan'dan ABD'ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün
30 Aralık 2007- Azerbaycan'da Türban Krizi Başlıyor
30 Aralık 2007- Aliyev'in Mesajı: 2008'deki Seçimde de Adayım

Aydınlık Dergisi 2008 Yılına Ait İçerikler

- 6 Ocak 2008- Azerbaycan Şairleri ile Türkiyeli Öğrenciler Bir Araya Geldi
13 Ocak 2008- Azerbaycan'da Rus Dili Yasağı
13 Ocak 2008- Aliyev'den Af
20 Ocak 2008- Azerbaycan'da Mason Locası
10 Şubat 2008- Azerbaycan İlk Kez Eurovision Şarkı Yarışmasına Katılacak
17 Şubat 2008- Azerbaycan'ın Rusya Üzerinden Petrol İhracatı Durduruldu
17 Şubat 2008- Bakü'de Altı Gün...
2 Mart 2008- Rois- Roys, Ferrari vs. Azerbaycan'da Yasaklandı
9 Mart 2008- Azerbaycan Askerini Kosova'dan Çekecek

9 Mart 2008- Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu
23 Mart 2008- Bakü'de Nuri Paşa Heykeli Dikilecek
6 Nisan 2008- Aliyev: Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak
13 Nisan 2008- Azerbaycan, Rusya'ya Nota Verdi
15 Haziran 2008- Azerbaycan'a Nükleer Reaktör İzni
7 Eylül 2008- Cumhurbaşkanı'nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür
14 Eylül 2008- Gül, Erivan'a ABD'nin İradesiyle Gitti
21 Eylül 2008- Rusya'dan Dağlık Karabağ Atağı
30 Kasım 2008- Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran'da

Aydınlık Dergisi 2009 Yılına Ait İçerikler

12 Nisan 2009- Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!
12 Nisan 2009- Azerbaycan'da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı
12 Nisan 2009- Rusya'nın Azeri- Ermeni Açılımı
12 Nisan 2009- Aliyev'in 'Yeterince' Tepkisi
12 Nisan 2009- Aliyev'den Rusya'ya Yakınlaşma Sinyali
12 Nisan 2009- Azerbaycan'dan Bayrak Göstermeli!
19 Nisan 2009- Azeri Vekil Guliyev: AKP'nin Bizimle Görüştüğü Yalan
26 Nisan 2009- Amerika, Ermenistan'ı Kafkasya'nın İsrail'i Yapmak İstiyor
26 Nisan 2009- Dışişleri: Ermenistan'la Yol Haritası Belirledik
17 Mayıs 2009- Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül'ü Yalanladı
31 Mayıs 2009- Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu
13 Eylül 2009- Matthew Bryza Azerbaycan Büyükelçisi Oluyor
13 Eylül 2009- Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco'ya Katılabilir
20 Eylül 2009- Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan'da Ortak Eylem Yapacak
4 Ekim 2009- ABD Karabağ'ı Tanırsa Rusya Azerbaycan'ın Yanında Yer Alır

- 11 Ekim 2009- Obama'nın Kucağında İmzalanan Protokol!
- 11 Ekim 2009- İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor!
- 18 Ekim 2009- Ermeni Açılımında ABD'nin Hesapları
- 18 Ekim 2009- AKP ve FIFA'nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı
- 18 Ekim 2009- Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler
- 18 Ekim 2009- Azerbaycan'la Dayanışma ABD'yi Protesto
- 25 Ekim 2009- İki Yıl 'Gizl...' Çalıştık
- 25 Ekim 2009- 'Kazan Kazan' Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına

Aydınlık Dergisi 2010 Yılına Ait İçerikler

- 28 Şubat 2010- İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan'ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür
- 11 Nisan 2010- Bakü'yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi
- 28 Nisan 2010- Azeri ve Türk Güreşi Avrupa'ya Hükmetti
- 13 Haziran 2010- Azeri Gazını Yüzde Yüz Zamlı Alacağız
- 26 Eylül 2010- Rus Askeri Azerbaycan'a Karşı Savaşmaz
- 26 Eylül 2010- Avrasya'nın Kilidi Bakü
- 7 Kasım 2010- Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür
- 12 Aralık 2010- TGB Azerbaycan'da da Kuruldu
- 19 Aralık 2010- Rusya, Karabağ'da Azerbaycan'ı Desteklemeyi Planlıyor

Cumhuriyet Gazetesi 2000 Yılına Ait İçerikler

- 10 Ocak 2000- Aliyev'den Sürpriz Ziyaret
- 11 Ocak 2000- Bakü- Ceyhan'a Çeçen Gölgesi
- 18 Ocak 2000- Rusya'nın Kafkasya Rahatsızlığı
- 27 Ocak 2000- Aliyev, BDT'den Memnun Ayrıldı
- 16 Şubat 2000- Kafkaslar Hareketlendi

16 Şubat 2000- Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü- Ceyhan'a Hemen Başlansın

17 Şubat 2000- Aliyev'e Bakü-Ceyhan Güvencesi

28 Şubat 2000- Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi

23 Mart 2000- Bakü-Ceyhan'da Gecikmeli Anlaşma

23 Mart 2000- Karabağ Liderine Suikast

10 Nisan 2000- Fahri Azerbaycan Vatandaşı

30 Nisan 2000- Bakü- Ceyhan'a Hız Kazandırılacak

30 Mayıs 2000- Cem, Aliyev'le Görüştü: Azerbaycan'a Desteğimiz Kardeşçe

5 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazı

9 Haziran 2000- Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan'ı Artık Onaylasın

11 Haziran 2000- Aliyev: Başka Hatlara Açığız

18 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi

22 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay

8 Temmuz 2000- Azeri Gazında Anlaşma Umudu

11 Temmuz 2000- Bakü'ye Enerji Çıkarması

14 Temmuz 2000- Bakü'de 'Şeriat Koleji' Açıldı

25 Ağustos 2000- Bakü-Ceyhan'da Soru İşareti Kalmadı

26 Ağustos 2000- Aliyev 'Tek Adam' Olmak İstiyor

26 Ağustos 2000- Wolf: Bakü-Ceyhan'da Yapacak Çok İş Var

26 Ağustos 2000- ABD Hazar'da Başarısız Oldu

26 Ağustos 2000- Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor

30 Ağustos 2000- Bakü'deki Akort Bozukluğu

30 Ağustos 2000- KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş: Bakü, Rumları Memnun Etmez

5 Ekim 2000- Bakü Kongresi ve Türk-Rus İlişkileri

20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan'da Yeni Aşama

8 Aralık 2000- Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü

13 Aralık 2000- Bakü-Ceyhan'a Üçlü Sigorta

13 Aralık 2000- Dağlık Karabağ Barışında Türkiye'nin Önemi Büyük

Cumhuriyet Gazetesi 2001 Yılına Ait İçerikler

4 Ocak 2001- Bakü- Ceyhan'a Karşı İran

10 Ocak 2001- Aliyev'le Putin Kucaklaştı

11 Ocak 2001- Putin Fahri Azeri Vatandaşı Oldu

13 Ocak 2001- Putin'in Bakü Ziyareti

14 Ocak 2001- Erivan'a Jest, Bakü'yü İkna

20 Ocak 2001- Azerbaycan'ı İkna Operasyonu

26 Ocak 2001- Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde

9 Şubat 2001- Kafkaslar'da Kutuplaşma

16 Şubat 2001- Kafkaslar'daki Tabular Masaya Yatırılacak

16 Şubat 2001- Azeri-Ermeni Sınır Çatışması

1 Mart 2001- Aliyev'den Ceyhan Uyarısı

7 Mart 2001- Bakü ile Fiyat Bunalımı

7 Mart 2001- Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz

11 Mart 2001- Bakü ile Gündem Enerji

13 Mart 2001- Azerbaycan Gazı Yolda

13 Mart 2001- Sezer: Azeri Halkının Yanındayız

17 Mart 2001- Kafkasya'da Stratejik Oyunlar

10 Mayıs 2001- Nahçıvan'ın Gözü Derviş'te

26 Haziran 2001- Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!

15 Ağustos 2001- Hazar Paylaşamıyor

17 Ağustos 2001- Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsız

18 Ağustos 2001- İran-Azerbaycan Anlaşıyor

- 21 Ağustos 2001- Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği
23 Ağustos 2001- Kafkaslar'da Kutuplaşma
23 Ağustos 2001- Kıvrıkoğlu'nun Bakü Çıkarması
23 Ağustos 2001- Azerbaycan'da Ayrılıkçılar
23 Ağustos 2001- Elçibey Ankara'da Anıldı
23 Ağustos 2001- Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı
25 Ağustos 2001- Türk Yıldızları Bakü Göklerinde
25 Ağustos 2001- E'la Bir Gösteriş İdi
25 Ağustos 2001- Tahran'la Aşkabat'tan Hazar İçin İttifak
26 Ağustos 2001- Bakü'ye Destek Mesajı
6 Eylül 2001- Aliyev'in İran Ziyareti

Cumhuriyet Gazetesi 2002 Yılına Ait İçerikler

- 9 Ocak 2002- Ermenistan Karabağ'da Kalıcı
27 Ocak 2002- Aliyev Rusya'dan Memnun Döndü
30 Ocak 2002- Bush, Bakü'yü Ödüllendirdi
2 Şubat 2002- Bakü-Moskova Yakınlaşması
13 Mart 2002- Ermenistan ile e-barış
26 Haziran 2002- Kafkasya Havası Yumuşuyor
27 Haziran 2002- Elçilik Binasını Aliyev Açtı
27 Haziran 2002- Bakü-Ceyhan 2005'e Hazır
16 Temmuz 2002- Azeri Asker ABD'ye Teslim
15 Ağustos 2002- Aliyev'le Koçaryan Buluştu
15 Ağustos 2002- Ermenistan İşgale Son Versin
25 Ağustos 2002- Azerbaycan'da Halkoylaması
26 Ağustos 2002- Aliyev'in İsteddiği Oldu

17 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan'a İlk Harç
19 Eylül 2002- Asrın Projesi
19 Eylül 2002- Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı
19 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan'da 8 Yıllık Zorlu Mücadele

Cumhuriyet Gazetesi 2003 Yılına Ait İçerikler

5 Mayıs 2003- Aliyev Gözlem Altında
6 Mayıs 2003- Aliyev Yoğun Bakımda
11 Mayıs 2003- Aliyev Sezer'i Ayakta Karşıladi
29 Mayıs 2003- Azerbaycan'a İki Ayrı Resepsiyon
1 Temmuz 2003- Aliyev'in Oğlu Cumhurbaşkanı Adayı
9 Temmuz 2003- Aliyev Ankara'da
20 Temmuz 2003- Aliyev Yeniden Aday
4 Ağustos 2003- Aliyev Görevden Alınacak İddiası
5 Ağustos 2003- Oğul Aliyev'in Önü Açıldı
5 Ağustos 2003- Bakan Gül: Bakü'de İstikrar Bozulmaz
5 Ağustos 2003- Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan
6 Ağustos 2003- Aliyev Bilmecesi
7 Ağustos 2003- Aliyev'e Film Gibi Nakil
8 Ağustos 2003- Aliyev Bilmecesi Büyüyor
9 Ağustos 2003- Aliyev'in Sağlığı İyiye Gidiyor
24 Ağustos 2003- Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması
6 Eylül 2003- Aliyev Türkiye'ye Geliyor
8 Eylül 2003- Aliyev Ekim'de Ülkesine Dönecek
14 Eylül 2003- Aliyev'in Sağlığı İstikrarlı
4 Ekim 2003- Azerbaycan'da Başkanlık Yarışı

16 Ekim 2003- Azerbaycan'da Gergin Seçim
17 Ekim 2003- Seçim Azerbaycan'ı Karıştırdı
1 Kasım 2003- Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı
6 Kasım 2003- Bakü-Ceyhan'a Kredi Desteği Artıyor
16 Kasım 2003- Azerbaycan'da Basına Engel
2 Aralık 2003- Azerbaycan'da Açlık Grevi
13 Aralık 2003- Haydar Aliyev Öldü
13 Aralık 2003- Türkiye Vazgeçemedi
13 Aralık 2003- KGB'den Azerbaycan'a
13 Aralık 2003- Kafkasya Gençleşiyor
16 Aralık 2003- Azeriler Aliyev'i Uğurladı

Cumhuriyet Gazetesi 2004 Yılına Ait İçerikler

9 Ocak 2004- Gül Bakü Yolcusu
12 Ocak 2004- Ankara Aliyev'i Eleştiremedi
12 Nisan 2004- Aliyev, Ankara'ya Geliyor
14 Nisan 2004- Ermenistan Çekilsin
15 Nisan 2004- Aliyev Meclis'te Konuştu
16 Nisan 2004- Aliyev: KKTC'yi En Önde Tanırız
6 Mayıs 2004- Ankara'nın Azerbaycan Suskunluğu
7 Mayıs 2004- Bakü'den Garip Açıklama
30 Mayıs 2004- Erivan'la İlişkiler Askıda
7 Haziran 2004- Azerbaycan Bebek Ölümünde Afrika'yla Yarışıyor
22 Haziran 2004- Aliyev'den Atina'ya Jest
28 Ağustos 2004- Azerbaycan'dan Yatırım Daveti
8 Aralık 2004- Kafkaslar'a Yeni Bakış

Cumhuriyet Gazetesi 2005 Yılına Ait İçerikler

9 Şubat 2005- Azerbaycan Manat'tan Sıfır Atıyor

11 Şubat 2005- Azeri Dışişleri Bakanı Ankara'da

3 Haziran 2005- Ermenistan'a Giden Silahlar

22 Haziran 2005- Berlin'in Kafkasya Hesapları

25 Haziran 2005- Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor

29 Haziran 2005- Erdoğan Bakü Yolcusu

1 Temmuz 2005- Ermenistan Mesajı

29 Temmuz 2005- Azeri Heyeti Talat'la Görüştü

10 Eylül 2005- Aliyev'den Erivan'a Gözdağı

8 Ekim 2005- Bakü'de Birlik Toplantısı

22 Ekim 2005- Petrol Ülkesinde İktidar Kavgası

31 Ekim 2005- Aliyev'den Demokrasi Sözü

3 Kasım 2005- Azerbaycan'ın Modeli Türkiye

4 Kasım 2005- Hazar'ın Havyarı Petrol Gibi

13 Kasım 2005- Aliyev: Temizlik Sürecek

27 Kasım 2005- Bakü'de Olaylı Miting

Cumhuriyet Gazetesi 2006 Yılına Ait İçerikler

22 Ocak 2006- ABD Bakü'den Üs İstiyor

11 Şubat 2006- Aliyev'le Koçaryan Buluştu

5 Nisan 2006- Sezer'den Azerilere Destek

6 Mayıs 2006- Bakü'de Kritik Buluşma

9 Temmuz 2006- Aliyev'den Erivan'a Mesaj

14 Temmuz 2006- 21. Yüzyılın İpek Yolu

Cumhuriyet Gazetesi 2007 Yılına Ait İçerikler

16 Eylül 2007- Azerbaycan-ABD Askeri İşbirliği

20 Eylül 2007- Azerbaycan STV'yi Kapatıyor

30 Ekim 2007- Azerbaycan'da Terör Korkusu

Cumhuriyet Gazetesi 2008 Yılına Ait İçerikler

6 Mart 2008- Dağlık Karabağ'da Çatışma

9 Mart 2008- İlişkilerde Kımıldama Olmaz

25 Temmuz 2008- BTK Projesi İçin Raylar Döşendi

2 Ağustos 2008- Azeri ve Ermeni Bakanlar Buluştu

14 Ağustos 2008- Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü

21 Ağustos 2008- Ermenistan'la Diyalog Sinyali

11 Eylül 2008- New York'ta Üçlü Zirve Çabası

12 Eylül 2008- ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözülmeli

15 Ekim 2008- Azerbaycan'da Boykotlu Seçim

16 Ekim 2008- İlham Aliyev Yeniden Seçildi

17 Ekim 2008- Aliyev'in Alternatifi Yok

21 Ekim 2008- Türkiye Kafkaslar'da Kilit Ülke

3 Kasım 2008- Yukarı Karabağ Deklarasyonu

Cumhuriyet Gazetesi 2009 Yılına Ait İçerikler

12 Şubat 2009- Azerbaycan'ı Sarsan Suikast

13 Şubat 2009- Aliyev'e Mesaj mı?

4 Nisan 2009- Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı

8 Nisan 2009- Azerbaycan'ı Kırdık

8 Nisan 2009- Aliyev: Biz de Değişiriz

8 Nisan 2009- Erivan ile İlerleme Kararlılığı

8 Nisan 2009- Hükümet Bakü'yü Yok Sayıyor

9 Nisan 2009- Bakü'yü İkna Formülü Aranıyor

10 Nisan 2009- Azeriler Türkiye'ye Kızgın

11 Nisan 2009- Kriz Diplomasisi

12 Nisan 2009- Sırtımızdan Hançerleniyoruz

14 Nisan 2009- Türkiye Azerbaycan'ı Kaybeder

15 Nisan 2009- Türkiye Fırsatı Kaçırmamalı

16 Nisan 2009- Kafkaslar'da Ermeni Satrancı

17 Nisan 2009- Türkiye Arabulucu Değil

17 Nisan 2009- Karabağ'ın Çözümü İleriye Bırakılıyor

18 Nisan 2009- Rusya Aliyev'e Sahip Çıktı

18 Nisan 2009- Karabağ'ı Hızlandırma Planı

20 Nisan 2009- Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?

24 Nisan 2009- Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik

25 Nisan 2009- Açıklamalar Çelişkili

25 Nisan 2009- Zorlu Başlıklar Komisyonlara Havale Edildi

26 Nisan 2009- Bakü Zam Kararı Aldı

26 Nisan 2009- Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs'ta Görüşecek

26 Nisan 2009- Kafkasya'da Taşlar Oynuyor

30 Nisan 2009- Aliyev'den Doğalgaz Misillemesi

8 Mayıs 2009- Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi

8 Mayıs 2009- Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette

9 Mayıs 2009- Mutabakat Ankara'yı Rahatlattı

14 Mayıs 2009- Erdoğan'dan Bakü'ye Söz

17 Mayıs 2009- Putin'den Karabağ Vurgusu
6 Haziran 2009- Aliyev-Sarkisyan Buluşması
27 Haziran 2009- Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı
28 Haziran 2009- İlham Aliyev Sert Konuştu
19 Temmuz 2009- Aliyev-Sarkisyan Görüşmesi
30 Ağustos 2009- Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara...
30 Ağustos 2009- Kardeşliğin Kırılğan Olduğunu Gördük
8 Eylül 2009- AB Türkiye'ye Adil Değil
11 Eylül 2009- Karabağ'da Kanlı Çatışma
30 Eylül 2009- Karabağ İçin Adım Bekleniyor
9 Ekim 2009- Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi
10 Ekim 2009- Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı
12 Ekim 2009- Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz
12 Ekim 2009- Azerbaycan'dan Sert Tepki
18 Ekim 2009- Aliyev Gaz Kartını Açtı
19 Ekim 2009- Azerbaycan 'Ya O Ya Ben' Diyor
19 Ekim 2009- Ankara'dan Bakü'ye Sert Tepki
19 Ekim 2009- Türk-Ermeni Yakınlaşması
21 Ekim 2009- Ya AKP'ye Karşı Çıkın Ya Gidin
21 Ekim 2009- Davutoğlu'nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı
21 Ekim 2009- Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş
22 Ekim 2009- Azerbaycan'a Bayrak Notası
22 Ekim 2009- Hükümet TBMM'yi Bilgilendirdi
22 Ekim 2009- Gerekçede Karabağ Yok
3 Kasım 2009- Karabağ'ın Adı Bile Geçmedi
24 Kasım 2009- Azeri Sınırında Ermeni Ateşi

2 Aralık 2009- Atina'da Karabağ Zirvesi

30 Aralık 2009- Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü

Cumhuriyet Gazetesi 2010 Yılına Ait İçerikler

30 Ocak 2010- Türkiye ve Azerbaycan'a Uyarı

3 Şubat 2010- Karabağ Türkiye İçin Tuzak

26 Şubat 2010- Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır

20 Mart 2010- Ankara ve Erivan'ın Hesap Hatası

29 Mart 2010- Azeri Asker Öldü

16 Nisan 2010- Yukarı Karabağ'da Geri Adım

21 Nisan 2010- Azerbaycan'dan ABD'ye Protokol Tepkisi

25 Nisan 2010- Aliyev'den Sert Mesajlar

27 Mayıs 2010- Sarkisyan'dan Şaşırtan Açıklama

16 Temmuz 2010- Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti

30 Temmuz 2010- Bakü'ye 300 Milyon Dolarlık Rus Füzesi

23 Ağustos 2010- Ankara-Bakü Zıtlaşması...

24 Ağustos 2010- Nahçıvan'a Türk Üssü İddiası

5 Eylül 2010- 2 Azeri Askeri Öldürüldü

16 Eylül 2010- Bakü'ye 'Oda' Jesti

22 Eylül 2010- Azerbaycan'a Bryza Atandı

23 Eylül 2010- Bryza'ya Ani Lobi Freni

7 Ekim 2010- Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı

19 Ekim 2010- Bakü'nün Tercihi İsrail

20 Ekim 2010- Türkleri Hâlâ Seviyorlar

16 Kasım 2010- Sarkisyan'dan Suçlama

29 Kasım 2010- Dünyayı Sarsan Belgeler

3 Aralık 2010- Yukarı Karabağ Çözüksüz

11 Aralık 2010- Füzelerden Korkmuyoruz

Sabah Gazetesi 2000 Yılına Ait İçerikler

11 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan'da İki Yeni Pürüz

16 Ocak 2000- Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya...

2 Şubat 2000- Köşk Krizini Aliyev Çözdü

11 Mart 2000- Türkmenler'le Azeriler Anlaştı

22 Mart 2000- Bakü-Ceyhan Hattına Shell'den Destek

23 Mart 2000- Karabağ'da Kan Davası

27 Mart 2000- Darbeyi Petrol Devleri Yaptı

12 Temmuz 2000- "Kalplerimiz Birmiş"

14 Eylül 2000- Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak

5 Ekim 2000- Ermeni Diplomata "Dur"

20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan'da Tarihi İmza

29 Ekim 2000- Azeriler Tebriz'de Bağımsızlık İstedi

Sabah Gazetesi 2001 Yılına Ait İçerikler

4 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan Tehlikede

6 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın!

25 Ocak 2001- Aliyev İçini Sabah'a Döktü

5 Şubat 2001- 'Haydar Aliyev Çok Akıllı Adam, Ona Güveniyorum'

7 Mart 2001- Güzel Hanımları Sevirem

8 Mart 2001- Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam

8 Mart 2001- Oğlum Cumhurbaşkanı Olabilir

17 Mart 2001- Karabağ'a "Camp David" Modeli

- 4 Haziran 2001- Azerbaycan KKTC'yi Tanıyacak
- 15 Ağustos 2001- İran, Hazar'a Asker Yığıyor
- 24 Ağustos 2001- Veli Küçük Bakü'de
- 24 Ağustos 2001- Kıvrıkoğlu'ndan İran'a: Tehditlerden Vazgeçin
- 26 Ağustos 2001- Bakü'ye Türk Morali

Sabah Gazetesi 2002 Yılına Ait İçerikler

- 25 Mayıs 2002- Bakü- Ceyhan'a Tam Destek
- 22 Ağustos 2002- Bakü- Ceyhan'ın İnşaatı 18 Eylül'de Başlıyor
- 25 Ağustos 2002- Bakü- Ceyhan'a Yeni Ortak Geliyor

Sabah Gazetesi 2003 Yılına Ait İçerikler

- 4 Ağustos 2003- "Öldü" Söylentisi Bakü'yü Karıştırdı
- 5 Ağustos 2003- Aliyev Hanedanı
- 7 Ağustos 2003- Aliyev'in Gidişi 10 Saat Gecikti
- 7 Ağustos 2003- Gizli Ziyaret
- 10 Ağustos 2003- Ankara'nın Bakü Politikası
- 11 Ağustos 2003- Aliyev'in Londra'da Kopyası Yapılıyor
- 1 Eylül 2003- Türkiye Hasretiyle Büyüdüm
- 3 Ekim 2003- Aliyev, Oğlu İçin Seçimden Çekildi
- 4 Ekim 2003- Azerbaycan Basını: Haydar Aliyev Öldü
- 16 Ekim 2003- Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi
- 17 Ekim 2003- Erdoğan Oğul Aliyev'i Kutladı
- 19 Ekim 2003- Bakü'de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama
- 22 Ekim 2003- Bakü-Ceyhan'a Ağır Ceza
- 2 Kasım 2003- İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı

12 Kasım 2003- Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayıların Faturası: 75 Milyon \$

24 Kasım 2003- “Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez”

13 Aralık 2003- Aliyev ABD’de Öldü

Sabah Gazetesi 2004 Yılına Ait İçerikler

10 Şubat 2004- Bakü-Ceyhan İmzası Putin’i Harekete Geçirdi

20 Mayıs 2004- Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz

25 Haziran 2004- Şehitlerin Meskeni

7 Kasım 2004- Ermenilerden Tarihi Adım

13 Aralık 2004- Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü

19 Aralık 2004- Bakü- Ceyhan’ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı

Sabah Gazetesi 2005 Yılına Ait İçerikler

5 Ocak 2005- Sırada Bakü mü Var?

12 Ocak 2005- Ermenistan İçin Devrede

11 Şubat 2005- Kardeş Azerbaycan İçin Yazılanlar Doğru mu?

12 Şubat 2005- Azerbaycan Hakkında Tezler ve Antitezler

13 Şubat 2005- ‘Gezmerem Senden Aralı Azerbaycan Maralı’

25 Mart 2005- Aliyev Muhalif Liderleri Bıraktı

10 Mayıs 2005- Ermenistan’la Üç Temel Sorun

17 Mayıs 2005- Erivan’la Umutlu Diyalog

28 Mayıs 2005- BTC, Ermenistan’ın Güç Dengelerini Bozdu

21 Temmuz 2005- Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Resmen Başvurdu

23 Temmuz 2005- Azerbaycan’dan İkinci Adım

21 Ekim 2005- Bakü’den Ne İsteniyor?

6 Kasım 2005- ‘Burada Devrim Olmaz’

- 7 Kasım 2005- Seçime Aliyev Damgası
10 Kasım 2005- Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyile Meydana Çıktı
13 Kasım 2005- Azeriler'in Hillary'si
14 Kasım 2005- Aliyev'e 4 Gün Süre

Sabah Gazetesi 2006 Yılına Ait İçerikler

- 20 Mart 2006- Bakü-Ceyhan, BP'ye Ders Oldu
18 Nisan 2006- Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak
24 Mayıs 2006- İranlı Azeriler'in Karikatür Öfkesi
4 Haziran 2006- BTC'de İlk Petrol Yüklendi
11 Haziran 2006- Azeri Lidere MİT Koruması
16 Haziran 2006- Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın Açılışı İstanbul'u 1 Gün Kapatacak
13 Temmuz 2006- Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda
28 Temmuz 2006- Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!
6 Aralık 2006- Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor
11 Aralık 2006- Yukarı Karabağ'da Referandum Kriz Yarattı
13 Aralık 2006- Bakü-Ceyhan'a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak

Sabah Gazetesi 2007 Yılına Ait İçerikler

- 24 Şubat 2007- Ermeni Muhalefetinden Ankara'ya Barış Mesajı
7 Mart 2007- Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor
9 Mart 2007- Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği
26 Haziran 2007- Sofraları Ayırdılar
19 Kasım 2007- AB'nin Vanası Elimizde
22 Kasım 2007- 'Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı

Sabah Gazetesi 2008 Yılına Ait İçerikler

- 4 Haziran 2008- Erdoğan Nahçıvan'a Gitti
- 25 Temmuz 2008- Kars'a Demir İpek Yolu
- 13 Ağustos 2008- Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!
- 21 Ağustos 2008- Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı
- 11 Eylül 2008- Ermeniler Çekilebilir
- 12 Eylül 2008- Kafkas Adımı
- 14 Ekim 2008- Azerbaycan'dan İlk Gözlemler
- 16 Ekim 2008- Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı
- 16 Ekim 2008- Gözlemcinin Not Defteri
- 20 Ekim 2008- Kafkaslar'ın Dubai'si
- 7 Kasım 2008- Aliyev, Meclis'te Konuşup Ermenistan'a Mesaj Verdi
- 13 Kasım 2008- Ermenistan'la Maçtan Önce İkinci Buluşma
- 17 Kasım 2008- Ermenistan'la Üçüncü Buluşma İstanbul'da
- 30 Kasım 2008- Üç Devlet Tek Millet
- 2 Aralık 2008- İkinci Erivan Zirvesi Geliyor
- 8 Aralık 2008- Torun Diplomasisi

Sabah Gazetesi 2009 Yılına Ait İçerikler

- 9 Nisan 2009- Ankara-Bakü Arasında 'Gaz' Sıkışması
- 13 Nisan 2009- 'Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez'
- 17 Nisan 2009- Erivan'dan Mesaj: Anlaşma Yakında
- 24 Nisan 2009- Azerbaycan'a Çifte Güvence
- 24 Nisan 2009- İşte Türk-Ermeni Yol Haritası
- 25 Nisan 2009- 'Soykırım' Değil 'Büyük Felaket'
- 26 Nisan 2009- Azerbaycan'dan Gaza Zam Bilmecesi

27 Nisan 2009- ‘Obama, Barış Uğruna Soykırımını Kullanmadı’

28 Nisan 2009- Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil’de

28 Nisan 2009- Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak

29 Nisan 2009- Aliyev Sert Mesajı Brüksel’den Verdi

5 Mayıs 2009- Tayyip Erdoğan’dan Bakü ve Soçi Zirveleri

7 Mayıs 2009- Azerbaycan’la ‘İki Devlet Tek Borsa’

8 Mayıs 2009- Kafkaslar’da Barış Rüzgârı

14 Mayıs 2009- Azeriler’e Tam Güvence

16 Mayıs 2009- Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek

17 Mayıs 2009- Dayanışma Zirvesi

20 Mayıs 2009- Kafkasya Denklemi

15 Temmuz 2009- ‘Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez’

20 Temmuz 2009- Erivan’la Randevu BM’de

7 Ağustos 2009- Ankara Moskova Hattı

2 Eylül 2009- Ermeni Açılımı Stratejik Hamle

2 Eylül 2009- İşte Erivan’la Yol Haritası

3 Eylül 2009- Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek

24 Eylül 2009- Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim’de Meclis’te

3 Ekim 2009- Sarkisyan’a Mektup

4 Ekim 2009- Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu

10 Ekim 2009- Kafkaslar’da Tarihi Değiştirecek İmza

11 Ekim 2009- Barış Krizi Aştı

12 Ekim 2009- Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz

13 Ekim 2009- ‘Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli’

14 Ekim 2009- 11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara’da

18 Ekim 2009- Azerbaycan’dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki

8 Kasım 2009- Azerbaycan'dan Düşük Katılım
12 Kasım 2009- Azerbaycan'la Vizesiz Dönem
20 Kasım 2009- Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor
24 Kasım 2009- 'Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı'
19 Aralık 2009- Ermenistan: Karabağ'a Karışmayın
26 Aralık 2009- Azerbaycan ile Vize Kaldırmaya Rötar

Sabah Gazetesi 2010 Yılına Ait İçerikler

21 Ocak 2010- Ermenistan'la İki Anlaşmada 3 Pürüz
26 Ocak 2010- Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu
30 Ocak 2010- Karabağ'a Çözüm
30 Ocak 2010- 'Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz'
12 Mart 2010- Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik
12 Mart 2010- Ankara'dan Çifte Uyarı
27 Nisan 2010- Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi
28 Nisan 2010- Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik
13 Mayıs 2010- Karabağ İçin Söz
16 Mayıs 2010- Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor
18 Mayıs 2010- Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye'de Taçlandırılacak
8 Haziran 2010- Azeri Gazında 'Şah' Mat
5 Temmuz 2010- Nahçıvan'a 'Kardeş Gazı' Jesti
8 Kasım 2010- Azerbaycan
29 Kasım 2010- WikiLeaks Belgelerinde Türkiye Damgası
30 Kasım 2010- Bakü'den Yalanlama
2 Aralık 2010- Aliyev 'Çok Üzüldüm' dedi
3 Aralık 2010- Aliyev'e 'Baba' Benzetmesi

23 Aralık 2010- Gelecek İşte Bu Coğrafyada

Yeni Asır Gazetesi 2000 Yılına Ait İçerikler

23 Mart 2000- Karabağ Karıştı

10 Nisan 2000- O Artık Azeri

18 Nisan 2000- Karabağ İçin Yardım İstedi

16 Haziran 2000- Azeriler Yardım İstedi

23 Haziran 2000- Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay

12 Temmuz 2000- Bizim Gazımız, Sizin Gazımız

13 Temmuz 2000- Politikaya Isındı

18 Temmuz 2000- Azerilere Hediye

24 Ağustos 2000- Elçibey'e Ağladılar

20 Ekim 2000- Bakü-Ceyhan İçin Son İmza

3 Aralık 2000- Ermenistan'ı Reddedti

Yeni Asır Gazetesi 2001 Yılına Ait İçerikler

4 Ocak 2001- Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi

11 Ocak 2001- Putin: Aliyev İyi Bir KGB Ajanıydı

25 Ocak 2001- Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı

26 Ocak 2001- Ermeni'ye Tarih Dersi

4 Haziran 2001- Azerbaycan'ın Kıbrıs Jesti

18 Haziran 2001- Bakü-Ceyhan Karşıtı Tasarı

2 Ağustos 2001- Azerbaycan'da Dil Devrimi

20 Ağustos 2001- İran, Gerilimi Tırmandırıyor

26 Ağustos 2001- Tek Millet, İki Devletiz

27 Ağustos 2001- Azerbaycan'a Moral

Yeni Asır Gazetesi 2002 Yılına Ait İçerikler

26 Haziran 2002- Bakü-Ceyhan'da Son Aşamadayız

19 Eylül 2002- Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil

21 Eylül 2002- Bakü-Tiflis-Ceyhan

Yeni Asır Gazetesi 2003 Yılına Ait İçerikler

4 Ağustos 2003- Bakü'de Aliyev İsyanı

5 Ağustos 2003- Atama 'Darbe'si

7 Ağustos 2003- Aliyev Öldü İddiası

8 Ağustos 2003- 'Aliyev'in Cenazesi Bakü'ye Getirildi'

13 Ağustos 2003- Aliyev'in Durumu İyi

4 Ekim 2003- Aliyev Devri Bitti

16 Ekim 2003- İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev'in

17 Ekim 2003- Oğul Aliyev'den Kanlı Başlangıç

18 Ekim 2003- Azerbaycan Duruldu

2 Kasım 2003- Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı

13 Aralık 2003- Azerbaycan'ın Babası Haydar Aliyev Öldü

14 Aralık 2003- Aliyev'e Son Göreve Gidiyorlar

16 Aralık 2003- Aliyev'e Son Görev

Yeni Asır Gazetesi 2004 Yılına Ait İçerikler

15 Nisan 2004- Aliyev'e İlk Fidan Gelininden

2 Mayıs 2004- Azerbaycan Karşı Saldırıya Geçti

Yeni Asır Gazetesi 2005 Yılına Ait İçerikler

12 Ocak 2005- Ermenistan ile Arabulucu Teklifi
20 Mayıs 2005- Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var
26 Mayıs 2005- Bir Rüya, Gerçek Oldu
21 Temmuz 2005- Azerbaycan, Kıbrıs'a Uçmak İçin Başvurdu
7 Kasım 2005- Azerbaycan'da Demokrasi Sınavı
8 Kasım 2005- Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı

Yeni Asır Gazetesi 2006 Yılına Ait İçerikler

27 Mayıs 2006- Azerbaycan'ın Bağımsızlığı Kutlandı
13 Temmuz 2006- Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor

Yeni Asır Gazetesi 2007 Yılına Ait İçerikler

16 Ocak 2007- Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor
4 Kasım 2007- Türkiye'ye Azerbaycan'dan Destek Geldi
8 Kasım 2007- Düşmanların İşbirliği

Yeni Asır Gazetesi 2008 Yılına Ait İçerikler

6 Mart 2008- Sınırdaki Savaş!
23 Mart 2008- Azerbaycan Kapısı Açıldı
5 Haziran 2008- Aliyev'den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok
25 Temmuz 2008- Londra ile Şanghay'ı Türkiye Bağlayacak
10 Eylül 2008- Gül'den Aliyev'e Karabağ Güvencesi
11 Eylül 2008- Aynı Milletten Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz
11 Eylül 2008- Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır

Yeni Asır Gazetesi 2009 Yılına Ait İçerikler

- 12 Nisan 2009- Ermenistan Tepkisi
- 13 Nisan 2009- Azerbaycan Ermenistan
- 17 Nisan 2009- Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek
- 24 Nisan 2009- Ermenistan ile Yeni Bir Dönem
- 24 Nisan 2009- Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon
- 26 Nisan 2009- Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs'ta Prag'da Bir Araya Gelecek
- 5 Mayıs 2009- Erdoğan, Bakü ve Soçi'ye Gidecek
- 13 Mayıs 2009- 'Azerbaycan'ın Çıkarımı Savunmak Görevimizdir'
- 14 Mayıs 2009- İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil
- 22 Mayıs 2009- Azeri Vekiller, Türkiye'de Derin Bağlantılar İçinde
- 8 Temmuz 2009- Aliyev'e Suikast Girişimine 30 Yıl
- 2 Eylül 2009- Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz
- 2 Eylül 2009- Hiçbir Süreç Azerbaycan'dan Önemli Değil
- 12 Ekim 2009- Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz
- 12 Ekim 2009- Sayın Diyerek Başladı Teşekkür Ederek Bitirdi

Yeni Asır Gazetesi 2010 Yılına Ait İçerikler

- 15 Nisan 2010- Azerbaycan da Zirveye Katılmalıydı
- 23 Nisan 2010- 'Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır'
- 8 Haziran 2010- Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma
- 16 Ağustos 2010- Bakü'ye 4 Ayda İkinci Ziyaret
- 7 Ekim 2010- Azerbaycan'da Türk Bayrağı Bilmecesi
- 24 Aralık 2010- 'Nabucco Artık Hayata Geçmeli'

3.2. TÜRK BASININDA AZERBAYCAN İMAJI

Türk Dil Kurumuna göre, İmaj sözcüğü iki şekilde tanımlanmıştır. Birincisi, “Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri” olarak ifade edilirken ikincisi ise, “Duyularla algılanan, bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar” olarak verilmiştir.⁵⁵⁴ İmaj, insanların zihninde oluşan, bilgilenme, yargılama ve ilişkiler gibi etkileşimlerle biçimlenen bir imgedir. İmaj, reklamlardan ilişkilere, içinde bulunulan kültürden önyargılara değin birçok etkenle sağlanan bilgi ve verilerin değerlendirilip, yorumlanmasıyla oluşmaktadır.⁵⁵⁵ Genel itibariyle imaj kavramı bir şeyin ne ve nasıl olduğundan ziyade ne olarak ve nasıl algılandığını ifade etmektedir. Bu algılayış o kişi, kurum, ülke ya da her ne ise onun imajını yansıtmaktadır. Bu algılanan imaj ise insanların o şeye karşı tutum, düşünce ve davranışını etkilemektedir.

Bir ülkenin imajına gelecek olursak ise ülke imajı, o ülkenin insanı, teknolojisi, spor ve sanattaki performansı, tarihsel olayları, markaları, gelişim düzeyi, lideri vb. birçok etken aracılığıyla oluşan algılanışını ifade etmektedir. Dolayısıyla birçok faktör vasıtasıyla oluşan ülke imajı, insandaki kararlara etki eden bir kavramdır ve o faktörler bir ülkenin uluslararası arenada oluşacak imajını da etkilemektedir.

Uluslararası İmaj, bir ülkenin uluslararası platformda bıraktığı izlenim, uluslararası konularda aldığı destek, sahip olduğu itibar ve oluşturduğu sempatiye bağlı olarak dış hedef kitleler tarafından algılanışını ifade etmektedir. Bir ülkenin iletişim, kamu diplomasisi, ulus markalaşması, imaj ve algı yönetimi gibi alanlara yatırım yapması o ülkenin uluslararası alanda söz sahibi olmasını sağlayacaktır.⁵⁵⁶ Ülkeler uluslararası imajdaki yerine göre değerlendirilir ve ona göre muamele görmektedir, bu nedenle ülkelerin, ismi anıldığında olumlu ve güçlü algı oluşturmak için devlet politikası oluşturması şarttır. Dolayısıyla uluslararası imajın geliştirilmesi o ülkeye birçok yönden fayda sağlayacaktır.

Ülke imajı, insanların bir ülke hakkındaki bilgi ve düşüncelerini ifade etmektedir. Ülke imajı, o ülkenin ürünleri, ekonomisi, sosyal ve politik yapısı, tarihi, gelenekleri gibi birçok etkenle oluşmaktadır. Bir ülke imajının oluşmasını etkileyen önemli faktörler; sosyal ve kültürel yapı, yönetim biçimi, dış ilişkiler, teknolojik gelişmişlik, ticaret, istihdam, demokrasi

⁵⁵⁴ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi:01.09.2021].

⁵⁵⁵ Zülfikar Damlapınar, Şükrü Balcı, “Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2005, (s.61).

⁵⁵⁶ Bilal Karabulut, “Uluslararası İlişkilerde İmaj Yönetimi: Ulus Markalaşması Örneği”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2018, (s.176-184).

ve insan hakları anlayışı, çevreye karşı sorumluluk ve turizm değerleridir.⁵⁵⁷ İmaj, kazanılan, geliştirilen, olumlu ve olumsuz anlamda değişebilen bir özelliğe sahiptir. Bir ülke imajının oluşum ve değişiminde dördüncü kuvvet olan Medya en başat konumdadır. Oluşan ülke imajı o ülkenin uluslararası alanda nasıl bir iz bıraktığını gösterir. Güçlü ya da olumlu imaj, bir ülkeye daha fazla tanınırlık sağlayarak turizmini, ticaretini, ekonomisini vb. güçlendirmektedir. Olumlu imaj, ilgili ülkenin itibarını yükseltir ve bu da uluslararası alanda karar mekanizmalarını ve dolayısıyla uluslararası kamuoyunu etkilemesini sağlar ve saygınlığını artırır. Olumsuz imaja sahip olan ülke ise hedeflerini yerine getirmede güçlük çekmekte ve tüm bunlar o ülkeye pahalıya mal olmaktadır.

Azerbaycan denildiği zaman genel itibarıyla ilk akla gelen özellik, petrol ve gaz zengini olduğu ve Güney Kafkasya bölgesinin en güçlü ülkesi olduğudur. Azerbaycan, Hazar Denizine kıyısı, tarihi, kültürel ve coğrafi zenginliği, global öneme sahip projeleri, jeopolitik konumunun önemi nedeniyle her daim ilginin yoğun olduğu bir ülke olmuştur. Bu nedenle Azerbaycan'a yönelik ilk izlenimler olumlu olmuştur. Türk basınında Azerbaycan imajına bakacak olursak ise, Azerbaycan, olumlu izlenim bıraktığı kadar olumsuz izlenim oluşturduğu olaylarla da anılmıştır.

Azerbaycan'ın Türk basınında önemli bir yeri bulunmakta ve yayınlanan içeriklerde ağırlığı olduğu görülmektedir. Bunda ortak tarih ve kültürel geçmişin, dostluk ve kardeşliğin ve yoğun ilişkilerin bir etkisi de bulunmaktadır. Öte yandan her iki ülkenin yaşadığı ortak problemler de bu ülkeleri birbirine daha fazla yakınlılaştırarak gerek siyasi gerek askeri yönden birbirlerine tam destek vermelerini gündeme getirmiştir. Bu müttefiklik ve güç birliği bazı kesimleri rahatsız etmekte ve dolayısıyla karalama politikası yürütülmektedir. Örneğin hem Azerbaycan için hem de Türkiye için Ermeni meselesi sorunu uluslararası imajı etkileyen konulardan olmuştur. Ermeni soykırımı meselesi ve Ermenilerin her iki ülkenin topraklarında hak iddia etmesi gibi sorunlar uluslararası kamuoyunda önyargıları ortaya çıkarmış ve çıkarları uğruna Ermeni siyaseti güden devletlerin, uluslararası kuruluşların muameleleri Azerbaycan'ı da Türkiye'yi de imaj mağduru etmiştir.

Haydar Aliyev liderliğindeki Azerbaycan imajına bakacak olursak Haydar Aliyev, 2000 yılı Ocak ayında Ankara'ya yaptığı ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Demirel'e "Kafkaslarda sorunlar Türkiye'nin iştiraki olmadan çözüme kavuşamaz" diyerek hem Türkiye'nin dengeleri

⁵⁵⁷ İrfan Ateşoğlu, Ali Türker, "Türkiye'yi Ziyaret Eden Turistlerin Algıladıkları Ülke İmajı ve Olumsuz Algılara İlişkin Çözüm Önerileri", *Yeni Fikir Dergisi*, Sayı: 10, Ocak - Haziran 2013, (s.116).

değiştirebileceği mesajı vermiş hem de dış politikada Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda hareket edildiği yönünde imaj vermiştir.

Bakü'de 12 Aralık 2000 tarihinde AGİT Minsk Grubu'nun ABD'li eş başkanının Karabağ probleminin çözümünde Türkiye'nin yardımcı olabileceğini ve bölge barışının sağlanmasında da Türkiye'nin önemli rol alabileceğini belirtmesi üzerine Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Batılı ülkelerin Türkiye karşıtı davranışlarını ve Avrupa gündemindeki Ermeni Soykırımı tasarılarına da değinerek “Böyle hareketler, bizim bölgemizde barışın zayıflamasına neden olur” demiştir. Böylelikle Haydar Aliyev, bölge barışı için ilk adımın Batının atması gerektiğini ve bu soruna yardımcı olması gerektiği halde olmayanların, Karabağ sorununu kaşıyanların AGİT Grubu ve Batılı ülkeler olduğu mesajını vermiştir.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev 2001 yılında Avrupa Konseyi'ne üyelik töreni amacıyla Fransa'da bulunduğu sırada Cumhurbaşkanı Chirac'a Fransız Millet Meclisi'nin sözde Ermeni Soykırımı tasarısını oylamasına yönelik itirazını ve bu durumdan dolayı üzgün olduğunu bildirmesi, ayrıca tören sonrasında ortak basın toplantısında Fransa Meclisi'nin aldığı soykırım kararına “Bu konu Fransa Meclisi'nin meselesi değil, parlamentoların görevi tarihte diğer ülkelerde olup biten ile ilgili yasa yapmak değildir” demesi ve ardından Koçaryan'ın bu konuşmaya itiraz etmesi üzerine Aliyev'in “şu anda modern Avrupa'nın kurallarını konuşuyoruz, o dönemde hangi ülkede demokrasi ve insan hakları vardı ki” diyerek Türkiye'yi kınamaya kimsenin hakkı olmadığını belirtmesi Haydar Aliyev özelinde Azerbaycan'ın Ermenilerin lobcilik faaliyetlerine karşı mücadele ettiği imajını yansıtmıştır.

Stratejik ve küresel önemi bulunan, 21. Yüzyılın projesi olarak anılan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının 2002 yılı Eylül ayında Sangaçal Terminalindeki temel atma töreninde Haydar Aliyev'in, “Şimdi rüyanın sonunda, gerçekliğin başındayız. Üst düzey Azeri yetkililer arasında bile bu projeye karşı olanlar vardı. Türlü engelleme girişimleri oldu. Amaçları bizleri korkutmaktı. Ama bunu halkımızın yardımıyla önledik. Bunun için iki kere askeri darbe bile yapmaya kalkıştılar” demesi istikrarlı, hedefinden şaşmayan, güçlü bir iradeye sahip olduğu imajını göstermiştir.

2001 yılında İran ile Hazar denizi sorunu yaşayan ve o dönemde hava gücü bulunmayan Azerbaycan'ın İran karşısında güçlü olmak için Patriot SS 300 füzelerini alması ve donanması güçlü olan İran karşısında 1-2 gemiden oluşan küçük bir donanmasının bulunması Azerbaycan'ın savunma gücünün zayıf olduğu imajını göstermiştir.

İran ile gerginlik yaşandığı dönemde Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Dış İlişkiler Müşaviri'nin Bakü'deki Türk Yıldızları'nın gösterisine değinerek, "Azerbaycan, herhangi bir ÷lkeye karşı oluşturulacak bloka katılmaya ya da bir ÷lkeye karşı güç kullanmaya niyetli değildir" şeklindeki açıklaması ve Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in 2001 yılı Eylül ayı ortalarında İran'a gitmeyi planlaması Azerbaycan'ın barıştan yana bir ÷lke olduğunun kanıtı olmuş, barışçıl bir ÷lke imajını göstermiştir.

Haydar Aliyev'in şahsıyla ilgili dış basında olumsuz biçimde yer aldığı konu Aliyev'in petrol hırsızısı olarak tanımlanması olmuştur. 2001 yılında Azerbaycan Milli İstikrar Partisi Genel Başkanı Etibar Memmedov'un Aliyev ve ailesini ÷lke petrolünün bir kısmını kayıt dışı satarak bu geliri şahsi hesaplarına geçirdiklerini iddia etmesi Haydar Aliyev'in siyasal imajını zedelemiştir.

Medyanın gücü aracılığıyla kendilerini kitlelere gösteren ve onları yönlendiren liderler medya tarafından üretilen bir imajın da birer şahıslarıdır. Burada fotoğraflar, demeçler ve faaliyetler liderin siyasal imajının ortaya konulmasında en önemli verilerdir. Bazen bu faaliyet, fotoğraf ya da söylemler sempati yaratırken bazen de antipatik duygular oluşturmaktadır. Bu bağlamda Azerbaycan lideri İlham Aliyev'in Türk basınında siyasal imajına bakacak olursak Aliyev genellikle güçlü bir imaj bırakmıştır. İlham Aliyev ÷lke içinde almış olduğu tedbirler ve uluslararası konumunu güçlendirmek için ÷lkelerle kurduğu ilişkilerde babasının vizyonu ileriye götürerek Azerbaycan'ı daha modern bir devlet haline getirmiştir.

2003 yılında babası Haydar Aliyev'in adaylıktan oğlu lehine çekilmesiyle başa gelen İlham Aliyev, çalkantılı bir iç politikayla baş başa kalırken dış politikada başarılı stratejilerle dikkat çekmiştir. Azerbaycan'ın kalkınmasında büyük emeği geçen merhum Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in vizyonunu devam ettiren İlham Aliyev, akılcı politikaları istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Burada enerji ve ulaştırma alanında projeler örnek gösterilebilir ve bu projeler Azerbaycan'ın ekonomik anlamda büyümesinde önemli bir yer tutmaktadır. İlham Aliyev'in 1994-2003 yılları arası SOCAR Başkan Yardımcılığı görevini yürütmesi ve burada edindiği deneyimler, Aliyev'in Azerbaycan'ın başına geçtiğinde başarılı ekonomik atılımlar yapmasında etkili olmuştur.

2004 yılında Cumhurbaşkanı İlham Aliyev TBMM'yi ilk ziyaretinde genel kurulda yaptığı konuşmada Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının Azerbaycan ile Türkiye'yi birbirine daha sıkı bağlayacağını belirterek Türkiye ile ilişkileri güçlendirmenin babası Haydar Aliyev'in vasiyeti olduğunu dile getirmiştir. Bu konuşma ile Aliyev, ilişkilerin sağlam ve ebedi olacağı mesajını vermiştir.

BTC'nin açılışından sonra SOCAR, çeşitli ülkelerde temsilcilikler açarak petrokimya alanında faaliyet göstermeye başlamış ve zamanla Türkiye'de yüksek miktarda yatırım yapan şirketlerden biri olmuştur. Üstelik Azerbaycan'ın Türkiye'deki yatırımları tek seferde en çok yatırım yapılan yabancı sermaye olmuştur. Bu ise Azerbaycan'ın enerji stratejisi kapsamında yürüttüğü yatırım politikasının bir bölümüdür.⁵⁵⁸ Azerbaycan'ın en yoğun ve çok boyutlu ilişkiler yürüttüğü Türkiye'deki enerji yatırımları önemli ağırlığa sahiptir. Bu çerçevede BTC, BTE, TANAP gibi enerji projelerinin çok taraflı ve uluslararası ilişkilerde ciddi önemi bulunmaktadır. Dolayısıyla Azerbaycan dünya enerji piyasasında ses getiren bir imaja sahiptir ve bu imajın oluşumunda İlham Aliyev, dış politikada başarılı stratejilerle dikkat çekmiştir.

Diğer yandan Demir İpek Yolu olarak anılan, taşımacılık güzergahlarında köprü görevi oynayan BTK projesi, dış destek almadan Azerbaycan ve Türkiye'nin maddi imkanıyla hayata geçtiği için güçlü ve ortak siyasi iradenin projesidir. Bu özellik, ulaşım haritasını yeniden çizen Azerbaycan'ın küresel dengeleri değiştirme yolunda milli gücünü göstermede nasıl başarılı bir imaja sahip olduğunu göstermektedir.

BTC, BTE, TANAP ve BTK gibi çok boyutlu olan bu projeler Azerbaycan'ın dünya lojistiği ve enerjisine yön veren güçlü bir ülke olduğunu göstermektedir ve bu konuda Azerbaycan Türk basınında güçlü bir ülke imajı çizmektedir.

Azerbaycan, bir taraftan Ermenistan'la savaş halini idare etmeye diğer taraftan da gelişimini sağlayarak küresel sistemle bütünleşmeye çabalamıştır. İlham Aliyev, iç ve dış tehditlere rağmen, Azerbaycan'ı “Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı” haline getirmeyi başarmıştır.⁵⁵⁹ Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in yürüttüğü “hücum diplomasisi” Dağlık Karabağ meselesinin çözümünde kullanılmış, bu diplomasinin amacı Ermenistan ve Ermeni diasporası üzerinde baskı kurmak ve Dağlık Karabağ'ın işgalini uluslararası gündeme taşımaktır. İlham Aliyev'in “topraklarımızı savaş yoluyla kurtaracağız”, “İrevan tarihi Azerbaycan toprağıdır” sözleri ve Azerbaycan'ın silahlanması Ermenistan'ın Karabağ stratejisine darbe vurmuş ve mesele uluslararası gündemde yer almıştır.⁵⁶⁰

İlham Aliyev, 2004 yılı sonlarına doğru Ermenilerin Karabağ'ı işgal etmeyi sürdürmesi halinde barış olmayacağını belirtmiş ve işgal sonlanmazsa silah alımına her yıl daha fazla bütçe

⁵⁵⁸ Cavid Veliyev, “Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar”, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.262).

⁵⁵⁹ Reha Yılmaz, “Azerbaycan'da Süreklilik ve Değişim”, (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.20).

⁵⁶⁰ Cavid Veliyev, “Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar”, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.144-145).

ayrılacağını dile getirirken askeri gücünü geliştirmeye niyetli olduğu imajı vermiştir. 2005 yılı sonlarına doğru ise, İlham Aliyev, Dağlık Karabağ sorununun barışçıl yollarla çözümü taraftarı olduklarını lakin Ermenistan'ın yapıcı davranmadığı için görüşmelerin neticeye varmadığını belirterek barışçıl bir ülke oldukları mesajını vermiştir. Aliyev, Azerbaycan ordusunun istenilen an topraklarını geri almaya hazır olduğunu söyleyerek kendi toprakları için her türlü sıkıntıya göğüs gerileceği ve bu konuda kararlı olduğu imajı çizmiştir.

Aliyev'in çözüm kapsamında Dağlık Karabağ için özerklik mevzusunun tartışılabilir olduğunu ancak toprak bütünlüğünün tartışılmaz olduğu dolayısıyla Karabağ'da halk oylamasına gidilmesi, buraya bağımsızlık verilmesinin kabul edilemez olduğunu da belirtmesi öz sınırlarını korumaya, ayrılıkçı hareketlere ve sınır bölünmesine karşı olduğu imajını vermiştir.

2006 yılında Bakü'de Türk basınına demeç veren İlham Aliyev Ermenistan'a, "Ya toprak bütünlüğümüze saygı gösterirsiniz, birlikte sorunlarımızı barışçı yollardan çözeriz ya da bu iş yeni bir savaşta biter" mesajıyla askeri imkanları kullanmaktan çekinmeyeceği imajı çizmiştir.

2008 yılına gelindiğinde 31 Mart Azerilerin soykırımı günü dolayısıyla açıklama yapan İlham Aliyev, "Ne kadar ağır olsa da biz soykırım faktörlerinden faydalanarak başka halklara düşmanlık ve nefret aşılacak niyetinde değiliz. Biz sadece adaletin ve gerçeklerin ortaya çıkmasını ve dünyada benzeri faciaların yaşanmaması için teminat istiyoruz" diyerek Ermenistan'ın politikasını tasvip etmediği mesajı vermiş ve hakikat ve adillikten yana olduklarını, dünya barışının tesisini istedikleri yönünde imajını göstermiştir.

Aliyev, 2009 yılında 26 Haziran günü Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri kuruluşunun 91'nci yıldönümü dolayısıyla yaptığı konuşmada, devlet bütçesinde artış yaşandığını ve Orduya ayrılan bütçe artışının da bazı devletlerde endişeye neden olduğunu dile getirerek Karabağ konusunda Ermenistan çözüme yanaşmazsa savaş uyarısı vermesi hem askeri güce yatırımını arttırdığı hem de Ermenistan'a askeri güç kullanmaya hazırlıklı olduğu imajı çizmiştir.

Karabağ problemi dolayısıyla askeri güce önem veren İlham Aliyev 2010 yılında Azerbaycan'ın askeri alanda 5-6 yılda 10 kat büyüme gerçekleştirdiği Azerbaycan ordusunun Ermenistan ordusundan üstünlüğünü vurgulayarak Aliyev özelinde Azerbaycan, askeri güç haline geldiği imajı vermiştir. Karabağ meselesinin uluslararası gündemde sıcaklığını korumasında ve haklı mücadelesinde çabalarını sürdüren Azerbaycan 2010'a kadar

Kafkasya’da güç denklemini değiştiremese de kendi topraklarını savunmada kararlılığını sürdürmüştür.

Ülkenin Karabağ işgalinin son bulması için mücadele etmesi, Ermenistan’ın güven vermeyen davranışlarına ve AGİT’in askıda bırakan neticeye götürmeyen kararlarına rağmen Karabağ sorununun çözümü için masaya oturmaktan vazgeçmemiş olması, istikrarlı mücadele yürüttüğünü göstermiş ve bu da Azerbaycan’ın güçlü iradeye sahip bir ülke olduğu imajını göstermiştir.

İlham Aliyev’in hücum diplomasisi, ABD ve Avrupa’daki Ermeni diaspora ve lobi örgütlerinin Azerbaycan karşıtı faaliyetlerini altüst etmiştir. ABD’nin 20 eyaleti ve dünyanın bazı parlamentoları 1992 yılında Hocalı’da yaşananları soykırım olarak tanıması bu duruma örnektir. Bu durum Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan’ın “mağdur” imajına da darbe vurmuştur.⁵⁶¹

İlham Aliyev dış politikadaki hedeflerinde her zaman Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Türkiye dışında yaşayan Türklerin desteğini almıştır. Bu Türk basınına da yansımıştır. İlham Aliyev’in çağrısıyla Bakü’de 9 Mart 2007 tarihinde gerçekleştirilen Dünya Azerbaycan ve Türk Diaspora Teşkilatları 1. Forumu’nun ilk kez toplanması da her iki Türk devletinin başarılı işbirliğini göstermektedir. Türk diasporaların bu toplantısında, Ermenilerin 1915’te yaşananları soykırım olarak göstermesi ve bunu bazı ülkelerin kabul etmesine ve aynı zamanda Azerbaycan topraklarını işgal altında tutarak hak iddia etmesine karşı güçlü bir işbirliği kararına varılması İlham Aliyev’in Ermeni diasporası karşısında ortaklaşa mücadele anlayışını göstermiştir. Aynı zamanda Türk devletlerinin diaspora oluşturmada işbirliği yapmasına aracılık eden Aliyev’in Türk devletlerinin stratejik ortaklığı geliştirmesinde, dünyanın çeşitli coğrafyalarında yaşayan Türkler arasında ilişkilerin artarak gelişmesinde, Türk tarihine ilişkin dünya kamuoyunun bilgilendirilmesinde rol üstlendiği için Aliyev’in birleştirici imajı öne çıkmıştır.

Ermenilerin 1915 olaylarını soykırım olarak gündemde tutmasına karşı Türkiye mücadelesini sürdürürken Azerbaycan’da bu mücadeleye destek olmuştur. Bununla birlikte Ermenilerin 1993 yılında Kelbecer’i işgal etmesi ile Türkiye’nin Ermenistan ile olan sınırlarını kapatması olayına Avrupa Birliği ülkeleri, ABD çıkar yolları gereği pek taraftar olmamıştır ve bu hususta sınırın açılması için Türkiye’ye baskı kurmak istemişlerdir. Türkiye sulh için Ermenistan ile masaya otursa da Ermenistan’a Azerbaycan topraklarını terk etmesi yönünde

⁵⁶¹ Cavid Veliyev, “Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar”, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020, (s.145).

isteğini sürekli dile getirmiştir. Dolayısıyla bu süreçte İlham Aliyev'in Türkiye'deki Medeniyetler İttifakı Toplantısına katılmayarak bu yakınlaşmayı protesto etmesi, Türkiye ile Azerbaycan arasında karşılıklı bayrak krizleri, doğalgaz krizi, Karabağ Azadlık Teşkilatının Gül, Erdoğan ve Davutoğlu'nu istenmeyen kişi ilan edip resimlerini yakarak protesto etmesi gibi ara ara gerginlik yaşansa da ne Türkiye ne de Azerbaycan netice itibariyle bu durumdan hiçbir dış ülkenin çıkar sağlamasına fırsat vermemiştir. Ankara Bakü'ye Azerbaycan çıkarlarının gözetileceği güvencesi vermiştir. Dünyada örneği görülmeyen bu dostluk ve kardeşlik ilişkisi başta Ermenistan olmak üzere çeşitli çıkar güden ülkelerce tehdit olarak görülmektedir.

Kardeşliğin kırılğan olduğunu gördüğümüz bu süreçte Aliyev'in Türk kamuoyundan hükümet üzerinde baskı oluşturması için Ankara'ya 2 heyet gönderme kararına varması, diğer yandan Azerbaycan basınının Türk basınından destek istemesi Azerbaycan'ın tek millet iki devlet anlayışının tehlikeye düşmesine karşı önlem alınmasını isteyen imajını ortaya çıkarmıştır. Ermenistan sınırının açılması girişimine karşı tedbir anlayışıyla hareket edilmesi iki ülke arasında gerekli ve doğru bilgilendirme olmadığını ve dolayısıyla şüphe oluşmasına neden olduğunu göstermiştir.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 7 Nisan 2009 tarihinde Devlet Güvenlik Konseyi'ni toplamış ve Ankara ile Erivan arasındaki normalleşme ve sınır açılması üzerine görüşmelerine cevaben "Hiçbir devletin içişlerine karışmıyoruz. Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz" demiştir. Bu söylem Aliyev'in milli çıkarları korumaya öncelik verdiğini göstermiştir. Aliyev'in bu söz ile Ankara'ya sert mesaj iletmesi, bölgede ABD-Rusya'nın çatışan çıkarları doğrultusunda kendisinin de Rusya'ya yakınlaşabileceği mesajı vermesi Azerbaycan'ın bazı dengeleri değiştirebilme gücüne sahip olduğu imajını ortaya çıkarmıştır.

Azerbaycan, İlham Aliyev dönemi ile birlikte birçok değişim yaşamıştır. Aliyev, Azerbaycan'ın talihinin daha iyi değişmesi için çabalamıştır. Örneğin, 2005 yılı içinde halka konuşmasında İlham Aliyev sanayide ve ticarete Azerbaycan'ın dünyanın en hızlı gelişen ülkelerinden olduğunu dile getirmesiyle ülke, güçlü bir ekonomik performansa ve parlak geleceğe sahip olduğu imajı çizmiştir.

Haydar Aliyev'in başlattığı iktisadi kalkınma girişimini İlham Aliyev de devam ettirmiş ve Azerbaycan kayda değer bir ekonomiye sahip olmuştur. 2003'ten 2012'ye kadar varan süreçte en parlak dönemleri yaşayan Azerbaycan, üretimden ihracata, istihdamdan yoksulluk seviyesinin düşürülmesine, birçok sektörde yeniden yapılanmaya giden, yabancı sermayenin gözdesi olan ve döviz ihraç eden ülkeye dönüşmüştür. Gerçekçi politikalar yürüten, popülizm

tuzacağına düşmeyen Aliyev, ileri görüşlülüğü ve kalıcı çözümleriyle halkın güvenini kazanmış, ekonomik aktörlere de elverişli ortam sağlamıştır.⁵⁶² Sahip olduğu tüm avantajları nedeniyle Azerbaycan'da turizm sektörünün imkanları da açık olmuştur.

Azerbaycan petrol ve doğalgazının enerji piyasalarına aktarılmasıyla ülkeye giren gelir artmış bu da Azerbaycan'ı sokaklarından otomobillerine, mimarisinden eğitim kurumlarının kalitesine kadar etkilemiştir. Bu değişimle Azerbaycan zengin ülke imajını göstermiştir. Ülkenin gittikçe zenginleşmesiyle Bakü, diğer metropollerle rakip olabilecek düzeye gelmiştir.

Diğer yandan, uluslararası çeşitli organizasyonlar, toplantılar, olimpiyatlar, yarışmalar vb. faaliyetler ülke imajına etki eden unsurlardır. Bu hususta başkent Bakü'nün bu tür faaliyetlerde önemli bir yeri bulunmaktadır. Örneğin; Azerbaycan ilk kez 2008 yılında Eurovision Şarkı yarışmasına katılmış ve böylesi bir organizasyona katılarak hem sanatını sergilemiş hem de kendini dünyaya göstermiştir. 2011 yılında ise birincilik elde etmesiyle imajını yenilemiş, uluslararası arenada reklam çalışmasını daha iyi yapabilmış ve bu turizmini de olumlu etkilemiştir. 2012 yılında ise bu organizasyona Bakü'nün ev sahipliği yapmış olması Azerbaycan'ın tanınırlığını ve çekiciliğini artırmakta olumlu etkisi olmuştur.

Azerbaycan, Türk basınında en çok Ermeni açılımı ve Karabağ meselesine yönelik haberlerle ön plana çıkmıştır. Kültür-tarih, sağlık, eğitim gibi kategorilerde ise içerik sayısı düşüktür. Tarihi konusunda gerekli bilgilendirme Karabağ ve Ermeni meselelerinde az da olsa bahsedilmektedir lakin Azerbaycan'ın zenginlikleri, eğitim, sağlık performansı, kültürel tanıtımı konusunda yoğun bir çalışma yapmasına gerek vardır ve bu içeriklerin yabancı basında çoğaltılması ülke imajına katkı sağlayacaktır.

Azerbaycan'ın iç siyasetteki imajına bakacak olursak İlham Aliyev için ilk sınav niteliğindeki 2005 Parlamento seçimine giden süreçte gergin bir siyasi ortam var olmuştur. Ülke rejiminden memnun olmayan ve demokrasinin de oturmadığını ileri süren muhalefet dış güçlerle birlikte hareket etmiştir. İktidar ile muhalefetin en fazla çakıştığı bu dönemde muhalefet liderleri Aliyev'in istifasını istemiştir. Seçime hile karışması durumunda kansız ve renkli bir devrim yaşanacağına dair söylemler baş göstermiştir. Muhalefetin bu cesaretinin arkasında AB ülkeleri ile ABD'nin seçime giden ülkeye örgütlerle müdahaleleri, maddi destek sözleri vb. etkili olmuştur. Tüm bu süreç Türk basınında olumsuz biçimde gündeme düşmüştür. İlham Aliyev, seçimlerin şeffaf olması adına önlemler almış olsa da muhalefet partileri ve

⁵⁶² Reha Yılmaz, "Azerbaycan'da Süreklilik ve Değişim", (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, (s.32-33).

uluslararası gözlemciler seçimlerin usulsüz olduğunu belirtmişlerdir. Seçimlerde yaşanan antidemokratik mevzular ve seçim sonrası yaşanan kriz Türk basınında sorunlu bir demokrasi izlenimi bırakmış ve Azerbaycan'ın iç siyasette başarısız olduğu yansımıştır. Azerbaycan bu süreçte yaşanan her bir gelişme nedeniyle iç meseleye ağırlık vermiş, seçimlerden iktidarın galibiyetle çıkmasıyla Azerbaycan'da dış politikaya yönelik atılımlar yapılmıştır. Dolayısıyla Azerbaycan'ın demokrasi, insan hakları gibi konularda Türk kamuoyuna ve dünyaya daha iyi mesajlar vermesi gerekli görülmektedir.

Bu arada İlham Aliyev'in, 2005 yılındaki parlamento seçimlerine son bir hafta kala Türk gazetecilere, muhalefetin bir kısmının turuncu devrim hazırlığı yapmasına gülüp geçtiğini söylemesi kendinden emin olduğunu göstermektedir.

Azerbaycan'ın dış siyasetteki imajına bakacak olursak Azerbaycan'ın hem Rusya hem Batı ile dengeyi koruması, Rusya'yı kırmadan Batı'ya açılmayı başarması karşıt taraflar arasında stratejiyi çok iyi yönettiğini göstermiş ve bu da dış siyasetinin başarılı olduğu imajını ortaya çıkarmıştır.

Azerbaycan imajının negatif biçimde Türk basınına yansıdığı dönem Ermenistan ile normalleşme süreci olmuştur. Bu normalleşme sürecinde Türkiye'nin Ermenistan sınırlarını Karabağ şartının yerine getirilmeden açacağından endişe eden Azerbaycan, Türkiye'ye kısılmış ve her iki tarafta da kardeşlik bağlarını zedeleyecek faaliyetler ve söylemler görülmüştür. Azerbaycan imajının negatif biçimde Türk basınına yansıdığı konu ise rüşvet olmuştur. Rüşvet ülkenin memurundan taksicisine, eğitim sektöründen sağlık sektörüne kadar yaygınlaşmış ve bu durum hem Azerbaycan'a gidenlerin hem de Azerbaycan vatandaşlarının mağdur ve şikayetçi olduğu konu olarak karşımıza çıkmıştır.

Ülkenin olumsuz algı oluşturmadaki bir etken de temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması kapsamında olmuştur. Basın hürriyeti toplumun yararına olan bir haktır. Bu hakkın çiğneniyor olması ülkenin demokrasinin temel gereksinimlerini yerine getirmedeki eksikliğini de gösterir. Bu konuda Azerbaycan olumsuz bir imaj çizmiştir. Örneğin; 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrası iktidarın muhalefet gazetelerini gazete kâğıdı piyasasına müdahaleyle susturmak istemesi, seçim sonrasındaki olaylarda gazetecilerin gözaltına alınması ve 2010 yılı genel seçimlerine giden süreçte ise eleştiren gazetecilerin tutuklanması Azerbaycan'da basının özgür olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla demokrasinin temelini oluşturan basın özgürlüğüne engel olunması Azerbaycan'ın demokratik olmayan bir ülke imajı olduğunu göstermiştir.

Azerbaycan lideri İlham Aliyev'in icraatları, söylemleri haricinde şahsıyla ilgili dış basında olumsuz bir biçimde yer aldığı iki konu olmuştur. Birincisi, Aliyev'in başbakanlığa atandığı sırada hakkında birçok söylenti ve suçlama bulunmuş, Aliyev playboy ve kumarbaz olarak tanımlanmış ve adının yolsuzluğa karıştığı yönünde iddialar olmuştur. İkincisi ise, WikiLeaks sitesinin iddialarıdır. 2010 yılında WikiLeaks isimli internet sitesinin yayınlamış olduğu Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in komşu ülke Rusya ve Türkiye'ye yönelik ağır eleştiri ve söylemlerini içeren gizli belgeler hem Türk basını hem dünya gündemine yansımıştır. Belgelerdeki görüşlerin WikiLeaks'in iddiaları olduğu ve gerçeği yansıtmadığı Azerbaycan tarafından sonradan belirtilse de bu durum İlham Aliyev'in siyasal imajını olumsuz etkilemiştir.

Kısa ve öz biçimde ifade edilecek olursa, Dağlık Karabağ ihtilafı, sorunlu demokrasi, basın özgürlüğünün ihlal edilişi, 2001'de İran'a karşı savunma gücünde zayıf kalma, eğitim ve sağlık sisteminin gelişmesine engel olacak rüşvet suçu, rüşvet ve yolsuzlukla mücadelede politikaların yetersiz kalışı ülkenin imajını sarsmıştır. Diğer taraftan Avrupa Konseyi'ne üye olması, dünya enerji piyasalarına yön vermesi, global öneme sahip projeleri, 5-6 yılda askeri alanda 10 kat büyüme sağlaması, devlet bütçesinde artış yaşanması, sanayi ve ticarete dünyanın hızlı gelişen ülkelerinden biri olması, Bakü'nün önemli organizasyonlara ev sahipliği yapması, 2011'de Eurovision Şarkı Yarışmasını kazanması ülkenin güçlü imaj oluşturmasını sağlamıştır.

3.3. TÜRK BASINININ AZERBAYCAN'IN İÇ VE DIŞ POLİTİKA KONULARINA YAKLAŞIMI

Türk basınında dış haberlerin temel kaynağını ajanslar ve muhabirler oluşturmaktadır. Türk basınında dış haber ihtiyacını AA büyük ölçüde karşılamakla birlikte diplomasi muhabirleri, yurt dışı temsilciliklerinde bulunanlar ve *TRT Türk* dış habercilikte etkisini göstermektedir.⁵⁶³ Türk basınında Azerbaycan'daki meselelere gösterdiği ilgiden dolayı her kesimden Azerbaycan'daki mevzularla ilgili görüş ve eleştiri bulmak mümkündür. Ayrıca Türk basını, gazetecilik mesleğinin ilkeleri gereği Azerbaycan'ın geçirmiş olduğu mevzularda farkındalık yaratan, fayda sağlayan bilgilerin elde edilmesinde araç olmuştur.

⁵⁶³ M. Mücahit Küçükylmaz, Hakan Çopur, "*Türk Basınında Dış Habercilik*", SETA Yayınları, Ankara 2013, (s.82-84).

Türk basınının Azerbaycan'ın iç siyasi olaylarına yaklaşımına baktığımızda Türk basını, Azerbaycan'daki seçimlerde hem iktidar-muhalefet taraflarına eşit biçimde yer verdiği için hem de muhalefetin yanlışları ile iktidarın yanlışlarını ortaya koyduğu için iç siyasi olaylara objektif yaklaşmıştır, dolayısıyla her iki tarafa yönelik iyi/kötü eleştiriler de mevcut olmuştur.

Azerbaycan'ın 2005 ve 2010 Genel seçimlerinde Türk basını yaşanan her bir mevzuyla yakından alakadar olmuştur. Azerbaycan'ın 2005 yılı genel seçimi sürecinde Türk basını uzmanların görüşlerine başvurmuş, köşe yazarları konuya kayıtsız kalmamış, bir grup gazeteci Azerbaycan'a giderek İlham Aliyev ile görüşme gerçekleştirmiş, *Aydınlık Dergisi* Bakü'ye giden *Akşam* ve *Cumhuriyet* muhabirlerinin Bakü'deki durum hakkında görüşlerine yer vermiş, bu seçimin ülke ve dünya politikasındaki önemini, parti ve örgüt yetkililerini *TRT1* ve *TRT2* ekranlara getirmiş, *CNN Türk* İlham Aliyev'in söyleşisine yer vermiş, *Cumhuriyet* Azerbaycanlı muhalifler İsa Gamber ve Ali Kerimli ile görüşmüş, *Ulusal Kanal* Azerbaycan Başkonsolosu İbrahim Nebioğlu Yakubov ile görüşmüş, seçim günü *TRT* ekibi Bakü'de bulunmuştur. Tüm bunların yanında Türk basını seçime giden süreçte içeride ve dışarda yapılan hesapları tüm açıklığıyla ortaya koyarak objektif bir yaklaşım sergilemiştir.

Aydınlık Dergisi, Soros'un Azerbaycan'da darbe tezgahladığını, Müsavat Partisi lideri Gamber'in Soros'tan destek alındığını Türkiye'deki bir TV kanalında açıkladığını, Azerbaycan'da sivil darbeyi başlatması beklenen Yokh (Hayır) isimli gençlik örgütü kurulduğunu, para taahhüt eden devletlerden gelecek paranın kimde olacağını muhalefet arasında tartışma konusu olduğunu duyurarak 2005 yılı genel seçimi sürecinde içeride neler yaşandığını ve yaşananların arka yüzünü daha açık ortaya koymuştur.

2005 yılı genel seçimi sürecini ve sonuçlarını *Aydınlık Dergisi*, *Cumhuriyet*, *Sabah* ve *Yeni Asır Gazetesi* ele alırken, Azerbaycan'ın 2010 yılı genel seçiminin sonucunu bu dört yayın arasında duyuran ise sadece *Sabah Gazetesi* olmuştur.

Azerbaycan'ın 2003 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Türk basını hem İlham Aliyev'in hem de Azerbaycan'daki muhalif gazetelerin ve siyasetçilerin faaliyetlerine ve görüşlerine yer vermiş, uzman görüşüne başvurmuş, köşe yazarları seçim sürecini gündemlerine almıştır. *Sabah Gazetesi* İlham Aliyev ile özel röportaj gerçekleştirmiştir. Ayrıca Türk basını bu süreçte Ankara'nın bakışı ile Londra'nın planına yer vererek dışarda ne yaşandığını, yabancı ve Türk

gözlemcilerin izlenimlerini aktararak seçim gününün atmosferini ve seçim sonucuyla meydana gelen olayları ele alarak içerde yaşananları aktararak objektif bir yaklaşım sergilemiştir.

Cumhuriyet Gazetesi, İlham Aliyev'in 2003 Cumhurbaşkanlığına adaylığını açıklaması ve bu durumun Azerbaycan basınında farklı yorumlanması, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in önerisiyle Başbakanlığa atanan İlham Aliyev hakkında suçlamalar bulunması, seçim öncesi oğul Aliyev'in Başbakan sıfatıyla Türkiye'ye geleceği ve Ankara'dan gözlemci ve yardım isteyeceği, İlham Aliyev'in basın özgürlüğüne müdahale etmesi ve kağıt satın alamayan muhalefet gazeteleri yayın yönetmenlerinin ortak bildiri yayımlayarak iktidarı eleştirmesi, seçim sonrası ortaya çıkan olaylar üzerine tutuklanan muhalefet yanlılarının açlık grevine başlaması ve seçim sonrası gözaltına alınan gazeteci ve siyasetçilerin avukatlarıyla görüştürülmemesini duyurarak başa gelen İlham Aliyev iktidarının nasıl bir nitelikte olacağını ortaya koymuştur.

Azerbaycan'ın 2008 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Türk basını Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tekrar aday olacağına yönelik açıklamalarını, seçime katılım konusunda muhalefet liderlerinin fikir ayrılığına düşmesini, köşe yazarlarıyla seçim öncesi ve sonrası durumu, seçimin sonuçlanmasıyla Azerbaycan'da muhalif gazetelerin ne yazdığını ortaya koymuş ve tüm taraflarıyla ülke genelindeki siyasi atmosferi objektif bir yaklaşımla gözler önüne sermiştir.

2008 Cumhurbaşkanlığı seçimine yönelik konuları *Aydınlık Dergisi*, *Cumhuriyet* ve *Sabah Gazetesi* ele alırken *Yeni Asır Gazetesi* ise bu konuda bir içerik vermemiştir.

Türk basınının dış haberleri uluslararası perspektiften ele aldığı görülmüştür. Sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar, şirketler vb. birçok unsurlara ve yabancı kaynakların konulara yaklaşımına yer vererek meselelere daha kapsamlı ve derinlikli yaklaşmıştır.⁵⁶⁴ Örneğin; Azerbaycan ile ilgili bir mevzuda ABD, Rusya gibi birçok ülkenin görüşüne, STK'ların, uluslararası şirket, kurum ve kuruluşun faaliyetlerine yer verilmesi, Ermeni asıllı uzmanlarla röportaj gerçekleştirilmesi, yabancı kaynaklardaki içeriklerin verilerek bu kaynakların haberi hangi görüşle ele alıp konuya nasıl baktığının yorumlanmasını sıralayabiliriz. Böylelikle Türk basını Azerbaycan siyasilerinin politikalarını belirlemesine yön vermede de etkili olmuştur.

⁵⁶⁴ M. Mücahit Küçükyılmaz, Hakan Çopur, "*Türk Basınında Dış Habercilik*", SETA Yayınları, Ankara 2013, (s.69-70-71-72).

Türk basınının Azerbaycan'ın dış politika konularına yaklaşımını ele aldığımızda Türk basını, ağırlıklı olarak tek millet iki devlet şiarını ön planda tutan yayınlar yapmış, olumlu yaklaşım sergilemiştir.

Azerbaycan'ın Ermenistan ile yaşadığı Karabağ sorununda Türk basını, Dağlık Karabağ'da Ermenilerin sözde liderine ve bu bölgede neler yaşandığına, eski devlet başkanı Ebulfez Elçibey'in, Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, daha sonra başa gelen Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Karabağ için görüş ve uğraşlarına, bu sorun karşısında Türkiye'nin, Amerika'nın, Rusya'nın, AB'nin ve AGİT Minsk Grubu'nun tutumuna, ateş hattında neler yaşandığına ve her iki tarafın kaç yaralı ve ölü verdiğine, Azerbaycan ve Ermenistan'ın kaç görüşme gerçekleştirdiği ve ne istediğine, dış basında bu konuda neler yazıldığına, uzman ve köşe yazarlarının görüşlerine yer vererek içte ve dışta tüm cepheleri ve tüm açıklığıyla bu sorunu işlemiştir.

Aydınlık Dergisi, Karabağ sorununu işlerken dış odaklar üzerinde daha fazla durarak ülkelerin ve uluslararası kuruluşların meselelere karşı tutumunu ön plana çıkarmıştır.

Türkiye'nin Ermeni Açılımı süreci ve Azerbaycan'ın tutumu konusunda Türk basını köşe yazarları ve uzmanların görüşlerine yer vermiş, *NTV* ve *Yeni Asır TV* önemli isimlerin görüşlerine başvurmuş, müzakere sürecinde Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye'nin nasıl bir tavır takındığı ve bu süreçte ABD ile Rusya'nın nasıl rol aldığına odaklanmıştır. Bununla birlikte Türk basını hem Azerbaycan'daki hem de Türkiye'deki siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve faaliyetlerini ele almış, konunun Azerbaycan, Ermeni, Amerika, Rus ve İngiliz basınında nasıl yer aldığını aktararak konuyu geniş bir biçimde ve meseleleri sosyal, ekonomik, tarihi vb. ele alarak da çok boyutlu biçimde gözler önüne sermiştir.

Aydınlık Dergisi, bu süreçte Azerbaycan'la olan kardeşliğe odaklanarak meselelere Azerbaycan merkezli bakmış ve AKP hükümetine karşı eleştirel yaklaşım sergilemiştir.

Sabah ve *Yeni Asır Gazetesi*, Ermenistan'la yaşanan sorunların temelindeki unsurlara, mutabakat metnindeki maddelere, çifte protokole ve protokol maddelerine yönelik ayrıntıları ortaya koymuş, meselelere kaynak odaklı ve belgelerin ışığında bakarak tarihsel yaklaşım sergilemiştir.

Dünyadaki tüm medya organlarında ideolojik etkilerin olması mümkündür lakin bu durumun haberciliğin önüne geçmemesi gerekir. Bir diğer husus ise devlet ile hükümet arasındaki farkın bilinciyle hareket edilmesi gerekliliğidir. Hükümetin sevilmiyor olması

devleti ilgilendiren meselelere yansımamalıdır.⁵⁶⁵ Örneğin; *Aydınlık Dergisi ile Cumhuriyet Gazetesi'nin* Ermeni Açılımında çoğunlukla ideolojik nedenlerle AKP hükümetine yönelik olumsuz içerikler verdiğini görmekteyiz. Lakin bu yayınların Açılım sürecindeki azınlıkta kalan olumlu içerikleri ise Azerbaycan-Türkiye dayanışması ve kardeşliğini içermiştir. Dolayısıyla açılıma “Azerbaycan-Türkiye” çerçevesinde bakıldığında devlet/tek millet anlayışıyla yaklaşımın olduğunu görmekteyiz.

Azerbaycan'ın İran ile yaşadığı Hazar gerginliğinde Türk Basını, gerilim sürecinde Azerbaycan ve İran'ın nasıl tavır sergilediğine, bu gerilim karşısında ABD ve Türkiye'nin yaklaşım biçimine, Rusya ve Azerbaycan'ın Hazar'ın statüsüne yönelik görüş ayrılığına, gerilimin yaşandığı dönemdeki Azerbaycan-Türkiye ilişkilerine, gerilimin yaşandığı süreçte Amerika basını, İran basını ve Azerbaycan basınında yer alan içeriklere, köşe yazarı ve uzmanların görüşlerine yer vererek sorunu etraflıca ele almıştır.

Aydınlık Dergisi, Hazar'ın statüsü sorununun ne zaman gündeme geldiği ve bu sorunun kimlerin işine yaradığı, Azerbaycan ile İran arasındaki temasları, Hazar Zirvesi'nde kıyıdaş beş ülkenin görüş birliğine vardığı konu maddelerini duyurmuş gerilimin taraflarıyla ve bu gerilimi kullananlarla birlikte sorunun perde arkasını ve nasıl seyir izlediğini ortaya koymuştur.

Her yayın organının farklı bir kimliği olsa da dışarı ile karşı karşıya gelindiğinde ideolojik ve politik etkiler daha az olmakta ve her yayının milliyetçi hareket ettiği görülmektedir.⁵⁶⁶ Bu nedenle Türkiye'nin Azerbaycan'la geçmişi, bozulmaz birliği ve tek millet oluşu göz önüne alındığında Karabağ sorunu ve Hazar sorunu konularında Azerbaycan'ın Ermenistan, İran gibi ülkelerce tehdit edilmesi süreçlerinde Türk basınından her bir yayın organı daha çok hep birlikte hareket etmiş ve Azerbaycan-Türkiye birliğini ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla Azerbaycan çıkarları söz konusu olan herhangi bir mevzuda Türk basını dostluğu, kardeşliği, dayanışmayı yani kısaca tek millet iki devlet şiarını ön planda tutan olumlu yaklaşım sergilemiştir.

Kıbrıs'ın geleceğini belirleyecek Annan referandumu süreci ve Azerbaycan'ın tutumu konusunda Türk basını, Azerbaycan'ın gündeminde KKTC'nin tanınacağını yer aldığını aktarmış, AKPM'deki Kıbrıs oylamasında Azerbaycan'ın tutumunu ve bu tutum sonrası Türkiye ve KKTC'den gelen açıklamaları duyurmuş, köşe yazarları konuya kayıtsız

⁵⁶⁵ M. Mücahit Küçükylmaz, Hakan Çopur, “*Türk Basınında Dış Habercilik*”, SETA Yayınları, Ankara 2013, (s.74-75).

⁵⁶⁶ M. Mücahit Küçükylmaz, Hakan Çopur, “*Türk Basınında Dış Habercilik*”, SETA Yayınları, Ankara 2013, (s.75).

kalmamıştır. Türk basını, Azerbaycan'ın başından beri KKTC'nin tanınmasına, ambargoların kırılmasına yönelik uğraşı ve bu adımların önündeki engeller ile Azerbaycan'ın içinde bulunduğu çıkmazı, sürece dahil olan ve tanık olanların demeçleriyle birlikte işleyip bu sürecin özünü aktararak sebep sonuç detaylarıyla gözler önüne sermiştir.

Sabah ve Yeni Asır Gazetesi hem Azerbaycan'ın KKTC'yi tanımak istediğini hem de Azerbaycan'ın KKTC'ye uçmak istediğini duyurarak Azerbaycan'ın Kıbrıs'a yönelik ilk adımlarını ayrıntılarıyla ön plana çıkarmıştır.

Türk basını Azerbaycan'ın Kıbrıs açılımı sürecinde hem Azerbaycan'ın kendi kendisiyle çelişmesini hem de bu çelişkinin perde arkasını duyurarak Azerbaycan'ın bu açılımdaki kararlılığını ancak tehditler nedeniyle açılımın devamının gelmediğini ortaya koymuş ve çoğunlukla Azerbaycan'ın çıkarlarına uygun yayın yapmıştır.

Azerbaycan'ın Bölgesel projelerinde Türk basını, BTC, BTE, BTK projelerinin gelişim aşamaları ile Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin görüş ve faaliyetlerini aktararak her bir süreci yakından takip etmiştir.

Türk basını BTC projesinin hayata geçme sürecinde üç ülkenin projeye dair gündemine ve birbirlerine olan ziyaretlerine, bu projeye karşı ABD ve Rusya'nın yaklaşımı ve hesaplarına, Ermenistan'ın bu projeye nasıl baktığına, köşe yazarı ve uzman görüşlerine, yabancı basın ve düşünce kuruluşlarının bu konu hakkında yazdıklarına, *CNN Türk'ün* boru hattının geleceğine dair yorumuna yer verip konuyu tüm taraflarıyla birlikte ele almıştır.

Türk basını BTE projesinin gerçekleşme sürecinde Azerbaycan ile Türkiye'nin doğalgazın satışı konusu ile doğalgazın fiyatı konusunda görüşme ve anlaşmalarını aktararak da özellikle iki ülkenin enerji ilişkilerini işlemiştir. BTK projesinin gerçekleşme sürecinde ise Türk basını, demiryolu hattının Gürcistan ile Türkiye bölümündeki temel atma törenlerine ve bu törenlerde üç ülke liderlerinin demeçlerine yer vererek projenin önemi üzerinde odaklanmıştır.

BTE ve BTK projesine yönelik konuları *Cumhuriyet*, *Sabah ve Yeni Asır Gazetesi* ele alırken, *Aydınlık Dergisi* ise bu konularda bir içerik vermemiştir.

Türk basınında Bölgesel projelerin her bir aşamasında genellikle iş birliği, ortaklık ve projelerin önemine işaret edilmiştir. Dolayısıyla kararlılık, başarı, siyasi iradeyi ön planda tutan olumlu yayınlar bulunmaktadır.

Türk basınında Azerbaycan'a övgüyle ya da yergiyle yaklaşan içeriklere yer vermesi genellikle Azerbaycan'ın iç ve dış ilişkilerdeki izlediği tutumu belirleyici olmuştur.

Azerbaycan'a yönelik olumsuz içerikler genellikle her bir süreçte gelişen olayların seyirindeki her iki ülke tarafından da yapılan hatalar, kışkırtıcı faaliyetler, eleştirel söylemler ve dış güçlerin hesapları yatmaktadır. Gerilimler nedeniyle her iki ülke de birbirine ters düşen faaliyetlerde bulunsalar da her şeye rağmen iyi ilişkilerin devamı gelmiştir.

Netice itibarıyla Türk basını Azerbaycan'ın iç siyasi konularına objektif yaklaşım, dış politika konularına ise olumlu yaklaşım sergilemiştir. Her bir konunun toplam niteliğine baktığımızda Türk basınında Azerbaycan'a yönelik olumlu içeriklerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu nedenle Türk basınında Azerbaycan'a yönelik yaklaşımı olumlu olmuştur. Bu yaklaşımda tek millet iki devlet şiarının, Türk kamuoyunun ve halkı temsil eden Türk basınında etkisi bulunmaktadır.

SONUÇ

Aydınlık Dergisi "Ulusalcı/Atatürkçü", *Cumhuriyet Gazetesi* "Merkez sol/Sosyal demokrasi", *Sabah Gazetesi* "Merkez sağ/Muhafazakâr demokrasi" ve *Yeni Asır Gazetesi* ise "Muhafazakâr/Milliyetçi" olarak tanımlanan siyasi görüşe sahiptir. Her bir yayının farklı ideolojilere sahip olması ele alınan konunun geniş yelpazede incelenmesini sağlamıştır.

Azerbaycan'daki seçimler konusu işlenirken *Aydınlık Dergisi* ile *Sabah Gazetesi*'nin konunun olumlu tarafına ağırlık verdiği, *Cumhuriyet Gazetesi*'nin bu konudaki olumsuz içerik sayısının ön planda olduğu, *Yeni Asır Gazetesi*'nin ise olumlu ile olumsuz içerik sayısının birbirine eşit olduğu görülmüştür.

Ermenistan ile yaşanan Karabağ sorununda ve İran ile yaşanan Hazar gerginliğinde Türkiye ile Azerbaycan'ın birlik oluşu ön planda olduğu için her dört yayının da bu konulardaki olumlu içerik sayısı olumsuz içerik sayısına oranla daha fazladır.

Türkiye'nin Ermeni Açılımı sürecinde Azerbaycan'ı işleyen dört yayın arasında *Aydınlık Dergisi* ile *Cumhuriyet Gazetesi*'nin olumsuz içerik sayısı fazla olduğu görülürken *Sabah Gazetesi* ile *Yeni Asır Gazetesi*'nin ise olumlu içerik sayısının fazla olduğu görülmüştür.

Azerbaycan'ın Kıbrıs Açılımı sürecini *Aydınlık Dergisi*'nin sadece olumsuz tarafıyla işlediği görülürken *Sabah Gazetesi*'nin ise sadece olumlu tarafıyla işlemiş olduğu görülmüştür.

Bu konuda *Cumhuriyet Gazetesi* ile *Yeni Asır Gazetesi*'nin olumlu/olumsuz içeriği birbirine yakın olsa da *Cumhuriyet* bu konuyu bir içerik farkla olumsuz tarafıyla *Yeni Asır* ise bu konuyu bir içerik farkla olumlu tarafıyla ele almıştır.

Bölgesel projeler konusu işlenirken *Aydınlık Dergisi*'nin olumsuz içerik sayısı ön planda olmuştur. *Cumhuriyet Gazetesi* ise konunun olumsuz tarafına ağırlık verse de *Cumhuriyet* konuyu olumlu tarafıyla işlemiştir. Bu konuda *Sabah Gazetesi* ile *Yeni Asır Gazetesi*'nin olumlu içeriği olumsuz içeriklerine oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Bölgesel projelerde Azerbaycan-Türkiye'nin iş birliği ön planda olduğu için *Cumhuriyet*, *Sabah* ve *Yeni Asır*'ın bu konudaki olumlu içerik sayısı fazla olmuştur.

Azerbaycan'ı analiz ettiğimiz dört yayından her birinin 2009 yılı içerik sayısı diğer yıllara göre daha fazladır. 2009 yılı Türkiye'nin Ermeni açılımına tekabül etmekte olup Azerbaycan ile iplerin gerildiği bir yıl olmuştur. Dolayısıyla bu konu kamuoyunda ve medyada dikkat odağı haline gelmiştir.

Cumhuriyet ve *Sabah Gazetesi* Azerbaycan hususunda zengin içeriğe sahiptir. *Cumhuriyet Gazetesi* en fazla veri barındırarak birinci sırada yer alırken *Sabah Gazetesi* ise ikinci sırada yer almıştır. Bu sırayı *Aydınlık Dergisi* ardından da *Yeni Asır Gazetesi* takip etmiştir. Bu doğrultuda *Cumhuriyet Gazetesi* içerik sayısı ile meselelere yoğunluk veren yayın olmuştur. Burada bir hususa dikkat çekmekte fayda vardır ki o da *Aydınlık Dergisi*'nin belirlenen yıllarda haftalık yayınlanmış olmasına rağmen içerik performansında başarılı olduğu ve diğer yayınların almadığı konuları bile ön plana çıkarmadaki özgünlüğüdür.

Her bir yayının diğerlerinden benzersiz konuları işleyişiyle özgün olduğu tarafı bulunmakla birlikte, ortak işlediği konular da bulunmaktadır. Yayınların özgün tarafları şöyledir;

Aydınlık Dergisi hem Karabağ sorunu hem de Hazar sorunu konusunda dış ülkelerin faaliyet ve düşüncelerini vermiş, bu sorunlar karşısında özellikle ABD ve Rusya'nın nasıl tavır sergilediğini ele alarak özgün tarafını göstermiştir. Ayrıca *Aydınlık*, Azerbaycan'ın, Karabağ sorununun çözümünü olumsuz etkileyecek kararlar alan ABD'yi uyarması, Azerbaycan'ın Karabağ'ı işgal etmeyi sürdüren Ermenistan'ı uyarması, Karabağ'dan bir heyetin BDT Enstitüsünde 'Tanınmamış Devletler Tanınma Yolunda' konulu konferansa katılması dolayısıyla Azerbaycan'ın Rusya'ya nota vermesi, Azerbaycan'ın, Tehcir kanunu ile gerçekleşen Ermeni göçünün soykırım olarak nitelenemeyeceğini belirterek ABD'yi tasarının kabulünden vazgeçmeye çağırması, Azerbaycan'ın, Türkiye'nin Ermenistan sınırını açma

ihhtimaline karşı Türkiye'yi uyarmasını ele alarak Azerbaycan'ın dış ülkelere tepkisine de odaklanmıştır.

Yeni Asır Gazetesini diğer yayınlardan özgün kılan taraf ise Azerbaycan liderleri arasında Ebulfez Elçibey'e odaklanmış olmasıdır. *Yeni Asır*, Elçibey'in Karabağ sorununun çözümü için Türkiye'den yardım isteyişini, Başbakan Ecevit ile görüşmesini, bu topraklar hakkında düşüncelerini vermekle mücadelesini aktarmıştır. Diğer yandan Elçibey'in vefat edişii, cenaze töreninde yaşananları ve halkın hüznünü ele alarak da Elçibey'e duyulan değere dikkat çekmiştir.

Cumhuriyet Gazetesinin özgün tarafı ise Haydar Aliyev'i ayrıntılı tanıtarak kim olduğunu, tek adam olmak istediğı, anayasa değışikliğı için halkoylamasında istediğı sonucu elde ettiğı, yoğun bakıma alındığı, 80. Yaş günü, 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yeniden adaylığını koyduğı, GATA'da tedavi gören ve tedavisi ABD'de devam eden Aliyev'in sağılık durumunun aşamalarını ele alarak Haydar Aliyev hakkında bizlere daha çok veri sağılamış olmasıdır.

Sabah Gazetesinin özgünlüğü ise hem Haydar Aliyev ile hem de İlham Aliyev ile özel röportaj gerçekleştirmiş olmasıdır. Her iki liderin içtenlikli açıklamalarına yer veren *Sabah*, onları kendi ağızlarından tanımamızda önemli bir görev üstlenmiştir. Diğer taraftan iki lideri biyografik olarak tanıtan ise *Cumhuriyet Gazetesi* olmuştur. Ayrıca *Cumhuriyet*, Karabağ konusunda İlham Aliyev ile söyleşi gerçekleştirmiştir.

Yayınlara ortak işlenmiş olduğı konular ise şöyledir;

Bakü'de düzenlenen Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları 6. Zirve Toplantısında Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Cumhurbaşkanı Demirel'e Azerbaycan Vatandaşlık Nişanı ve Vatandaşlık Kimliğı vermesini *Cumhuriyet Gazetesi* "Fahri Azerbaycan Vatandaşı", *Yeni Asır Gazetesi* ise "O Artık Azeri" başliğıyla aktarmıştır.

GATA'da tedavisi devam eden Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in vefat ettiğine ve yerine oğlunun geçeceğine yönelik söylentiler üzerine birçok muhalefet partisinin Bakü'de miting düzenlemesini *Sabah Gazetesi* "'Öldü" Söylentisi Bakü'yü Karıştırdı", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Bakü'de Aliyev İsyanı" başliğıyla duyurmuştur.

Azerbaycan Parlamentosunun Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in önerisi üzerine İlham Aliyev'i Başbakan yapmasını *Sabah Gazetesi* "Aliyev Hanedanı", *Cumhuriyet Gazetesi* "Oğul Aliyev'in Önü Açıldı", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Atama 'Darbe'si" başliğıyla ele almıştır.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in tedavisine ABD'de devam edilmesi kararı alınması üzerine Aliyev'in bir aydır tedavi gördüğü GATA'dan ayrılışını *Cumhuriyet Gazetesi* "Aliyev'e Film Gibi Nakil" *Sabah Gazetesi* ise "Aliyev'in Gidişi 10 Saat Gecikti" başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan'daki muhalif gazetelerin Haydar Aliyev'in öldüğünü ve ABD'ye götürüldüğü olayının senaryo olduğunu yazmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Aliyev Bilmecesi Büyüyor" *Yeni Asır Gazetesi* ise "Aliyev'in Cenazesi Bakü'ye Getirildi" başlığıyla aktarmıştır.

Haydar Aliyev'in ABD'de tedavi gördüğü Cleveland Kliniği'nde hayata veda edişini *Cumhuriyet Gazetesi* "Haydar Aliyev Öldü", *Sabah Gazetesi* "Aliyev ABD'de Öldü", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Azerbaycan'ın Babası Haydar Aliyev Öldü" başlığıyla duyurmuştur.

Vefat eden Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Bakü'deki cenaze törenini *Cumhuriyet Gazetesi* "Azeriler Aliyev'i Uğurladı", *Yeni Asır Gazetesi* "Aliyev'e Son Görev" başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan'ın toprağı olan Yukarı Karabağ'da ayrı bir yönetim ilan eden Arkadi Gukasyan'ın suikaste uğramasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Karabağ Liderine Suikast", *Sabah Gazetesi* "Karabağ'da Kan Davası", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Karabağ Karıştı" başlığıyla duyurmuştur.

Başbakan Erdoğan ile Rusya lideri Putin görüşmesinde Putin'in Rusya'nın, Azerbaycan-Ermenistan arasında yaşanan sorunda aracı veya garantör olarak hareket edeceğini belirtmesini *Sabah Gazetesi* "Ermenistan İçin Devrede", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Ermenistan ile Arabulucu Teklifi" başlığıyla aktarmıştır.

Ermenistan'ın işgali altındaki Dağlık Karabağ bölgesinde Azerbaycanlılar ile Ermeniler arasındaki çatışmayı *Cumhuriyet Gazetesi* "Dağlık Karabağ'da Çatışma", *Yeni Asır Gazetesi* "Sınırdaki Savaş!", *Aydınlık Dergisi* ise "Karabağ'da 3 Asker Şehit Oldu" başlığıyla vermiştir.

Azerbaycan ve Ermenistan Cumhurbaşkanılarının Karabağ sorununun çözümü için bir araya gelecek olmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs'ta Görüşecek", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs'ta Prag'da Bir Araya Gelecek" başlığıyla aktarmıştır.

Aliyev ile Sarkisyan'ın ABD'nin Prag Büyükelçiliği'nde iki ülke arasındaki sorunları ve Karabağ'ın statüsünü görüşmesini *Cumhuriyet Gazetesi* "Prag'da Azeri-Ermeni Zirvesi", *Sabah Gazetesi* ise "Kafkaslar'da Barış Rüzgârı" başlığıyla aktarmıştır.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, Fransız Millet Meclisi'nin sözde Ermeni soykırım tasarısıyla ilgili itirazını Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'a aktarmasını *Sabah Gazetesi* "Aliyev İçini Sabah'a Döktü", *Yeni Asır Gazetesi* "Aliyev, Chirac'a Tepkiyi Anlattı" başlığıyla ele almıştır.

Azerbaycan ile Ermenistan'ın Avrupa Konseyi'ne tam üyeliklerini ve tören sonrası ortak basın toplantısında Haydar Aliyev ile Robert Koçaryan'ın Fransa Meclisi'nin soykırım kararı konusunda tartışmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Erivan'la Bakü Avrupa Kulübünde", *Yeni Asır Gazetesi*'nin "Ermeni'ye Tarih Dersi" başlığıyla aktarmıştır.

Başbakan Erdoğan'ın Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu önerisine Azerbaycan'ın da destek verdiğini ve bu Platform için Ermenistan'a da çağrı yapacağını söylemesini *Cumhuriyet Gazetesi* "Ermenistan'la Diyalog Sinyali", *Sabah Gazetesi* ise "Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı" başlığıyla ele almıştır.

Erivan ziyareti sonrası Bakü'ye giden ve Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'le görüşen Cumhurbaşkanı Gül'ün, Karabağ konusunda Türkiye'nin politikasının değişmediğini bildirerek Azerbaycan'a güvence vermesi ve bu meselenin diyalog ile çözüme kavuşacağını söylemesini *Yeni Asır Gazetesi* "Aynı Milletin Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz", *Sabah Gazetesi* "Ermeniler Çekilebilir", *Cumhuriyet Gazetesi* ise "New York'ta Üçlü Zirve Çabası" başlığıyla aktarmıştır.

Dışişleri Bakanı Babacan ve Ermeni mevkidaşı Nalbandyan'ın KEİ Zirvesinde buluşmasında Nalbandyan'ın, Türkiye sınırlarının açılması konusunda anlaşmanın yakın olduğunu ve Karabağ konusunda Ankara'nın taraf olmadığını vurgulamasını *Sabah Gazetesi* "Erivan'dan Mesaj: Anlaşma Yakında", *Cumhuriyet Gazetesi* ise "Türkiye Arabulucu Değil" başlığıyla aktarmıştır.

Ankara-Erivan görüşmelerinden rahatsız olan Azerbaycan'ın, Türkiye'ye sattığı doğalgaz fiyatını artırma isteğini *Cumhuriyet Gazetesi* "Bakü Zam Kararı Aldı", *Sabah Gazetesi* ise "Azerbaycan'dan Gaza Zam Bilmecesi" başlığıyla vermiştir.

Türkiye-Ermenistan arasındaki normalleşmeye yönelik eylem planının Azerbaycan-Türkiye arasında küslüğe neden olması üzerine Başbakan Erdoğan'ın Aliyev ve Putin ile görüşmek için harekete geçmesini *Sabah Gazetesi* "Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi

Zirveleri”, *Yeni Asır Gazetesi* “Erdoğan, Bakü ve Soçi’ye Gidecek”, *Cumhuriyet Gazetesi* ise “Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette” başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan’a gidip Aliyev ile görüşen Başbakan Erdoğan’ın ortak basın toplantısında Karabağ işgali kalkmadan Ermenistan sınırının açılmayacağını bildirmesi ve İlham Aliyev’in gazetecilerin yönelttiği sorulara cevap vermesini *Cumhuriyet Gazetesi* “Erdoğan’dan Bakü’ye Söz” *Sabah Gazetesi* “Azeriler’e Tam Güvence”, *Yeni Asır Gazetesi* “İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil”, *Aydınlık Dergisi* ise “Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül’ü Yalanladı” başlığıyla aktarmıştır.

Başbakan Erdoğan ile Soçi’de görüşen Putin’in Minsk sürecine dahil ülkelerin Karabağ için garantör olabileceğini söylemesini *Cumhuriyet Gazetesi* “Putin’den Karabağ Vurgusu”, *Sabah Gazetesi* ise “Dayanışma Zirvesi” başlığıyla aktarmıştır.

Başbakan Erdoğan’ın basın açıklamasında, Zürih’te Ermenistan’la imzalanan protokollerin sorunun çözümü adına önemli olduğunu belirterek Ermenistan’ın Karabağ’dan çekilmediği sürece Türkiye’nin olumlu tavır sergilemeyeceğini dile getirmesini *Sabah Gazetesi* “Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Yeni Asır Gazetesi* “Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz”, *Cumhuriyet Gazetesi* ise “Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz” başlığıyla aktarmıştır.

Türkiye-Ermenistan arasında protokollerin imzalanması ve Türkiye-Ermenistan futbol maçında yaşananların ardından Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in Türkiye’ye verilen gazın fiyatından yakınlıkla bu fiyatı yükseltmek istemesi ve Türk Şehitliğindeki bayrakların indirilmesini *Cumhuriyet Gazetesi* “Aliyev Gaz Kartını Açtı”, *Sabah Gazetesi* ise “Azerbaycan’dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki” başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan’daki Azadlık Gazetesi’nin Bakü’de bazı yerlerde Türk bayrağı asılmasının yasaklandığını bildirmesi üzerine çıkan gerginliği *Cumhuriyet Gazetesi* “Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Azerbaycan’da Türk Bayrağı Bilmecesi” başlığıyla duyurmuştur.

Ankara’ya ziyaret gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in Cumhurbaşkanı Demirel’e BTC hattı konusunda Türkiye’de işlerin yavaş ilerlediğinden yakınlıkla teknik konuların çözümü için Demirel’in devreye girmesini istemesini ve Gürcistan’ın hat için pürüzler çıkartmasını *Cumhuriyet Gazetesi* “Aliyev’den Sürpriz Ziyaret”, *Sabah Gazetesi* ise “Bakü-Ceyhan’da İki Yeni Pürüz” başlığıyla ele almıştır.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in Türkiye'ye gitmesi Azerbaycan-Ermenistan arasındaki sorun ve BTC ile ilgili görüşme yapması, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Gürcistan'a gitmesi, ziyaret sonrası basına BTC hattı ile ilgili bilgiler vermesini *Aydınlık Dergisi* "Aliyev Türkiye'ye, Demirel Gürcistan'a", *Sabah Gazetesi* ise "Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya..." başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye arasında imzalanan BTC petrol boru hattı anlaşmasının TBMM'de onaylanmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Bakü-Ceyhan Anlaşması'na Onay", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Bakü-Ceyhan'a Meclis'te Onay" başlığıyla aktarmıştır.

BTC projesinin hayata geçirilmesinde nihai anlaşmaların Ankara'da düzenlenen törenle imzalanmasını *Sabah Gazetesi* "Bakü-Ceyhan'da Tarihi İmza", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Bakü-Ceyhan İçin Son İmza" başlığıyla ele almıştır.

ABD'deki düşünce kuruluşlarının, yakında başa gelecek Bush yönetimine BTC projesine ağırlık vermemesi için baskı yapması ve Bush'un Enerji Bakanlığı'na Ermeni lobisinin etkin isimlerinden birini getirmesini *Cumhuriyet Gazetesi* "Bakü- Ceyhan'a Karşı İran", *Sabah Gazetesi*, "Bakü-Ceyhan Tehlikede", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi" başlığıyla aktarmıştır.

BTC hattının temellerinin Sangaçal Terminali'nde düzenlenen törenle atılmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "Asrın Projesi", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil" başlığıyla ele almıştır.

BTC projesinin devreye girmesiyle birlikte dünya petrol piyasasının Ceyhan ile tanışacak olmasını *Sabah Gazetesi* "Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor" başlığıyla vermiştir.

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki doğalgaz anlaşmazlığının son bulması ve Şahdeniz Doğalgaz Anlaşmasının imzalanmasını *Sabah Gazetesi* "Azeri Gazında 'Şah' Mat", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Azerbaycan'la Tarihi Anlaşma", başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan-Gürcistan ve Türkiye Cumhurbaşkanı'nun katılımıyla BTK demiryolu projesinin Türkiye ayağındaki temelini atılmasını *Cumhuriyet Gazetesi* "BTK Projesi İçin Raylar Döşendi", *Sabah Gazetesi* "Kars'a Demir İpek Yolu", *Yeni Asır Gazetesi* ise "Londra ile Şanghay'ı Türkiye Bağlayacak" başlığıyla aktarmıştır.

Türk Yıldızlarının Bakü semalarında gösteri yapması ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun Azerbaycan'a gitmesini *Cumhuriyet Gazetesi* "Bakü'ye

Destek Mesajı”, *Sabah Gazetesi* “Bakü’ye Türk Morali”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Tek Millet, İki Devletiz” başlığıyla aktarmıştır.

Azerbaycan’ın KKTC’yi tanımak istemesini *Sabah Gazetesi* “Azerbaycan KKTC’yi Tanıyacak”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Azerbaycan’ın Kıbrıs Jesti” başlığıyla duyurmuştur.

Azerbaycan’ın özel hava yolu şirketi İmair Airlines’ın KKTC’ye uçmak için Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü’ne başvurmasını *Sabah Gazetesi* “Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Resmen Başvurdu”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Başvurdu”, başlığıyla vermiştir.

2005 Parlamento seçimlerinde iktidar partisinin önde olması ve oy verme esnasındaki usulsüzlükleri *Sabah Gazetesi* “Seçime Aliyev Damgası”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Azerbaycan’da Demokrasi Sınavı” başlığıyla ele almıştır.

2005 Parlamento seçiminde Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in eşi Mihriban Aliyev’in milletvekili seçilmesi ve İlham Aliyev’in, seçim öncesi başlayan görevden alınmaların devam edeceğini bildirmesini *Sabah Gazetesi* “Azeriler’in Hillary’si”, *Cumhuriyet Gazetesi* ise “Aliyev: Temizlik Sürecek”, başlığıyla aktarmıştır.

2003 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İlham Aliyev’in yüksek oy alması ve Müsavat Partisi binası önünde kavga çıkmasını *Cumhuriyet Gazetesi* “Azerbaycan’da Gergin Seçim”, *Sabah Gazetesi* “Oğul Aliyev’in Kavgalı Zaferi”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev’in” başlığıyla duyurmuştur.

İlham Aliyev’in 2003 Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanmasının ardından muhalefetin gösteri düzenlemesi ve eylemcilerle polis arasındaki çatışmada 2 kişinin ölmesini *Cumhuriyet Gazetesi* “Seçim Azerbaycan’ı Karıştırdı”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Oğul Aliyev’den Kanlı Başlangıç” başlığıyla ele almıştır.

2003 Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan İlham Aliyev’in Cumhuriyet Sarayı’nda düzenlenen törende ant içerek göreve başlamasını *Cumhuriyet Gazetesi* “Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi* “İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Yeni Asır Gazetesi* ise “Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı” başlığıyla ele almıştır.

2008 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in tekrar seçilmesini *Cumhuriyet Gazetesi* “İlham Aliyev Yeniden Seçildi”, *Sabah Gazetesi* ise “Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı” başlığıyla duyurmuştur.

KAYNAKÇA

Makaleler

- Ateşoğlu İrfan, Türker Ali, “Türkiye’yi Ziyaret Eden Turistlerin Algıladıkları Ülke İmajı ve Olumsuz Algılara İlişkin Çözüm Önerileri”, *Yeni Fikir Dergisi*, Sayı: 10, Ocak - Haziran 2013, (ss.112-135).
- Damlapınar Zülfikar, Balcı Şükrü, “Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2005, (ss.58-79).
- Karabulut Bilal, “Uluslararası İlişkilerde İmaj Yönetimi: Ulus Markalaşması Örneği”, *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2018, (ss.169-192).
- Korkmaz Telli, “Azerbaycan’ın Bağımsızlığına Giden Yolda “Açık Söz” Gazetesi (1915-1918)”, *Türk Yurdu Dergisi*, Yıl: 107, Sayı: 368, Nisan 2018, (ss.77-80).
- Turhan Turgut, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti- Azerbaycan İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AUHFD)*, Cilt: 60, Sayı: 1, 2011, (ss.175-196).
- Yurdakul Hasan, “Kitle İletişimde Haber ve Etki: Liberal ve Eleştirel Yaklaşımlar”, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 1, 2018, (ss.62-77).

Kitaplar

- Aslanlı Araz, Hesenov İlham, “Haydar Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası”, Platin Yayınları, Ankara 2005.
- Çelikpala Mitat, “İlham Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası: Sorunlar, Öncelikler ve İlişkiler”, (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya’nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.
- Küçükyılmaz M. Mücahit, Çopur Hakan, “Türk Basınında Dış Habercilik”, SETA Yayınları, Ankara 2013.

Mardanov Samir, “Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri (1991-2003)”, (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

Şimşir Bilâl N., “Azerbaycan-Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri”, Bilgi Yayınevi, Ankara 2011.

Veliyev Cavid, “Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklığı-Tarihi ve Güncel Boyutlar”, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020.

Yılmaz Reha, “Azerbaycan'da Süreklilik ve Değişim”, (Ed. Çağrı Erhan), *Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

Tezler

Mahmudova Gülnare, “Türk Basınında Azerbaycan İmajı: Haydar Aliyev'in Ölümü Üzerine Karşılaştırmalı İçerik Analizi (Hürriyet ve Ortadoğu Gazeteleri)”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2006.

Hesenova Melahet, “Türk ve Azerbaycan Basınında Ermeni Sorunu: 2009 – 2010 Dönemindeki Olaylarla İlgili Cumhuriyet ve Yeni Müsavat Gazeteleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İçerik Analizi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2013.

Dergi ve Gazeteler

Aydınlık Dergisi

Alaskger Agil, “Rusya'dan Dağlık Karabağ Atağı”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Eylül 2008.

Akalın Cüneyt, “Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran'da”, *Aydınlık Dergisi*, 30 Kasım 2008.

Akalın Cüneyt, “Azerbaycan'la Dayanışma ABD'yi Protesto”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

Aksuna Merve, “Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

Arısoy Murat, “Azeri Vekil Guliyev: AKP’nin Bizimle Görüştüğü Yalan”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Nisan 2009.

Akfırat Fikret, “Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal!”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ocak 2000.

Akfırat Fikret, “ABD’nin Yeni Kafkas Seddi Projesi”, *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

Akfırat Fikret, Güneş Halıcıoğlu, “Aliyev, ABD’ye Rağmen Tahran’a Gidiyor”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Ağustos 2001.

Alili Teoman, “Rus- Azeri Tarihî Anlaşması”, *Aydınlık Dergisi*, 3 Şubat 2002.

Alili Teoman, “Putin’den Karabağ Vaadi”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.

Alili Teoman, “Rusya’nın Azeri- Ermeni Açılımı”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.

Alili Teoman, “İran-Azeri Kardeşliği”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Ağustos 2007.

Alili Teoman, “Hazar’da Direnme Cephesi”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.

Alili Teoman, “Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.

Alili Teoman, “Aliyev’den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Kasım 2005.

Buze Özcan, “Yeni ‘Kafkas Seddi’ Türkiye’nin Mahvı Projesidir!”, *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

Buze Özcan, “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılamaz”, *Aydınlık Dergisi*, 29 Eylül 2002.

Çetinkaya Özer, “Aliyev Sonrası İç Savaş Tehdidi”, *Aydınlık Dergisi*, 10 Ağustos 2003.

Çetinkaya Özer, “Gamberlere Para Aktaran Ülkeler”, *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.

Erol Sevim, Taştan Emrah, “AKP ve FIFA’nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.

Mumcu Evren, “Bakü’yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Nisan 2010.

Nebioğlu İbrahim, “Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.

Toprak Ozan, “Rus Askeri Azerbaycan’a Karşı Savaşmaz”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Eylül 2010.

Yalçın Deniz, “Azerbaycan’ın Sorosçuları Yok!”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Eylül 2005.

Yıldırım Deniz, “İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor!”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.

“Azerbaycan’da Darbeci Gürel Serbest”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Haziran 2000.

"Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: “Karabağ Sorununu Çözün”", *Aydınlık Dergisi*, 4 Mart 2001.

“ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

“Aliyev Türkiye’den Askeri Yardım İstedi”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

“Aliyev’in TBMM Konuşmasından”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2001.

“Rusya’dan Azerbaycan’a Destek”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.

“Azerbaycan ABD’yi Uyardı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Temmuz 2004.

“Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ’ı Kurtaracağız”, *Aydınlık Dergisi*, 10 Ekim 2004.

“Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Aralık 2004.

“Azerbaycan Ermenistan’ı Uyardı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.

“Bakü’de ABD Rahatsızlığı”, *Aydınlık Dergisi*, 29 Nisan 2007.

“Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Mayıs 2007.

“Karabağ’da 3 Asker Şehit Oldu”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mart 2008.

“Aliyev: Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak”, *Aydınlık Dergisi*, 6 Nisan 2008.

“Azerbaycan, Rusya’ya Nota Verdi”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Nisan 2008.

“İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür”, *Aydınlık Dergisi*, 28 Şubat 2010.

“Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Kasım 2010.

“Rusya, Karabağ’da Azerbaycan’ı Desteklemeyi Planlıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Aralık 2010.

“AKP’nin Ermenistan’la Gizli Diplomasisi”, *Aydınlık Dergisi*, 17 Temmuz 2005.

“Azerbaycan’dan ABD’ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.

- “Cumhurbaşkanı’nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Eylül 2008.
- “Gül, Erivan’a ABD’nin İradesiyle Gitti”, *Aydınlık Dergisi*, 14 Eylül 2008.
- “Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Aliyev’in ‘Yeterince’ Tepkisi”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Aliyev’den Rusya’ya Yakınlaşma Sinyali”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’dan Bayrak Göstermeli!”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Dışişleri: Ermenistan’la Yol Haritası Belirledik”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Nisan 2009.
- “Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül’ü Yalanladı”, *Aydınlık Dergisi*, 17 Mayıs 2009.
- “Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu”, *Aydınlık Dergisi*, 31 Mayıs 2009.
- “Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan’da Ortak Eylem Yapacak”, *Aydınlık Dergisi*, 20 Eylül 2009.
- “Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco’ya Katılabilir”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Eylül 2009.
- “ABD Karabağ’ı Tanırsa Rusya Azerbaycan’ın Yanında Yer Alır”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Ekim 2009.
- “Obama’nın Kucağında İmzalanan Protokol!”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.
- “Ermeni Açılımında ABD’nin Hesapları”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.
- “İki Yıl ‘Gizl...’ Çalıştık”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.
- “‘Kazan Kazan’ Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.
- “Azeri Gazını Yüzde Yüz Zamlı Alacağız”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Haziran 2010.
- “Ermenistan’da Parlamento Baskını Rusya’nın Ağırlığını Artırdı”, *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.
- “Aliyev Türkiye’ye, Demirel Gürcistan’a”, *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.
- “Kafkas Paktı Fos Çıktı”, *Aydınlık Dergisi*, 23 Ocak 2000.
- “Bakü-Ceyhan’ın İnşası Eylül’de Başlıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Temmuz 2002.

“Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak?”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Aralık 2005.

“Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Şubat 2006.

“Hazar Petrolü Ceyhan’a Ulaştı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.

“İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor”, *Aydınlık Dergisi*, 14 Nisan 2002.

“Hazar’da Güvenlik İçin Hazırlık”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.

“İran ve Azerbaycan, Bir Anlaşma Daha İmzaladı”, *Aydınlık Dergisi*, 28 Temmuz 2002.

“İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma”, *Aydınlık Dergisi*, 8 Ağustos 2004.

“İlham Aliyev’in Yaman Çelişkisi”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2007.

“Azerbaycan, Y. Karabağ ile Tehdit Edildi”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mayıs 2004.

“ABD Yanlısı Azeri Muhafız Aydınlik’ı Doğruladı”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Haziran 2005.

“Aliyev Emin”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Ekim 2005.

“Azerbaycan’da Turuncu Oyunlar”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Ekim 2005.

“Azerbaycan’da Narıncı Devrim Olmaz!”, *Aydınlık Dergisi*, 6 Kasım 2005.

“Bakü’de İkinci Aliyev Dönemi”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Ekim 2003.

“Yeni Azerbaycan Başbakanı Rasizade”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Kasım 2003.

“Aliyev’in Mesajı: 2008’deki Seçimde de Adayım”, *Aydınlık Dergisi*, 30 Aralık 2007.

Cumhuriyet Gazetesi

Acar Özgen, “Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Haziran 2001.

Bagdasaryan Gagik, “Türk-Ermeni Yakınlaşması”, Çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

Baturalp Çimen Turunç, “AB Türkiye’ye Adil Değil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2009.

Berktaş Deniz, “Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2008.

Birgit Orhan, “Bakü’deki Akort Bozukluğu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2000.

Demirmen Ferruh, “Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Haziran 2000.

Demirmen Ferruh, “Bakü-Ceyhan’da Yeni Aşama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

Demirmen Ferruh, “Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Aralık 2000.

Demirtaş Serkan, “Erivan’a Jest, Bakü’yü İkna”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ocak 2001.

Demirtaş Serkan, “Aliyev’den Ceyhan Uyarısı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Mart 2001.

Demirtaş Serkan, “Bakü-Ceyhan’a İlk Harç”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Eylül 2002.

Demirtaş Serkan, “Asrın Projesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

Demirtaş Serkan, “Azeri Gazında Anlaşma Umudu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Temmuz 2000.

Demirtaş Serkan, “Bakü ile Fiyat Bunalımı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.

Dilek Bahadır Selim, “Bakü’yü İkna Formülü Aranıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Kriz Diplomasisi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Türkiye Azerbaycan’ı Kaybeder”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Kafkaslar’da Ermeni Satrancı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Karabağ’ın Çözümü İleriye Bırakılıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Karabağ’ı Hızlandırma Planı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Mutabakat Ankara’yı Rahatlattı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mayıs 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Karabağ İçin Adım Bekleniyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Eylül 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Ankara’dan Bakü’ye Sert Tepki”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Azerbaycan ‘Ya O Ya Ben’ Diyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Davutoğlu’nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Azerbaycan’a Bayrak Notası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

Dilek Bahadır Selim, “Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ekim 2010.

Doğan Yalçın, “Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

Doğan Yalçın, “Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

Doster Barış, “Aliyev’den Demokrasi Sözü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ekim 2005.

Doster Barış, “Azerbaycan’ın Modeli Türkiye”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2005.

Erdemol Mustafa, “Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Ağustos 2003.

Erkanyan Artyom, “Ankara-Bakü Zıtlaşması...”, Çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2010.

Esen Engin, “Erivan ile İlerleme Kararlılığı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

Esen Mine, “Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara...”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

Esen Mine, “Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Haziran 2005.

Gürer Mahmut, “ABD Bakü’den Üs İstiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 2006.

Gürses Emin, “Putin’in Bakü Ziyareti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ocak 2001.

İlem Murat, “Atina’da Karabağ Zirvesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2009.

Köse Vural, “21. Yüzyılın İpek Yolu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2006.

Poyrazlar Elçin, “Ankara ve Erivan’ın Hesap Hatası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Mart 2010.

Poyrazlar Elçin, “Yukarı Karabağ’da Geri Adım”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2010.

Sarioğlu Bülent, “Bakü-Ceyhan’a Üçlü Sigorta”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.

Şimşek Ayhan, “Türkiye Vazgeçemedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

Şimşek Ayhan, “Aliyev ‘Tek Adam’ Olmak İstiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

Şimşek Ayhan, “Aliyev Gözlem Altında”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 2003.

Şimşek Ayhan, “Aliyev Yoğun Bakımda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2003.

Şimşek Ayhan, “Ermenistan ile e-barış”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2002.

Tavşanoğlu Leyla, “Aliyev’den Erivan’a Mesaj”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2006.

Tavşanoğlu Leyla, “İlişkilerde Kıvılda Olmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mart 2008.

Tavşanoğlu Leyla, “Sırtımızdan Hançerleniyoruz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2009.

Tavşanoğlu Leyla, “Karabağ’ın Adı Bile Geçmedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2009.

Tavşanoğlu Leyla, “Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Haziran 2000.

Tavşanoğlu Leyla, “Aliyev’in Alternatifi Yok”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2008.

Toktar Ebru, “Azeriler Aliyev’i Uğurladı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

Tuncer Hatice, “Kafkasya Gençleşiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

Velizade İlgar, “Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?”, Çev.: Deniz Berktaş, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Nisan 2009.

“Elçibey Ankara’da Anıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

“KGB’den Azerbaycan’a”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

“Aliyev, BDT’den Memnun Ayrıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2000.

“Fahri Azerbaycan Vatandaşı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2000.

“Bakü’de ‘Şeriat Koleji’ Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2000.

“Putin Fahri Azeri Vatandaşı Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2001.

“Aliyev Rusya’dan Memnun Döndü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2002.

“Elçilik Binasını Aliyev Açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.

“Azerbaycan’da Halkoylaması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.

“Aliyev’in İstedığı Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2002.

“Aliyev Sezer’i Ayakta Karşıladi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mayıs 2003.

“Aliyev Ankara’da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2003.

“Aliyev Yeniden Aday”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Temmuz 2003.

“Aliyev Görevden Alınacak İddiası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

“Oğul Aliyev’in Önü Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Aliyev Bilmecesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ağustos 2003.

“Aliyev’e Film Gibi Nakil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Aliyev Bilmecesi Büyüyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

“Aliyev’in Sağlığı İyiyeye Gidiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ağustos 2003.

“Aliyev Ekim’de Ülkesine Dönecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2003.

“Aliyev’in Sağlığı İstikrarlı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Eylül 2003.

“Haydar Aliyev Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

“Karabağ Liderine Suikast”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Cem, Aliyev’le Görüştü: Azerbaycan’a Desteğimiz Kardeşçe”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2000.

“Dağlık Karabağ Barışında Türkiye’nin Önemi Büyük”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.

“Azeri-Ermeni Sınır Çatışması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 şubat 2001.

“Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.

“Sezer: Azeri Halkının Yanındayız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.

“Ermenistan Karabağ’da Kalıcı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2002.

“Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

“Ermenistan İşgale Son Versin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

“Gül Bakü Yolcusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2004.

“Aliyev, Ankara’ya Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2004.

“Ermenistan Çekilsin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2004.

“Aliyev Meclis’te Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

“Azeri Dışışleri Bakanı Ankara’da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 şubat 2005.

“Ermenistan’a Giden Silahlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Haziran 2005.

“Erdoğan Bakü Yolcusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Haziran 2005.

“Ermenistan Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2005.

“Aliyev’den Erivan’a Gözdağı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Eylül 2005.

“Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 şubat 2006.

“Sezer’den Azerilere Destek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Nisan 2006.

“Dağlık Karabağ’da Çatışma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mart 2008.

“Azeri ve Ermeni Bakanlar Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Ağustos 2008.

“ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözölmeli”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

“Yukarı Karabağ Deklarasyonu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2008.

“Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs’ta Görüşecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Prag’da Azeri-Ermeni Zirvesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

“Aliyev-Sarkisyan Buluşması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Haziran 2009.

“İlham Aliyev Sert Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Haziran 2009.

“Aliyev-Sarkisyan Görüşmesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Temmuz 2009.

“Karabağ’da Kanlı Çatışma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2009.

“Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

“Azeri Sınırında Ermeni Ateşi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

“Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 2009.

“Karabağ Türkiye İçin Tuzak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Şubat 2010.

“Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Şubat 2010.

“Azeri Asker Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mart 2010.

“Aliyev’den Sert Mesajlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2010.

“Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Temmuz 2010.

“2 Azeri Askeri Öldürüldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül 2010.

“Sarkisyan’dan Suçlama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2010.

“Yukarı Karabağ Çözumsuz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 2010.

“Azerbaycan’ı İkna Operasyonu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ocak 2001.

“Erivan’la Bakü Avrupa Kulübünde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ocak 2001.

“Erivan’la İlişkiler Askıda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2004.

“Ermenistan’la Diyalog Sinyali”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.

“New York’ta Üçlü Zirve Çabası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

“Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Nisan 2009.

“Azerbaycan’ı Kırdık”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

“Aliyev: Biz de Değişiriz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

“Hükümet Bakü’yü Yok Sayıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

“Azeriler Türkiye’ye Kızgın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2009.

“Türkiye Fırsatı Kaçtırmamalı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2009.

“Türkiye Arabulucu Değil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

“Rusya Aliyev’e Sahip Çıktı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

“Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Zorlu Başlıklar Komisyonlara Havale Edildi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

“Açıklamalar Çelişkili”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

“Bakü Zam Kararı Aldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Kafkasya’da Taşlar Oynuyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Aliyev’den Doğalgaz Misillemesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2009.

“Erdoğan’dan Bakü’ye Söz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.

“Putin’den Karabağ Vurgusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

“Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2009.

“Kardeşliğin Kırılğan Olduğunu Gördük”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

“Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ekim 2009.

“Azerbaycan’dan Sert Tepki”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Aliyev Gaz Kartını Açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ekim 2009.

“Ya AKP’ye Karşı Çıkm Ya Gidin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

“Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

“Hükümet TBMM’yi Bilgilendirdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

“Gerekçede Karabağ Yok”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.

“Azerbaycan’dan ABD’ye Protokol Tepkisi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Nisan 2010.

“Sarkisyan’dan Şaşırtan Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 2010.

“Bakü’nün Tercihi İsrail”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2010.

“Türkleri Hâlâ Seviyorlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2010.

“Aliyev’den Sürpriz Ziyaret”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2000.

“Bakü- Ceyhan’a Çeçen Gölgesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2000.

“Kafkaslar Hareketlendi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.

“Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü- Ceyhan’a Hemen Başlansın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.

“Aliyev’e Bakü-Ceyhan Güvencesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Şubat 2000.

“Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Şubat 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Gecikmeli Anlaşma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Bakü- Ceyhan’a Hız Kazandırılacak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2000.

“Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan’ı Artık Onaylasın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Haziran 2000.

“Aliyev: Başka Hatlara Açığız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan Anlaşması’na Onay”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Soru İşareti Kalmadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2000.

“Wolf: Bakü-Ceyhan’da Yapacak Çok İş Var”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“ABD Hazar’da Başarısız Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“Bakü- Ceyhan’a Karşı İran”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

“Bakü ile Gündem Enerji”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 2001.

“Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsızı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 2001.

“Bakü-Ceyhan 2005’e Hazır”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.

“Bakü-Ceyhan’da 8 Yıllık Zorlu Mücadele”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

“Bakü-Ceyhan’a Kredi Desteği Artıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Kasım 2003.

“Bakü’ye Enerji Çıkarması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Temmuz 2000.

“Azerbaycan Gazı Yolda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.

“BTK Projesi İçin Raylar Döşendi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

“Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2001.

“Aliyev’le Putin Kucaklaştı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2001.

“Hazar Paylaşılamıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.

“İran-Azerbaycan Anlaşıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ağustos 2001.

“Kıvrıkoğlu’nun Bakü Çıkarması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

“Türk Yıldızları Bakü Göklerinde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

“E’la Bir Gösteriş İdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

“Tahran’la Aşkabat’tan Hazar İçin İttifak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.

“Bakü’ye Destek Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

“Aliyev’in İran Ziyareti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2001.

“KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş: Bakü, Rumları Memnun Etmez”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2000.

“Aliyev: KKTC’yi En Önde Tanırız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2004.

“Ankara’nın Azerbaycan Suskunluğu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2004.

“Bakü’den Garip Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mayıs 2004.

“Aliyev’den Atina’ya Jest”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2004

“Azeri Heyeti Talat’la Görüştü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Temmuz 2005.

“Petrol Ülkesinde İktidar Kavgası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2005.

“Aliyev: Temizlik Sürecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Kasım 2005.

“Bakü’de Olaylı Miting”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım 2005.

“Aliyev’in Oğlu Cumhurbaşkanı Adayı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2003.

“Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Bakan Gül: Bakü’de İstikrar Bozulmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Aliyev Türkiye’ye Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2003.

“Azerbaycan’da Başkanlık Yarışı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

“Azerbaycan’da Gergin Seçim”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

“Seçim Azerbaycan’ı Karıştırdı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2003.
“Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Kasım 2003.
“Azerbaycan’da Basına Engel”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2003.
“Azerbaycan’da Açlık Grevi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2003.
“Ankara Aliyev’i Eleştiremedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ocak 2004.
“Azerbaycan’da Boykotlu Seçim”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 2008.
“İlham Aliyev Yeniden Seçildi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

Sabah Gazetesi

Akman Nuriye, “Güzel Hanımları Sevirem”, *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2001.
Akman Nuriye, “Oğlum Cumhurbaşkanı Olabilir”, *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.
Aksoy Ergun, “Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı”, *Sabah Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.
Aksoy Ergun, “Azerbaycan’la Vizesiz Dönem”, *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2009.
Aksoy Ergun, “AB’nin Vanası Elimizde”, *Sabah Gazetesi*, 19 Kasım 2007.
Arsan Füsün, “Karabağ’a ‘Camp David’ Modeli”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mart 2001.
Ateş Hazal, “Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.
Atik Fatih, “Bakü-Ceyhan’da İki Yeni Pürüz”, *Sabah Gazetesi*, 11 Ocak 2000.
Atik Fatih, “Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya...”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ocak 2000.
Aydemir Bülent, “Azeriler’e Tam Güvence”, *Sabah Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.
Aydıntaşbaş Aslı, “Aliyev ABD’de Öldü”, *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2003.
Aydilek Olcay, “Ankara-Bakü Arasında ‘Gaz’ Sıkışması”, *Sabah Gazetesi*, 9 Nisan 2009.
Aydilek Olcay, “Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez”, *Sabah Gazetesi*, 13 Nisan 2009.
Aydilek Olcay, Kırdıra Zübeyir, “Bakü- Ceyhan’ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı”, *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2004.

- Aydilek Olcay, “Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil’de”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.
- Aydilek Olcay, “Demir İpek Yolu’na İlk Harç Atıldı”, *Sabah Gazetesi*, 22 Kasım 2007.
- Aydilek Olcay, “Kars’a Demir İpek Yolu”, *Sabah Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.
- Aydilek Olcay, “Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Resmen Başvurdu”, *Sabah Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.
- Baran Zeyno, “Türkmenler’le Azeriler Anlaştı”, *Sabah Gazetesi*, 11 Mart 2000.
- Baran Zeyno, “Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam”, *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.
- Batu Bekir, “Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü”, *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2004.
- Bernard Nurdan, “Aliyev İçini Sabah’a Döktü”, *Sabah Gazetesi*, 25 Ocak 2001.
- Bilgin Nevin, “Köşk Krizini Aliyev Çözdü”, *Sabah Gazetesi*, 2 Şubat 2000.
- Bostan Yahya, ‘Soykırım’ Değil ‘Büyük Felaket’, *Sabah Gazetesi*, 25 Nisan 2009.
- Bostan Yahya, “Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim’de Meclis’te”, *Sabah Gazetesi*, 24 Eylül 2009.
- Bursalı Şebnem, Uysal Cengiz, “Gizli Ziyaret”, *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.
- Donat Yavuz, “Azerbaycan’dan İlk Gözlemler”, *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2008.
- Donat Yavuz, “Gözlemcinin Not Defteri”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.
- Ergin Evrim, “Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek”, *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2009.
- Ergül Emre, “Veli Küçük Bakü’de”, *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.
- Eser Bilge, “Ermenistan: Karabağ’a Karışmayın”, *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2009.
- Güvenç Duygu, Leloğlu Duygu, “Kafkaslar’da Barış Rüzgârı”, *Sabah Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.
- Güvenç Duygu, “Ermenistan’la Üçüncü Buluşma İstanbul’da”, *Sabah Gazetesi*, 17 Kasım 2008.
- Güvenç Duygu, “İkinci Erivan Zirvesi Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 2 Aralık 2008.
- Güvenç Duygu, “İşte Türk-Ermeni Yol Haritası”, *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.
- Güvenç Duygu, “Tayyip Erdoğan’dan Bakü ve Soçi Zirveleri”, *Sabah Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.

Güvenç Duygu, “Erivan’la Randevu BM’de”, *Sabah Gazetesi*, 20 Temmuz 2009.

Güvenç Duygu, “İşte Erivan’la Yol Haritası”, *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

Güvenç Duygu, “Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek”, *Sabah Gazetesi*, 3 Eylül 2009.

Güvenç Duygu, “Kafkaslar’da Tarihi Değiştirecek İmza”, *Sabah Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

Güvenç Duygu, “Barış Krizi Aştı”, *Sabah Gazetesi*, 11 Ekim 2009.

Güvenç Duygu, Şanlı Ufuk, “Azerbaycan’dan Düşük Katılım”, *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2009.

Güvenç Duygu, “Azerbaycan ile Vize Kaldırmaya Rötür”, *Sabah Gazetesi*, 26 Aralık 2009.

Güvenç Duygu, “Ermenistan’la İki Anlaşmada 3 Pürüz”, *Sabah Gazetesi*, 21 Ocak 2010.

Güvenç Duygu, “Ankara’dan Çifte Uyarı”, *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.

Güvenç Duygu, Bostan Yahya, “Karabağ İçin Söz”, *Sabah Gazetesi*, 13 Mayıs 2010.

Karakuş Güngör, “Aliyev’e 4 Gün Süre”, *Sabah Gazetesi*, 14 Kasım 2005.

Kılıç Ecevit, “Obama, Barış Uğruna Soykırımını Kullanmadı”, *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2009.

Kındıra Zübeyir, “Bakü-Ceyhan’a Ağır Ceza”, *Sabah Gazetesi*, 22 Ekim 2003.

Kındıra Zübeyir, “Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayıların Faturası: 75 Milyon \$”, *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2003.

Korkmaz Perihan, “Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez”, *Sabah Gazetesi*, 15 Temmuz 2009.

Köşüş Hale, “Kıvrıkoğlu’ndan İran’a: Tehditlerden Vazgeçin”, *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.

Köşüş Hale, “Bakü’ye Türk Morali”, *Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

Leloğlu Duygu, “Aliyev Sert Mesajı Brüksel’den Verdi”, *Sabah Gazetesi*, 29 Nisan 2009.

Mesci Evren, Uysal Cengiz, “Aliyev’in Londra’da Kopyası Yapılıyor”, *Sabah Gazetesi*, 11 Ağustos 2003.

Mesci Evren, “Erivan’la Umutlu Diyalog”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2005.

Mesci Evren, “Ermeni Muhalefetinden Ankara’ya Barış Mesajı”, *Sabah Gazetesi*, 24 Şubat 2007.

Mesci Evren, “Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği”, *Sabah Gazetesi*, 9 Mart 2007.

Mesci Evren, Ekeyılmaz Ali, "'Burada Devrim Olmaz'", *Sabah Gazetesi*, 6 Kasım 2005.

Mesci Evren, Ekeyılmaz Ali, "Seçime Aliyev Damgası", *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

Mete Ömer Lütfi, "Bakü'den Ne İsteniyor?", *Sabah Gazetesi*, 21 Ekim 2005.

Nayır Mehmet, "Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi", *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2010.

Nayır Mehmet, "Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor", *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2010.

Nayır Mehmet, "Azeri Gazında 'Şah' Mat", *Sabah Gazetesi*, 8 Haziran 2010.

Nayır Mehmet, "Nahçıvan'a 'Kardeş Gazı' Jesti", *Sabah Gazetesi*, 5 Temmuz 2010.

Övür Mahmut, "Kafkasya'nın 'Makus Talihi' Değişiyor!", *Sabah Gazetesi*, 28 Temmuz 2006.

Özdemir Cevdet, "11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara'da", *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2009.

Sarıkaya Muharrem, "Ermeniler Çekilebilir", *Sabah Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

Sarıkaya Muharrem, "Kafkas Adımı", *Sabah Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

Şafak Erdal, "Karabağ'a Çözüm", *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

Şafak Erdal, "Ermeni Açılımı Stratejik Hamle", *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

Süzal Savaş, Baran Zeyno, "Bakü-Ceyhan'da Umutsuzluğa Kapılmayın!", *Sabah Gazetesi*, 6 Ocak 2001.

Turgut Hulûsi, "Türkiye Hasretiyle Büyüdüm", *Sabah Gazetesi*, 1 Eylül 2003.

Ürey Seçkin, "Bakü-Ceyhan, BP'ye Ders Oldu", *Sabah Gazetesi*, 20 Mart 2006.

Ürey Seçkin, "Bakü-Ceyhan'a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak", *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2006.

Yalçın Zübeyde, "Azerbaycan'dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki", *Sabah Gazetesi*, 18 Ekim 2009.

Yeşilmen Sibel, "Kalplerimiz Birmiş", *Sabah Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.

Yeşilmen Sibel, Seven Erhan, "Bakü-Ceyhan'da Tarihi İmza", *Sabah Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

"'Öldü' Söylentisi Bakü'yü Karıştırdı", *Sabah Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

"'Haydar Aliyev Çok Akıllı Adam, Ona Güveniyorum'", *Sabah Gazetesi*, 5 Şubat 2001.

"Aliyev Hanedanı", *Sabah Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Aliyev’in Gidişi 10 Saat Gecikti”, *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Aliyev, Oğlu İçin Seçimden Çekildi”, *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2003.

“Azerbaycan Basını: Haydar Aliyev Öldü”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

“Karabağ’da Kan Davası”, *Sabah Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz”, *Sabah Gazetesi*, 20 Mayıs 2004.

“Ermenistan İçin Devrede”, *Sabah Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

“Yukarı Karabağ’da Referandum Kriz Yarattı”, *Sabah Gazetesi*, 11 Aralık 2006.

“Sofraları Ayırdılar”, *Sabah Gazetesi*, 26 Haziran 2007.

“Aliyev, Meclis’te Konuşup Ermenistan’a Mesaj Verdi”, *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2008.

‘Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı’, *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

“Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu”, *Sabah Gazetesi*, 26 Ocak 2010.

"Ermeni Diplomata “Dur”", *Sabah Gazetesi*, 5 Ekim 2000.

“Ermenilerden Tarihi Adım”, *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2004.

“Ermenistan’la Üç Temel Sorun”, *Sabah Gazetesi*, 10 Mayıs 2005.

“Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak”, *Sabah Gazetesi*, 18 Nisan 2006.

“Ermenistan’la Maçtan Önce İkinci Buluşma”, *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2008.

“Erivan’dan Mesaj: Anlaşma Yakında”, *Sabah Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

“Azerbaycan’a Çifte Güvence”, *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Azerbaycan’dan Gaza Zam Bilmecesi”, *Sabah Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Dayanışma Zirvesi”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

“Sarkisyan’a Mektup”, *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2009.

“Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2009.

“Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Sabah Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ekim 2009.

“Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor”, *Sabah Gazetesi*, 20 Kasım 2009.

‘Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz’, *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

“Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik”, *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.

“Bakü-Ceyhan Hattına Shell’den Destek”, *Sabah Gazetesi*, 22 Mart 2000.

“Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak”, *Sabah Gazetesi*, 14 Eylül 2000.

“Bakü-Ceyhan Tehlikede”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

“Bakü- Ceyhan’a Tam Destek”, *Sabah Gazetesi*, 25 Mayıs 2002.

“Bakü- Ceyhan’ın İnşaatı 18 Eylül’de Başlıyor”, *Sabah Gazetesi*, 22 Ağustos 2002.

“Bakü- Ceyhan’a Yeni Ortak Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.

““Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez””, *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2003.

“Bakü-Ceyhan İmzası Putin’i Harekete Geçirdi”, *Sabah Gazetesi*, 10 Şubat 2004.

“BTC, Ermenistan’ın Güç Dengelerini Bozdu”, *Sabah Gazetesi*, 28 Mayıs 2005.

“BTC’de İlk Petrol Yüklendi”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2006.

“Bakü-Tiflis-Ceyhan’ın Açılışı İstanbul’u 1 Gün Kapatacak”, *Sabah Gazetesi*, 16 Haziran 2006.

“Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda”, *Sabah Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.

“Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 6 Aralık 2006.

“Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2007.

“Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ağustos 2008.

“Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2010.

“Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye’de Taçlandırılacak”, *Sabah Gazetesi*, 18 Mayıs 2010.

“Erdoğan Nahçıvan’a Gitti”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2008.

“İran, Hazar’a Asker Yığıyor”, *Sabah Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.

“Azerbaycan KKTC’yi Tanıyacak”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2001.

“Azerbaycan’dan İkinci Adım”, *Sabah Gazetesi*, 23 Temmuz 2005.

“Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyile Meydana Çıktı”, *Sabah Gazetesi*, 10 Kasım 2005.

“Azeriler’in Hillary’si”, *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2005.

“Azerbaycan”, *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2010.

“Ankara’nın Bakü Politikası”, *Sabah Gazetesi*, 10 Ağustos 2003.
“Oğul Aliyev’in Kavgalı Zaferi”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2003.
“Erdoğan Oğul Aliyev’i Kutladı”, *Sabah Gazetesi*, 17 Ekim 2003.
“Bakü’de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama”, *Sabah Gazetesi*, 19 Ekim 2003.
“İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi*, 2 Kasım 2003.
“Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

Yeni Asır Gazetesi

Aksoy Ergun, “Azeri Vekiller, Türkiye’de Derin Bağlantılar İçinde”, *Yeni Asır Gazetesi*, 22 Mayıs 2009.
Atık Fatih, “O Artık Azeri”, *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Nisan 2000.
Bektaş Şirvan, “Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Nisan 2010.
Can Fatma, “Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 19 Eylül 2002.
Faralyalı Ersin, “Bakü-Tiflis-Ceyhan”, *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Eylül 2002.
Güvenç Duygu, “Gül’den Aliyev’e Karabağ Güvencesi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Eylül 2008.
Kocabıyık Hüseyin, “Azerbaycan Ermenistan”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Nisan 2009.
Köşüş Hale, Ekeyılmaz Ali, “Tek Millet, İki Devletiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.
Mesci Evren, “Azerbaycan’da Demokrasi Sınavı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Kasım 2005.
Müderrişoğlu Okan, “Düşmanların İşbirliği”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2007.
Tayyar Şamil, “Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ocak 2001.
Uzun Bülent, “Aliyev, Chirac’a Tepkiyi Anlattı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Ocak 2001.
Yeşilmen Sibel, “Politikaya Isındı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2000.
Yeşilmen Sibel, “Bizim Gazımız, Sizin Gazınız”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.
“Elçibey’e Ağladılar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Ağustos 2000.
“Putin: Aliyev İyi Bir KGB Ajanydı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Ocak 2001.

“Bakü’de Aliyev İsyanı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

“Atama ‘Darbe’si”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Aliyev Öldü İddiası”, *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Aliyev’in Cenazesi Bakü’ye Getirildi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

“Aliyev’in Durumu İyi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Ağustos 2003.

“Aliyev Devri Bitti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

“Azerbaycan’ın Babası Haydar Aliyev Öldü”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

“Aliyev’e Son Göreve Gidiyorlar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Aralık 2003.

“Aliyev’e Son Görev”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

“Karabağ Karıştı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Karabağ İçin Yardım İstedi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Nisan 2000.

“Ermenistan’ı Reddetti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 3 Aralık 2000.

“Aliyev’e İlk Fidan Gelininden”, *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

“Ermenistan ile Arabulucu Teklifi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

“Sınırdaki Savaş!”, *Yeni Asır Gazetesi*, 6 Mart 2008.

“Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs’ta Prag’da Bir Araya Gelecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Ermeni’ye Tarih Dersi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ocak 2001.

“Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Mayıs 2005.

“Aynı Milletin Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

“Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

“Ermenistan Tepkisi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Nisan 2009.

“Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

“Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Ermenistan ile Yeni Bir Dönem”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Erdoğan, Bakü ve Soçi’ye Gidecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.

“Azerbaycan’ın Çıkarını Savunmak Görevimizdir”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Mayıs 2009.

“İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.

“Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

“Hiçbir Süreç Azerbaycan’dan Önemli Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

“Sayın Diyerek Başladı Teşekkür Ederek Bitirdi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Azerbaycan da Zirveye Katılmalıydı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2010.

“Bakü’ye 4 Ayda İkinci Ziyaret”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ağustos 2010.

“Azerbaycan’da Türk Bayrağı Bilmecesi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ekim 2010.

“Bakü-Ceyhan’a Meclis’te Onay”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan İçin Son İmza”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

“Bakü-Ceyhan Karşısı Tasarı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Haziran 2001.

“Bakü-Ceyhan’da Son Aşamadayız”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Haziran 2002.

“Bir Rüya, Gerçek Oldu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Mayıs 2005.

“Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.

“Azerbaycan’la Tarihi Anlaşma”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Haziran 2010.

“Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ocak 2007.

“Aliyev’den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Haziran 2008.

“Londra ile Şanghay’ı Türkiye Bağlayacak”, *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

“İran, Gerilimi Tırmandırıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ağustos 2001.

“Azerbaycan’a Moral”, *Yeni Asır Gazetesi*, 27 Ağustos 2001.

“Azerbaycan’ın Kıbrıs Jesti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Haziran 2001.

“Azerbaycan Karşı Saldırıya Geçti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Mayıs 2004.

“Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Başvurdu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.

“Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2005.

“İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev’in”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

“Oğul Aliyev’den Kanlı Başlangıç”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

“Azerbaycan Duruldu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Ekim 2003.

“Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Kasım 2003.

İnternet Sayfaları

“Aliyev’e Sınırsız Süreyle Cumhurbaşkanlığı”, Cumhuriyet, 19 Aralık 2008,
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aliyeye-sinirsiz-sureyle-cumhurbaskanligi-29458> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

“Azerbaycan’da İktidar Zaferini İlan Etti”, Deutsche Welle Türkçe, 8 Kasım 2010,
<https://www.dw.com/tr/azerbaycanda-iktidar-zaferini-ilan-etti/a-6201976> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

“Azerbaycan’ın Seçim Geçmişi”, Aljazeera Türk, 8 Ekim 2013,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/azerbaycanin-secim-gecmisi> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

“Doğalgaz Boru Hatları ve Projeleri”, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,
<https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-dogal-gaz-boru-hatlari-ve-projeleri> [Erişim Tarihi:01.09.2021].

“Hazar Zirvesi’nde Anlaşma Sağlanamadı”, Amerika’nın Sesi, 24 Nisan 2002,
<https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2002-04-24-3-1-87877492/800986.html> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

“Kronoloji: Dağlık Karabağ Sorunu”, Aljazeera Türk, 24 Ocak 2014,
<http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-daglik-karabag-sorunu> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

Nadir Müşfig, “Aliyev, Hazar Liderleriyle Görüştü”, İhlas Haber Ajansı, 18 Kasım 2010,
<https://www.ihb.com.tr/haber-aliyev-hazar-liderleriyle-gorustu-146662/> [Erişim Tarihi:01.07.2021].

“Rum Kesimini Tanımayacağız”, Hürriyet, 31 Ağustos 2000,
<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-kesimini-tanimayacagiz-39178700> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

Rehimov Ruslan, “Ebulfez Elçibey Vefatının 21. Yılında Anılıyor”, 22 Ağustos 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ebulfez-elcibey-vefatinin-21-yilinda-aniliyor/2342632> [Erişim Tarihi:04.04.2022].

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi:01.09.2021].

“Ülke Profili: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, Aljazeera Türk, 19 Temmuz 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profili/ulke-profili-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti> [Erişim Tarihi:01.08.2021].

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Aydınlik Dergisindeki İçeriklerin Toplam Niteliği	163
Tablo 2: Cumhuriyet Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği	170
Tablo 3: Sabah Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği	182
Tablo 4: Yeni Asır Gazetesindeki İçeriklerin Toplam Niteliği	191
Tablo 5: Aydınlik Dergisinde Azerbaycan’ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı	196
Tablo 6: Cumhuriyet Gazetesinde Azerbaycan’ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı	196
Tablo 7: Sabah Gazetesinde Azerbaycan’ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı	196
Tablo 8: Yeni Asır Gazetesinde Azerbaycan’ı Konu Alan İçeriklerin Yıllara Göre Dağılımı	197

Ek 1: Aydınlık Dergisi, 17 Mayıs 2009

AZERBAJCAN'I BİLGİLENDİRİYORUZ DEMİŞLERDİ

Aliyev, soruları yanıtlarken Erdoğan ile Gül'ü yalanladı

İlham Aliyev, "Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinde ilerleme olduğunu söylediler. Bu durum, elbette ki, Azerbaycan'da bazı şüphelerin ortaya çıkmasına yol açtı. Nisan ayının ortalarında bu şüpheler ortadan kalktı." dedi. Bu demec, aslında hem Tayyip Erdoğan'ın, hem de Abdullah Gül'ün yalanlanması anlamına geliyordu. Çünkü "biz şubattan beri Ermenistan'la görüşmeler konusunda Azerbaycan'ı bilgilendiriyoruz" demişlerdi.

Tayyip Erdoğan, Türkiye-Ermenistan arasındaki yakınlaşma konusunda Azerbaycan'ı ikna etmek için 12-13 Mayıs'ta Azerbaycan'daydı. Tayyip Erdoğan, Bakü'de kendisini bağlayan bir söz verdi ve "Karabağ işgali bitmeden Türkiye-Ermenistan sınırı açılmayacak" dedi.

"ŞUBATTAN NISAN'A KADAR AÇIKLAMA YAPILMADI"

Ancak Tayyip Erdoğan ile İlham Aliyev'in ortak basın toplantısında ilginç bir durum yaşandı.

Basın toplantısında İlham Aliyev'e yöneltildi "Daha önce Türkiye Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve diğer yetkililer Karabağ konusunda garanti vermişlerdi. O konuşmalara rağmen neden Karabağ konusunda şüpheleriniz vardı?" sorusuna Aliyev, direkt özetleyen şu yanıtı verdi:

"Eğer biz meselenin kronolojisine bakarsak, Şubat ayının ikinci yarısından itibaren Ermenistan başınında Türkiye-Ermenistan sınırının açılması ile ilgili haberler yayımlanmaya başladı. Bu haberlere bir müddet cevap verilemedi. Yani, bu haberlere Azerbaycan'ın cevap vermesi beklenemezdi. Şüphelerin ortaya çıkmasının birinci nedeni budur."

"Diğer taraftan, çeşitli ülkeleri temsil eden yüksek vazifeli şahıslar, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinde

ilerleme olduğunu söylediler. Bu durum, elbette ki, Azerbaycan'da bazı şüphelerin ortaya çıkmasına yol açtı. Nisan ayının ortalarında bu şüpheler ortadan kalktı. Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın sözlerinden sonra bu mesele sona erdi."

Bu demec, aslında hem Tayyip Erdoğan'ın, hem de Abdullah Gül'ün yalanlanması anlamına geliyordu. Çünkü hem Erdoğan hem de Gül, "Biz Ermenistan'la görüşmeler konusunda Azerbaycan'ı bilgilendiriyoruz" demişlerdi. Oysa, Türkiye-Ermenistan arasındaki görüşmeler, 2007'nin Eylül ayından beri devam ediyordu. Görüşmeler, önce gizli yürütüldü. Ardından bu durum açığa çıktı.

Azerbaycan tarafı, Türkiye-Ermenistan arasındaki görüşmelere temkinli yaklaştı. Azerbaycanlı yetkililer, "Türkiye-Ermenistan arasında ilişkiler gelişebilir. Ama Ermenistan, işgal ettiği Azerbaycan topraklarından çekilmeli" diyerek Türkiye'yi uyardı. Azerbaycan, Karabağ işgali bitmeden Türkiye'nin Ermenistan sınırını açmasının yanlış olacağını belirtti.

İşte Aliyev'in 13 Mayıs'ta yaptığı açıklama, Azerbaycan'ın 2007'den bu yana hiç bilgilendirilmediğini ortaya koydu.

GÜL İLE ERDOĞAN'IN GÖRÜŞ FARKI

Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycan ziyareti, Abdullah Gül ile Erdoğan arasındaki görüş farklığının da gözleri önüne serdi.

İlham Aliyev, Türkiye-Ermenistan görüşmeleri hakkında bilgilendirilmes

Tayyip Erdoğan, Karabağ konusunda kesin konuşarak "İşgal bitmeden Türkiye-Ermenistan sınırı açılmayacak" dedi. Abdullah Gül ise 14 Nisan'da Bahreyn'e gitmeden önce yaptığı basın açıklamasında şöyle konuşmuştu:

"Kafkasya'daki problemler dommuş bir şekilde durunca birdenbire sıcak bir hale gelebilir. Bu problemlerin sakin bir şekilde konuşulup çözüme kavuşturulması önemli. Türkiye dommuş sorunların çözülmesini istiyor."●

Ortak bildiriye Karabağ vurgusu

Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycan ziyaretinin ardından Türkiye ve Azerbaycan ortak bir bildiri yayınladı. Ortak bildiriye iki ülkenin tarihi ve stratejik ortaklığına dikkat çekildi. Bildiriye şöyle denildi:

"Güney Kafkasya'da bütün bölgeyi kapsayan güven, saygı ve uluslararası hukuk ilkelerine dayalı ilişkilerin kurulması ve böylece bölgede barış, istikrar ve refahın sağlanması Ermenistan Cumhuriyeti'nin saldırganlığı neticesinde işgal edilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarındaki işgal sona erdirilmeden ve yerlerinden edilmiş kişiler bu topraklara geri dönmekten mümkün olmayacaktır."

MİLLİ MAÇA AZERBAYCAN BAYRAĞI YASAĞI DAMGASINI VURDU

AKP ve FIFA'nın yasakladığı bayrağa Bursa sahip çıktı

Türkiye-Ermenistan maçı öncesinde Azerbaycan bayrağıyla maça girmek yasaklandı. Bursa Valiliği'nin koyduğu yasak Bursa'daki demokratik kitle örgütleri ve Ulusal Kanal'ın etkili yayınları sonucunda kaldırıldı. Bursalı yurttaşlar FIFA'nın son dakika yasağına rağmen staffa Azerbaycan bayrakları açtılar.

SEVİM EROL - EMHAH TAŞTAN/BURSA

Türkiye-Ermenistan maçına ev sahipliği yapan Bursalılar, AKP hükümeti ve FIFA'dan gelen 'maça Azerbaycan bayrağıyla girme yasağı'nı eylemleriyle deldi. Maç gününe kadar Azerbaycan bayrağına sahip çıkan Bursalılar, maçı yapacağı Bursa Atatürk Stadı'na da yasak olmasına rağmen bayrak sokmayı başardılar. Bursalı yurttaşlar maç için sadece 6 bin bilet dağıtılmasına yoğun tepki gösterdiler.

İLK YASAK BURSA VALİLİĞİNDEN

Bursa maç öncesinde Vali Şehabettin Harput'un 'maça Azerbaycan bayrağı ile girilmeyecek' yasağı ile çalkalandı. Bursa Hepimiz Mehmediz Platformu ve Kamu-Sen Bursa İl Temsilciliği, 15 bin bayrak basturarak halka dağıttı. Kamu-Sen İl Temsilcisi Selçuk Türkoğlu, Azerbaycan bayrağına konulan yasağın kabul edilemez olduğunu belirtti. Vali Harput'un yasağı, Bursa'daki demokratik kitle örgütleri ve Ulusal Kanal'ın etkili yayınları sonucunda kaldırıldı. Maça saatler kala FIFA bir kez daha bayrak yasağı getirdi.

ATATÜRK GENÇLİĞİ AZERBAYCAN'LA OMUZ OMUZA

CHP, DSP, DP, ADD İl Gençlik Kolları ile TGB ve Azerbaycan Gençlik Platformu üyeleri, Fomara Meydanı'nda Türk ve Azerbaycan bayraklarıyla yaptıkları basın açıklamasıyla Ermenistan'la imzalanan protokolü ve

direkter ve reklam panoları da Azerbaycan bayrağı şeklindeki çıkartmalarla donatıldı.

STADIN ÇEVRESİNDE BAYRAK ŞÖLENİ

Bursalı yurttaşlar maç günü yasağına rağmen Azerbaycan bayraklarıyla stadin çevresini doldurdular. Çocuğunun eline bayrak verip stada gelen bir yurttaş, "Azerbaycan'la destek vermek için bayrak alıp stada geldik. Kardeşliğimizi bozamazlar, biz iki devlet tek milletiz" diye konuştu. Maçı izlemek için Giresun'dan gelen bir başka yurttaş ise şunları söyledi: "Maçı izlemek için ta Giresun'dan kalkıp buraya geldim ancak bilet yok. Milli maç Ermenistan'da izledim, burada maça giremiyoruz. Sadece kendi adamlarını alıyolar. FIFA kimdir ki bayrak yasağı koyuyor?"

▼ Azerbaycan bayrağına sahip çıkan Bursalılar, maçı yapıldığı Bursa Atatürk Stadı'na da yasak olmasına rağmen bayrak sokmayı başardılar.

Azerbaycan'dan bayrak notası

Bursa Atatürk Stadı'nda oynanan Türkiye-Ermenistan maçında Azerbaycan bayrağına getirilen yasağı, Bakü yönetimi tepki gösterdi. Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Bakü Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Nihat Civaner'i çağırarak Türkiye'ye nota verdi. Azeri APA ajansının haberine göre, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Araz Azimov, Maslahatgüzar Nihat Civaner'e "Bursa'da yapılan maç sırasında Azerbaycan bayrağına yapılan saygısızlıktan rahatsızlık duyduğumuzu" bildirdi ve Türkiye'yi uyardı.

DIŞ HABERLER dishab@cumhuriyet.com.tr

Gül, Bakû'ya giderken Babacan, Ermeni ve Azeri dışişleri bakanlarıyla bir araya gelebileceğini söyledi

New York'ta üçlü zirve çabası

Cumhurbaşkanı Gül Ermenistan ziyaretinin ardından dün de Azerbaycan'a giderek Aliyev ile görüşti. Gül, ziyaretler konusunda hiçbir yerden telkin almadıklarını savundu. Babacan, Dağlık Karabağ konusunda Türkiye'nin atacağı adımlar olabileceğini belirtti.

Dış Haberler Servisi - Dünya Kupası elemeleri kapsamında Ermenistan'da oynanan Türkiye-Ermenistan milli maçına giderek Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan ile görüşen Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, dün de Azerbaycan'ın başkenti Bakû'da Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile bir araya geldi.

Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Ermenistan ve Azerbaycan dışişleri bakanlarıyla New York'ta bir araya gelebileceğini açıkladı.

WASHINGTON: SINIR AÇILSIN İSTİYORUZ

Dış Haberler Servisi - ABD'nin Avrupa ve Avrasya işlerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı **Daniel Fried**, Ermenistan'ı ve komşuları Türkiye ile Azerbaycan'ı, farklılıklarını giderme konusunda çalışmaları için teşvik ettiklerini belirtti. Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi'ndeki oturumunda konuşan Fried, Ermenistan hükümeti ile birlikte çalıştıklarını ve yakın zamanda bir büyükelçilerinin Ermenistan'a gidecek olmasından dolayı mutlu olduğunu kaydetti. Fried, "Ermenistan'ın göreceli tecridinin sona erdiğini görmeyi umuyoruz. Sınırlarının açılmasını ve ilişkilerinin gelişmesini istiyoruz ve bu amaç için çalışacağız" ifadesini kullandı.

Cumhurbaşkanı Gül, dün günübirlik ziyaret için gittiği Bakû'daki Zağulba Sarayı'nda Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından kapıda karşılandı. İki cumhurbaşkanın baş başa ve heyetlerarası görüşmenin ardından ortak basın toplantısı düzenledi. Gül, Aliyev'e, Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan ile görüşmeleri hakkındaki görüş ve izlenimlerini anlattığını söyledi. Aliyev'in Kafkasya'ya ilişkin analizlerinin kendisini etkilediğini anlatan Gül, "Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Karabağ meselesi, diyalog yoluyla, anlayışla ve karşılıklı görüşmelerle çözüme erişir. 17 sene geçen bu sorunun çözümü için yeni fırsatlar doğdu kanaatindeyiz" dedi.

Gül, Bakû'ya giderken uçakta gazetecilere yaptığı açıklamada da Türkiye'nin "doğru gördüklerini izin alarak yapan bir ülke olmadığını" belirterek "Türkiye'yi 'muz cumhuriyeti' gibi gören bir zihniyet var. 'ABD söyledi, yapıyor ya da yapmıyoruz' diye bir şey yok. Ermenistan ziyareti konusunda da hiçbir telkin söz konusu değil, ABD ve Avrupa dahil..." dedi.

Gürcistan ve Rusya arasındaki savaşın taşları yerinden oynattığını anlatan Gül, yardım gemilerinin Karadeniz'e girme konusu gibi tehlikeli durumların ortaya çıkabileceğini ifade etti. Karadeniz'de bir "it dalaşı" gibi tehlikeli durumları engellediklerini söyleyen Gül, bu konudaki ta-

lepleri sıraya koyduklarını belirtti. Gül'ün Ermenistan ziyareti sonrası hızlanan Türkiye-Ermenistan görüşme trafiğini NTV'ye değerlendiren Dışişleri Bakanı Babacan da Dağlık Karabağ konusunda Türkiye'nin atacağı adımlar olabileceğini belirtti. Babacan, Ermenistan ve Azerbaycan dışişleri bakanlarıyla New York'ta bir araya gelebileceğini açıkladı.

Ermenistan elektrik satacak

Ermenistan Enerji Bakanı **Armen Movsisyan**, Gül'ün Erivan ziyareti sırasında Ermenistan elektrik idaresiyle bir Türk şirketi arasında elektrik anlaşması imzalandığını açıkladı. Anlaşmaya göre, Ermenistan'dan satın alınacak olan elektriğin 2009 yılında Doğu Anadolu'ya verileceğini belirten Movsisyan, "Türkiye, Ermenistan için yeni pazar. SSCB döneminde de Türkiye'ye elektrik veriliyordu" dedi.

DIŞ HABERLER dishab@cumhuriyet.com.tr

Azeri lider, Ankara - Erivan görüşmelerine cevabını Güvenlik Şûrası'nda verdi

Aliyev: Biz de değişiriz

Dış Haberler Servisi - Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişkilerin normalleştirilmesi ve sınırların açılması amacıyla yürütülen görüşmelerden rahatsız olduğu belirtilen Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, "Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz" dedi.

Bakanlar ve üst düzey yetkililerin katılımıyla yapılan Güvenlik Şûrası toplantısında konuşan Aliyev, Ermenistan'ın 1990'larından başından beri işgal ettiği Dağlık Karabağ işgalini kastederek, "Azerbaycan halkı ve devleti bu işgali, etnik temizlik siyasetini ve geçici toprak kaybını hiçbir zaman kabul etmeyecektir" dedi. İşgalin sona erdirilmesinin haklı bir gereke olduğunu ifade eden Azerbaycan Cumhurbaşkanı, "Uluslararası hukuk bunu anlıyor ve destekliyor" diyerek, Ermenistan'ın bu gerçekleri kabul etmesi gerekeceğini ve Karabağ sorununun çözüme kavuşacağını umduklarını söyledi. Barışçı çözümleri amaçlayan müzakere sürecinde her zaman yapıcı tutum sergilediklerini ve sürece bağlı kaldıklarını belirten Aliyev, "Ancak karşı taraf da yapıcı olmalı ve Dağlık Karabağ'a hiçbir zaman bağımsızlık verilmeyeceğini anlamlıdır" diye konuştu.

"Milli çıkarlar önceliklidir" Ülkedeki toplumsal ve siyasal gelişmeleri değerlendiren Aliyev, Azerbaycan'da istikrar olduğunu, 18 Mart'ta yapılan halkoylamasının sonuçlarının halk ile iktidar arasındaki birliğin güçlendiğini göstergesi olduğunu belirtti. Ülkesinin bağımsız siyaset yürüttüğünü, bu siyasetin milli çıkarlar üzerine kurulduğunu kaydeden Aliyev, "Milli çıkarlarımızın korunması bizim için önceliklidir. Bu siyaset bundan sonra da devam ettirilecektir" diye konuştu. Küresel ekonomik krize de değinen Aliyev, dünyadaki ekonomik krizden dolayı birçok ülkenin ulusal paralarının değerinin azaldığını işaret ederek, Azerbaycan'da bunun yaşanmadığını ve bu krizden en az etkilenen ülke olduklarını kaydetti. Bölgesel işbirliği politikalarının değişmeyeceğini belirten Azeri lider, öte yandan da "Hiçbir devletin içişlerine karışmıyoruz. Bölgede değişen politikaya göre biz de değişeceğiz" diye ekledi.

'Ermeni sorunu ilişkilerimizi asla etkilemez'

Azeri lider Aliyev, İngiltere'den Türkiye'ye mesaj gönderdi. Erdoğan'ın, Yukarı Karabağ sorunu çözülmeyen sınırların açılmayacağı sözlerinin kendilerini rahatlattığını ifade etti

Perihan KORKMAZ | LONDRA

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, resmi bir ziyaret için bulunduğu İngiltere'nin başkenti Londra'da, uluslararası ilişkiler alanında dünyanın önde gelen kuruluşlarından Chatham House'a dikkat çekici açıklamalar yaptı. Türkiye ile Ermenistan arasındaki yakınlaşmaya değinen Aliyev, Ermeni sorununun Türkiye ile ilişkilerini etkilemeyeceğini ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Karabağ sorunu çözülmeyen sınırların açılmayacağı yönündeki sözlerinin kendilerini rahatlattığını belirtti.

Yukarı Karabağ sorununa da değinen Aliyev, "Bölgede yaşayanlara Azerbaycan devleti çatısı altında mümkün olan en yüksek seviyede özerklik vermeye hazırız" dedi. Aliyev, Karabağ'ın asla bağımsız bir ülke olarak tanınmayacağını, bunun düşüncesinin dahi son derece gülünç olduğunu vurguladı. Azerbaycan Cumhurbaşkanı sorunun uluslararası kanunlar çerçevesindeki görüşmelerde çözülememesi halinde askeri seçeneği de masaya getirebileceklerini ifade etti.

'GEREKEN YANITI VERİRİZ'

Azerbaycan'ın kendini koruma ve toprak bütünlüğünü tekrar sağlama hakkına dikkat çeken Aliyev, Ermenistan'ın Azerbaycan'a saldırılarının 1 milyon üzerinde Azerbaycanlıyı mülteci haline getirdiğini ve ülkenin beşte birini işgal altına soktuğunu hatırlattı. Aliyev ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan, 17 Temmuz'da Moskova'da bir zirve gerçekleştirecek.

Öte yandan Yukarı Karabağ'ın sözde lideri Bako Saakyan ise bir açıklama yaparak, görüşme öncesi taraflara seslenerek kendileri için içinde olmadan bölgede bir anlaşma imzalanmasının mümkün olmadığını iddia etti. Saakyan, barışçı çözüm istediklerini, ancak Azerbaycan'ın savaş başlatması durumunda gereken yanıtı vereceklerini sözlerine ekledi.

AZERBAYCAN'IN CARLA'SI

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'in İngiltere ziyareti süresince, First Lady Mihriban Aliyev tüm dikkatleri üzerine topladı. Alman Bild gazetesi "Azerbaycan'ın Carla Bruni'si" olarak nitelediği güzel First Lady'yi "Onun ülkesi petrolüyle ünlü. Ama böyle hoş hanımların olduğunu bilmiyorduk" şeklinde anlattı.

Azerbaycan'dan açılıma bayraklı, doğalgazlı tepki

Erivan'la yakınlaşma sürecine tepki gösteren Bakü, Türk şehitliğindeki bayrakları kaldırdı. Türkiye, bu 'tek millet iki devlet' anlayışına yakışmaz dedi

ERMENİSTAN ile imzalanan protokolün ardından, Bursa'da oynanan Türkiye-Ermenistan futbol maçına Azeri bayraklarının alınmamasına Azerbaycan'dan "bayraklı" tepki geldi. Azerbaycan, Bakü'de bulunan Türk şehitliğindeki Türk bayraklarını kaldırdı. Türkiye'nin ise Bakü ve Ankara'da girişimde bulunup, "Bu, tek millet iki devlet anlayışına yakışmayan bir yaklaşımdır" mesajı vereceği öğrenildi.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ise "gaz" silahını çekti ve Türkiye'ye sattıkları doğalgazın fiyatını yükseltmek istediklerini açıkladı.

Ermenistan ile imzalanan protokol için Karabağ sorununun çözümüne ilişkin önkoşul bulunmaması Azerbaycan'da sorun yarattı. Türkiye-Ermenistan milli maçına Azeri bayraklarının alınmamasının yanısıra, üst araması sırasında Azeri bayraklarının yere düştüğü gibi provokatif bilgilerin yayılması hassasiyeti daha da artırdı.

Türkiye'nin Bakü Büyükelçiliği maslahatgüzar Azeri Dışişleri Bakanlığına çağrularak, rahatsızlık iletilti. Bunun üzerine Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığı'na davet edilip, "Azerbaycan bayrakları sizin için ne anlam ifade ediyorsa bizim için de aynı şeyi ifade ediyor. Azeri bayrağını kendi bayrağımız gibi kutsal sayıyoruz" mesajı verildi.

BAYRAKLI YANIT

Türkiye'nin bu yaklaşımı Azerbaycan'ı ikna etmeye yetmedi. Azerbaycan, Bakü'de bulunan Türk şehitliğindeki 5'i Türk, 5'i Azeri toplam 10 bayrağı kaldırdı. Türk bayraklarının kaldırıldığını doğrulayan diplomatik kaynaklar, konuya ilişkin resmi bir açıklama yapmaktan kaçındı. "Bayraklar tamirat işleri nedeniyle kaldırılmış olabilir" yorumu yaptı.

Türkiye bu gelişme üzerine hem Ankara'da hem Bakü'de girişim başlatmaya hazırlanıyor. "İki ülkenin bayrakları bu kadar birbirine benzerken, duyguları bu kadar ortakken, Türk bayraklarının indirilmesi kabul edilemez. Bu, tek millet iki devlet anlayışına yakışmayan bir yaklaşımdır" mesajı verilecek.

GAZ FIYATINDA SORUN

Azerbaycan "doğalgaz fiyatlarının yükseltilmesi" kartını masaya sürdü. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye dışında alternatif rota da aradıklarını kaydetti ve Azerbaycan'ın Avrupa pazarına kendi gazını ihraç etmeye hazır olduğunu belirtti. Aliyev, Yunanistan, Bulgaristan, İtalya, Romanya, Macaristan, Avusturya, Almanya ve İsviçre'nin Azerbaycan gazını dünya fiyatlarından almak istediğini söyledi. Kendilerinin de doğalgazı dünya fiyatlarından pazara sürmek istediklerini belirten Aliyev, şunları söyledi: "2 yıldır bu haktan mahrum kaldık. Bunun sebebi de Türkiye ile Azerbaycan arasındaki transit sorunun çözülmemesi. Azerbaycan uzun yıllardır Türkiye'ye doğalgazı dünya fiyatının 3'te 1 fiyatına satıyor. Hangi ülke doğal kaynaklarını özellikle şimdiki durumda dünya fiyatının yüzde 30'una satar ve buna razı olur." Zübeyde YALÇIN / ANKARA

İ. Aliyev

BAŞBAKAN, BAKO'DE ALİYEV'İN DE BULUNDUĞU TOPLANTIDA KONUŞTU:

İşgal sürdükçe kapının açılması mümkün değil

Azerbaycan ziyaretinde Ermenistan ile sınır kapısının açılması konusuna değinen Erdoğan, "Kardeşlerimizin Yukarı Karabağ konusundaki hassasiyeti, bizim de hassasiyetimiz" dedi

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan'ın Yukarı Karabağ konusundaki hassasiyetinin Türkiye'nin de hassasiyeti olduğunu belirterek, "İşgal ortadan kalkmadan sonra kapıları açılması mümkün değil" dedi. Başbakan Erdoğan ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Zagreb Sarayı'ndaki bir masa ve heyetler arası görüşmelerin ardından ortak basın toplantısı düzenledi.

İşgal ortadan kalkmadan sonra kapıları açılması mümkün değil. Bugüne kadar nasıl kabul edilemediyse, bugün de kabul edilemez, bundan sonra da böyle bir şey asla kabul edilmeyecektir."

Erdoğan konuşmasına şöyle devam etti: "Burada sebep-nedice ilişkisi söz konusudur. Yukarı Karabağ'ın işgali bir sebeptir, kapıların kapanması bir neticedir. Orası işgal edildiği için Türkiye kapıları kapatmıştır. İşgal ortadan kalkmadıkça sonra kapıların açılması da mümkün değildir. Buna çok açık bir dille birçok yerde ifade ettiğim gibi Bakü'de de bugün ifade etmiş oluyorum."

BEN SÖYLÜYORUM

Başbakan Erdoğan, Azeri bir gazetecinin, "Türkiye-Ermenistan sınırına" ilişkin sorusuna yanıtarken, bu konuyu gerek Londra'da, gerek Türkiye'de parlamentoda grup konuşmalarında açıkladığını anımsattı.

Erdoğan, şöyle devam etti: "Ben Türkiye'de parlamentodaki grup konuşmalarında bunu defalarca açıkladım. Aynı şekilde televizyon programlarında da açıkladım. Londra'da katıldığım G-20 zirvesinden sonra burada yaptığım bir konferansta aynı şekilde yine açıkladım. İsraili üzerinde durduğum konu suçur: İşgal ortadan kalkmadıkça biz sınır kapılarını açmayız. Bunu kim söylüyor? Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı söylüyor. Bundan daha başka garantisiz bir ifade olabilir mi?"

GÖLGE DÜŞÜREMEZ

Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Enerji Bakanı Ahmet Davutoğlu, Enerji Bakanı Tamer Yılmaz, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay ve Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ile Azerbaycan'a gelen Erdoğan, Aliyev ile iki ülke ilişkilerini en geniş anlamda görüşme fırsatı bulduklarını belirterek, şunları söyledi: "Bizim tarihten bu yana birlikteliğimizi tartışılmaz. Buna gölge düşürme gayreti içine girenlere bu buluşmalarımız en güzel cevabı vermiş olacaktır. İkili ilişkilerimizin temelinde, bizim tek millet anlayışımız, iki devlet anlayışımız aynen devam etmektedir. Azerbaycan'ın özellikle Yukarı Karabağ konusundaki hassasiyeti, bizim aynen hassasiyetimizdir. Yukarı Karabağ konusunu Azeri'de bugüne kadar yapılmış olan bazı spekülasyonları Türkiye olarak, hükümet olarak bizim

ŞEHİTLİKLERİ ZİYARET ETTİ

Başbakan Tayyip Erdoğan, Bakü'de Haydar Aliyev'in anıt mezarı, Azeri şehitliği ve Türk şehitliğini bakanlarıyla birlikte ziyaret etti. Şehitliklere çelenk ve karanfil koyan Erdoğan, daha sonra

tadilat yapıldığı ifade edilen ve bu nedenle bir süreliğine ibadete kapalı olan Şehitlik Camisi'nin açılışında yer alan Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği'ni ziyaret etti.

TARİHİ BULUŞMA

Başbakan'ın Bakü ziyareti, Azerbaycan'la buzları eritti. Erdoğan, "Karabağ'da işgal bitmeden, Ermenistan'la sınır açılmayacak. Bunu Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı söylüyor" dedi. Aliyev de, "Hiçbir şüpheye yer kalmadı" yanıtını verdi.

Doğalgaza adil rakam

Erdoğan, Azerbaycan doğalgazına Türkiye'nin ödediği miktarın adil olmadığını belirterek, yapılacak görüşmelerde daha adil bir rakama ulaşılacağını bildirdi. Aliyev ile ikili ilişkilerin yanı sıra bölgedeki sorunları da konuştuklarını belirten Erdoğan, enerji konusunda değerlendirmeler yaptıklarını söyledi.

120 DOLAR

Azeri bir gazetecinin, "Türkiye'nin Rusya Federasyonu'ndan doğalgazı 400-430 dolara, Cezayir'den 300-350

doları alırken, Azerbaycan'dan 120 dolara gaz almasının ne kadar adil olduğunu" sorması üzerine Erdoğan, şunları söyledi: "Tabii ilk kontrat yapıldığı zaman 120 dolara bu iş yapılmış vaziyette. Şu anda gelinen noktada tabii ki ben bu rakamın adil olduğunu savunmam. Adil bir rakam değil. Aliyev'le bu görüşmeleri de yaptık. Socar'ın (Azerbaycan devlet petrol şirketi) başındaki Sayın Rövnağ Abdullayev ile Enerji Bakanım görüşmeleri yapacaklar, daha adil bir rakama ulaşacağız, çalışıyoruz."

SIYASILERIN EN ÖNEMLİ GÖREVİ, SORUNLARI ASGARİYE İNDİRMEKTİR

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti Merkez Yürütme Kurulu toplantısından sonra düzenlediği basın toplantısında, Ermenistan ile imzalanan protokolün dışında, demokratik açılım konusuna da değindi. Başbakan, "Hiçbir zaman sorunlar bitmez. İnsanın var olduğu toplumda sorunlar vardır. Ama bunları asgariye indirmek biz siyasilerin en önemli görevidir" dedi.

Karabağ çözülmeyen tavrımızı değiştirmeyiz

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Ermenistan ile imzalanan protokollerin sorunun çözümü için önemli bir adım olduğunu belirtirken, kırmızı çizgilerinin işgal altındaki Dağlık Karabağ olduğunu bir kez daha yineledi. Erdoğan, "İşgal altındaki Azeri topraklarından Ermenistan çekilmediği sürece Türkiye de bu konuda olumlu bir tavır içerisinde olamaz" dedi.

SORUNA BAKACAK

Erdoğan, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK) toplantısının ardından düzenlediği basın toplantısında, şöyle konuştu: "Son söz TBMM'ye ait. Temennimiz odur ki, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Yukarı Karabağ ve işgal altındaki Azeri toprakları sorunu aynı şekilde çözüm yoluna girsin. Azerbaycan ile

Başbakan, Zürih'te imzalanan protokolün önemli olduğunu belirtirken, Ermenistan'ın işgal ettiği Azeri topraklarından çekilmesi gerektiğini yineledi

Ermenistan arasındaki sorunlar çözüm yoluna girerse, kamuoyumuz, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesini daha çok benimseyecektir. TBMM'nin protokolleri onaylaması da kolaylaşacaktır. Dışişleri Bakanlığımızın imzaladığı protokolleri TBMM'ye sevk ederiz ama parlamentomuz onaylamak için Azerbaycan-Ermenistan sorununda ne oluyor, ona muhakkak bakacaktır."

SIKINTI HEP OLUR

Erdoğan, imza töreni öncesi yaşanan krizi "Bu tür şeylerde sıkıntılar hep olur. Mesele onu aşma

iradesini gösterebilmektir. Bizler de, Dışişleri Bakanlığımızla sürekli telefon görüşmesi içinde olduk. Bu gelişmelere göre de karar verdik ve hayırlısı ile imzalar atılmış oldu" şeklinde yorumlarken Bursa'da oynanacak maç için de, "Ben Sarkisyan'ın milli maça geleceğini umuyorum, buna kuvvetle inanıyorum. Temennimiz de odur ki, bu maça gelsinler. Türkiye olarak, bizim artık maalesef iddiamız kalmadı. Bu anlaşmaların imzalanmasından sonra bir anlam da kazanır, dostluk maçına dönüşür. Artık onların vereceği karara bağlı" dedi.

Ek 9: Yayınların Yazı Dizini (Alfabetik Dizin)

Ek 9.1. Aydınlık

“ABD Karabağ’ı Tanırsa Rusya Azerbaycan’ın Yanında Yer Alır”, *Aydınlik Dergisi*, 4 Ekim 2009.

“ABD Yanlısı Azeri Muhafif Aydınlik’ı Doğruladı”, *Aydınlik Dergisi*, 19 Haziran 2005.

“ABD, Yukarı Karabağ İçin Zirve Düzenliyor”, *Aydınlik Dergisi*, 18 Mart 2001.

“ABD’nin Yeni Kafkas Seddi Projesi”, (Fikret Akfırat), *Aydınlik Dergisi*, 16 Ocak 2000.

“AKP ve FIFA’nın Yasakladığı Bayrağa Bursa Sahip Çıktı”, (Sevim Erol, Emrah Taştan), *Aydınlik Dergisi*, 18 Ekim 2009.

“AKP’nin Ermenistan’la Gizli Diplomasisi”, *Aydınlik Dergisi*, 17 Temmuz 2005.

“Aliyev Emin”, *Aydınlik Dergisi*, 9 Ekim 2005.

“Aliyev Sonrası İç Savaş Tehdidi”, (Özer Çetinkaya), *Aydınlik Dergisi*, 10 Ağustos 2003.

“Aliyev Türkiye’den Askeri Yardım İstedi”, *Aydınlik Dergisi*, 18 Mart 2001.

“Aliyev Türkiye’ye, Demirel Gürcistan’a”, *Aydınlik Dergisi*, 16 Ocak 2000.

“Aliyev, ABD’ye Rağmen Tahran’a Gidiyor”, (Fikret Akfırat, Güneş Halıcıoğlu), *Aydınlik Dergisi*, 19 Ağustos 2001.

“Aliyev, Soruları Yanıtlarken Erdoğan ile Gül’ü Yalanladı”, *Aydınlik Dergisi*, 17 Mayıs 2009.

“Aliyev: Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğü Siyasi İradeyle Sağlanacak”, *Aydınlik Dergisi*, 6 Nisan 2008.

“Aliyev’den Rusya’ya Yakınlaşma Sinyali”, *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

“Aliyev’den Taviz Koparma Seçiminde Hedef Tutmadı”, (Teoman Alili), *Aydınlik Dergisi*, 13 Kasım 2005.

“Aliyev’in ‘Yeterince’ Tepkisi”, *Aydınlik Dergisi*, 12 Nisan 2009.

“Aliyev’in Mesajı: 2008’deki Seçimde de Adayım”, *Aydınlik Dergisi*, 30 Aralık 2007.

“Aliyev’in TBMM Konuşmasından”, *Aydınlik Dergisi*, 18 Mart 2001.

- “Almanya: Dağlık Karabağ Ermeni Devletini Kabul Etmiyoruz”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Mayıs 2007.
- “Azerbaycan ABD’yi Uyardı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Temmuz 2004.
- “Azerbaycan Ermenistan’ı Uyardı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.
- “Azerbaycan Savunma Bakanı: Yukarı Karabağ’ı Kurtaracağız”, *Aydınlık Dergisi*, 10 Ekim 2004.
- “Azerbaycan Toprak Bütünlüğünü Tartışmıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Aralık 2004.
- “Azerbaycan, Rusya’ya Nota Verdi”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Nisan 2008.
- “Azerbaycan, Y. Karabağ ile Tehdit Edildi”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mayıs 2004.
- “Azerbaycan’da 64 Basın Temsilcisinden Türk Meslektaşlarına Çağrı”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’da Darbeci Gürel Serbest”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Haziran 2000.
- “Azerbaycan’da Narıncı Devrim Olmaz!”, *Aydınlık Dergisi*, 6 Kasım 2005.
- “Azerbaycan’da Turuncu Oyunlar”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Ekim 2005.
- “Azerbaycan’dan ABD’ye: Tasarı Gündemden Düşürülsün”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.
- “Azerbaycan’dan Bayrak Göstermeli!”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’ın Sorosçuları Yokh!”, (Deniz Yalçın), *Aydınlık Dergisi*, 25 Eylül 2005.
- “Azerbaycan’la Dayanışma ABD’yi Protesto”, (Cüneyt Akalın), *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.
- “Azeri Gazımı Yüzde Yüz Zamlı Alacağız”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Haziran 2010.
- “Azeri Vekil Guliyev: AKP’nin Bizimle Görüştüğü Yalan”, (Murat Arısoy), *Aydınlık Dergisi*, 19 Nisan 2009.
- “Azeriler Karabağ İşgaline Boyun Eğmeyecek”, (İbrahim Nebioğlu), *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.
- “Azerilerden Uyarı: Türkiye ile İlişkiler Bitebilir!”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Bakü- Ceyhan Boru Hattını Kim Koruyacak?”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Aralık 2005.
- “Bakü’de ABD Rahatsızlığı”, *Aydınlık Dergisi*, 29 Nisan 2007.
- “Bakü’de İkinci Aliyev Dönemi”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Ekim 2003.

- “Bakü’yü Devre Dışı Bırakma Hamlesi”, (Evren Mumcu), *Aydınlık Dergisi*, 11 Nisan 2010.
- “Bakü-Ceyhan Boru Hattı Kısa Vadede Hayal!”, (Fikret Akfırat), *Aydınlık Dergisi*, 2 Ocak 2000.
- “Bakü-Ceyhan Boru Hattından Rusya da Yararlanacak”, *Aydınlık Dergisi*, 12 Şubat 2006.
- “Bakü-Ceyhan’ın İnşası Eylül’de Başlıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 21 Temmuz 2002.
- “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi Artık ABD Kaması Olarak Kullanılamaz”, (Özcan Buze), *Aydınlık Dergisi*, 29 Eylül 2002.
- "Bush'tan Azerbaycan ve Ermenistan'a: “Karabağ Sorununu Çözün”", *Aydınlık Dergisi*, 4 Mart 2001.
- “Cumhurbaşkanı’nın Teröristlerle Yan Yana Gelmesi Türkiye İçin Zuldür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Eylül 2008.
- “Çıkış, Türkiye- Rusya- Azerbaycan İlişkilerinin Gelişmesinde”, (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.
- “Dışişleri: Ermenistan’la Yol Haritası Belirledik”, *Aydınlık Dergisi*, 26 Nisan 2009.
- “Ermeni Açılımında ABD’nin Hesapları”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.
- “Ermenistan Açılımı Bakü-Moskova Hattında Durdu”, *Aydınlık Dergisi*, 31 Mayıs 2009.
- “Ermenistan’da Parlamento Baskını Rusya’nın Ağırlığını Artırdı”, *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.
- “Gamberlere Para Aktaran Ülkeler”, (Özer Çetinkaya), *Aydınlık Dergisi*, 2 Ekim 2005.
- “Gül, Erdoğan ve Davutoğlu İstenmeyen Kişi İlan Edildiler”, (Merve Aksuna), *Aydınlık Dergisi*, 18 Ekim 2009.
- “Gül, Erivan’a ABD’nin İradesiyle Gitti”, *Aydınlık Dergisi*, 14 Eylül 2008.
- “Hazar Petrolü Ceyhan’a Ulaştı”, *Aydınlık Dergisi*, 4 Haziran 2006.
- “Hazar’da Direnme Cephesi”, (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 21 Ekim 2007.
- “Hazar’da Güvenlik İçin Hazırlık”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.
- “İki Ayda Karabağ İşgali Bitecek mi ki Protokol İmzalanıyor!”, (Deniz Yıldırım), *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.
- “İki Yıl ‘Gizl...’ Çalıştık”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.

- “İlham Aliyev’in Yaman Çelişkisi”, *Aydınlık Dergisi*, 18 Mart 2007.
- “İran ve Azerbaycan, Bir Anlaşma Daha İmzaladı”, *Aydınlık Dergisi*, 28 Temmuz 2002.
- “İran: Karabağ Sorunu Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğü İçinde Çözülür”, *Aydınlık Dergisi*, 28 Şubat 2010.
- “İran-Azerbaycan Arasında 10 Anlaşma”, *Aydınlık Dergisi*, 8 Ağustos 2004.
- “İran-Azerbaycan Yakınlaşması Sürüyor”, *Aydınlık Dergisi*, 14 Nisan 2002.
- “İran-Azeri Kardeşliği”, (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 26 Ağustos 2007.
- “Kafkas Paktı Fos Çıktı”, *Aydınlık Dergisi*, 23 Ocak 2000.
- “Karabağ Sorunu Savaşla Çözülür”, *Aydınlık Dergisi*, 7 Kasım 2010.
- “Karabağ’da 3 Asker Şehit Oldu”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Mart 2008.
- “Kazan Kazan’ Aldatmacasından Azerbaycan Düşmanlığına”, *Aydınlık Dergisi*, 25 Ekim 2009.
- “Obama’nın Kucağında İmzalanan Protokol!”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ekim 2009.
- “Putin’den Karabağ Vaadi” (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 26 Şubat 2006.
- “Rus Askeri Azerbaycan’a Karşı Savaşmaz”, (Ozan Toprak), *Aydınlık Dergisi*, 26 Eylül 2010.
- “Rus- Azeri Tarihî Anlaşması”, (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 3 Şubat 2002.
- “Rus Gazetesi Kommersant: Ermenistan Nabucco’ya Katılabilir”, *Aydınlık Dergisi*, 13 Eylül 2009.
- “Rusya, Karabağ’da Azerbaycan’ı Desteklemeyi Planlıyor”, *Aydınlık Dergisi*, 19 Aralık 2010.
- “Rusya’dan Azerbaycan’a Destek”, *Aydınlık Dergisi*, 11 Ağustos 2002.
- “Rusya’dan Dağlık Karabağ Atağı”, (Agil Alesger), *Aydınlık Dergisi*, 21 Eylül 2008.
- “Rusya’nın Azeri- Ermeni Açılımı”, (Teoman Alili), *Aydınlık Dergisi*, 12 Nisan 2009.
- “Türk- Azeri Öncüler Azerbaycan’da Ortak Eylem Yapacak”, *Aydınlık Dergisi*, 20 Eylül 2009.
- “Uluslararası Azerbaycan-Türkiye Tarih Kongresi Haziran’da”, (Cüneyt Akalın), *Aydınlık Dergisi*, 30 Kasım 2008.
- “Yeni ‘Kafkas Seddi’ Türkiye’nin Mahvı Projesidir!”, (Özcan Buze), *Aydınlık Dergisi*, 16 Ocak 2000.

“Yeni Azerbaycan Başbakanı Rasizade”, *Aydınlık Dergisi*, 9 Kasım 2003.

Ek 9.2. Cumhuriyet

“2 Azeri Askeri Öldürüldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Eylül 2010.

“21. Yüzyılın İpek Yolu”, (Vural Köse), *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2006.

“AB Türkiye’ye Adil Değil”, (Çimen Turunç Baturalp), *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2009.

“ABD Bakü’den Üs İstiyor”, (Mahmut Gürer), *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ocak 2006.

“ABD Hazar’da Başarısız Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“ABD: Dağlık Karabağ Sorunu Çözülmeli”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

“Açıklamalar Çelişkili”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

“Aliyev ‘Tek Adam’ Olmak İstiyor”, (Ayhan Şimşek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“Aliyev Ankara’da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2003.

“Aliyev Bilmecesi Büyüyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

“Aliyev Bilmecesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Ağustos 2003.

“Aliyev Ekim’de Ülkesine Dönecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Eylül 2003.

“Aliyev Gaz Kartını Açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ekim 2009.

“Aliyev Görevden Alınacak İddiası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

“Aliyev Gözlem Altında”, (Ayhan Şimşek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 2003.

“Aliyev Meclis’te Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

“Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Kasım 2003.

“Aliyev Rusya’dan Memnun Döndü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2002.

“Aliyev Sezer’i Ayakta Karşıladi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mayıs 2003.

“Aliyev Türkiye’ye Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2003.

“Aliyev ve Sarkisyan 7 Mayıs’ta Görüşecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Aliyev Yanlış Bilgilendirilmiş”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.

“Aliyev Yeniden Aday”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Temmuz 2003.

“Aliyev Yoğun Bakımda”, (Ayhan Şimşek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2003.

“Aliyev, Ankara’ya Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2004.

“Aliyev, BDT’den Memnun Ayrıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Ocak 2000.

“Aliyev: Başka Hatlara Açığız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2000.

“Aliyev: Biz de Değişiriz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

“Aliyev: KKTC’yi En Önde Tanırız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2004.

“Aliyev: TBMM Bakü-Ceyhan’ı Artık Onaylasın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Haziran 2000.

“Aliyev: Temizlik Sürecek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Kasım 2005.

“Aliyev’den Atina’ya Jest”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2004

“Aliyev’den Ceyhan Uyarısı”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Mart 2001.

“Aliyev’den Demokrasi Sözü”, (Barış Doster), *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ekim 2005.

“Aliyev’den Doğalgaz Misillemesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2009.

“Aliyev’den Erivan’a Gözdağı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Eylül 2005.

“Aliyev’den Erivan’a Mesaj”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Temmuz 2006.

“Aliyev’den Sert Mesajlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2010.

“Aliyev’den Sürpriz Ziyaret”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2000.

“Aliyev’e Bakü-Ceyhan Güvencesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Şubat 2000.

“Aliyev’e Film Gibi Nakil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Aliyev’in Alternatifi Yok”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2008.

“Aliyev’in İran Ziyareti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Eylül 2001.

“Aliyev’in İsteddiği Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2002.

“Aliyev’in Oğlu Cumhurbaşkanı Adayı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2003.

“Aliyev’in Sağlığı İstikrarlı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Eylül 2003.

“Aliyev’in Sağlığı İyiye Gidiyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ağustos 2003.

“Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Şubat 2006.

“Aliyev’le Koçaryan Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.

- “Aliyev’le Putin Kucaklaştı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ocak 2001.
- “Aliyev-Sarkisyan Buluşması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Haziran 2009.
- “Aliyev-Sarkisyan Görüşmesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Temmuz 2009.
- “Ankara Aliyev’i Eleştiremedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ocak 2004.
- “Ankara ve Erivan’ın Hesap Hatası”, (Elçin Poyrazlar), *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Mart 2010.
- “Ankara’dan Bakü’ye Sert Tepki”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.
- “Ankara’nın Azerbaycan Suskunluğu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2004.
- “Ankara-Bakü Arasında İkinci Bayrak Sıkıntısı”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Ekim 2010.
- “Ankara-Bakü Zıtlaşması...”, (Artyom Erkanyan, Çev.: Deniz Berktaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2010.
- “Asrın Projesi”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.
- “Atina’da Karabağ Zirvesi”, (Murat İlem), *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2009.
- “Azerbaycan ‘Ya O Ya Ben’ Diyor”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.
- “Azerbaycan Cumhurbaşkanı: Bakü- Ceyhan’a Hemen Başlansın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.
- “Azerbaycan Gazı Yolda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.
- “Azerbaycan: Sınırı Açmak Çıkarlara Aykırı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’a Bayrak Notası”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.
- “Azerbaycan’da Açlık Grevi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 2003.
- “Azerbaycan’da Basına Engel”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2003.
- “Azerbaycan’da Başkanlık Yarışı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ekim 2003.
- “Azerbaycan’da Boykotlu Seçim”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ekim 2008.
- “Azerbaycan’da Gergin Seçim”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2003.
- “Azerbaycan’da Halkoylaması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.
- “Azerbaycan’dan ABD’ye Protokol Tepkisi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Nisan 2010.

“Azerbaycan’dan Sert Tepki”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Azerbaycan’ı İkna Operasyonu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ocak 2001.

“Azerbaycan’ı Kırdık”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.

“Azerbaycan’ın Modeli Türkiye”, (Barış Doster), *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2005.

“Azerbaycanlı Muhalifler: Aliyev Rejiminin Sonu Geliyor”, (Mine Esen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Haziran 2005.

“Azeri Asker Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Mart 2010.

“Azeri Asker ve Köylü Öldürüldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 2009.

“Azeri Dışişleri Bakanı Ankara’da”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Şubat 2005.

“Azeri Gazında Anlaşma Umudu”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Temmuz 2000.

“Azeri Heyeti Talat’la Görüştü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Temmuz 2005.

“Azeri Muhaliflerin Londra Buluşması”, (Mustafa Erdemol), *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Ağustos 2003.

“Azeri Sınırında Ermeni Ateşi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

“Azeri ve Ermeni Bakanlar Buluştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Ağustos 2008.

“Azeri-Ermeni Sınır Çatışması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2001.

“Azeriler Aliyev’i Uğurladı”, (Ebru Toktar), *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

“Azeriler Türkiye’ye Kızgın”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2009.

“Azerileri İkna İçin Yoğun Trafik”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Azerilerle Ermeniler Anlaşamadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

“Bakan Gül: Bakü’de İstikrar Bozulmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Bakü- Ceyhan’a Çeçen Gölgesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2000.

“Bakü- Ceyhan’a Hız Kazandırılacak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 2000.

“Bakü- Ceyhan’a Karşı İran”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

“Bakü ile Fiyat Bunalımı”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.

“Bakü ile Gündem Enerji”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Mart 2001.

“Bakü Minsk Önerisini Kabul Etti”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Temmuz 2010.

“Bakü Petrolü Motosikletle Geliyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.

“Bakü Zam Kararı Aldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Bakü Ziyaretine Tahran Telaşı”, (Yalçın Doğan), *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

“Bakü’de ‘Şeriat Koleji’ Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz 2000.

“Bakü’de Olaylı Miting”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım 2005.

“Bakü’deki Akort Bozukluğu”, (Orhan Birgit), *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2000.

“Bakü’den Garip Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mayıs 2004.

“Bakü’nün Tercihi İsrail”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2010.

“Bakü’ye Destek Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

“Bakü’ye Enerji Çıkarması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Temmuz 2000.

“Bakü’yü İkna Formülü Aranıyor”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Nisan 2009.

“Bakü-Ceyhan 2005’e Hazır”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.

“Bakü-Ceyhan Anlaşması’na Onay”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan Hattı Zarar Verdi”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan ve Türkmen Gazi”, (Ferruh Demirmen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Haziran 2000.

“Bakü-Ceyhan: İşin İç Yüzü”, (Ferruh Demirmen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Aralık 2000.

“Bakü-Ceyhan’a İlk Harç”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Eylül 2002.

“Bakü-Ceyhan’a Kredi Desteği Artıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Kasım 2003.

“Bakü-Ceyhan’a Üçlü Sigorta”, (Bülent Sarıoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.

“Bakü-Ceyhan’da 8 Yıllık Zorlu Mücadele”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.

“Bakü-Ceyhan’da Gecikmeli Anlaşma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Soru İşareti Kalmadı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Yeni Aşama”, (Ferruh Demirmen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

“Bakü-Erivan Hattında Sıkışan Ankara...”, (Mine Esen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

“Bakü-Moskova İlişkilerinde Yeni Dönem mi?”, (İlgar Velizade, Çev.: Deniz Berktaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Nisan 2009.

- “Bakü-Tahran-Ankara Gerginliği”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2001.
- “BTK Projesi İçin Raylar Döşendi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.
- “Bush-Putin Doruğunda Bakü-Ceyhan!”, (Özgen Acar), *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Haziran 2001.
- “Cem, Aliyev’le Görüştü: Azerbaycan’a Desteğimiz Kardeşçe”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2000.
- “Dağlık Karabağ Barışında Türkiye’nin Önemi Büyük”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2000.
- “Dağlık Karabağ’da Çatışma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mart 2008.
- “Davutoğlu’nun Bakü Kararı Son Dakikaya Kaldı”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.
- “Demirel, Ersümer, Bakü-Ceyhan Hattı”, (Yalçın Doğan), *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Eylül 2002.
- “Dugin: Bakü-Ceyhan Öldü”, (Deniz Berktaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ağustos 2008.
- “E’la Bir Gösteriş İdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.
- “Elçibey Ankara’da Anıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.
- “Elçilik Binasını Aliyev Açtı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2002.
- “Erdoğan Bakü Yolcusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Haziran 2005.
- “Erdoğan’dan Bakü’ye Söz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.
- “Erivan ile İlerleme Kararlılığı”, (Engin Esen), *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.
- “Erivan Sınırlar Konusunda Gerçekçi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ekim 2009.
- “Erivan’a Jest, Bakü’yü İkna”, (Serkan Demirtaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Ocak 2001.
- “Erivan’la Bakü Avrupa Kulübünde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ocak 2001.
- “Erivan’la İlişkiler Askıda”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Mayıs 2004.
- “Ermenistan Çekilmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Ekim 2009.
- “Ermenistan Çekilsin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2004.
- “Ermenistan ile e-barış”, (Ayhan Şimşek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2002.
- “Ermenistan İşgale Son Versin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2002.
- “Ermenistan Karabağ’da Kalıcı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2002.

- “Ermenistan Mesajı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Temmuz 2005.
- “Ermenistan’a Giden Silahlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Haziran 2005.
- “Ermenistan’la Diyalog Sinyali”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.
- “Fahri Azerbaycan Vatandaşı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 10 Nisan 2000.
- “Gerekçede Karabağ Yok”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.
- “Gül Bakü Yolcusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Ocak 2004.
- “Haydar Aliyev Öldü”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.
- “Hazar Paylaşamıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.
- “Hazar Petrolü Tehlikeye Girdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Şubat 2000.
- “Hükümet Bakü’yü Yok Sayıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Nisan 2009.
- “Hükümet TBMM’yi Bilgilendirdi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2009.
- “İlham Aliyev Sert Konuştu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 28 Haziran 2009.
- “İlham Aliyev Yeniden Seçildi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Ekim 2008.
- “İlişkilerde Kımıldama Olmaz”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mart 2008.
- “İran-Azerbaycan Anlaşıyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Ağustos 2001.
- “Kafkaslar Hareketlendi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Şubat 2000.
- “Kafkaslar’da Ermeni Satrancı”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2009.
- “Kafkasya Gençleşiyor”, (Hatice Tuncer), *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.
- “Kafkasya’da Taşlar Oynuyor”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Nisan 2009.
- “Karabağ Görüşmeleri Sonuçsuz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Mart 2001.
- “Karabağ İçin Adım Bekleniyor”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Eylül 2009.
- “Karabağ Liderine Suikast”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Mart 2000.
- “Karabağ Türkiye İçin Tuzak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Şubat 2010.
- “Karabağ, Mavi Akım, Akkuyu Aynı Sepette”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.
- “Karabağ’da Kanlı Çatışma”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2009.

“Karabağ’ı Hızlandırma Planı”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

“Karabağ’ın Adı Bile Geçmedi”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2009.

“Karabağ’ın Çözümü İleriye Bırakılıyor”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

“Kardeşliğin Kırılğan Olduğunu Gördük”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2009.

“KGB’den Azerbaycan’a”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

“Kıvrıkoğlu’nun Bakü Çıkarması”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 23 Ağustos 2001.

“KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş: Bakü, Rumları Memnun Etmez”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Ağustos 2000.

“Kriz Diplomasisi”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Nisan 2009.

“Kumarbaz ve Playboy Bir Başbakan”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Muhalefet: Aliyev Petrol Hırsız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ağustos 2001.

“Mutabakat Ankara’yı Rahatlattı”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 9 Mayıs 2009.

“New York’ta Üçlü Zirve Çabası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

“Oğul Aliyev’in Önü Açıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Petrol Ülkesinde İktidar Kavgası”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 22 Ekim 2005.

“Prag’da Azeri-Ermeni Zirvesi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

“Putin Fahri Azeri Vatandaşı Oldu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Ocak 2001.

“Putin’den Karabağ Vurgusu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

“Putin’in Bakü Ziyareti”, (Emin Gürses), *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Ocak 2001.

“Rusya Aliyev’e Sahip Çıktı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 18 Nisan 2009.

“Sarkisyan’dan Suçlama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Kasım 2010.

“Sarkisyan’dan Şaşırtan Açıklama”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 2010.

“Seçim Azerbaycan’ı Karıştırdı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

“Sezer: Azeri Halkının Yanındayız”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Mart 2001.

“Sezer’den Azerilere Destek”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Nisan 2006.

“Sırtımızdan Hançerleniyoruz”, (Leyla Tavşanoğlu), *Cumhuriyet Gazetesi*, 12 Nisan 2009.

- “Tahran’la Aşkabat’tan Hazar İçin İttifak”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.
- “Türk Yıldızları Bakü Göklerinde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Ağustos 2001.
- “Türk-Ermeni Yakınlaşması”, (Gagik Bagdasaryan, Çev.: Deniz Berktaş), *Cumhuriyet Gazetesi*, 19 Ekim 2009.
- “Türkiye Arabulucu Değil”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Nisan 2009.
- “Türkiye Azerbaycan’ı Kaybeder”, (Bahadır Selim Dilek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Nisan 2009.
- “Türkiye Fırsatı Kaçtırmamalı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Nisan 2009.
- “Türkiye Vazgeçemedi”, (Ayhan Şimşek), *Cumhuriyet Gazetesi*, 13 Aralık 2003.
- “Türkiye-Azeri İlişkileri Masaya Yatırıldı”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Haziran 2009.
- “Türkleri Hâlâ Seviyorlar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Ekim 2010.
- “Wolf: Bakü-Ceyhan’da Yapacak Çok İş Var”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Ağustos 2000.
- “Y. Karabağ 3. Dünya Savaşı Çıkarır”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 26 Şubat 2010.
- “Ya AKP’ye Karşı Çıkmın Ya Gidin”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ekim 2009.
- “Yukarı Karabağ Çözumsuz”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Aralık 2010.
- “Yukarı Karabağ Deklarasyonu”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2008.
- “Yukarı Karabağ’da Geri Adım”, (Elçin Poyrazlar), *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Nisan 2010.
- “Zorlu Başlıklar Komisyonlara Havale Edildi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

Ek 9.3. Sabah

- “11 Azerbaycanlı Milletvekili Ankara’da”, (Cevdet Özdemir), *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2009.
- “AB’nin Vanası Elimizde”, (Ergun Aksoy), *Sabah Gazetesi*, 19 Kasım 2007.
- “Aliyev ABD’de Öldü”, (Aslı Aydıntaşbaş), *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2003.
- “Aliyev Hanedanı”, *Sabah Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.
- “Aliyev İçini Sabah’a Döktü”, (Nurdan Bernard), *Sabah Gazetesi*, 25 Ocak 2001.
- ‘Aliyev-Sarkisyan Görüşmesinde İlerleme Sağlandı’, *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2009.

- “Aliyev Sert Mesajı Brüksel’den Verdi”, (Duygu Leloğlu), *Sabah Gazetesi*, 29 Nisan 2009.
- “Aliyev, Beş Yıl Daha Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.
- “Aliyev, Meclis’te Konuşup Ermenistan’a Mesaj Verdi”, *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2008.
- “Aliyev, Oğlu İçin Seçimden Çekildi”, *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2003.
- “Aliyev’e 4 Gün Süre”, (Güngör Karakuş), *Sabah Gazetesi*, 14 Kasım 2005.
- “Aliyev’in Gidişi 10 Saat Gecikti”, *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.
- “Aliyev’in Londra’da Kopyası Yapılıyor”, (Evren Mesci, Cengiz Uysal), *Sabah Gazetesi*, 11 Ağustos 2003.
- “Ankara’dan Çifte Uyarı”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.
- “Ankara’nın Bakü Politikası”, *Sabah Gazetesi*, 10 Ağustos 2003.
- “Ankara-Bakü Arasında ‘Gaz’ Sıkışması”, (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 9 Nisan 2009.
- “Azerbaycan Basını: Haydar Aliyev Öldü”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2003.
- “Azerbaycan Hükümeti Alternatif Gaz Rotaları Arıyor”, *Sabah Gazetesi*, 20 Kasım 2009.
- “Azerbaycan ile Vize Kaldırmaya Rötâr”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 26 Aralık 2009.
- “Azerbaycan KKTC’yi Tanıyacak”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2001.
- “Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Resmen Başvurdu”, (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.
- “Azerbaycan’a Çifte Güvence”, *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’dan Açılıma Bayraklı, Doğalgazlı Tepki”, (Zübeyde Yalçın), *Sabah Gazetesi*, 18 Ekim 2009.
- “Azerbaycan’dan Düşük Katılım”, (Duygu Güvenç, Ufuk Şanlı), *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2009.
- “Azerbaycan Dostluğu Her Süreçten Önemli”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ekim 2009.
- “Azerbaycan’dan Gaza Zam Bilmecesi”, *Sabah Gazetesi*, 26 Nisan 2009.
- “Azerbaycan’dan İkinci Adım”, *Sabah Gazetesi*, 23 Temmuz 2005.
- “Azerbaycan’dan İlk Gözlemler”, (Yavuz Donat), *Sabah Gazetesi*, 14 Ekim 2008.
- “Azerbaycan’ın Toprak Bütünlüğünün Önemine Vurgu”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ekim 2009.

- “Azerbaycan’la Vizesiz Dönem”, (Ergun Aksoy), *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2009.
- “Azerbaycan”, *Sabah Gazetesi*, 8 Kasım 2010.
- “Azeri Gazı Fiyatına Futbol Maçında Karar Verilecek”, (Evrin Ergin), *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2009.
- “Azeri Gazı Nabucco Kadar Stratejik”, *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2010.
- “Azeri Gazına Zamda Kumanda İngiliz BP ve Norveçli Statoil’de”, (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.
- “Azeri Gazında ‘Şah’ Mat”, (Mehmet Nayır), *Sabah Gazetesi*, 8 Haziran 2010.
- “Azeri Gazında Anlaşma Tamam, İmzalar Atılıyor”, (Mehmet Nayır), *Sabah Gazetesi*, 16 Mayıs 2010.
- “Azeri Muhalefet 30 Bin Kişiyile Meydana Çıktı”, *Sabah Gazetesi*, 10 Kasım 2005.
- “Azeri Petrolünü Türk Şirketi Çıkaracak”, *Sabah Gazetesi*, 14 Eylül 2000.
- “Azeri-Ermeni İhtilafını Çözeriz”, *Sabah Gazetesi*, 20 Mayıs 2004.
- “Azeriler, Petrollerini İşlemeye Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 6 Aralık 2006.
- “Azeriler’e Tam Güvence”, (Bülent Aydemir), *Sabah Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.
- “Azeriler’in Hillary’si”, *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2005.
- “Azerileri Ermenistan Meselesiyle İlgili Olarak İkna Edemedik”, *Sabah Gazetesi*, 12 Mart 2010.
- ““Bakü Ceyhan Projesi Darbeden Etkilenmez””, *Sabah Gazetesi*, 24 Kasım 2003.
- “Bakü- Ceyhan İçin Ölümden Döndü”, (Bekir Batu), *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2004.
- “Bakü- Ceyhan’a Tam Destek”, *Sabah Gazetesi*, 25 Mayıs 2002.
- “Bakü- Ceyhan’a Yeni Ortak Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 25 Ağustos 2002.
- “Bakü- Ceyhan’ın İnşaatı 18 Eylül’de Başlıyor”, *Sabah Gazetesi*, 22 Ağustos 2002.
- “Bakü- Ceyhan’ın Maliyeti 320 Milyon Dolar Arttı”, (Olca Aydılek, Zübeyir Kırdıra), *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2004.
- “Bakü’de Muhalefet Yöneticilerine Tutuklama”, *Sabah Gazetesi*, 19 Ekim 2003.
- “Bakü’den Ne İsteniyor?”, (Ömer Lütfi Mete), *Sabah Gazetesi*, 21 Ekim 2005.

“Bakü’ye Türk Morali”, (Hale Köşüş), *Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

“Bakü-Ceyhan Boru Hattına Ayıların Faturası: 75 Milyon \$”, (Zübeyir Kındıra), *Sabah Gazetesi*, 12 Kasım 2003.

“Bakü-Ceyhan Hattına ABD Desteği Sağlam”, (Zeyno Baran), *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.

“Bakü-Ceyhan Hattına Shell’den Destek”, *Sabah Gazetesi*, 22 Mart 2000.

“Bakü-Ceyhan İmzası Putin’i Harekete Geçirdi”, *Sabah Gazetesi*, 10 Şubat 2004.

“Bakü-Ceyhan Tehlikede”, *Sabah Gazetesi*, 4 Ocak 2001.

“Bakü-Ceyhan Ya Bitecek Ya...”, (Fatih Atik), *Sabah Gazetesi*, 16 Ocak 2000.

“Bakü-Ceyhan, BP’ye Ders Oldu”, (Seçkin Ürey), *Sabah Gazetesi*, 20 Mart 2006.

“Bakü-Ceyhan’a Ağır Ceza”, (Zübeyir Kındıra), *Sabah Gazetesi*, 22 Ekim 2003.

“Bakü-Ceyhan’a Akacak Petrol Yüzde 60 Artacak”, (Seçkin Ürey), *Sabah Gazetesi*, 13 Aralık 2006.

“Bakü-Ceyhan’da İki Yeni Pürüz”, (Fatih Atik), *Sabah Gazetesi*, 11 Ocak 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Tarihi İmza”, (Sibel Yeşilmen, Erhan Seven), *Sabah Gazetesi*, 20 Ekim 2000.

“Bakü-Ceyhan’da Umutsuzluğa Kapılmayın!”, (Savaş Süzal, Zeyno Baran), *Sabah Gazetesi*, 6 Ocak 2001.

“Bakü-Erivan Beşinci Kez Barış İçin Buluştu”, *Sabah Gazetesi*, 26 Ocak 2010.

“Bakü-Tiflis-Ceyhan’ın Açılışı İstanbul’u 1 Gün Kapatacak”, *Sabah Gazetesi*, 16 Haziran 2006.

“Barış Krizi Aştı”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 11 Ekim 2009.

“Boru Hattı Bitti, Azeri Doğalgazı Geliyor”, *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2007.

“BTC, Ermenistan’ın Güç Dengelerini Bozdu”, *Sabah Gazetesi*, 28 Mayıs 2005.

“BTC’de İlk Petrol Yüklendi”, *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2006.

“Burada Devrim Olmaz”, (Evren Mesci, Ali Ekeyılmaz), *Sabah Gazetesi*, 6 Kasım 2005.

“Ceyhan Açılıyor, Endeksi de Yolda”, *Sabah Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.

“Dayanışma Zirvesi”, *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2009.

"Demir İpek Yolu'na İlk Harç Atıldı", (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 22 Kasım 2007.

"Erdoğan Nahçıvan'a Gitti", *Sabah Gazetesi*, 4 Haziran 2008.

"Erdoğan Oğul Aliyev'i Kutladı", *Sabah Gazetesi*, 17 Ekim 2003.

"Erivan'dan Mesaj: Anlaşma Yakında", *Sabah Gazetesi*, 17 Nisan 2009.

"Erivan'la Randevu BM'de", (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 20 Temmuz 2009.

"Erivan'la Umutlu Diyalog", (Evren Mesci), *Sabah Gazetesi*, 17 Mayıs 2005.

"Ermeni Açılımı Konusu 10 Ekim'de Meclis'te", (Yahya Bostan), *Sabah Gazetesi*, 24 Eylül 2009.

"Ermeni Açılımı Stratejik Hamle", (Erdal Şafak), *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

"Ermeni Krizi Aşılınca Azeriler Gaza Geldi", (Mehmet Nayır), *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2010.

"Ermeni Muhalefetinden Ankara'ya Barış Mesajı", (Evren Mesci), *Sabah Gazetesi*, 24 Şubat 2007.

"Ermeni Diplomata 'Dur'", *Sabah Gazetesi*, 5 Ekim 2000.

"Ermeniler Çekilebilir", (Muharrem Sarıkaya), *Sabah Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

"Ermenilerden Tarihi Adım", *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2004.

"Ermenistan İçin Devrede", *Sabah Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

"Ermenistan: Karabağ'a Karışmayın", (Bilge Eser), *Sabah Gazetesi*, 19 Aralık 2009.

"Ermenistan'la İki Anlaşmada 3 Pürüz", (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 21 Ocak 2010.

"Ermenistan'la Maçtan Önce İkinci Buluşma", *Sabah Gazetesi*, 13 Kasım 2008.

"Ermenistan'la Üç Temel Sorun", *Sabah Gazetesi*, 10 Mayıs 2005.

"Ermenistan'la Üçüncü Buluşma İstanbul'da", (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 17 Kasım 2008.

"Ermeni Sorunu İlişkilerimizi Asla Etkilemez", (Perihan Korkmaz), *Sabah Gazetesi*, 15 Temmuz 2009.

"Ermeni Yakınlaşması Enerjiyi Etkilemez", (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 13 Nisan 2009.

"Gerginlik Sürdü, Bakü Gazı Kesti, BP Petrolü!", *Sabah Gazetesi*, 13 Ağustos 2008.

"Gizli Ziyaret", (Şebnem Bursalı, Cengiz Uysal), *Sabah Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Gözlemcinin Not Defteri”, (Yavuz Donat), *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2008.

“Güzel Hanımları Sevirem”, (Nuriye Akman), *Sabah Gazetesi*, 7 Mart 2001.

“Haydar Aliyev Çok Akıllı Adam, Ona Güveniyorum”, *Sabah Gazetesi*, 5 Şubat 2001.

“İkinci Erivan Zirvesi Geliyor”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 2 Aralık 2008.

“İlham Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Sabah Gazetesi*, 2 Kasım 2003.

“İran, Hazar’a Asker Yığıyor”, *Sabah Gazetesi*, 15 Ağustos 2001.

“İşte Erivan’la Yol Haritası”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 2 Eylül 2009.

“İşte Türk-Ermeni Yol Haritası”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 24 Nisan 2009.

“Kafkas Adımı”, (Muharrem Sarıkaya), *Sabah Gazetesi*, 12 Eylül 2008.

“Kafkaslar’da Barış Rüzgârı”, (Duygu Güvenç, Duygu Leloğlu), *Sabah Gazetesi*, 8 Mayıs 2009.

“Kafkaslar’da Tarihi Değiştirecek İmza”, (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 10 Ekim 2009.

“Kafkasya Paktına Bakü de Sıcak Baktı”, (Ergun Aksoy), *Sabah Gazetesi*, 21 Ağustos 2008.

“Kafkasya’nın ‘Makus Talihi’ Değişiyor!”, (Mahmut Övür), *Sabah Gazetesi*, 28 Temmuz 2006.

“Kalplerimiz Birmiş”, (Sibel Yeşilmen), *Sabah Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.

“Karabağ Çözülmezse Tavrımız Olumlu Olmaz”, *Sabah Gazetesi*, 12 Ekim 2009.

“Karabağ İçin Söz”, (Duygu Güvenç, Yahya Bostan), *Sabah Gazetesi*, 13 Mayıs 2010.

“Karabağ’a ‘Camp David’ Modeli”, (Fusun Arsan), *Sabah Gazetesi*, 17 Mart 2001.

“Karabağ’a Çözüm”, (Erdal Şafak), *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

“Karabağ’da Kan Davası”, *Sabah Gazetesi*, 23 Mart 2000.

“Kars’a Demir İpek Yolu”, (Olca Aydılek), *Sabah Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.

“Kıvrıkoğlu’ndan İran’a: Tehditlerden Vazgeçin”, (Hale Köşüş), *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.

“Köşk Krizini Aliyev Çözdü”, (Nevin Bilgin), *Sabah Gazetesi*, 2 Şubat 2000.

“Kritik Doğalgaz Anlaşması Türkiye’de Taçlandırılacak”, *Sabah Gazetesi*, 18 Mayıs 2010.

“Nahçıvan’a ‘Kardeş Gazi’ Jesti”, (Mehmet Nayır), *Sabah Gazetesi*, 5 Temmuz 2010.

"Obama, Barış Uğruna Soykırımını Kullanmadı", (Ecevit Kılıç), *Sabah Gazetesi*, 27 Nisan 2009.

"Oğlum Cumhurbaşkanı Olabilir", (Nuriye Akman), *Sabah Gazetesi*, 8 Mart 2001.

"Oğul Aliyev'in Kavgalı Zaferi", *Sabah Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

"Öldü" Söylentisi Bakü'yü Karıştırdı", *Sabah Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.

"Sarkisyan'a Mektup", *Sabah Gazetesi*, 3 Ekim 2009.

"Seçime Aliyev Damgası", (Evren Mesci, Ali Ekeyılmaz), *Sabah Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

"Sofraları Ayırdılar", *Sabah Gazetesi*, 26 Haziran 2007.

'Soykırım' Değil 'Büyük Felaket', (Yahya Bostan), *Sabah Gazetesi*, 25 Nisan 2009.

"Tarihi Protokolde İmzalar Bu Buluşmayı Bekleyecek", (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 3 Eylül 2009.

"Tayyip Erdoğan'dan Bakü ve Soçi Zirveleri", (Duygu Güvenç), *Sabah Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.

"Türkiye Hasretiyle Büyüdüm", (Hulûsi Turgut), *Sabah Gazetesi*, 1 Eylül 2003.

"Türkiye-Azerbaycan Diaspora Kardeşliği", (Evren Mesci), *Sabah Gazetesi*, 9 Mart 2007.

"Türkler ve Azeriler Gösteri Yapacak", *Sabah Gazetesi*, 18 Nisan 2006.

"Türkmenler'le Azeriler Anlaştı", (Zeyno Baran), *Sabah Gazetesi*, 11 Mart 2000.

'Türkiye ile Bu Fiyattan Devam Edemeyiz', *Sabah Gazetesi*, 30 Ocak 2010.

"Veli Küçük Bakü'de", (Emre Ergül), *Sabah Gazetesi*, 24 Ağustos 2001.

"Yukarı Karabağ'da Referandum Kriz Yarattı", *Sabah Gazetesi*, 11 Aralık 2006.

"Zirveye Aliyev Gelmiyor Yerine Bakanı Katılacak", (Hazal Ateş), *Sabah Gazetesi*, 28 Nisan 2009.

Ek 9.4. Yeni Asır

"Ali Babacan: Ermeniler, Üçlü Görüşmeye Hazır", *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

"Aliyev Devri Bitti", *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ekim 2003.

“Aliyev Öldü İddiası”, *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ağustos 2003.

“Aliyev Resmen Cumhurbaşkanı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Kasım 2003.

“Aliyev’in Cenazesi Bakü’ye Getirildi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Ağustos 2003.

“Aliyev, Chirac’a Tepkiyi Anlattı”, (Bülent Uzun), *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Ocak 2001.

“Aliyev’den Jest: Türk Vatandaşına Vize Yok”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Haziran 2008.

“Aliyev’e İlk Fidan Gelininden”, *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2004.

“Aliyev’e Son Görev”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Aralık 2003.

“Aliyev’e Son Göreve Gidiyorlar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Aralık 2003.

“Aliyev’in Durumu İyi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Ağustos 2003.

“Aliyev-Sarkisyan 7 Mayıs’ta Prag’da Bir Araya Gelecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Nisan 2009.

“Atama ‘Darbe’si”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Ağustos 2003.

“Aynı Milletin Parçasıyız Davadan Vazgeçmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Eylül 2008.

“Azerbaycan’ın Çıkarını Savunmak Görevimizdir”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Mayıs 2009.

“Azerbaycan da Zirveye Katılmalıydı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 15 Nisan 2010.

“Azerbaycan Duruldu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Ekim 2003.

“Azerbaycan Ermenistan”, (Hüseyin Kocabıyık), *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Nisan 2009.

“Azerbaycan Karşı Saldırıya Geçti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Mayıs 2004.

“Azerbaycan Seçimi Geçer Not Alamadı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2005.

“Azerbaycan, Kıbrıs’a Uçmak İçin Başvurdu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Temmuz 2005.

“Azerbaycan’a Moral”, *Yeni Asır Gazetesi*, 27 Ağustos 2001.

“Azerbaycan’da Demokrasi Sınavı”, (Evren Mesci), *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

“Azerbaycan’da Türk Bayrağı Bilmecesi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 7 Ekim 2010.

“Azerbaycan’ın Babası Haydar Aliyev Öldü”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Aralık 2003.

“Azerbaycan’ın Kıbrıs Jestı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Haziran 2001.

“Azerbaycan’la Tarihi Anlaşma”, *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Haziran 2010.

- “Azeri Vekiller, Türkiye’de Derin Bağlantılar İçinde”, (Ergun Aksoy), *Yeni Asır Gazetesi*, 22 Mayıs 2009.
- “Bakü’de Aliyev İsyanı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ağustos 2003.
- “Bakü’ye 4 Ayda İkinci Ziyaret”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ağustos 2010.
- “Bakü-Ceyhan Artık Rüya Değil”, (Fatma Can), *Yeni Asır Gazetesi*, 19 Eylül 2002.
- “Bakü-Ceyhan Hattı Tehlikeli Hale Geldi”, (Şamil Tayyar), *Yeni Asır Gazetesi*, 4 Ocak 2001.
- “Bakü-Ceyhan İçin Son İmza”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ekim 2000.
- “Bakü-Ceyhan Karşıtı Tasarı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Haziran 2001.
- “Bakü-Ceyhan’a Meclis’te Onay”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Haziran 2000.
- “Bakü-Ceyhan’da Son Aşamadayız”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Haziran 2002.
- “Bakü-Tiflis-Ceyhan”, (Ersin Faralyalı), *Yeni Asır Gazetesi*, 21 Eylül 2002.
- “Bir Rüya, Gerçek Oldu”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Mayıs 2005.
- “Bizim Gazımız, Sizin Gazımız”, (Sibel Yeşilmen), *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Temmuz 2000.
- “Çelik: Karabağ Sorunu Çözülmezse Kapı Açılmaz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.
- “Düşmanların İşbirliği”, (Okan Müderrisoğlu), *Yeni Asır Gazetesi*, 8 Kasım 2007.
- “Elçibey’e Ağladılar”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Ağustos 2000.
- “Erdoğan, Bakü ve Soçi’ye Gidecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 5 Mayıs 2009.
- “Erivan ile İlişkilerde Dört Konuda Sıkıntı Var”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Mayıs 2005.
- “Ermeni’ye Tarih Dersi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ocak 2001.
- “Ermenistan ile Arabulucu Teklifi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ocak 2005.
- “Ermenistan ile Yeni Bir Dönem”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.
- “Ermenistan Tepkisi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Nisan 2009.
- “Ermenistan’ı Reddetti”, *Yeni Asır Gazetesi*, 3 Aralık 2000.
- “Gül’den Aliyev’e Karabağ Güvencesi”, (Duygu Güvenç), *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Eylül 2008.
- “Hiçbir Süreç Azerbaycan’dan Önemli Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 2 Eylül 2009.
- “İlk Sonuçlara Göre Zafer Oğul Aliyev’in”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ekim 2003.

- “İran, Gerilimi Tırmandırıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 20 Ağustos 2001.
- “İşgal Sürdükçe Kapının Açılması Mümkün Değil”, *Yeni Asır Gazetesi*, 14 Mayıs 2009.
- “Karabağ Çözülmeden Sınırlar Açılmamalıdır”, (Şirvan Bektaş), *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Nisan 2010.
- “Karabağ Çözülmeden Tavrımızı Değiştirmeyiz”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.
- “Karabağ İçin Yardım İstedi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 18 Nisan 2000.
- “Karabağ Karıştı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 23 Mart 2000.
- “Kars-Bakü Demiryolu İnşaatı Bu Yıl Başlıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 16 Ocak 2007.
- “Londra ile Şanghay’ı Türkiye Bağlayacak”, *Yeni Asır Gazetesi*, 25 Temmuz 2008.
- “O Artık Azeri”, (Atik Fatih), *Yeni Asır Gazetesi*, 10 Nisan 2000.
- “Oğul Aliyev’den Kanlı Başlangıç”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Ekim 2003.
- “Petrol Piyasaları BTC ile Tanışıyor”, *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2006.
- “Politikaya Isındı”, (Yeşilmen Sibel), *Yeni Asır Gazetesi*, 13 Temmuz 2000.
- “Putin: Aliyev İyi Bir KGB Ajantıydı”, *Yeni Asır Gazetesi*, 11 Ocak 2001.
- “Resepsiyon Gündemi Ermenistan ve Revizyon”, *Yeni Asır Gazetesi*, 24 Nisan 2009.
- “Sayın Diyerek Başladı Teşekkür Ederek Bitirdi”, *Yeni Asır Gazetesi*, 12 Ekim 2009.
- “Sınırdaki Savaş!”, *Yeni Asır Gazetesi*, 6 Mart 2008.
- “Sorun, Azerilerin Lehine Çözülecek”, *Yeni Asır Gazetesi*, 17 Nisan 2009.
- “Tek Millet, İki Devletiz”, (Hale Köşüş, Ali Ekeyılmaz), *Yeni Asır Gazetesi*, 26 Ağustos 2001.

ÖZGEÇMİŞ

Büşra Kulaksız, 2017 yılında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünden mezun olmuş ve çeşitli medya kuruluşlarında çalışmıştır. Başkent İletişim Bilimleri Akademisinde Diksiyon ve Spikerlik-Sunuculuk eğitimi almıştır. İkinci Karabağ Savaşı Döneminde Anadolu Ajansı’nın Rusya Gündemi isimli makalesi bulunmaktadır. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası Politik Ekonomi Ana bilim dalında tezli yüksek lisans programını kazanmış olup halen eğitimine devam etmektedir.